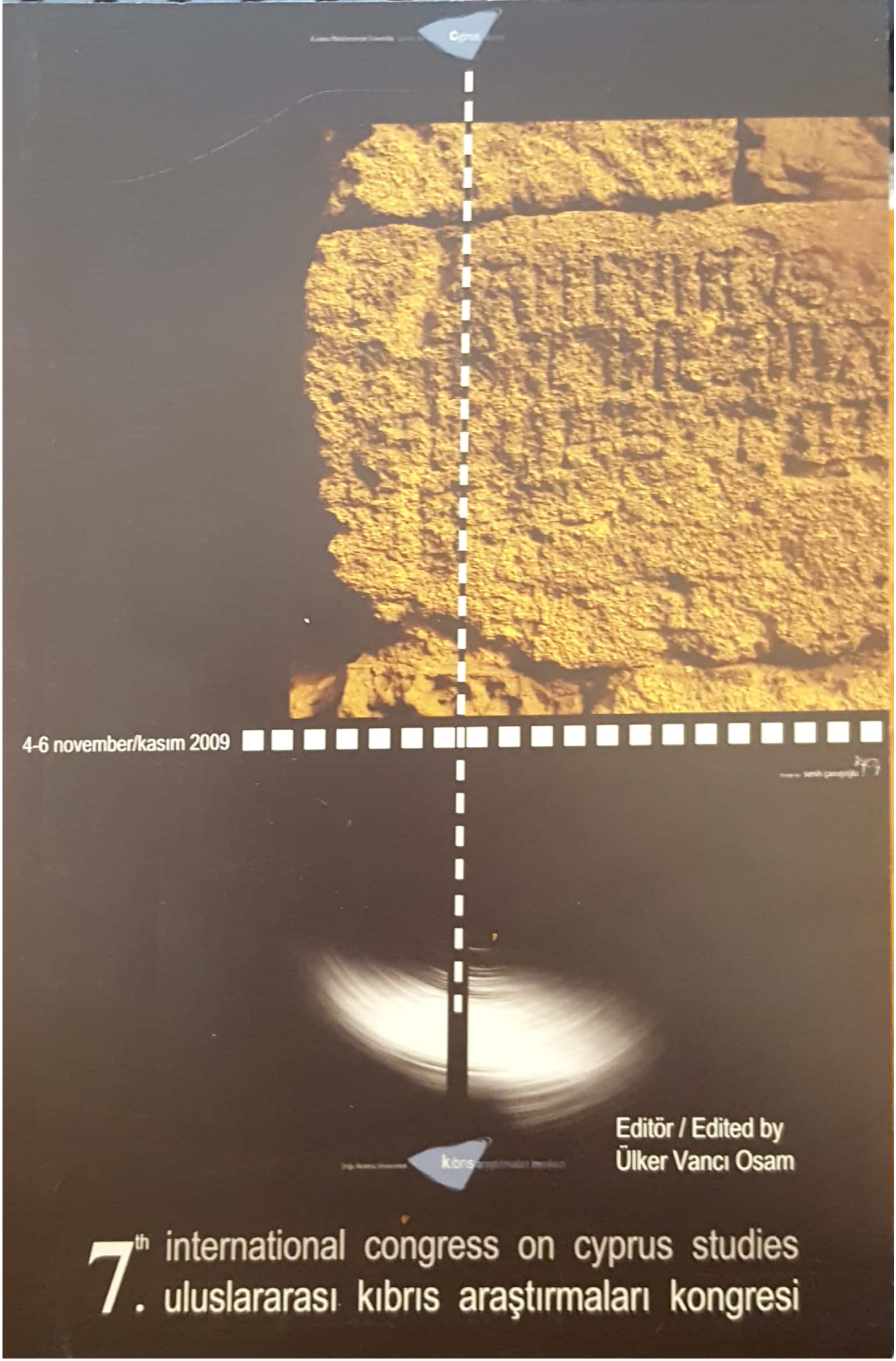

Scanned by CamScanner

7. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri

Proceedings of the Seventh International Congress on Cyprus Studies

4-6 Kasım / November **2009**

Editör / Edited by
Ülker Vancı Osam

Scanned by CamScanner

Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları
Eastern Mediterranean University Publications
2010

ISBN: 978-975-8401-76-5

Kapak çalışması / Cover design: Senih Çavuşoğlu

Scanned by CamScanner

Sunuş

Bu kitap, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi tarafından 4-6 Kasım 2009 tarihlerinde gerçekleştirilen 7. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuş olan bildirileri içermektedir. Bu vesileyle, Kıbrıs konulu araştırma yapanların yararlanabileceği yeni bir kaynak oluşturmaktan dolayı mutluyuz.

Kitabın birinci bölümünde ***'Kıbrıs Sorunu'*** başlığı altında *Robert S. Miller, Buket Önal, Çiğdem Kentmen, Deniz Taşkın İşçioğlu, Przemyslaw Osiewicz, Pınar Kadıoğlu, Wojciech Forysinski*'nin çalışmaları yer almaktadır.

İkinci bölümde *'Tarih'* konulu bildirilere yer verilmiştir. Bu bölüme katkı koyan yazarlar *Güven Dinç, Ulvi Keser* ile *Soyalp Tamçelik*'tir.

Kitabın 3. bölümü ***'Ekonomi'*** temalı bildirileri içermektedir. Bu bölümde *Béla Vizvári, Gökhan İzbırak* ve *Zoltán Lakner; Balkız Öztemir, Gizem Öksüzoğlu Güven, Ali Günyaktı*'ya ait çalışmalar yer almaktadır.

'Mimarlık / Sanat' başlığı altında *Marko Kiessel* ve *Asu Tozan, Ayşegül Türk ve Nuray Akkol'a* ait bildiriler yer almaktadır.

'Dil / Edebiyat / Eğitim' başlıklı son bölüm ise, *Metin Karadağ, Muhsine Helimoğlu Yavuz, Meryem Öksüzoğlu* ve *Cem Birol, Çağın Zort*'a ait bildirileri içermektedir.

Kitapta yer alan 20 bildirinin 9'u Türkçe, 11'i ise İngilizce dilinde yazılmıştır. Bildiriler yayına hazırlanırken gerek yazım gerekse biçim açısından, gerektiği zamanlarda yazarının da görüş ve onayı alınarak, titizlikle incelenmiş; olabildiğince hatadan arındırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, bildirilerde yer alan tüm görüş, düşünce ve savların sorumluluğu yazarlarına ait olup, Doğu Akdeniz Üniversitesi'ni ya da Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'ni bağlamaz.

Kitabın ortaya çıkmasında katkı koyan başta yazı sahipleri olmak üzere, hakem değerlendirmesi yapan değerli meslektaşlarıma içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kitabımızın kapak çalışmasını yapan Yrd. Doç. Dr. Senih Çavuşoğlu'na, kitabın her aşamasındaki titiz düzeltmeleri için Nihal Sakarya Eracar'a ve DAÜ Rektörlüğü ile Basımevi çalışanlarına destek ve emekleri için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ülker Vancı Osam
Editör

Scanned by CamScanner

Preface

It is a privilege for me to present the *Proceedings* of the 7th International Congress on Cyprus Studies hosted by the Center for Cyprus Studies between November 4-6, 2009 in Famagusta, Northern Cyprus. I hope that papers contained in these *Proceedings* will prove helpful for the researchers on Cyprus-related topics.

The *Proceedings* contains 20 papers (11 of which in English and 9 in Turkish). There are 7 papers on ***Cyprus issue*** (contributed by *Robert S. Miller, Buket Önal, Çiğdem Kentmen, Deniz Taşkın İşçioğlu, Przemyslaw Osiewicz, Pınar Kadıoğlu, and Wojciech Forysinski)*; 3 papers on **history** (contributed by *Güven Dinç, Ulvi Keser*, and *Soyalp Tamçelik)*; 4 papers on **economy** (contributed by *Béla Vizvári, Gökhan İzbırak and Zoltán Lakner; Balkız Öztemir, Gizem Öksüzoğlu Güven, and Ali Günyaktı)*; 2 papers on **architecture/art** (contributed by *Marko Kiessel* and *Asu Tozan, Ayşegül Türk* and *Nuray Akkol),* and 4 papers on **language, literature** and **education**, all related to Cyprus (contributed by *Metin Karadağ, Muhsine Helimoğlu Yavuz, Meryem Öksüzoğlu* and *Cem Birol,* and *Çağın Zort*). I extend my sincere thanks to all authors for their clear and relevant input which has made this publication possible.

In the process of editing, all papers have been carefully checked to free them from any typographical and format errors, in collaboration with the authors. Nevertheless, I stress that all ideas, views and hypotheses published in these *Proceedings* are the sole responsibility of the authors and they do not reflect the ideas, views or policies of the Eastern Mediterranean University or Center for Cyprus Studies.

I thank all involved in the preparation of this publication, including the Rector's Office at the Eastern Mediterranean University, and the staff of Printing Office. My special thanks go to Assist. Prof. Dr. Senih Çavuşoğlu for the book's cover design. Last but not least, I would like express my heartfelt thanks to Nihal Sakarya Eracar for her invaluable help in formatting this book.

Prof. Dr. Ülker Vancı Osam
Editor

Scanned by CamScanner

İçindekiler / Table of Contents

Sunuş / Preface ..... iii-iv

İçindekiler / Table of Contents v

I. Kıbrıs Sorunu Bildirileri / Papers on Cyprus Issue

9-11: The Adverse Impact of American Unilateralism on the Cyprus Problem 2001-2009
Robert S. MILLER 1-18

Obama Dönemi Amerikan Dış Politikası'nda Kıbrıs Sorununun Geleceği Üzerine Bir Tartışma
Buket ÖNAL 19-27

Attitudes Toward EU Membership in Turkish Republic of Northern Cyprus
Çiğdem KENTMEN 29-48

As a European Country How a 'Stable Peace Order' Might be Created in Cyprus
Deniz Taşkın İŞÇİOĞLU 49-56

The United Nations and the European Union: Influence on the Ongoing Negotiation Process in Cyprus
Przemyslaw OSIEWICZ 57-66

Otherization in the Course of Turkish Cypriot and Greek Cypriot Identity Building Processes: Historical Framework
Pınar KADIOĞLU 67-78

The Cyprus Case: A Comparative Analysis of Undergraduate International Law Textbooks
Wojciech FORYSINSKI 79-93

Scanned by CamScanner

II. Tarih Bildirileri / Papers on History

Kıbrıs Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri
Güven DİNÇ 97-118

1963-1974 Sürecinde Kıbrıs'ta Kızılay Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış
Ulvi KESER 119-148

İktisat Tarihi Perspektifinden Hareketle 19. Yüzyıl Kıbrısında Ekonomik Yapı ve Üretim-Tüketim İlişkileri
Soyalp TAMÇELİK 149-191

III. Ekonomi Bildirileri / Papers on Economy

Results of Primary Research of Socio-Economic Aspects for Forecasting of Used-Car Supply and Increasing of Abandoned Cars in Northern Cyprus
Béla VIZVÁRI, Gökhan İZBİRAK, Zoltán LAKNER 195-212

Training Needs in the Local Infrastructure Construction Industry Market in North Cyprus
Balkız ÖZTEMİR 213-218

Massive Social Trauma's Impact on Business Practices: A Business Ethics Perspective
Gizem Öksüzoğlu GÜVEN 219-241

Development of Gazimağusa Harbor for Marine Tourism
Ali GÜNYAKTI 243-248

IV. Mimarlık – Sanat Bildirileri
Papers on Architecture – Art

The Ocean-Liner in Modern and Contemporary Cypriot Architecture
Marko KIESSEL, Asu TOZAN 251-273

Scanned by CamScanner

Üretimlerini Kendi Yaşamı ve Tecrübeleri Üzerinden Yaratan Sanatçı Tracey Emin'in Günümüz Sanatındaki Yeri ve Üretim Koşullarının Analizi
Ayşegül TÜRK, Nuray AKKOL 275-289

V. Dil – Edebiyat – Eğitim Bildirileri
Papers on Linguistic – Literature – Education

Çağdaş Kıbrıs Türk Şiirinde Halkbilimsel Yansımalar
Metin KARADAĞ 293-306

Kıbrıslı Türklerin Halk Anlatılarında Yer Alan Mitolojik Motiflerden Bir Kesit
Muhsine Helimoğlu YAVUZ 307-312

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Genel Ortaöğretim Okullarında Eğitimde Zaman Kaybı Konusunun Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa) Yöntemi ile İrdelenmesi
Meryem ÖKSÜZOĞLU, Cem BİROL 313-324

Kıbrıs Türklerinde Harf Devrimi'nin Uygulama Girişimlerine Bir Bakış
Çağın ZORT 325-338

Scanned by CamScanner

Kıbrıs Sorunu Bildirileri

Papers on Cyprus Issue

Scanned by CamScanner

The Ultimate Cyprus Solution: And U.S. Unilateralism (2001-2008)

Robert S. MILLER*

This document examines Cypriot political reunification efforts in pre and post-independent Cyprus, with particular emphasis on unresolvable realities between the two communities on the island. Within this framework the document addresses why neither U.S. EU, nor others efforts have had any significant impact on the status-quo for a half-century. The document presents a new basis for a Cyprus settlement, one based on reality, and proposes a final solution.

The Republic of Cyprus joined the European Union (EU) as a full member on May 1, 2004. The Island's Greek population was jubilant, but not the Turkish-Cypriot minority. Only a week earlier an Island-wide United Nations sponsored referendum asked the two communities, do you want to be reunified into a single country or not? 88 percent of Greek Cypriots said they did not want to be reunited and voted no, while 87 percent of Turkish Cypriots said they did and voted yes. The Island's Greek Cypriot majority had once again clearly stated their preference for the future of the Island, and a week later only the southern side of the Island was inducted into the European Union, along with Lithuania, Poland, Slovakia, Slovenia, and the Island of Malta. The outcome of Cyprus EU membership accession might have been more appropriate had the EU devoted more time to demanding due diligence between the hostile parties, especially the Greek Cypriots, as this would have insured the existence of a viable national coalition government: one that would serve as a precursor not only to reunification, but for EU accession. As it now stands, the south is a member of the European Union as a state, when in fact the Greek Cypriot 'State' of Cyprus - is highly problematic as regards its final status. Based upon the Greek Cypriot's negotiations tactics and positions put forward for reunification in the last half century, it is doubtful the island's two communities will ever be reunited in one state. Therefore a new approach is needed to address this reality.

The Enigma

The outcome of the Cypriot reunification referendum of late April 2004, saddened international observers because of its far-reaching negative implications, not only for the Island's two communities, but more serious – for the EU's successful evolution in its eastern areas. Some opine that the EU decision to accept mainland Greece's accession was based on Western Europe's fascination with its Greek/Roman heritage.[1] Others that EU accession offered the

* President and Chief Executive Officer Representing: ZOR Foundation Inc., USA

Scanned by CamScanner

best reunification chances for Cyprus, Others argued that the issue of Greece and Cyprus were mutually exclusive. The case for Cyprus' accession, now that it has taken place, is even more intriguing because it resulted in the EU expanding its territory to include a divided country in which only a part is governed by Greek Cypriots. The EU's Council of Ministers and European Commission also reached their consensus to accept half a country - behind closed doors.

Had the EU demanded the two sides on Cyprus to address meaningful political, economic, and human rights solutions in advance of accession, the result for both Cyprus and the EU would have been better. In the final analysis, for northern Cyprus, its largely isolated and embattled minority now has even few incentives for unification. Comparative research is now urgently needed, to demark the growing chasm in economic growth of one community over the other because the passage of time will ultimately make the cost of closing this chasm problematic for both communities and the EU.

The failed 2004 reunification and EU accession for only half the Island raises the question of linguistic definitions that might best describe the present intercommunal and/or bi-zonal reality on Cyprus? In fact, at the moment, and for the past half century none of the following has applied.

1. **Association**: An organization of persons having a common interest.
2. **Canton**: A small territorial division of a country.
3. **Zone**: A region or area set off as distinct from surrounding or adjoining parts.
4. **Federation**: A central authority and the constitutional units.
5. **League**: An association of nations or other political entities for a common cause.
6. **Union**: The formation of a single political unit from two or more separate and independent units.
7. **Nation**: A community of people composed of one or more nationalities and possessing a more or less defined territory and government.
8. **State:** A politically organized body of people occupying a definite territory that is sovereign with its own government.

Dropping the Anchor

Following a long a contentious struggle against British colonial forces on Cyprus in the decades after WW-II, the Island obtained its independence on 16 August 1960. Intercommunal violence before independence convinced the Turkish Cypriots of the Greek Cypriots insincerity and unwillingness to protect them before independence, while following independence, the inability of the two sides to work together in harmony quickly became glaringly apparent in a thousand ways. By 1963 distrust between the two sides was at an all time low. The Greeks were demanding substantial changes to the constitution, to give them more power in the government, while both sides were creating para-military

Scanned by CamScanner

forces. As the possibilities of compromise evaporated the original defensive nature of the three substantial Greek Orthodox Cypriot militias on the Island went on the offensive against the Island's Moslem minority. The first of these militias were about 1,800 EOKA-A (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston, or, National Organization of Cypriot Fighters), soldiers who were loyal to president Archbishop Makarios. A second EOKA group followed Greek Cypriot socialist Dr. Lyssarides, while the last EOKA cadres followed Nicos Sampson: who years later would briefly become President of Cyprus after the Greek Cypriot coup of 1974. By the middle of 1963 it was apparent that the Greek Cypriot paramilitary groups which then comprised of an estimated 2,500 soldiers, were spoiling for a fight with their Moslem minority on Cyprus.

On the night of December 21, 1963, fighting broke out between Greek and Turkish Cypriots in Nicosia's red-light district. By dawn Greek Cypriot militia's were deployed along the Nicosia Christian/Moslem dividing line, and widespread atrocities began to take place within and around Moslem communities. The callous disregard of human life and atrocities that ensued shocked the international community. Within days serious fighting spread elsewhere on the Island: to Limmasol, Larnaca, Paphos and Famagusta, while fighting also erupted within and around mixed Greek/Turkish rural villages and between neighboring villages. A dysfunctional cease fire was declared by President Makarios on December 30, 1963, and ignored. The UN Security Council also met on December 27, 1963, to discuss a Greek Cypriot Government complaint that Turkish forces were intervening in the Island's 'internal affairs.' Turkey denied the allegation and mentioned genocide taking place against the Island's Turkish Cypriot minority by Greek Cypriot EOKA forces.

In the weeks that followed breaches of the Makarios cease-fire were rampant throughout the country, and no record was kept of those killed. The losses to both sides would later be recorded only as 'missing persons.' Inter-communal Greek/Moslem Cypriot leadership meetings finally began in London, only to highlight not only the obvious bad blood between the parties, but also the total lack of agreement on basic issues. The question of partition was raised by the Turkish Cypriots and dismissed out of hand by the Greek representatives, who realized it could involve the permanent resettlement of at least 35,000 Greek, and maybe 45,000 Turkish Cypriots; and possibly lead to the Greeks losing control of parts of the Island.[2] Inter-communal violence continued to escalate through January into mid-February 1964, and it became apparent the only solution was the introduction of a peace keeping force to separate the warring sides. Britain initially introduced troops from its base areas into some of the conflict areas in a futile attempt to stem the fighting. Britain then requested the Security Council authorize the introduction of UN peace-keepers, and on March 27 March 1964, the UN approved Resolution 186. 186 established a UN Peacekeeping Force (UNFICYP) for Cyprus, with a mandate to: *"Preserve international peace and*

Scanned by CamScanner

security, to use its best efforts to prevent a recurrence of fighting, and as necessary, to contribute to the maintenance and restoration of law and order and a return to normal conditions."[3]

The decade following 1964, as was that of the decade preceding it, continued to be highlighted by Greek Cypriot political immaturity in its aggressive behavior towards its Moslem minority. The inability of the Greek majority to acknowledge, or admit, any guilt or responsibility for the perpetual harassment of their Moslem minority has been a hall mark of their public protestations to the world community ever since. This immaturity, and its endless irresponsible accusations, have solidified intense hostility within the Moslem community that perseveres to this day. Glafcos Clerides, who later became the Cyprus President into the new century, accurately summed up the Greek Cypriot failure leading up to the 1964 disaster, and the decades of intense hatred that followed, with the observation, *"As long as we maintain that all others have sinned and that we are blameless, it will be difficult to stop sinning."*[4] The 961 pages of Clerides memoires about the history of the mid 20th Century conflict in 'Cyprus, in his two books, 'My Deposition,' published in 1986, documents a record of distrust, betrayal, and ethnic incompatibility among the two parties. Clerides records, particularly during the years from the mid 1950's through 1964 are particularly troublesome, while the record since 1964 is little better.

The Greek Cypriot Conundrum

No common ground, irreconcilable
positions, and different departure points

With 80% of the population on Cyprus, and recognition by the UN and EU, Greek Cypriots today, as they have since 1960, still demand universal political control of the entire Island, while promising to look after their Turkish Cypriot minority better than they have historically. The Turkish Cypriot's position, with a long legacy of abuse and fear, has refused to accept the majority's reassurances. Glafcos Clerides accurately stated the Turkish Cypriot's concerns almost 50 years ago when he observed, *"Turks have absolutely no confidence left in the Greek leadership as regards its good-will to respect any such rights under guarantees of the type suggested in the Report, which in fact are not guarantees at all, but merely a procedure for complaint, and it is obvious that unless physical guarantees of the type necessitated by the incurable anti-Turkish obsession and past conduct of the Greeks are provided, there would be no Turkish community left to enjoy these rights. One must exist and must have the possibility to continue to exist, before one can enjoy any rights and liberties."*[5] Clerides describes the ugly reality of Greek Cypriot's *'incurable anti-Turkish obsession,"* and that given their wish, the Greek Cypriot community would see to it that… *"There would be no Turkish community left."*

Scanned by CamScanner

According to Clerides the years 1960 to 1974 were a time in which Greek Cypriot's destructive characteristics played a fatal part in the lead-up to the disaster the Greeks brought upon themselves in 1974. He clarifies that Greek Cypriots, while persecuting the Turkish Cypriot minority, were incapable of even realizing they were the laughing stock of the world when they insisted they would, and could, care for the security needs of their Moslem minority on Cyprus - if only allowed to continue to do so. Clerides continues, *"We* (Greek Cypriots) *preferred to accuse each other of betraying the national cause, of being ready to concede inalienable rights, of betraying our history, of failing to rise to the lofty heights of our past and recent heroes, dividing our people and weakening further our position. In reality we became our worst enemies."*[6]. The sad part, regarding the failure in intercommunal discussions at the time, and ever since, is Clerides reference to the Greek Cypriot's inability to provide for the Turkish Cypriot community to provide for local government issues in their own enclaves and ghetto areas. Greek Cypriots wanted total political, economic, security control over their Moslem minority.[7] As Clerides concluded, the Greek Cypriots themselves were so naïve and stupid at the time, that they could not understand they were about to loose the bigger struggle for ENOSIS because they were demanding concessions clearly unacceptable to any minority threatened with fears of being exterminated. One of those watching from the sidelines observed, *"The Greeks will blame each other and will quarrel amongst themselves and that will work in our favor."*[8]

For the Turkish minority on Cyprus in those days, their Greek Cypriot controlled government provided absolutely no security for them, and in the half century since, have continued to put forward the same unacceptable positions and demands that the Turkish Cypriots heel to Greek demands. For Turkish Cypriots their memory of abuse will require generations to erase. Particularly egregious for the Island's Turkish community is its memories of EOKA-A and EOKA-B. The former initially engaged British occupation forces on Cyprus prior to the Island's independence. With the British gone after independence, EOKA-A morphed into EOKA-B, and both organizations roles were two-fold: union with Greece and elimination of the Islands minority. In the years before independence EOKA-A was led by former mainland Greek Army General George Grivas, and with the British departure, and independence, Grivas's EOKA-B continued its two-fold mission. While the Island's Turkish minority did not object to the new independent government put in place by the British before they departed, they wanted no part of ENOSIS with Greece, nor Greek Cypriot plans to force them into enclaves, ghetto's, and then expel them to mainland Turkey.

Within three years of independence in 1960, it was apparent that the Greek Cypriot majority was frustrated with the government established by the British, and certain Greek Cypriot members of the new EOKA-B organization, who were

Scanned by CamScanner

now also serving in the new independent government of Cyprus, decided to secretly take matters into their own hands. In January 1963 they formulated a Top Secret plan to overthrow the existing government, and to secure for themselves what they saw as their inalienable right to unify Cyprus with mainland Greece, and eliminate their minority problem. Known as the Akritas Plan, most problematic for the Island's unwitting Turkish Cypriot minority, was the plan's annex calling for Greek Cypriot forces to subjugate the Cypriot Moslem minority, and to drive them into undefended enclaves and ghettos where they could be surrounded, isolated, and unable to defend themselves. Once so surrounded they would eventually be removed from the Island, presumably by force, or evacuated as refugees to mainland Turkey.[9] At the time Turkish Cypriot's did not realize what the EOKA-B Akritas plan existed, nor what it called for. But as Greek Cypriot security forces began to implement Akritas, Turkish Cypriot resistance stiffened, and eventually became so severe, that this portion of Akritas had to be delayed for the time being. As one critic observed later: "*Yeorgadjis was given the task of organizing the 'final solution' that, in order to be achieved, would of necessity mean the extermination of the Turks. And so,... Makarios, the saintly president* (of Cyprus*), Yeorgadjis, the EOKA killer, and Glafcos Clerides, wartime royal Air Force hero turned EOKA propaganda chief, at that time leader of the Cyprus House of Representatives and today president of Greek Cyprus, sat down and worked out a plan for genocide.*"[10]

In the leadup to the Akritas implementation, all Greek Cypriot EOKA troops were informed about the plan on pain of death, and that if they betrayed knowledge or details of it to anyone they would be executed. The multi-page Top Secret document carried the warning: *"Loss or leakage of any document pertaining to the above is equivalent to High Treason."* And... *"Outside the verbal enlightenment of our members* (EOKA-A/B... authors insert*), all our activities, and our publications in the press must not divulge any of the above."*[11] Most of the key Greek Cypriot government leaders in late 1963 were also involved and knowledgeable of the Akritas plan. Archbishop Makarios, the then President of Cyprus was involved and drafted parts of it. Greek Cypriot Interior Minister, Policarpos Yorgadjis was involved, and his code name was Akritas. Others involved were Thassos Papadopoulos, the then Minister of Labor and the Akritas plan deputy to Yorgadjis. Glafcos Clerides who was then the Leader of the Cyprus House of Representatives, was the Akritas plan's Chief of Operations - and responsible for its implementation and coordinated attacks on Turkish Cypriot communities across the Island. Clerides code name was Hiperides.[12] One of the greatest insults to Turkish Cypriots for the rest of the 20th Century was Clerides election as President of post-partitioned Greek Cyprus, thereby placing him at the confluence of the endless failed negotiations that have ensued between the Christian and Moslem communities on Cyprus ever since. Clerides two

Scanned by CamScanner

volume memoire, 'Cyprus: My Deposition." States nothing about his participation in either EOKA-A/B, or his part in armed attacks against the Island's Turkish Cypriots while Operations Chief for the Akritas plan.[13]

Clerides memoire's also disingenuously justified the illegal importation of mainland Greek troops and weapons into Cyprus in the 1963-1964 period... because of his concerns about a growing Greek Cypriot Communist movement, which he thought might endanger NATO? Clerides also quotes a memorandum from the then Athens Prime Minister George Papandreou to American President Johnson, as justification for his nefarious endeavors in Akritas. *"As events have developed, the Cyprus problem has ceased to be a Greek-Turkish question. It has become a problem between two worlds. The dilemma is, 'Natoification' or Cuba... If Natoification of Cyprus does not occur, the island will inevitably be transformed into another Cuba because - powerful and active support from the Soviet Union will be unavoidable."*[14]

Becoming concerned about the Clerides allegations hyping the issue that communists might take over the government of Cyprus in the time of the Cold War, and that, in Clerides opinion, it could result in another Cuba, Washington decided to make an effort to facilitate the Greek Cypriot's penchant for union with Greece, by providing a proposal that offered both sides what they wanted: union with Greece on terms agreeable to the Turkish minority on Cyprus. Thus was born the United States 'Acheson Plan,' which, after discussions with Athens, Ankara and Moscow, was presented to the people of Cyprus during the first half of 1964. The plan was viable, and most importantly, it addressed a realistic solution to the thorny Greek Cypriot demand for ENOSIS. The plan proposed to transfer 92 percent of the Island's Greek occupied land area to a union with Greece, while the remaining eight percent would be transferred to Turkish military control for a fifty-year lease, and on a basis similar to that already afforded the two British base areas on the south coast of Cyprus.[15] The Acheson plan also provided for the reassurances of the Moslem minority that their security would be provided for by international organizations. It proposed the Moslem minority on Cyprus remain within their existing domiciles and enclaves throughout the Island. It called for the assignment of special UN international commissioners to be permanently stationed on the Island. These international commissioners would look after and protect the future interests of the Cypriot ethnic communities.

At the time the Acheson plan was submitted, the Turkish Cypriots had 18 percent of the population and owned 35 percent of the Island's land. The 8 percent land proposed in the Acheson plan was on the forty-mile long Karpas Peninsula on the Island's northeast coast, much of which was already owned by Turkish Cypriots. The Plan was a win-win solution for both the Christians and Moslem community. The Greek Cypriot leadership, unfortunately, completely rejected the idea. The Greek Cypriot's had no trouble with the ENOSIS

Scanned by CamScanner

component, but demanded no external security forces be allowed on the Island to look after their Turkish-Cypriot minority. While no one stated it publicly, the Greek Cypriot's also had problems with the Moslem minority being allowed to remain in situ where they were at that time, probably because they had still not completed their plans laid out earlier in Akritas? Makarios and his associates had other serious objections. They refused to allow the Acheson plan to be submitted to the voters of Cyprus for an Island-wide referendum, and in retrospect history suggests Makarios was personally against the Acheson plan because if accepted, he would no longer have had a job. Makarios sent a memorandum to Athens to this effect in 1964, expressing his concerns to the Athens leadership about his future role in Cyprus if the Acheson Plan were approved. He asked if he could continue after acceptance, as "The Governor of Cyprus?"[16]

A decade after the Acheson plan failed, many of those involved in Akritas, again decided to attempt another coup, this time in mid-1974. Concerned about Marakios's continued occupation of the office of President and his earlier concerns about his role after union with Greece, many viewed him as an impediment to ENOSIS. On July 2, 1974 Makarios complained in a letter to the Athens government that mainland Greek military forces were on the Island and associating with EOKA-B. The coup plotters decided now was the time to act. On July 15, 1974, assassins tried to assassinate Makarios, but failed. Makarios managed to flee to the British Base area at Akrotiri, and then flew to London in a British jet fighter plane. From London he went to New York and was recognized at the UN as the still legitimate president of Cyprus. Back in Cyprus the coup plotters had already installed Nicos Sampson as Makarios's replacement, and were deeply engaged in fighting with the Moslem Turkish Cypriot communities on the Island.[17] A week later the circumstance of the Moslem communities on Cyprus began to deteriorate so quickly that Turkey decided to intervene to stop the bloodshed. It right Turkey's right as one of the three guarantor powers guaranteeing Cyprus's independence, to do so given the circumstances then unfolding on Cyprus. Turkish military forces landed west of Kyrenia on July 20, 197, and engaged Greek and Greek and Greek Cypriot forces in the area. Within two days they had secured about 3% of the north coast, including the mountain road connecting Kyrenia in to the northern suburbs of Nicosia.

Three days after the Turkish landings on the north coast, Nicos Sampson resigned his office as temporary President of Cyprus, leaving the Greek Cypriot coup conspirators and the Islands large Greek Cypriot para military forces headless. With Sampson's resignation, Turkish forces in the north also stopped their advance and awaited developments. As the weeks passed, the Greek Cypriot community decided that Glafkos Clerides, the same Clerides who was formerly the operations chief for Akritas, would be their representative to Greek/Turkish Cypriot peace/ceasefire negotiations in Vienna, Austria. On August 10, 1974, Clerides met with Turkish Cypriot leader Rauf Denktash in

Scanned by CamScanner

Vienna. Given recent events on Cyprus, Greek Cypriot treachery, and many of the Greek Cypriot leadership's participation in the recent coup, the Vienna venue was not a good time for Clerides to regurgitate well-known platitudes from his past. Denktash proposed a bizonal federal state and population relocations. Clerides rejected it. The Turkish Foreign minister then proposed a Turkish Cypriot area in north Cyprus and five Turkish Cypriot enclaves elsewhere on the Island. This solution had already been put forward repeatedly by the Turkish minority and was also a component of the U.S. Acheson plan presented years earlier, and rejected by the Greek side.[18] Clerides was going to refuse again, then waffled, and requested forty-eight hours to consult with Greek Cypriot associates in Nicosia. Glafcos Clerides at the time knew full well who was responsible for the circumstance he now found himself in. He knew that Turkish military forces in North Cyprus could only be neutralized by a political settlement. And like a deer before oncoming auto headlights at night, he froze, and in the process lost the possibility of a more favorable settlement. Denktash refused his request, and with no new suggestions that had not already been heard hundreds of times by Turkish Cypriots, the stage was set for what happened next.

6,000 Turkish troops had initially fought their way ashore west of Kyrenia, while 1,000 paratroops had landed north of Nicosia and secured the Kyrenia-Nicosia road through the Troodos Mountains. In the weeks leading up to the Vienna negotiations, Turkish forces had been reinforced with 40,000 soldiers and 200 main battle tanks. When the second round of talks collapsed in Vienna, Turkish forces were ready to break out of the Kyrenia pocket. Four days later, on August 14, they did, and quickly expanded their bridgeheads to the east, west and south of Kyrenia. Within a week their perimeter included 37% of the land area of Cyprus – an area equivalent to what Turkish Cypriots had owned on the Island before independence. Their advance then stopped and the new perimeter between the two sides to this day is known as the the 'Attilla Line.'[19]

Despite hundreds of thousands of hours of meetings since 1974, in Cyprus, New York, Vienna, London, and elsewhere, no acceptable accommodation has been reached between the Turkish and Greek Cypriots on reunification. Turkish Cypriots are content to remain north of Attila line while the Greeks remain to its south. Forgetting and ignoring historical fact, Greek Cypriots insists on recovering all their lands in the north and removal of Turkish forces protecting the Moslem minority in the north. For the past thirty-five years the Greek lobby in the United States has also condemned the Turkish military presence in the north as illegal, and successfully parlayed this condemnation before the UN and EU – as justification to embargo and isolate the north. With the advent of the Island's accession to the EU, and reinvigorated United Nations endeavors by Kofi Annan to bring about the Island's reunification, the United States in the last decade encouraged all parties to move forward towards reunification. The

Scanned by CamScanner

negative outcome of the island-wide referendum of 2004, once again, as had been the case earlier with the Acheson plan… stunned the world.

In retrospect, after sixty years of failed negotiations, it is worth reviewing a 26 March 1965, report submitted by Special United Nations Mediator Mr. Galo Plaza, to the UN. It best describes the most practical final solution to the Cyprus Problem - then and now. Galo Plaza's report of 1965 best represents the unstated world community's view about the most realistic solution for Cyprus. Galo stated: *"My predecessor observed that it was not possible for the two sides to find sufficient common ground to provide a basis for discussion. He noted they* (the Greek Cypriots*) chose to adhere to "solutions" that were wholly irreconcilable, because their points of departure were entirely different."*[20] The Greek Cypriot turnout for the 2004 Annan referendum, fifty years later, continues to echoe the realities of the Galo Plaza conclusion of 1965… no common ground, irreconcilable positions, and different departure points.

The reality today is that a *de facto* solution to the Island's problem was actually achieved in 1974, but the Greek side, until now, refuse to accept it.

The Turkish Cypriot Challenge

No common ground, irreconcilable
positions, and different departure points

The interregnum of the last thirty-five years in Cyprus, while providing the island's Moslems with a secure mini-state protected by Turkey, is not considered to be one eventually incorporable into Turkey. To do so, at least at the present time, could initiate a problematic domino effect for a host of other unresolved border challenges elsewhere in the region. The troubling logic of such readjustments across Southeast Asia was pointed out in a 2007 analysis entitled, "Blood Borders."[21] While Blood Borders does not specifically address the Cyprus problem, it points to a host of regional issues, pointing out the international community's inability to resolve them through negotiation: leaving the alternatives of armed struggle, civil war, or worse. The article concludes, *"If the borders of the Greater Middle East cannot be amended to reflect the natural ties of blood and faith, we may take it as an article of faith that a portion of the bloodshed in the region will continue to be our own."*[22]

The question for the United States policy in Cyprus is whether Turkey's long-standing military presence in Northern Cyprus should be allowed to influence a fair solution for the Islands Moslem minority? The Greek side's demands for withdrawal of Turkish forces on the Island, without providing ironclad security guarantees for the Moslem community, is moot. Despite this the Greek Cypriots remain blind to the need for such reassurances. The winds of change today

Scanned by CamScanner

challenge not only Turkey, but Greek Cyprus as well... because of their positions vis-à-vis minority questions and who controls government.

Frankfurter Allgemeine Zeitung pointed out recently that dishonesty has been at the foundation of Germany's negotiations for Turkey's entry to the EU. The Zeitung concluded the internal state of Turkey, and its Constitution makes its political system answerable to Turkey's military and not its people. Germany's *Der Spiegel* on the other hand insisted Turkey's EU membership be denied, because Turkey is so poor that it would cause the collapse of the EU. France's leadership has also openly insulted Turkey's effort to join. President Valery Giscard d'Estaing noted it would spell the EU's death. Turkey consequently is at a historic crossroad in its domestic and international political orientation. In the last decade Turkey's body politic has been inexorably pushed, pulled, and levered down the road to the current reality. For eighty years Turkey has struggled with an identity problem – is it destined to become a modern European state, an eastern country with a Western style government, or an Islamic state with strong religious roots in the East? Given this state of affairs, the sooner the two communities on Cyprus can resolve their issues in a reunified Island, the sooner a more serious outcome for Cyprus can be avoided.

A counter argument for permanent division of Cyprus is also one with strong appeal among the international community. Some point to a host of other recent international border realignments, that are accommodating similar 'Gordian Knot' type situations. Israel's U.S. financed settlement program on the Palestinian West Bank and Gaza is one, and East Timor is another. Then too there are the eight new independent states of the former Yugoslavia and new independent former Soviet Republics in the Caucusus. In the wings are several former British Empire states whose borders were drawn a century ago and are now also exhibiting serious fault lines because of unresolved minority problems. In all these, much has and continues to depend on, who makes the first move, when, and with whose support.

The 2004 Reunification Failure

In the lead-up to the Annan Plan referendum in Cyprus, both Greek and Turkish Cypriot parties viewed European integration and reunification as a positive means to accomplish their respective goals. In the days, weeks and months before the referendum, Kofi Annan, who had dedicated an incredible amount of time to solutions required, pleaded with both sides for acceptance. *"We've been at this for decades,"* Annan said, *"and I don't think we've ever been this close."*[23] The Bush Administration also urged Cypriots to vote for what it called a fair and balanced plan, and at a historic moment in the Island's history. The U.S. President called the proposal particularly significant and emphasized that the U.S. commitment to a negotiated settlement was critical, and that his administration had provided significant diplomatic support to the process.

Scanned by CamScanner

Some among the Greek Cypriot political elite also assured EU and UN negotiators that they too were sincerely seeking unification and island-wide modernization in an environment of peaceful co-existence, and would provide reassurances needed by their Turkish Cypriot minority. In the lead-up to the April 24, 2004 referendum, local and international surveys also indicated a positive outcome. 72% of Cypriots believed EU accession was a good thing. 84% stated they would vote for it. 88% of North Cypriots stated membership was good and they would vote for EU accession.[24] What the polls failed to gauge accurately was the host of luddites and mean spirited Greek Cypriots who for the past half-century, have done their best to derail any short term solution for long term gain… and on any basis but full surrender by the Turkish Cypriot minority. And so, as the date of the referendum approached, the litany of ancient inclinations to employ partisan objectives to perpetuate ethno-centric politico/religious issues, surfaced in spades. When Greek Cypriot leaders began calling the plan unbalanced and excessively pro-Turkish… the outcome became obvious. Turkish Cypriots voted for acceptance by a 87 percent majority while 88 percent of the Greek Cypriots voted against reunification. In the aftermath Greek Cypriot pundits put forward a banal compendium of reasons why the Turkish Cypriots accepted the plan and the Greek Cypriots did not.[25] The United Nations leadership however, was more direct in its critique of the Greek Cypriot rejection. The UN Secretary General observed, *"They (the Greek Cypriots) may wish to reflect on the implications of the vote in the coming period. If they remain willing to resolve the Cyprus problem through a bi-communal, bizonal federation, this needs to be demonstrated."*[26]

Since 2004, the Greek Cypriot majority has not deigned to countenance the Secretary General's observation, nor to present constructive ways to facilitate a bi-communal, bi-zonal federation. The reason is that, in the past four decades, they have cleverly manipulated and negotiated their way back into power after they failed to overthrow the government in 1974. And, in the aftermath, managed to be reinstated and recognized as the legitimate government of the entire island. Without the ugly baggage of ethnic cleansing for which they were responsible prior to 1974, the Greek side can afford to play games for the forseeable future. The northern minority on the other hand has became a pariah because they allowed Turkish troops come to the island to protect them from further Greek Cypriot machinations. Cleverly the Greeks realized, when they applied for EU membership, that when approved, Cyprus would join *de jure* as a whole, while implementation would be *acquis communautaire* for awhile, and not cover the entire island *de facto*. In fact, the record of years of EU Cyprus accession discussions contain no reference to pre-1974 communal violence or genocide, who was responsible, nor who perpetrated it. The EU's accession record for Cyprus begins with the seeming unprovoked illegal invasion of Turkish troops in 1974? For the EU's record, conveniently, there was no past for Cyprus. The one

Scanned by CamScanner

reference that does exist from a 2001 entry to the EU record, was made by a British member of Parliament, and states, "*In discussing this issue, it is not acceptable simply to say that the problems of Cyprus started with the Turkish invasion in 1974 without mentioning the division of the island from 1963, when Greek Cypriots murdered Turkish Cypriots. If there is to be true reconciliation between these peoples, then true complete objectivity is needed.*"[27] Becoming more apparent to the international community in recent decades is the regrettable satisfaction Greek Cypriots take from the realization that, despite the fact that they started the problem with their Turkish Cypriot brothers, and are responsible for a long legacy of serious misdeeds, that they continue to be recognized as in control, and in the process, retain legitimacy in the international forums of power.

In May 2009, five years since the unification failure, the UN's semi-annual reports continue to highlight the UN's disappointment regarding the endless failed efforts to build confidence among the sides. The UN cites a complete lack of bipartisan political will among the parties.[28] Publicly the United Nations continues to avoid direct criticism of the Greek Cypriot leadership's pharonic attitude towards the Islands minority, while also saying nothing of the stiff-necked Greek attitude of 'take it or leave it,' by endlessly putting forward the same apathetic positions for a half century. While the UN describes the current probability of new violence on Cyprus as benign and unlikely for the moment, it points to the complete absence of trust in the failed political process, highlighting it as a dangerous trip-wire for future violence and miscalculation.

U.S. Unilateralism (2001-2008)

Fifty years of American foreign policy changed as events of September 11, 2001, unfolded in New York City. It gathered speed with the passage of The Patriot Act of 2001, the Homeland Security Act of 2002, the Detainee Treatment Act of 2006, and the Military Commission Act of 2006. U.S. 'threat-level' programs facilitated the public's fear as America's 'War on Terrorism' expanded to include not only Afghanistan but Iraq and others. The restructuring of American accommodations for definitions of 20th Century terminology followed for terrorist/non-terrorist, alien/non-alien, combatant/non-combatant, and torture. Jaded within these new accommodations, were definitions for terminology and sympathies relating to identity, citizenship, and community. Impacted too were understandings pertinent to religious tolerance, minority rights, and the 'clash of civilizations.' The Bush 43rd Presidency's declaration of January 2002, regarding the 'Axis of Evil,' demarked the new east-west struggle for the balance of the Bush presidency's two terms in office. One of the most regrettable outcomes was the subjugation of Washington's traditional international outlook towards local and regional social, political, and economic issues, especially those brought about by rivalries between faiths, ethnicities and factions such as those of

Scanned by CamScanner

Cyprus. Simplistically everything was grouped and packaged within a new framework of 'you are with us or against us,' or, 'it's us against them.'

The Bush Administrations post 9-11 concerns were pre-emptive war against potential enemies and the promotion of democratic regime change. Neither was considered critical to U.S. policy on Cyprus. Washington's long-standing approach has been to allow others to undertake initiatives if they so desired, and to support U.N. efforts for reunification. This continues to be the case, but behind the scenes, there have also been 'real-politic' initiatives raised periodically by Washington. While the U.S. Greek Lobby continues to be as active today as in the past, those now listening in Washington have other more serious concerns.[29] The Bush Administration did not appoint a State Department Special Coordinator for Cyprus as had previous administrations. For the past eight years Washington has relied on its ambassador in Nicosia.

Probably best remembered from the last Bush Administration-era was a mid-decade initiative to improve economic standards among north-side Cyprus residents.[30] Involved were American businessmen who visited north Cyprus in 2005 to search out business opportunities that might raise the living standards. In February 2005 Secretary of State Condoleezza Rice was in Ankara, and stated, *"We are looking at what we can do to ease the isolation of the Turkish Cypriots because, we, like everyone else, were disappointed that the Annan plan was not adopted."*[31] Greek Cypriots strenuously objected to the U.S. initiative. At the behest of the Greek American lobby in Washington, Congressman Frank Pallone of New Jersey, and a member of the Congressional Caucus on Hellenic Issues, objected to the Rice comment. Pallone's vacuous and somewhat biased observation was that Washington should not punish Cypriot Greeks for voting unanimously against the Annan Plan while Turkish Cypriots voted overwhelmingly in favor of it?[32]

There is now a growing perception in Washington that Greek Cypriot's have had things their own way on the Cyprus issue for too long, and that maybe it is time to recognize the fact that the time has come to give full recognition to 'The Sins of The Fathers.' It has been the Greek Orthodox Christians who marginalized their Moslem brothers for a half-century on Cyprus. It has been the Greek Orthodox who largely controlled the Island's security forces prior to and after independence and abused the Moslem minority. It was the Greek Orthodox who mounted the 1974 coup, illegally overthrew the official government, and, it was the Greek Orthodox leadership on Cyprus who most recently again insisted its community reject the 2004 UN reunification plan.

A half-century ago the British governor of Cyprus, understanding the respective Orthodox/Moslem community's ultimate concerns and intentions in a post-British Cyprus, struck a political balance between the two communities on Cyprus, one that provided representational reassurances for both minority and majority communities. The British realized a way had to be found, to give both

Scanned by CamScanner

parties a realistic chance to work and live together long enough to achieve an eventual peaceful relationship. And, that without such a formulary, a relationship of trust, respect, and equality would be stillborn: especially if the Greek majority abused its minority in an independent Cyprus. To the British it was obvious that without such a political formulary, the two sides would go their separate ways.

The Cyprus reality since the British left is such that the Greek Cypriot side has given about as much attention to the real issue on Cyprus, as weeds in the foundation of an abandoned building. The recent failed Annan plan is but the latest of a long litany of expressions of true intent by the Island's Greeks. They seek total control of the Island with minimal security guarantees for their minority, and have the tacit endorsement of the UN, EU, and other international observers for their position. Overwhelmed with the brilliance and strength of their intractable arguments, that have also plagued their position since pre-independence, the insouciance of the Greek Cypriot position has left Turkish Cypriots with few alternatives short of going their separate way.

Summary

If the United States is now to have a positive impact on the reunification of Cyprus, it must emphasize the origin of issues among and between the parties. The failure of earlier United Nations and American plans, and in particular the most recent Annan plan, makes it clear that a new starting point must be based on a divided formula. Former American Ambassador Ryan Crocker, said it best with his observation about a similar policy failure regarding America's approach with parties cooperating within a unified Iraq and Afghanistan: *"The strategy we followed was all about adapting our tactics to the society as it was, not as we thought maybe it ought to be."*[33] The international players involved in nurturing a new Cypriot state have repeatedly failed for the same reason. Sometimes in history there are issues that are so complex and interwoven with a difficult past that they can only be resolved by permanent separation.

Social Identity Theory addresses why groups and their decision makers oppose or accept new members wishing to join. Consideration of national identity is a strong consideration, and the stronger the affiliation the better the chance of approval. EU accession issues relevant to Social Identity Theory and Turkey in 1999, 2002, and 2004, have resulted in a slowing of the application process. The Cyprus issue is undoubtedly a component of Turkey's application.[34] Possibly one of the few positive developments suggesting a peaceful solution might one day emerge between Greek and Turkish Cypriots is the 2003 opening of numerous crossing points between the north and south, and recent statistics indicate a daily activity of between 35 to 45 thousand people crossing daily between the two sides. .

In conclusion, academic analysis of such conflicts point to an imbalance of four ingredients: political power sharing, territorial power sharing, economic

Scanned by CamScanner

power sharing, and third party participation. Only the last of these four has seriously been addressed in Cyprus with the endless participation of UN mediation. Studies show that the more equitable are the first three, the quicker the conflict parties are reassured and resolve their differences.[35] On the other hand, social identity theory as it applies to the EU's recent expansion in Cyprus, may have doomed the eventual incorporation of North Cyprus with the south. As already pointed out, EU members identify with their nation-state concepts in viewing new applicants. As a result France and Britain's outlook has varied significantly from that of Germany. With strong Greek advocacy for Cyprus accession, Britain and France concurred. Germany however, opposes Turkey's accession and has concerns about North Cyprus getting its Moslem foot inside the EU tent. Britain and France are more neutral in their concept of European identity as it relates to Turkey's accession.[36] How all of this will eventually play out for North Cyprus is problematical, and, if further conflict is to be avoided, might best be resolved by allowing North Cyprus to become an independent country within a future time certain.

The Final Cyprus Solution

If Cyprus is to achieve reunification without military conflict, it will only be possible by building a new political entity that nurtures all Cypriots irrespective of race, creed, religion and culture. The bi-communal bi-zonal format has, and continues to be, unacceptable to the Greek Cypriot majority on Cyprus. To achieve a settlement a concerted new effort is required by the international community of nations: one based on a completely new foundation. International arbiters like the United Nations, the EU and others invited to participate in such an endeavor, must focus on encouraging the two communities to accept the current status quo, and to go their separate ways as two sovereign states by a future 'date certain.' Prior to this future 'date certain,' the two parties can, if they wish, attempt to formulate new ground rules for their peaceful co-existence in a reunified country – and do so within a matrix of one or more of the definitions put forward at the outset of this paper. Alternatively the two sides, as separate entities, could pursue union with Greece and Turkey. Unless a new reality is agreed to and implemented between the parties before this future 'date certain,' of say two the three years hence, then two new sovereign states shall come into existence on Cyprus, and be recognized as such by the world community, with all the benefits and advantages accorded by the United Nations.

Scanned by CamScanner

Endnotes

[1] Graham Fuller. Simon Fraser University, Canada. Comments made privately to the author at the Isabel Bader Theater. CESS Conference, University of Toronto, Canada. 8-11 October 2009.

[2] Glafcos Clerides. "Cyprus: My Deposition." Alithia Publishing. Nicosia, Cyprus, 1989. Vol 1, p. 291.

[3] Cyprus – UNFICYP – Background. United Nations Website. The United Nation's Cyprus Mandate is extended each six months based on a Secretary General report that conditions still warrant it. 45 years later and now in its 90th six month extension, UN troops still separate the two hostile communities.

[4] Clerides. "Cyprus: My Deposition." Vol 1. p. 330. The quotation is from Greek Historian Constantinos D. Paparigopolous.

[5] Clerides. "Cyprus: My Deposition."Volume 2. P. 170

[6] Ibid. "My Deposition." P. 381.

[7] Ibid. p. 381.

[8] Ibid. p. 381.

[9] Discussions with Peter Andrew, 3703 MacGregor Court, Annandale,Virginia, 22003. Former Major Andrews (USAF Retired) was formerly the U.S. military Defense Attache at the American Embassy in Athens during the Greek Junta years in Athens. He was well known to the senior Junta leaders and events leading up to the 1974 Cyprus crisis. In the early 1990's the author intended to write a book about those events, and spent many hours in discussion with Mr. Andrews at his home in Virginia between 1992 and 1993. Mr. Andrews believed Turkish Cypriot's would be trans-shipped en-mass to nearby ports on the south coast of Turkey.

[10] Cyprus Problem from a Turkish Cypriot Perspective. http://www.geocities.com/cyprusnorth/CHIPRE/writing/ page5.html. Downloaded 20

[11] The Akritas Plan. http://www.tcn-cy.freeuk.com/akritas.htm. Downloaded 9/14/2009. Also see Akritas Plan. Wikepedia, the free encyclopedia.

[12] Ibid.

[13] Clerides. "Cyprus: My Deposition." Volumes 1 and 2.

[14] "Cyprus: My Deposition." Vol 2. p. 113. Robert Taber's book, "The War of the Flea," published in 1965, and widely read ever since about guerilla war and guerilla movements, It described General Grivas's EOKA-A and later EOKA-B insurrection against the British in Cyprus, before and after independence, as a non-leftist movement, and one only seeking union with Greece.

[15] Sovereignty for the Turkish area of 8% would have been similar to that already extended to Britain for its two base areas on the south coast of Cyprus at Dekhelia and Akrotiri. The two British bases account for 250 of the Islands 9,250 square kilometers, or about 3% of the Island.

[16] Ioannis Ioannou. "[MGSA-L] Enosis in the context of the Acheson Plan [was (no subject)]" Tuesday May 4, 09:09:09. Downloaded, 14/09/09.

[17] Born Nicos Giorgiadis on December 16, 1935 in Farmagusta, he changed his name to Sampson after his father's Christian name. His public life was in the media in Cyprus while his hidden life was EOKA-A and then EOKA-B. His *nom-de-guerre'* of 'Sampson' was after the biblical figure. He also used, 'invulnerable.' The British suspected him of participation in ethnic atrocities and finally sentenced him to life in prison for illegal possession of firearms, which was a death sentence offense at the time.

Scanned by CamScanner

[18] The Denktash proposal took a page from the earlier Acheson Plan, which the Greek Cypriots had rejected a decade earlier.
[19] Turkish Cypriots have documented cases of genocide in North Cyprus with mass graves containing upwards of over 700 men, women, and children, indiscriminately murdered in the months before the Turkish military arrived in Cyprus. The Greek Cypriots too have made allegations, but left in doubt how many were actually armed combatants resisting the Turkish advance, and then interred in mass graves in the aftermath.
[20] Clerides. "Cyprus: My Deposition." Vol 2. p. 429. Report of the United Nations Mediator to the UN Secretary General on 26 March 1965. Appendix E. Paragraph 80. 'Incompatibility of the Parties' Views."
[21] Ralph Peters. "Blood Borders: How a better Middle East would look." Armed Forces Journal. May 3, 2008.
[22] Ibid. Blood Borders.
[23] George Wright. Greek Cypriot leaders reject Annan Plan." Guardian Newspaper. Thursday 22 April 2004. Guardian.co.uk. Downloaded 17 September 2009.
[24] Kalilipe Agapiou-Josephides, "The Political System of Cyprus at the Threshold of the European Union: Patterns of Continuity, Change and Adaption." p.248. www://fscpo.unit.it/Euro/Med/Agapiou.pdf. Downloaded 17 Sept 2009.
[25] Annan Plan for Cyprus. http://wiki.phantis.com/index.php/annan_plan_for_Cyprus.
[26] UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – Background. http://www.un.org/depts/dpko/missions/ unifcyp/background.html
[27] Susannah Verney. "EU Enlargement as a Moral Mission: Debating Cyprus' Accession in the European Parliament." Paper Presented at Bilgi University, Istanbul. 20-23 September 2006. p.13
[28] UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – Background. http://www.un.org/depts/dpko/missions/ unifcyp/background.html
[29] The U.S. Greek Lobby is considered by Washington observers as the second most influential group in the U.S. political system after Israel's AIPAC (American Israeli Political Action Committee).
[30] These were criticized by the Greek side and its U.S. based lobby groups in Washington.
[31] "Pallone assails Bush Administration for facilitating U.S. corporate trip to occupied North Cyprus." Letter from Congressman Frank Pallone, Sixth District of New Jersey. FOR IMMEDIATE RELEASE. February 16, 2005. Downloaded, 9/14/2009.
[32] Ibid. Pallone letter.
[33] Ryan Crocker. "Eight Years On." Newsweek. September 4, 2009. p. 41.
[34] See Tyler M. Curley. "Social Identity Theory and EU Expansion." International Studies Quarterly (2009) 649-668.
[35] Michaela Mattes. "Fostering Peace after Civil War: Commitment Problems and Agreement Design." International Studies Quarterly (2009) 53. pp. 737-759.
[36] For a discussion of this theory as it applies to the Cyprus question, see: Tyler M. Curley. "Social Identity Theory and EU Expansion." ISA Quarterly. 2009. Vol 53, No. 3. pp. 649-668.

Scanned by CamScanner

Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Kıbrıs Sorununun Geleceği Üzerine Bir Tartışma

Buket ÖNAL*

Giriş

Amerika'nın şova ve reklam kampanyalarına dönen seçim maratonu sadece bu ülkede değil, dünyanın hemen hemen her yerinde dikkatle takip edilmektedir diyebiliriz. Çünkü seçilecek Amerikan başkanının kim olduğu dünya genelinde izlenecek politikaları da bir açıdan belirleyecek unsurlar arasındadır. Amerikan Başkanı, yürütme organının bütününü temsil eden ve Anayasa çerçevesi içinde en etkin role sahip olan kişi olarak dış politikanın belirlenmesi, sevk ve idaresinden de sorumlu olacak kişidir. Bu nedenle izlediği dış politikayla tepki çeken ve Amerikan karşıtlığını arttıran 8 yıllık Bush döneminin ardından seçilecek Başkanın kim olacağı Amerikalılar kadar dünya kamuoyu için de önem arz etmekteydi. Bu Başkan, 20 Ocak 2009'da başkanlık koltuğuna oturan Demokrat aday Barack Hüseyin Obama olmuştur.

Amerikan tarihinde başkanlığa aday ilk Afro-Afrikalı olan 46 yaşındaki Obama, 4 Kasım 2008'deki seçimleri kazanarak tarihe geçmiştir diyebiliriz. Amerika'nın 44. Başkanı olan Obama, siyahi olması yanında Müslüman bir babanın çocuğu olması ve çocukluğunun bir bölümünü Müslüman bir ülkede geçirmesi gibi özelliklerinden dolayı aslında seçim kampanyasında slogan haline gelen 'değişim' kavramını Amerikalılar için tam olarak üstünde taşımaktadır diyebiliriz. Hukuk eğitimi almış olan Obama, 1996'da Illinois eyalet senatörü olarak siyasi hayatına başlamış, 2004'te ABD Senatosuna seçilmiştir. Amerikan tarihinin üçüncü siyah senatörüdür. 2007'de Demokrat Partinin başkan adayı olan Obama'nın Cumhuriyetçilerin adayı savaş kahramanı ve Vietnam gazisi John McCain'i yenerek Başkanlık koltuğuna oturması Amerika'nın dışında da umutları arttırdığını söyleyebiliriz. Hatta zaman zaman 21.yüzyıl şimdi başladı yorumları bile yapılmaktadır.

Seçim öncesinde Amerikan başkanlarının dış politika konusundaki görüşlerinin yayınlandığı Foreign Affairs'ın Temmuz/Ağustos 2007 sayısında yayınlanan makalesinde Barack H. Obama da Amerikan başkanlığı döneminde izleyeceği dış politika konusunda ipuçları vermiştir. Makalenin genelinde Amerika'nın küresel liderliğinin yeniden inşasına yönelik hedeflere yer verilmektedir. Amerika'nın askeri modernizasyonu, nükleer silahlarla mücadele, küresel terörle mücadele, küresel işbirliğini sağlama, demokratik toplumlar ve uluslar yaratma ve Amerika'ya güveni yenileme konuları üzerinde duran Obama,

*Dr., Kocaeli Üniversitesi, İzmit Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi

Scanned by CamScanner

küresel Amerikan liderliği için yeni ittifaklar, ortaklıklar ve kurumlar kurmayı hedeflemekteydi.

Bu hedeflere ulaşmak içinse, dış politika araçlarını aşağıdaki gibi belirlemiştir:

- Müzakere, ikna ve yaptırım uygulama
- Askeri ortaklar ve hükümetin diğer ajansları ile işbirliği yapmak
- Kamuya ulaşım için modern teknolojiyi kullanmak
- Görüşmelerde, karşı müzakereciyi anlarken ABD menfaatlerinin korunması için kendi müzakerecilerine yetki verilmesi
- Uluslararası teşkilatlar, özel sektör ve sivil toplum örgütleri ile ortaklık kurmak.

Bu çerçevede Birleşmiş Milletler'in örgütsel yapısında önemli değişiklik ve reformların gerekli olduğunun altını çizen Obama, özellikle kitlesel katliamlar ve insani krizlere karşı bu örgütün daha etkin hale getirilmesi için kendi yönetiminin çaba göstereceği garantisini vermekteydi. Eşitlik, adalet, uzlaşı, işbirliği ve ekonomik gelişme söylemleriyle iyimser ve yapıcı bir görüntü sergileyen Obama, güçlü bir lider izlenimi yarattığı için de dünya sorunlarını çözmede sihirli bir değnek olarak görülmektedir. Gerçekten de Obama'nın daha Başkanlığının ilk dönemi bitmeden Nobel Barış Ödülüne layık görülmüş bir başkan olarak çözülmeyi bekleyen uluslararası sorunlara nasıl baktığı önemlidir. Bütün bunlar düşünüldüğünde Amerika'nın yeni Başkanı Barack H. Obama yönetiminin dış politikası konusunda bazı öngörülerde bulunmak ve bu politikalarda Kıbrıs sorununa yönelik nasıl bir tutum içinde olunacağı konusunda bazı yorumlar yapmak da önem arz etmektedir.

I. Obama'nın Dış Politika Ekibi

Başkan, Amerikan Anayasası'nda belirtildiği gibi, kendisine verilen birçok yetki ve sorumluluk dışında dış politika konusunda da Kongre ile birlikte, çoğu zaman da Kongre'yi aşan şekilde yetki ve sorumlulukla donatılmıştır. Dolayısıyla, dış politika oluşum sürecinde kamuoyu, basın, baskı/çıkar grupları ve Kongre'nin etkisi yadsınmamakla beraber, dış politikayı belirleyen Başkanın kişiliği, deneyimleri ve dünya görüşüdür. Başkan, bu özellikleriyle, Amerika'nın genel dış politika hedefleri sabit kalmak koşuluyla dış politika önceliklerini belirler ve dış politikaya buna göre yön verir.

Ancak her Başkan bu süreçte kendisine yardımcı olacak bir dış politika ekibine ihtiyaç duyacaktır. Bu ekip, Başkanla birlikte dış politika oluşum sürecinin merkezinde yer alarak Başkana dış politikanın oluşturulup yürütülmesi konusunda danışmanlık yapmaktadır. Bu ekibin kimlerden oluşacağına (başkan yardımcısı, dışişleri bakanı, savunma bakanı, ulusal güvenlik danışmanı, CIA başkanı ve/veya Beyaz Saray ofisindeki danışmanlar) ve sorumluluk derecesine Başkan karar vermekte ve bu seçimle, aslında kendisinin dış politika oluşum sürecindeki rolünü de belirlemektedir.

Scanned by CamScanner

Bazı Başkanlar, dış politika ekibini kontrolü altında tutabildiği ve kendisinin daha etkin olduğu bir politik süreci tercih ederken, bir kısmı da dış politika ekibi arasında işbirliğinin cesaretlendirildiği ve bu ekibin bir tartışma grubu şeklinde çalışmasının sağlandığı, kendisinin de bu grubun içinde yer alarak dış politikaya yönelik tavsiyelerin oluşması aşamasında bizzat rol oynadığı bir ilişkiyi tercih etmektedir. Dış politika tecrübesi olmayan başkanların ikinci görüşe daha yakın olduklarını görmekteyiz.

Dış politika konusunda tecrübesizlikle eleştirilen ve değişim sloganıyla iktidara gelen Obama'nın da dış politika ekibinin kimlerden oluşacağı merak konusuydu. Eleştirilerin farkında olan Obama, söylemlerindeki değişimin aksine çok da yabancı olmayan isimleri dış politikanın kilit noktalarına getirmiştir. Önemli pozisyonlara atadığı önceki yönetimlerde görev almış bu kişilerle Obama, genel olarak 'yenilik' ve 'değişim'den daha çok 'güçlü' ve 'birikimli' isimlerle çalışmayı tercih ettiğini ortaya koymuş oldu.

Obama'nın Başkan Yardımcılığı için seçimi dış politika konularının uzmanı Joe Biden olmuştur. Biden, lobilerle olan yakın ilişkileri ve dış politika deneyimiyle öne çıkmaktadır. Senato'da 35 yıllık bir geçmişi olan ve Senato'nun Dış ilişkiler Konseyi'nde bir dönem başkanlık da yapmış olan Biden, özellikle Irak konusunda uzmandır.

Obama, Dışişleri Bakanlığına eski Başkanlardan Bill Clinton'ın eşi Hillary Clinton'ı getirmiştir. New York Senatörü olan Clinton, Madeleine Albright ve Condoleezza Rice'dan sonraki üçüncü kadın dışişleri bakanıdır. Obama'nın Demokrat parti başkan adaylığında dişe diş mücadele ettiği Clinton'ı dışişleri bakanlığına getirmesi ile siyasetinde şahsi hırslara, şahsi rekabete yer olmadığını, uzlaşmaya ve işlevselliğe önem verdiğini göstermek istemiştir.

Bush döneminin Savunma Bakanlığını yapan Robert Gates'i koltuğunda bırakarak, savunma politikalarında herhangi bir değişiklik yapmayacağının sinyallerini veren Obama, kabinede en az bir Cumhuriyetçi bakanı bırakacağı sözünü de yerine getirmiş oldu. CIA Başkanlığından Savunma Bakanlığına getirilen Gates, en alttan en üste çıkan tek kişidir.

Obama'nın Ulusal Güvenlik Danışmanı, emekli Genel Kurmay Başkanı James Jones olmuştur. Jones, Amerika'nın Avrupa Güçleri Komutanlığını yapmış deneyimli bir isim olup, Başkana dış politika ve ulusal güvenlik konularında destek verecek kişidir.

Bush'un Birleşmiş Milletler'i umursamaz tavrının aksine Obama, Birleşmiş Milletler danışma mekanizmalarını ulusal güvenlik sistemine dahil ederek dünyaya Bush kadar başına buyruk davranmayacağı mesajını vermiştir. Bu pozisyona atadığı kişi de seçim kampanyası boyunca danışmanlığını yapan Susan Rice'dır. Obama, Rice'ı bu pozisyona atayarak bu konudaki ciddiyetini de ortaya koymuştur.

Obama aslında oluşturduğu dış politika ekibiyle seçim öncesi ve sonrası çizdiği 'dış politika tabloları' arasında belirgin farklılıklar yaratmış oldu

Scanned by CamScanner

diyebiliriz. Obama bu durumu, "Washington'daki mevcut durumu değiştirmek ve ülkeyi dönüştürmek zaman alacaktır. Önümüzde uğraşmamış gereken büyük sorunlar vardır" diyerek açıklamıştır.

II. Yeni Dönem Türkiye-Amerika İlişkileri

Amerika'nın dış politika ekibinin kimlerden oluşacağı ve izlenecek dış politika, Amerika'nın önemli stratejik ortağı olan Türkiye açısından da önem arzetmektedir. Zaman zaman gerginleşen ilişkilere rağmen iki ülke ilişkileri ortak çıkarlar çerçevesinde gelişmiştir diyebiliriz. Ancak Türkiye açısından hassas denebilecek bazı konularda Amerikan yönetimlerinin alacakları tutum Türkiye açısından önemlidir. Bu nedenle Amerikan Başkanlarının dış politika ekibini oluşturmalarıyla beraber, Türkiye'de de analizler yapılmaya ve Amerika'nın genel bir dış politika görüntüsü çıkartılmaya çalışılmaktadır.

Bu yeni Amerikan yönetimi için de aynı olmuştur. Obama'nın dış politika ekibini açıklamasından itibaren Türkiye cephesinde de yorumlar yapılarak, ilişkilerin ne yönde gelişeceğine yönelik tahminler yapılmaktadır. Türkiye için önem arzeden dört koltuk Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı ve Ulusal Güvenlik Danışmanı'dır. Genel anlamda bu koltuklara atanan kişilere bakınca bu ekip, Türkiye açısından olumlu görünmektedir.

Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Türkiye'nin yabancı olmadığı bir isim olup, Türklerle kurduğu diyalog sağlamdır. Her yıl düzenlenen Türk günlerinin müdavimlerinden olan Clinton, Rum ve Yahudi lobilerine yakın olsa da, Türkiye'yi zora sokan bir adım da atmış değildir.

Savunma Bakanı Robert Gates'ın, Türkiye ile Amerika ilişkilerinde sağlanan kademeli iyileşmede önemli etkisi olduğu biliniyor. Washington'da Türkiye'nin başını ağrıtan konularda Türkiye'nin yanında yer alan Gates, Ankara'nın yeni dönemde de anlaşabileceği isimlerin başında geliyor.

Ulusal Güvenlik Danışmanı James Jones'un, NATO'daki görevlerinden ötürü Türk askeri bürokratlarıyla yakın ilişkide olduğu bilinmekte. Hatta 1 Mart Tezkeresinin ardından yaşanan "çuval geçirme" krizini çözen subay olarak bir sempati de duyulmakta. Türk yetkililerin oldukça önemli bir pozisyon olan ulusal güvenlik danışmanlığı makamında gerçekleştirecekleri görüşmeleri aşina oldukları kişiyle yapacak olmaları oldukça avantaj sağlayacaktır.

Başkan yardımcılığı koltuğuna oturan Joe Biden, Ermeni ve Rum lobisine yakınlığıyla bilindiğinden Türkiye açısından şüpheyle bakılmaktadır. Biden'in sözünü esirgemeyen tavrı, demokrasi ve insan hakları konularındaki zorlayıcı çizgisi, İsrail konusundaki taraflı tavrı ve Irak konusundaki şahin tutumu Ankara'yı endişelendiren bir durum. Ancak Türkiye, Biden'i kazanmak için adım atmalı ve stratejiler geliştirmelidir.

Obama'nın ekibine bakınca Türkiye açısından önemli olan Obama'nın ekibinin Türkiye'yi tanımakla vakit kaybetmeyeceğidir. Çünkü her iki taraf da birbirini yeterince tanımaktadır. Ayrıca Obama göreve gelmesinden kısa bir süre

Scanned by CamScanner

sonra Türkiye'ye yaptığı ziyaretle Türk-Amerikan ilişkilerini güçlendirmeyi, Atatürk'ün halkına umut veren modern ve müreffeh bir demokrasi olarak Türkiye vizyonunu desteklemeyi ve yurtta barış dünyada barış ilkesini gerçekleştirmeyi arzuladığına yönelik bazı önemli mesajlar da vermiş oldu. Obama, Meclis'te yaptığı konuşmada Müslümanlığa özel vurgu yaparak iki ülke arasındaki ilişkilerin önemine değindi ve temelde yaşanan son gelişmelerle gerilen Türk-Amerikan ilişkilerinin iki ülke çıkar paydaları için ne kadar önemli olduğu, bir kez daha su yüzüne çıkmış oldu.

Obama'nın Beyaz Saray'daki kilit görevinin ardından Ankara'ya atadığı büyükelçi James Jeffrey'in daha önce de Türkiye'de görev yapmış olması ve tecrübeli bir diplomat olması dolayısıyla iki ülke arasında diyalogun verimli işlemesine olumlu katkıları olacağı açıktır. Ancak her konuda da uzlaşma sağlanacağını beklememek gerekiyor. Önemli olan uzlaşma sağlanamayan hususların olumlu gelişmeleri gölgede bırakmamasıdır.

III. Kıbrıs Politikası

Türk-Amerikan ilişkilerinin merkezinde olmasa da Kıbrıs, her iki ülke için önemli bir konumda yer almakta ve ilişkileri de etkilemektedir. Türkiye için Kıbrıs'ın stratejik önemini anlatmaya gerek yoktur. Amerika için ise 'Büyük ve Geliştirilmiş Orta Doğu' politikalarının bir parçası olan ve İsrail'in arka güvenliği ile yakından ilişkili Kıbrıs'ta sorunsuz bir ortamın sağlanması önem arzetmektedir.

Kıbrıs konusu, bunun dışında Amerikan başkan adayları için büyük bir oy potansiyeline sahip Rum lobisinin desteğinin alınması açısından da önemlidir. Hemen her Başkan adayı seçim kampanyaları boyunca Yunan ve Rum lobisinin desteğini alacak açıklamalar yapmaktadırlar. Başkan adayı Obama da seçim kampanyasında Kıbrıs sorununun ele alınacağını ve 6 ay içinde çözüme kavuşturulacağını söyleyerek Rumların cephesinde umut olurken, Rum lobisine yazdığı mektupta da "Kıbrıs sorunun müzakereler yoluyla çözümü, Kuzey Kıbrıs'taki Türk işgaline son verecektir" diyerek Türkiye ve Türk tarafının tepkisini çekmiştir. Bu duruma rağmen Türkiye ve Türk tarafı seçimlerin sonunda izlenecek politikaları beklemeyi daha gerçekçi bulmuştur.

Nitekim Obama, seçildikten sonra yakın dostu Amerikan Senatosu'nun çoğunluk liderlerinden Richard J. Durbin vasıtasıyla Türkiye'nin yüreğine su serpmiştir. Durbin, Kıbrıs'ta kalıcı çözüm bulunabileceği umudunu dile getirip "Kıbrıs, Yunanistan, Türkiye hepsi Amerika'nın hayati müttefiki ve bölgede önemli ülkeler hepimiz barışçıl kalıcı bir çözüm bulabileceğini umuyoruz demiş ve işgalci sözünün ikili ilişkilerde sıkıntı yaratmamasını umduklarını" söylemiştir. Obama'nın Türkiye gezisinde de Amerika'nın Türkiye politikalarında herhangi bir değişiklik yapılmayacağı dile getirilmiş ve Obama, Kıbrıs sorununun uluslararası ilişkiler ve özellikle Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkilediğini belirterek Amerika'nın Türkiye'ye desteğini yinelemiştir.

Scanned by CamScanner

Obama yönetimi, Kıbrıs sorununda da taraflara eşit mesafede kalacağını, Kıbrıs'ta bir federasyon istediğini çok net biçimde ortaya koyarak ve birleşmiş iki toplum için yapılacak çabaları desteklemeyi hedeflediklerini söyleyerek belirtmiştir.

Obama'nın başkan olarak seçilmesi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de olumlu karşılanmış ve birçok aydın tarafından Kıbrıs'ta görüşmeler sürecinde umut sağlanabileceği değerlendirilmesi yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, "Bir de Bush dönemi düşünüldüğünde insanlık Obama dönemine daha fazla umut bağlıyor. Genel hatlarıyla dünyada daha iyiye doğru bir gidiş bekliyoruz. Amerika'daki değişikliğin dünyanın başka ülkelerini saracağını ve en önemlisi dünya değerler sisteminde önemli dönüşümler görebileceğimiz gibi bir beklenti içindeyiz. Bundan dolaylı olarak biz de etkileneceğiz. Sonuçta Kıbrıs sorununu çözmek isteyen ve bunun için elinden gelen her çabayı ortaya koyan taraf olarak bizim endişe edeceğimiz bir şey yok. Tam tersine dünya sorunlarını barışçıl yollardan çözmesi yönünde hedef gütmesini umduğumuz Amerika'nın Kıbrıs sorununa katkıda bulunması son derece doğaldır diye düşünüyorum. Bu bakımdan olumlu etkisi olacağı umudundayım" demiştir.

Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması amacıyla müzakereler devam ederken, Cumhurbaşkanı Talat, Kıbrıs Türk tarafının görüşlerini birinci ağızdan aktarmak için Amerika'ya gitmiştir. Talat Amerika tarafından davet edilmesini, Kıbrıs Türk tarafının uluslararası ilişkileri açısından da önemli bir adım ve Amerika'nın Kıbrıs Türk tarafına verdiği önemin göstergesi olarak nitelendirmiştir. Cumhurbaşkanı Talat, Amerika ziyaretinde Clinton'la olan görüşmesinde süreci özetlemiş ve Amerika'dan sürece destek vermesini, bunun için de Birleşmiş Milletler'in önemli bir dünya meselesi olan ve gündeminde uzun yıllardır bulunan Kıbrıs sorununa daha yakın ilgi göstermesini sağlamasını istemiştir. Talat bunun dışında Amerika'nın sorunda daha aktif olmasını ve çözüm sürecine değişik kanallardan çeşitli girişimlerle daha fazla müdahil olmasını ve hem Kıbrıslı Rumları çözüm yolunda motive etmek için hem de Kıbrıslı Türkleri çözüm çizgisinde tutabilmek için Kıbrıslı Türklerin izolasyonunun kaldırılması yolunda katkıda bulunulmasını talep etmiştir. Bunun için de Amerika'nın bir Kıbrıs özel temsilcisini atamasında yarar olacağını belirtmiştir. Talat'a göre, Amerika'nın ilgisi herhangi bir ülkenin ilgisinden çok daha önemlidir. Bir özel temsilcinin olması, o ülkenin konuyla yakından ilgilenmesini, daha çok görüş almasını sağlayarak öneri sunmasını sağlayacağından müzakere sürecine bir ivme katabilecektir.

Clinton, Kıbrıs Rum Dışişleri Bakanı Markos Kyprianu ile de bir görüşme yaparak Rum tarafının da görüşlerini almıştır. Yunan ve Kıbrıs Rum tarafının Amerika'dan talebi ise, Kıbrıs sorununa ilişkin tutumunu değiştirmesi için Ankara'ya baskı yapılması olmuştur.

Scanned by CamScanner

Amerikan cephesinde ise Clinton, Kıbrıs'ta acil ve adil çözüm için kararlıyız mesajı verirken, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Robert Wood Amerika'nın öncelikli konularından birinin Kıbrıs olacağını ve Amerika'nın Kıbrıs'ta sadece Kıbrıs Cumhuriyetini tanısa da aynı zamanda sorunun çözümüne yönelik olarak Kıbrıslı Türklerle yakın ve düzenli temaslar içinde olmaya devam edeceklerini belirtmiştir.

Sonuç

2009'a tüm dünyada Barack H. Obama'nın 'değişim' sloganının beklentileriyle girildi diyebiliriz. Obama, kişisel özellikleri yanında söylemleriyle de sadece ülkesinde değil, dünyanın geri kalan ötekileri için de bir umut olmuştur.

Bu dönemde dikkatler Obama'nın atayacağı dış politika ekibi ve izleyeceği dış politika üzerine odaklandı. Sorunları çözme vaadiyle iktidara gelen Obama'nın öncelikli hedefi ülke sorunları, özellikle de ekonomik sorunların çözümü olacaksa da dış politikaya da özellikle Orta Doğu politikasına öncelik vereceği konuşmalarından ve dış politika ekibinden ortaya çıkmaktadır. Dış politika ekibinin çoğunlukla Clinton dönemi ekibinden oluşturulması ve Dışişleri Bakanlığına Clinton'ın eşi Hillary Clinton'ın getirilmesi Clinton dönemi dış politikalarının benzeri bir politika izleneceği konusunda bize ipuçları vermektedir. Obama'nın dış politika konusundaki tecrübesizliği nedeniyle dış politikanın biçimlendirilmesinde en azından başkanlığının ilk dönemlerinde dış politika ekibinin ağırlıklı etkisinin olacağı açıktır. Nitekim Clinton'ın ülke ekonomisini güçlendirmesinin arkasından aktif politikalar izleyerek özellikle problemli Balkanlarda elde ettiği başarıları Orta Doğu'ya kaydırmak isteyen Obama'nın aynı zamanda devam eden ve çözüm çabaları içinde olan uluslararası sorun niteliği kazanmış bazı sorunları da çözüme kavuşturmakta ısrarlı olacağını düşünülebilir. Dünya liderliğini ispatlama içinde olacak olan yeni Amerikan yönetimine prestij kazandıracak politikalara ihtiyacı olacaktır. Bu sorunlardan biri olan Kıbrıs konusunda da aktif politikalar izleneceği neredeyse kesindir.

Obama yönetiminin Kıbrıs sorununa yönelik tutumunun Türkiye politikasına paralel olarak gelişeceği beklenebilir. Türkiye politikasında yapılacak kâr-zarar hesapları hem Türkiye hem de ona paralel olarak Kıbrıs politikalarını biçimlendirecektir diyebiliriz. Orta Doğu politikalarında Türkiye'ye ihtiyaç duyup duymayacağı İran'la olan ilişkisine bağlı olacak ve Obama'nın İran politikası Türkiye politikalarını şekillendirecektir. Ermenistan'la olan ilişkilerde de Amerika'yı yatıştıracak politikalar izlemeye çalışacak Türkiye'nin Kıbrıs politikalarındaki tutumu, Amerika'nın tutumuyla paralellik arzedip etmemesiyle doğru orantılıdır. Şu anki Kıbrıs görüşmelerini destekleyecek olan Amerikan yönetiminin kısa sürede çözüme ulaşılmasını sağlayacak baskılar kuracağı düşüncesindeyim. Her iki tarafa da yapılacak bu baskıların derecesinin ne olacağı Türkiye politikalarına bağlı olacaktır.

Scanned by CamScanner

Kaynaklar

Raymond F.Hopkins, Richard W. **Mansbach, Structure and Process in International Politics**, New York, Harper and Row, 1973, s. 141-143.

Theodore C.Sorensen, **Decision-Making in the White House**, Fourth Printing, New York, Columbia University Press, 1964, s.64-72.

Murat Yetkin, "Obama'nın Dış Politika-Güvenlik Ekibi ve Türkiye", **Radikal**, 2.12.2008
http://www.radikal.com.tr

H. Miray Vurmay, "Güvercin Obama'nın Şahin Ekibi", **Analitik Bakış**,17.12.2008
http://www.analitikbakis.com

"Obama ve McCain'in Muhtemel Dış Politikaları", **Zaman**, 19.09.2008
http://www.zaman.com.tr

"Obama'nın Dış Politika Ekibinde Çatlak",**Turk North America**,09.12.2008
http://www.turknorthamerica.com

Beril Dedeoğlu, " Obama'nın Ateşle İmtihanı", **Zaman**, 20 Ocak 2009
http://www.zaman.com.tr

"Değişim Başkanının Kabinesi BM Gibi", **Aksiyon**, 20.01.2009
http://www.aksiyon.com.tr

Genç Obama'nın Ak Saçlı Kabinesi",Eurozaman, 11.11.2008
http://www.eurozaman.com.

Ali H. Aslan, "Obama'nın Tercihi ve Türkiye'ye Yansımaları", **Zaman**, 25.08.2008
http://www.zaman.com

"ABD Dış Politikasında Yeni Oyuncular ve Türkiye", **Zaman**, 01.12.2008
http://www.zaman.com

Ali Akel, "Obama'nın Ekibi ile Türkiye-ABD İlişkilerinde Yeni Dönem", **Yeni Şafak**, 20.12.2008
http://www.yenisafak.com.tr

"Obama Kıbrıs'ta Çözüme Kararlı", **Radikal**, 20 Şubat 2009-10-29
http://www.radikal.com.tr

"Obama, Kıbrıs Sorununa El Atıyor", **Euractive**, 18.02.2009
http://www.euractive.com.tr

"Demokrat Danışman, Obama'yı Düzeltti: Kıbrıs ve Ermeni Siyaseti Değişmez", **Zaman**, 23.10.2008
http://www.zaman.com.tr

Emete Gözügüzelli Civan, "Obama Operasyonu ve BOP Kıskacındaki Kıbrıs Türkleri", **21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, 24 Eylül 2009
http://www.21.yyte.org

"Obama: Kıbrıs Sorunu Gordion Düğümü", **Kıbrıs Gazetesi**, 9.04.2009
http://www.kibrisgazetesi.com

"Obama'dan Kıbrıs Mesajı", **Olay Gazetesi**, 14.04.2008
http://www.olayonline.com

"Obama Kıbrıs Sorunu İçin Temsilci Yolluyor", **Sabah**, 12.02.2009
http://www.sabah.com.tr

"Obama, Kıbrıs Sorununa El Attı", **Milliyet**, 17.02.2009
http://www.milliyet.com.tr

Aysu Basri Akter, " Obama Kıbrıs İçin Ne Yapabilir?", **AB Haber**, 24.09.2009
http://www.abhaber.com

"Obama: Türkiye Kıbrıs'ta İşgalci", **8 Sütun**, 17.10.2008

Scanned by CamScanner

http://www.8sutun.com
"Cumhurbaşkanı Talat: Çözüm Umudu Taşımasak Masaya Oturmazdık. Süreç Devam Edecek, Ne Pahasına Olursa Olsun", **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı**, 07.11.2008
http://www.kktcb.eu
"Cumhurbaşkanı Talat Washington'da....Talat, ABD Dışişleri Bakanı Clinton ile Bugün Görüşüyor", **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı**, 15.04.2009
http://www.kktcb.eu
"Mehmet Ali Talat ABD'de", **TRT**, 15.04.2009
http://www.trt.net.tr
"Nobel Barış Ödülü Başkan Obama'nın", **Amerika'nın Sesi**, 13.10.2009
http://www.voanews.com
Oya Aygönenç, "Değişen Dünya şartlarında Kıbrıs'ın Durumu", **Avrasya Dosyası** (Kıbrıs Özel), Sonbahar 2004, Cilt.10, sayı.3, s. 321-337
"Clinton Güney Kıbrıslı Bakanla Görüştü", Amerika'nın Sesi, 21.04.2009
http://www.voanews.com
"Mehmet Ali Talat ABD'de", **TRT**, 10.06.2009
http://www.trt.net.tr
"Cumhurbaşkanı Talat İstanbul'da Basın Toplantısı Düzenledi.... ABD'nin İlgisi Müzakere Sürecine İvme Kazandırır", **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı**, 17.04.2009
http://www.kktcb.eu
"Obama to Visit Turkey in April", **CNN**, 07.03 2009
http://www.cnn.com
Serdar Erdurmaz, "Silahsızlanma Çalışmaları", **TÜRKSAM**, 11.05.2009
http://www.turksam.org
Ahu Özyurt, "Biden Sıkıntı", **Milliyet**, 25.08.2008
http://www.milliyet.com.tr

Scanned by CamScanner

Attitudes toward EU Membership in Turkish Republic of Northern Cyprus

Çiğdem KENTMEN*
Beste İŞLEYEN**

Introduction

Cyprus is like no other member state of the EU because of the legal status of the Turkish Cypriots controlling the Northern region of the island. The Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) is recognized as a state only by Turkey, and to complicate matters further, the United Nations peace forces are present on the island to safeguard the line separating Greek Cypriots (Republic of Cyprus – RoC) in the Southern zone from Turkish Cypriots in the North. Nevertheless, the RoC applied for membership to the EU on behalf of the whole island in 1990. The EU opened the accession negotiations in 1998 and Cyprus became a member in 2004. However, the TRNC remained outside of EU legislation, including the customs union and EU structural funds, with the prospect of applying EU legislation once Greek and Turkish Cypriots agreed upon a solution regarding the unification of the island.

A great deal of scholarly research has examined elite attitudes towards Cyprus' accession to the European Union. These studies have demonstrated that both attachments to identity and utilitarian considerations affect the opinions of Turkish Cypriot elites regarding Cyprus's integration with Europe (Tocci, 2000; Tocci, 2002; Nugent, 1997; Nugent, 2000). There is also an extensive literature on which factors shape public opinion towards the EU in the candidate countries involved in the latest enlargement. Some of these studies include Cyprus, as it joined the EU in 2004. However, they treated Cyprus as if it only consists of the Greek population, and did not separately examine data from the Turkish Cypriot zone (Berezin and Díez-Medrano, 2008; Hooghe, 2003). Empirical analysis of the determinants of Turkish Cypriot citizens' support for their application of the EU legislation is therefore absent from the literature. The purpose of this study is to fill this gap by finding out which factors determine Turkish Cypriot public attitudes toward the possible application of EU legislation in the TRNC.

We do not know whether the typical determinants of support for integration such as perceived national economic conditions, pocketbook economy or identity affect attitudes in a group of people who are officially EU citizens but have not applied the legislation like the rest of the country. Do personal and national economic grievances explain what Turkish Cypriots think about the application of the acquis, given that a rational approach expects individuals to value benefits

* Assist Prof. Dr., İzmir University of Economics, İzmir, Turkey
** M.A., İzmir University of Economics, Department of International Relations, İzmir,Turkey

Scanned by CamScanner

over losses? Or, are attitudes toward the suspended acquis mostly associated with fear of loss group identity among this exceptional population, who are EU citizens but not governed by a member state? Previous literature on support for European integration does not provide any systematic evidence on whether the EU's peacemaking role affects people's views of the EU, although Protocol 10 of the Accession Treaty signed between the RoC and the EU stated that "the accession of Cyprus to the European Union shall benefit all Cypriot citizens and promote civil peace and reconciliation." Does the EU's role in the settlement of the Cyprus conflict affect individuals' pro-European attitudes? This study aims to answer these questions by examining the impact of economic considerations, national identity and the EU's success as a peace project on support for the application of EU legislation in the TRNC.

The uniqueness of the Turkish Cypriot case makes a comparative study difficult. There is little available Eurobarometer survey data from the TRNC and the different wording in survey questions presented to Turkish and other countries' citizens makes it difficult for us to include Turkish Cypriots in a cross-national analysis of factors that affect individual level EU support or opposition in EU member states. In this study, we relied on Eurobarometer 67.2 and found that the most important factor affecting attitudes toward the EU is fear of the loss of culture in the TRNC. Economic winners of unification and those who feel more attached to Europe also support the application of EU legislation, as predicted by the earlier literature. Our most surprising finding is that Turkish Cypriots' opinions about the application of the acquis are unaffected by whether or not they think the EU can bring peace to Cyprus.

Utilitarian Explanations of Attitudes

The main argument of utilitarian explanations is that individuals make rational calculations about the costs and benefits of economic integration and determine their preferences regarding EU integration accordingly. If individuals believe that integration with other member states will improve the state of their national economy (sociotropic calculations) and/or their individual economic circumstances (pocketbook calculations), then they will support European integration (Gabel and Whitten, 1997). For example, utilizing Eurobarometer data from 1984 to 1989 Gabel and Whitten (1997) explored the effect of sociotropic calculations on support for European integration and found that when evaluating economic integration, citizens rely on their individual perceptions about the national economy. Alternatively, Gabel and Palmer (1995), Gabel (1998) and McLaren (2006) found that pocketbook calculations as measured by human capital and personal economic and financial situations positively influence individuals' perceptions about EU membership. The results revealed that free movement of goods, capital, and labor has permitted EU citizens to move freely within EU borders. Those who have the ability to make use of the

Scanned by CamScanner

economic opportunities created by those freedoms tend to be more supportive of the EU (Gabel and Palmer, 1995).

Studies on public opinion in candidate countries suggest that sociotropic and pocketbook calculations also depend on whether individuals view themselves as winners or losers from integration. Those who believe that they have benefited from those changes consider themselves as winners and support further integration with the EU. For example, Central and Eastern European countries amended a large volume of national law to comply with EU membership conditions. EU membership thus provided an incentive for developing a market economy and achieving trade liberalization in these countries. Consequently, those citizens of these countries who did not approve of the transition from communism to a market economy would consider themselves losers from liberalization and EU accession, and would not support EU integration. Previous studies have provided empirical support for this winners and losers argument. For example, using 1996 Central and Eastern Euroepan Eurobarometer (CEEB) data, Tucker et al. (2002) found in ten post-communist candidate countries that winners from the economic transition were more likely to support their country's EU membership. Similarly, Cichowski (2000), using data from 1996 CEEB survey, revealed that favorable attitudes toward a free market economy and positive perceptions of how their personal financial situation had evolved in the last twelve months increased individuals' support for EU membership in the Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland, and Slovenia.

Based on these findings, we predict that if Turkish Cypriots believe that their economic conditions will improve with European integration, then they will consider themselves as winners from integration. These individuals will then be more likely to support the full application of EU legislation. Since the TRNC is not experiencing a transition from communism to a liberal market economy as in Central and Eastern European countries, one might ask why Turkish Cypriots should see themselves as winners or losers from a transition process. However, Turkish Cypriots have in fact experienced serious economic problems due to the TRNC's international non-recognition and thirty-five years of economic isolation. Thus, membership to the EU should result in a transition to the opening of Northern Cyprus to world trade and an in-flow of foreign direct investment.

The Turkish Cypriot economy is currently stagnant and underdeveloped, and mainly dominated by an unproductive public sector inefficient agriculture. Unemployment rates are relatively high, especially among the younger generations. The partition of the island into two separate communities following Turkey's military operation in 1974 has brought economic activities between Turkish Cypriots and Greek Cypriots almost to an end. The economic embargo imposed by the Republic of Cyprus on the northern part of the island has made trade relations between the northern and southern part of the island almost impossible. The lack of recognition of the TRNC by the international community

Scanned by CamScanner

has further exacerbated these economic conditions, preventing the development of international trade relations. In the absence of international flights to anywhere except Turkey, foreign investment in agriculture, manufacturing and services is almost non-existent (Tocci, 2000). Due to the contested legal status of the island's territory under Turkish Cypriot control, tourism remains limited in scope, although Northern Cyprus possesses adequate equipment and infrastructure for tourism activities (Ioannides and Apostopoulos, 1999).

The economic isolation imposed on Northern Cyprus has led to an increasing dependency of Turkish Cypriots on Turkey, which is the only country that recognizes the TRNC as an independent state. For years, Turkey has provided substantial financial aid to Northern Cyprus in the form of budgetary support, credit facilities and joint industrial development projects. However, Turkey's attempts to pay for the costs of this economic isolation have been insufficient to revive the Turkish Cypriot economy. As a result of their high dependency on Turkey and the recognition of Turkish lira as the legal currency, Turkish Cypriots have become vulnerable to the inflation and economic instability of Turkey's economy. For example, the 2001 financial crisis in Turkey also negatively affected economic conditions in Northern Cyprus (Lacher and Kaymak, 2005). The mass demonstrations against government policies in the aftermath of the banking crisis in 2000 and the strike of public sector workers a few months later demonstrated that the economic suffering created by international isolation was being intensely felt by Turkish Cypriots.

Application of the EU acquis to the northern part of Cyprus should therefore provide several attractive economic opportunities to the economically depressed Turkish Cypriot community. With the adoption of EU legislation, Northern Cyprus will be incorporated into the EU customs union as well as into the EU single market. The inclusion of Turkish Cypriots into the EU market will remove the negative effects of the thirty-five-year-old economic blockade by opening up Turkish Cypriot ports and airports for the free circulation of goods, capital, people and services. As limitations on transport to the region are removed, the level of foreign investment will increase and Turkish Cypriots will be able to strengthen the industrial capacity of the region. With the elimination of international trade restrictions, the TRNCwill be integrated into the world market and trade openness and industrial growth will increase per capita income and national economic growth. Because of the considerable economic gap between the underdeveloped northern Cyprus and the relatively prosperous southern Cyprus, only the area inhabited by Turkish Cypriots will receive EU regional and structural funds. Budgetary support under the EU Common Agricultural Policy (CAP) will help improve the unproductive but potentially competitive agricultural sector. These opportunities will substantially enable Turkish Cypriots to gain individual as well as national benefits from economic growth and development. Based on underlying utilitarian assumptions, we can therefore

Scanned by CamScanner

expect the Turkish Cypriot community to make rational calculations about the outcomes of economic integration. We argue that, because individuals will expect increased trade relations, foreign investment and job opportunities, higher wages and an improved national economy, they will be more supportive of the application of EU legislation to Northern Cyprus. Thus, we claim:

H_1: The more Turkish Cypriots expect that their economy will benefit from the EU, the more they will support application of EU legislation.

National Identity and Support for the European Union

The study of the impact of national sentiments on individual attitudes has its roots in social identity theory (Marcussen et al., 1999; Stets and Burke, 2000). The premise of social identity theory is that through an identification process, individuals categorize themselves as members of certain social categories, even if the motivation is trivial (Billig and Tajfel, 1973). The feeling of belonging to the group provides individuals with certainty and assurance in an indefinite and unstable world. Moreover, verification of an individual's social identity implies that a group view the individual as worthy enough to be a member; it "signifies approval and acceptance of self" by the group (Cast and Burke, 2002: 1043). This sense of approval will increase the value that an individual assigns to herself/himself. Following this line of reasoning, some studies suggest that emotional group commitments are important factors shaping individuals' political behavior. This research suggests that, since the development of individual sentiments to group loyalties precedes the evolution of rational abilities such as economic and instrumental calculations, group identities might become constraining or enabling factors that determine individual political views (Massey, 2002). For example, whilst there is already a significant number of studies revealing that citizens' evaluations about national economic benefits shape their views about the European integration (Eichenberg and Dalton, 1993; Gabel and Whitten, 1997), several other studies further suggest that individual evaluations about European integration are not always driven only by economic calculations and individual preferences (Luedtke, 2003; McLaren, 2004). Rather, "feelings of national identity are highly important in an individual's choice to support the EU" (Carey, 2002: 387).

Scholars suggest that people with strong national attachments regard the nation state as their reference point rather than the EU. Thus, they might believe that unification with other states might lead to a loss of national sovereignty and control over national institutions (Carey, 2002, Christen and Trechel, 2002; Taggart, 1998). Some scholars also suggest that citizens' support for the EU is likely to be lower among individuals who are afraid of losing national traditions and national languages (Carey, 2002). Because these individuals think that the distinctiveness of their national culture is under threat from the EU, they might be more skeptical of European integration. This tendency can be described as

Scanned by CamScanner

"protection of the in-group (the nation) and the group identity that is at stake" (McLaren, 2002: 555). In brief, individuals with strong attachments to nation are expected to be less supportive of European integration.

There is already a significant number of empirical work supporting this claim. Using 2000 Eurobarometer data, the Carey study (2002) revealed that if individuals have a strong affinity to the nation and no feeling of attachment to Europe, then they are less likely to support the EU. Carey also found that among individuals with attachment to Europe and no feeling of affinity to the nation the likelihood of supporting the EU was reasonably high in the EU-15. Christen and Trechsel (2000) and Luedtke (2003) also demonstrated that attachment to national identity was an important predictor of public opinion about the deepening of integration. In short, empirical studies support the argument that strong affinity to the nation is negatively correlated with support for the EU. However, these studies mainly focus on how attachment to the nation generates variance in individual attitudes towards the EU. Given that Turkish Cypriots are not considered as a nation but as a 'community' or a 'minority group', previous research has not provided evidence on public opinion in Northern Cyprus. This study tests for the first time whether and to what extent attachment to the community determines public support for unification with the EU.

There is a vast literature pointing to the gradual evolution of a distinct community feeling among the Turkish minority in Cyprus (Constantinou and Papadakis, 2001; Lacher and Kaymak, 2005; Robins and Aksoy, 2001). Since the beginning of Turkish rule on the island in the 16th century and the immigration of the descendants of soldiers and civilians of Turkish origin, two distinct communities - Greek Cypriots and Turkish Cypriots – have emerged on the island. Turkish Cypriots, who made up of nearly one-fifth of the Greek population at that time, formed a separate community that differed from Greek Cypriots in terms of their religion, ethnicity and language. Though Turkish Cypriots were scattered throughout the island for years, they still lived in separate villages or in largely separate sections with the Greek Cypriot population in the north.

Therefore, till the declaration of independence in 1960, the two communities had a much stronger identification with their ethnic groups and the two nations (Greece and Turkey) supporting them than their limited sense of a Cypriot identity (Fisher, 2001). The events following the end of British rule in 1960, especially the military conflict between Greeks and Turks in 1974, prepared the ground for the deepening of a concept of Turkish identity among the Turkish Cypriot population. As a result of forced migration, Turkish Cypriots were further dispersed throughout the island, which further alienated Turkish from Greek Cypriots and created distinct enclaves in the following years. Lacher and Kaymak (2005: 150) observed that it was during this period that 'Cypriot Turks'

Scanned by CamScanner

defensively constructed the Turkish identity, which was based on "the cultural and ethnic contiguity of mainland".

Recently, however, some scholars have observed that the strong attachment to the motherland Turkey has been replaced by a sense of belonging to the Turkish Cypriot community, although the official notion of the past decades still prevails. Doob (1986) claimed that on their first close contacts with fellow ethnics from Anatolia in the aftermath of Turkish military operation in 1974, Turkish Cypriots recognized the cultural distinctions between the Turkey and Turkish Cypriots. Lacher and Kaymak (2005) also observed that there was an increasing awareness of Turkish Cypriot identity along with a need for more sovereignty and autonomy from Turkey for the TRNC's administration. Constantinou and Papadakis (2001) have also pointed to the growing unease among Turkish Cypriots about the factors undermining the independence of TRNC, including Turkish officials occupying key positions in the administration, police and the military.

Unfortunately, we cannot directly test whether attachment to the Turkish Cypriot community affects attitudes toward the EU legislation in the TRNC due to data limitations. Instead, we rely on Eurobarometer 67.2 survey data in our analysis of Turkish Cypriot attitudes because it is the most recent survey which covers Northern Cyprus at the time of this study and contains the necessary questions to operationalize our dependent and independent variables. One problem with this survey is that, although it contains a question which asked respondents how attached they feel to the Turkish community, we could not use this question to operationalize attachment to community variable. This is because answers to the question do not vary much across different categories of the variable. The response categories included 'very attached, fairly attached, not very attached, not at all attached' and 'don't know'. About 50 percent of respondents collapsed into the 'not at all attached' category and only one person out of 449 (after deleting Don't know answers) said that they felt attached to the Turkish community and thought that the application of the EU legislation was beneficial for their community, as seen in Appendix 1. If we had used this variable in our analysis, there would be a problem with the estimation. One way to solve this problem is to increase the number of observations. However, as explained above, no Eurobarometer survey is available that includes both samples from the TRNC and the questions we used to operationalize our other variables.

In the present study, we ask whether attachment to Europe in the Turkish Cypriot community affects attitudes towards the application of EU legislation. We argue that those who favor their in-group over the EU will feel less attached to the EU, which has accepted Greece and Greek Cypriots as member states, but not Turkish Cypriots or Turkey yet. In contrast, we claim that H_2 *Turkish Cypriots who have closer attachments to Europe will have favorable attitudes*

Scanned by CamScanner

toward the application of EU legislation. To capture the essence of in-group favoritism and protection, we also test whether the threat from other cultures affects attitudes in the Turkish community in Cyprus. Turkish Cypriot identity has developed mostly by negative self-identification with Greek Cypriots and therefore Turkish Cypriots might believe that they will lose their group distinctiveness by joining the EU with which Greek Cypriots are already associated. As Voci (2006: 266) points out, "a group identity is never secure, and the presence of a threat may enhance this insecurity, causing an increase in intergroup differentiation and in-group favouritism." Following this reasoning, we claim that *(H_3) Turkish Cypriots who are concerned with losing their cultural identity will oppose the application of EU legislation.*

EU Means Peace

The European integration project was first initiated to bring peace to a continent that had for centuries been characterized by power struggles and wars provoked mostly by nationalism (Diez et al. in Diez et al., 2008). With the end of the Second World War, there was a growing realization among European leaders that elimination of antagonistic relations between Europeans could be achieved through the creation of a political community based on common interests and a common identity. To that end, they established the European Coal and Steel Community, and agreed to allocate power resources and national sovereignties to a supranational authority. Over fifty years after this process started, Europeans have ever since lived peacefully, and military confrontation has become an irrelevant way of reconciling inter-state disputes among themselves (Nugent, 2006; Rosamond, 2000).

What is the logic of the relationship between integration and peace? Based on classical liberal thinking, some scholars have suggested that development of economic activities between states generates a form of interdependence, making war irrational and too costly. The underlying argument here is that, as economic linkages gradually increase, states avoid any armed confrontation that may undermine the collective welfare gains acquired through international organizations (Mitrany, 1965). In the case of the EU, increased cooperation within the framework of the internal market has had a civilising impact on state relations because all community members are interested in gaining comparative advantages from economic integration (Diez et al. in Diez et al., 2008). Some studies also point to the constitutive role of community feeling in bringing peace. For instance, Deutsch (1957) suggested that through institutionalized dialogue states acquire a sense of we-feeling as well as shared understandings and identifications. When faced with common problems, community members rely on this community sentiment and seek solutions without employing large-scale material force. Some scholars also argued that integrating states engage in a process of interaction and redefine their interests and identities in accordance

Scanned by CamScanner

with the collective good. In this social exchange process, community members gradually develop a community identity which makes war an unthinkable option for the resolution of common disputes (Haas, 1968). From a historical perspective, it is safe to argue that, over the years, the Europeans have developed a peaceful identity on the basis of their collective willingness to eradicate the memories of war-torn centuries (Wæver cited in Diez, 2002: 6).

Following this discussion, scholars have explored the various ways through which European integration may bring peace to other conflicts in Europe (Bourne, 2003; Tocci, 2002). The underlying question is whether the institutionalized cooperation and societal exchange that have helped to ensure long-lasting peace among the EU member states may also work for other conflicts. Some scholars suggest that the EU's impact on conflict resolution can be driven by direct involvements of EU institutions and officials, especially during accession negotiations. In order to become eligible for membership, the conflict party is required to implement the EU's legal and institutional framework along the lines of the *acquis communautaire.* This also includes the peaceful resolution of border disputes. If the candidate follows this path, the negotiation process may contribute to conflict settlement (Albert et al. in Diez et al., 2008). Scholars also argue that once accession is finalized, the EU framework provides the member states – especially those facing constitutional predicaments - with a number of opportunities for resolving interstate and intrastate conflicts driven by exclusive claims over sovereignty and representation. Because membership requires the sharing out of national sovereignty with EU institutions, the concept no longer entails an absolute meaning for nation states. With the transfer of national sovereignty to EU institutions, power over decision-making and implementation of community policies are diffused among different levels of governments. This enables greater involvement of sub-national entities in the policy-making process and the problem of under-representation is resolved peacefully (Noutcheva et al., 2004). The multilevel framework of governance also enables different societal groups to represent their interests in various EU institutions including the Council of Ministers and the Committee of Regions. EU Treaty provisions give sub-state-level actors some consultative powers and the opportunity to take part in Council meetings for direct interaction with supranational bodies. Likewise, through lobby groups and regional representations, sub-national actors can exert political influence over the EU decision-making procedure (Hix, 1999). Another advantage offered by European integration is that, as states get increasingly integrated into the internal market, they develop common material interests. Economic activities both within and among states generate a form of interdependence which gradually encourages cooperation to maintain and further increase the benefits of economic integration. Joint national and international communities are formed in order to foster interaction among different groupings

Scanned by CamScanner

and in so doing, the use of violence becomes a remote possibility for conflict resolution (Bourne, 2003). Some scholars suggest that European integration can also make an indirect contribution to peace through interstate and intercommunal programs. Financial assistance to activities that bring different communities together, like student exchange programs or civil society projects, can support attempts to create peaceful relations between conflict parties (Diez et al., 2008).

What are the implications of these theoretical assumptions for the Cyprus case? The role of the EU in the Cyprus conflict has been extensively researched. Some studies investigated the prospects of EU membership for the resolution of the conflict and considered in which areas the island would most benefit from accession (Ayres, 1996; Nicolaides, 1990). Others examined whether the EU can act as a 'catalyst' for a long-lasting conflict settlement on the island (Demetriou in Diez et al., 2008; Tocci, 2000). Some scholars also examined the different aspects of EU involvement within the framework of the accession negotiations (Eralp and Beriker, 2005). However, these works almost exclusively discuss the extent to which the EU accession process and membership can bring peace to the island. In contrast, this study examines for the first time whether Turkish Cypriots view the European integration as a means of peaceful resolution on the island and whether their perception of the EU in that sense affects their attitudes toward the adoption of EU legislation. Based on previous discussion in the theoretical literature, we claim that Turkish Cypriots' integration with the southern part of the island and their adoption of EU legislation could have a positive impact on conflict resolution and that citizens will therefore determine their positions towards the EU in accordance with their individual assessments of the EU as a peacemaker.

Some previous studies indirectly tested the link between peace and public attitudes towards integration. For instance, by utilizing Eurobarometer data from 1973 to 1989, Gabel and Palmer (1995) examined the link between security concerns and individual attitudes towards European integration and found that in countries that experienced high death tolls during the Second World War individuals were more supportive of the EC. Based on this study, Kostadinova (2000) investigated whether individual security concerns determine public support for NATO membership in Central and East European countries. Using Eurobarometer data from 1995, Kostadinova revealed that in countries where the Soviet threat is the most obvious, individuals tend to be more supportive of their countries' NATO membership. However, these studies do not provide evidence on the link between peace and public opinion about European integration. We do not know whether individual assessments of the EU's contribution to peace cause variations in public opinion. This study examines for the first time the relationship between peace and individual attitudes towards European integration. Based on our previous discussion of the theoretical and empirical literature we predict that *(H_4) If Turkish Cypriots believe that the EU brings*

Scanned by CamScanner

peace, then they are more likely to have positive attitudes towards the adoption of EU legislation.

Data and Measures

To test our expectations about public attitudes toward the application of EU legislation in Northern Cyprus, we rely on data from Eurobarometer 67.2 (Papacostas, 2007). We excluded all countries except Northern Cyprus from the dataset. The TRNC presents a unique case that enables us to understand the dynamics of public opinion in a community that has not applied EU legislation but has officially become a member of the EU. Thus, we cannot increase our number of cases by adding samples from other countries and generalize our findings about attitudes toward the application of EU legislation beyond the Turkish Cypriot case. The number of Turkish Cypriots surveyed was 500 and the final sample consisted of 242 respondents after deleting for missing observations.

Our dependent variable was attitudes toward the Northern Cyprus's application of EU legislation. The Eurobarometer asked respondents 'Taking everything into consideration, would you say that the Turkish Cypriot Community would benefit (1) or not (2) from the full application of EU legislation?' We created a dummy variable by recoding those who said 'would benefit' as 1 and these who said 'would not benefit' as 0. Since our dependent variable is dichotomous, we used logit regression analysis.

We predict that Turkish Cypriots' utilitarian calculations will explain the variation in attitudes toward the adoption of EU legislation. We make two specific arguments regarding the cost-benefit calculations of Turkish Cypriots. First, we argue that individuals' EU attitudes will be based on their evaluations of their personal economic conditions (pocketbook calculations). Those who expect their personal economic and financial situation to improve in the future will consider themselves as winners from integration with the EU. Thus, they will have positive attitudes toward the application of EU legislation. We operationalized pocketbook calculations by using the Eurobarometer question which asked: 'What are your expectations for the next twelve months: Will the next twelve months be (1) better, (2) worse or (3) the same, when it comes to the financial situation of your household?' For ease of interpretation, we recoded 'better' as 3, 'the same' as 2 and 'worse' as 1. 'Don't know' answers were coded missing.

Second, we predict that individuals' EU attitudes will be based on economic conditions in the TRNC (sociotropic calculations). Those who believe that the TRNC economy will benefit overall from the application of EU legislation will consider themselves as winners., so we expect these individuals to have favorable attitudes toward EU legislation. Sociotropic calculations were operationalized by using the survey question which asked individuals their

Scanned by CamScanner

expectations for the next twelve months when it comes to the economic situation in the Turkish community. Responses to this question were coded on the same 3-point scale explained above. 'Don't know' answers were coded as missing.

In addition to the utilitarian calculation variables, we included a variable which measured the salience of the EU to Turkish Cypriots in bringing peace. We argue that Turkish Cypriots might think that European integration will stabilize relations between the Greek and Turkish Cypriots and bring peace to the Cyprus conflict. We expect the EU to mean peace for these individuals, so we predict that they will support the application of EU legislation. We coded this variable based on the question 'What does the European Union mean to you personally?' Those who said that it means peace were coded 1 and others as 0. We called this variable 'EU means peace'.

The literature on public support for EU integration also suggested that those who have stronger attachment to their group identity will be the most likely to oppose European integration. Following Carey (2002), we used the responses to the following question, 'People may feel different levels of attachment to their village, town or city, to their country or to the European Union. Please tell me how attached you feel to the European Union', to construct the identity variable, ranging from (1) 'not at all attached' to (4) 'very attached'.'Don't know' answers were deleted.

We also used a second variable to capture whether people fear that the adoption of EU legislation will result in a weakening of in-group identity and an increased threat from other cultures. We called this variable 'loss of cultural identity' and we measured it by responses given to the question 'What does the European Union mean to you personally?' Those who said that it means 'loss of cultural identity' are coded 1 and all others 0.

In our analysis of attitudes toward the application of EU legislation, we control for the effect of occupation, wealth, gender, age and level of knowledge about the EU. Occupation consisted of three dummy variables: professionals[1], manual workers[2] and unemployed[3]. Wealth is an index ranging from 0 to 8. We created this index by using responses to the survey item 'Which of the following goods do you have: television, DVD player, music CD player, computer, an internet connection at home, a car, an apartment/a house which you finished paying for, an apartment/a house which you are paying for.' Those who possess none of these items are coded 0 and those who have all of them are coded 8. We preferred not to use the self reported income level because of the large number of missing observations and people's tendency to exaggerate or underestimate their level of income. The last category is the baseline. Knowledge about the EU is also an index ranging from 0 to 4. The Eurobarometer survey asked respondents to identify whether the following statements were true or false: 'The European Union currently consists of fifteen member states; the members of the European Parliament are directly elected by the citizens of the European Union; the

Scanned by CamScanner

European Union has its own anthem; and the last European elections took place in June 2002.' We gave 1 point for each correct answer so those who knew all the answers correctly got 4 and those who had no idea about the EU got 0. Age was the respondents' actual age at the time of the survey; gender is coded 1 for women and 0 for men.

Findings

The logit regression results analyzing the determinants of Turkish Cypriots' attitudes toward the application of EU legislation are shown in Table 1. The effects of utilitarian calculations, EU identity, threat to cultural identity, the EU's success in bringing peace on support are calculated after controlling for occupation, wealth, gender, age and knowledge about the EU. Multicollinearity [when independent variables are highly correlated with each other in a model, "it is difficult to separate the out the effect of one – with all others held constant – with any degree of precision" (Berry and Feldman, 1985: 40)] was not a problem in estimating the model. One way to identify the existence of a multicollinearity problem is to calculate Variance Inflation Factor (VIF) for each variable. If VIF is below 2, then multicollinearity is not an issue (Fox, 1991). In our analysis, the largest VIF was 1.78. We also tested for whether there was a lack of fit between our model and the data. Results revealed that the model was significant at .0001 level and it produced a fit – as measured by pseudo-R^2 – of .26. "The percentage increase in predictive power relative to a null model" (Alvarez and Brehm, 1997: 438) as measured by the Proportional Reduction in Error (PRE) was %24.

Table 1 Logit Regression Model Predicting Attitudes toward Full Application of EU Legislation in Northern Cyprus

Predictors	Coefficients (Robust standard Errors)
Intercept	.179 (1.31)
Pocketbook calculations	.59* (.304)
Sociotropic calculations	.437 (.291)
EU means peace	.396(.409)
Loss of cultural identity	-1.51*** (.454)
Attachment to European Union	.399* (.214)
Professional	-.239 (.542)
Manual	-.393 (.481)
Knowledge on EU	.179 (.231)
Wealth	.044 (.10)
Gender	-.579 (.38)
Age	-.045*** (.014)
Pseudo R^2	.264
Log Likelihood	-101.02
N	242

Scanned by CamScanner

Note: * Significant at .05 level; ** Significant at .01 level; *** Significant at .001 level in one-tailed test of significance.

The results presented in Table 1 partially support the utilitarian calculations hypothesis. After controlling for other factors that affect attitudes toward the EU, individual perceptions of the impact of the EU on their personal financial situation did affect their view of the application of EU legislation. However, logit coefficients are not directly interpretable and so the results reported in Table 1 can not tell us the size of the impact of the pocketbook calculation variable on the likelihood of our dependent variable. To assess the exact effect of the statistically significant independent variables on attitudes towards the EU, we calculated the discrete change in the predicted probability of these attitudes by changing each continuous independent variable from a half standard deviation below the mean to a half standard deviation above the mean while holding other variables constant. The findings are reported in the first column of Table 2. We calculated the discrete change in the predicted probability of attitudes for the dichotomous independent variables by changing them from 0 to 1. We also calculated the extent of change in the probability of attitudes by moving each significant continuous variable from their minimum to maximum values while holding all other independent variables constant. These findings are reported in the second column of Table 2.

The pocketbook calculation variable has three categories, so first we will identify how one standard deviation change in it would affect the probability of attitudes; second we will assess how changing the pocketbook calculation variable from its minimum to maximum value will affect the possibility of attitudes. We found that one standard deviation increase in an individuals' personal financial perception translates into a 6 percent increase in her/his probability of thinking that the Turkish Cypriot Community would benefit from the application of EU legislation. A move from a minimum to maximum for the pocketbook calculation varibale increases favorable attitudes toward the EU legislation by nearly 20 percent. In other words, those who think the financial situation of their household will be better in the next twelve months are 20 percent more likely to think that the TRNC will benefit from EU legislation than those who think that financial situation will be worse.

Table 2 Predicted Probabilities of Attitudes toward Full Application of EU Legislation in Northern Cyprus

Variable	Standard Deviation Change	Min to Max
Pocketbook calculations	.06	.195
Loss of cultural identity	-	-.29
Attachment to European Union	.067	.176
Age	-.106	-.595

Scanned by CamScanner

Note 1: The probability changes are reported only for the significant variables.
Note 2: The change in the predicted probability of support by a standard deviation change in the loss of cultural identity variable is not reported because it is a dichotomous variable.

In contrast, we found an insignificant effect for sociotropic calculations. Table 1 revealed that individuals' expectations about the future of the TRNC economy do not exert any statistically significant influence on attitudes toward the application of EU legislation in the TRNC. One possible theoretical explanation for our finding is that individuals cannot predict how the EU will affect the TRNC economy in the near future so they cannot establish the link between community's economic conditions and the EU. They can more easily detect the changes in their household and make short term evaluations of their situation. They initially hope for personal economic improvement and link this to the EU and then set expectations for the economic situation of the community.

Table 1 also suggests that whether the EU means peace to Turkish Cypriots also has an insignificant effect on the probability of believing that the Turkish Cypriot Community would benefit from the application of EU legislation. This finding implies that the role of the EU in bringing about a peaceful solution to the Cyprus conflict is not involved in influencing Turkish Cypriots' attitudes toward European integration. In contrast, fear of loss of cultural identity has a negative and statistically significant impact on the likelihood of supporting the application of EU legislation. Predicted probabilities reported in Table 2 further reveal that if an individual thinks the EU threatens the cultural identity of the Turkish Cypriot community, this individual is 29 percent less likely to think that as a community they will benefit from the application of EU legislation, holding other factors that affect attitudes toward the EU constant.[4]

Similarly, attachment to Europe has a statistically significant influence on attitudes. Table 1 shows that Turkish Cypriots who have stronger attachment to the EU are more likely to have favorable attitudes toward the application of EU legislation in the TRNC. Table 2 reveals that a one standard deviation change in attachment to EU leads to about a 7 percent increase in the likelihood of believing that EU legislation is good for the TRNC. Turkish Cypriots who have the strongest attachment to the EU are about 18 percent more likely to have favorable attitudes toward the application of EU legislation than those who do not have any attachments to the EU at all.

Turning to the control variables, neither professionals nor manual workers are more likely than unemployed individuals to think that the Turkish Cypriot Community would benefit from the application of EU legislation in the TRNC. Similarly, wealth is not a significant predictor of attitudes toward the application of EU legislation in the TRNC. However, researchers should be careful in interpreting the results for occupation and wealth since one can argue that it is not clear what occupation measures. An individual might be unemployed at the time of the survey but, she/he might actually be an executive looking for a job.

Scanned by CamScanner

Such person would be put in the unemployed category of the survey question and this mistake could seriously confound the research findings. Wealth might also be a measure of labor skills, financial skills or political values. For example, Inglehart (1997) used income levels to operationalize post-materialist and materialist values. Gabel (1998) used income to measure financial capital. As Ehin (2001: 36) suggests, as different theories "expect these socio-economic characteristics [...] to be positively related to support for European integration, observed correlations contribute little to our ability to choose between rival theoretical perspectives". Nevertheless, we included occupation and wealth to our model to control for the effect of values and human skills on attitudes toward EU legislation since previous studies on value-based theories and utilitarian calculations suggested that these variables might be related to support for European integration.

The gender variable also failed to reach statistical significance, meaning that women and men do not necessarily have different opinions about the application of EU legislation in the TRNC. In contrast, we found that age is negatively and significantly related to attitudes toward EU legislation. Table 2 shows that a one standard deviation change in a respondent's age makes them about 11 percent more likely to think that the Turkish community would not benefit from the application of EU legislation. The oldest Turkish Cypriots in our sample, who are 91 years old, are about 60 percent less likely to have favorable attitudes toward EU legislation than those who are 15 years old.

Discussion and Conclusion

In this study, we examined the determinants of attitudes toward the application of the acquis in Northern Cyprus. Developing an understanding of the dynamics of Turkish Cypriot attitudes was a challenge. Previous studies on public opinion had developed theories to explain attitudes of member state or candidate country citizens. However, Turkish Cypriots, while being EU citizens, are not governed by a member state yet, and their government is only recognized by Turkey in the international arena. We argued that being an economic winner or a loser from unification, having attachment to Europe and fearing the loss of culture would also affect attitudes in Northern Cyprus as in member and candidate countries. We also suggested that the EU's success as a peace project would help account for the variation in attitudes toward EU legislation in the TRNC. Previous studies had not tested whether the EU means peace for its citizens and whether having such a meaning would make any impact on how individuals view the EU.

We submit at least two important findings. First, our logit regression results revealed that while pocketbook calculations, attachment to European identity and age each affect the variation in attitudes toward EU legislation, fear of loss of cultural identity exerts a larger impact on and forms the most important basis for Turkish Cypriot attitudes towards the EU. Previous studies have suggested that

Scanned by CamScanner

the basis of Turkish Cypriot identity is the distinction between Turks and Greeks. According to our findings, the Turkish Cypriot community is worried about a weakening of their in-group distinctiveness and this fear affects their attitudes toward the EU more than any other concern considered in this study.

Second, we found that whether Turkish Cypriots think the EU means peace does not exert a statistically significant effect on their opinion about European integration. Previous research suggested that the application of EU legislation in the TRNC will facilitate the resolution of the Cyprus conflict because the conflicting parties will no longer insist on strict definitions of borders (Noutcheva et al., 2004). Nevertheless, interestingly, our findings revealed that such possibilities do not affect what Turkish Cypriots think about the EU. That is, even if the EU means peace for Turkish Cypriots, this does not have any impact on their preferences regarding the application of EU legislation. Instead, pocketbook calculations and attachment to group identity play a more important role in explaining attitudes toward the EU.

Notes

[1]This group includes lawyer, medical practitioner, accountant, architect, business proprietors, owner of a company, employed professional, general management, director or top management, middle management, other management, employed position, working mainly at a desk, and supervisor.

[2] Farmer, fisherman, owner of a shop, craftsmen, other self-employed person, employed position, not at a desk but travelling, employed position, not at a desk, but in a service job, skilled manual worker, other manual worker, and servant.

[3] Responsible for ordinary shopping and looking after the home or without any current occupation, student, unemployed, retired or unable to work through illness.

[4] Loss of cultural identity is a dichotomous variable, hence we did not calculate how a standard deviation change in it would affect the probability of attitudes toward the application of EU legislation.

Bibliography

Albert, M., Diez, T., & Stetter S. (2008). The Transformative Power of Integration: Conceptualising Border Conflicts. In T. Diez, S. Stetter & M. Albert (Ed.), *The European Union and Border Conflicts: The Power of Integration and Association*, (pp. 13-32). New York: Cambridge University Press.

Ayres, R. (1996). European Integration: The Case of Cyprus. *Cyprus Review,* 8(1), 39-62.

Berezin, M., Diez-Medrano, J. (2008). Distance Matters: Place, Political Legitimacy and Popular Support for European Integration. *Comparative European Politics,* 6(2), 1-32.

Billig, M., Tajfel, H. (1973). Social Categorization and Similarity in Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology,* 3(1), 27-52.

Scanned by CamScanner

Bourne, A. K., (2003). European Integration and Conflict Resolution in the Basque Country, Northern Ireland and Cyprus. *Perspectives on European Politics and Society,* 4(3), 391-415.

Carey, S. (2002). Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration?. *European Union Politics,* 3(4), 387- 413.

Cast, A., Peter J. B. (2002). A Theory of Self-Esteem. *Social Forces,* 80(3), 1041-68.

Christen, T., Trechsel, A. (2002). Joining the EU? Explaining Public Opinion in Switzerland. *European Union Politics,* 3(4), 415–43.

Cichowski, R. A. (2000). Western Dreams, Eastern Realities: Support for the European Union in Central and Eastern Europe. *Comparative Political Studies,* 33(10), 1243-78.

Constantinou, C. M., Papadakis, Y. (2001). The Cypriot State(s) *in situ:* Cross-ethnic Contact and the Discourse of Recognition. *Global Society,* 15(2), 125-48.

Demetriou, O. (2008). Catalysis, Catachresis: the EU's Impact on the Cyprus Conflict. In T. Diez, S. Stetter & M. Albert (Ed.), *The European Union and Border Conflicts: The Power of Integration and Association,* (pp. 64-93). New York: Cambridge University Press.

Deutsch, K. W., Edinger. L. J., Macridis, R. C., & Merritt, R. L. (1957). *Political Community and the North Atlantic Area.* Princeton: Princeton University Press.

Diez, T. (2002). Why the EU can Nonetheless be Good for Cyprus. *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe,* 2, 1-18.

Diez, T., Stetter, S., & Albert, M. (2008). Introduction. In T. Diez, S. Stetter & M. Albert (Ed.), *The European Union and Border Conflicts: The Power of Integration and Association,* (pp. 1-12). New York: Cambridge University Press.

Doob, L. W. (1986). Cypriot Patriotism and Nationalism. *The Journal of Conflict Resolution,* (30)2, 383-96.

Ehin, P. (2001). Determinants of Public Support for EU Membership: Data from the Baltic Countries. *European Journal of Political Research,* 40(1), 31–56.

Eichenberg, R., Dalton, R. J. (1993). Europeans and the European Community: the Dynamics of Public Support for European Integration. *International Organization,* 47(4), 507-34.

Eralp, D. U., Beriker, N. (2005). Assessing the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations. *Security Dialogue,* 36(2), 175-92.

Fisher, R. F. (2001). Cyprus: The Failure of Mediation and the Escalation of an Identity-Based Conflict to and Adversarial Impasse. *Journal of Peace Research,* 38(3), 307-26.

Gabel, M. J. (1998). Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *Journal of Politics,* 60(2), 333-54.

Gabel, M. J., Whitten, G. (1997). Economic Conditions, Economic Perceptions, and Public Support for European Integration. *Political Behavior,* 19(1), 81- 96.

Gabel, M. J., Palmer, H. D. (1995). Understanding Variation in Public Support for European Integration. *European Journal of Political Research,* 2(1), 3-19.

Haas, E. B. (1968). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950–57.* Second edition. Stanford: Stanford University Press.

Hix, S. (1999). *The Political System of the European Union.* New York, NY: Palgrave.

Hooghe, L. (2003). Europe Divided? Elites vs. Public Opinion on European Integration. *European Union Politics,* 4(3), 281-304.

Scanned by CamScanner

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies.* Princeton: Princeton University Press.

Ioannides, D., Apostolopoulos, Y. (1999). Political Stability, War, and Tourism in Cyprus: Effects, Management, and Prospects for Recovery. *Journal of Travel Research,* 38(1), 51-6.

Konstadinova, T. (2000). East European Public Support for NATO Membership: Fears and Aspirations. *Journal of Peace Research,* 37(2), 235-49.

Lacher, H., Kaymak, E. (2005). Transforming Identities: Beyond the Politics of Non-Settlement in North Cyprus. *Mediterranean Politics,* 10(2): 147-66.

Luedtke, A. (2005). European Integration, Public Opinion and Immigration Policy: Testing the impact of National Identity. *European Union Politics*, 6(1), 83-112

Marcussen, M., Risse, T., Engelmann-Martin, D., Knopf, H., & Roscher, J. (1999). Constructing Europe? The Evolution of French, British and German Nation State Identities. *Journal of European Public Policy,* 6(4), 614-33.

Massey, D. (2002). Presidential Address: A Brief History of Human Society: The Origin and Role of Emotion in Social Life. *American Sociological Review,* 67, 1–29.

McLaren, L. M. (2002). Public Support for the European Union: Cost/Benefit Analysis or Perceived Cultural Threat?. *The Journal of Politics,* 64, 551-66.

McLaren, L. M. (2004). Opposition to European Integration and Fear of Loss of National Identity: Debunking a Basic Assumption Regarding Hostility to the Integration Project. *European Journal of Political Research,* 43(6), 895-911.

McLaren, L. M. (2006). *Identity, Interests and Attitudes to European Integration.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Mitrany, D. (1965). The Prospect of Integration: Federal or Functional. *Journal of Common Market Studies,* 4(1), 119–49.

Nicolaides, P. (1990). Cyprus and the European Community: Looking Beyond 1992. *Cyprus Review,* 2(1), 44-60.

Noutcheva, G., Tocci, N., Coppieters, B., Kovziridze, T., Emerson, M., & Huysseune, M. (2004). Europeanization and Secessionist Conflicts: Concepts and Theories. In B. Coppieters, M Emerson, M. Huysseune, T. Kovziridze, G. Noutcheva, N. Tocci, M. Vahl, G. Nodia & N. Popescu (Ed.), *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery. (*pp. 13-62). Gent: Academia Press.

Nugent, N. (1997). Cyprus and the European Union: A Particularly Difficult Membership Application. *Mediterranean Politics,* 2(3), 53-75.

Nugent, N. (2000). EU Enlargement and 'the Cyprus Problem'. *Journal of Common Market Studies,* 38(1), 131-50.

Nugent, N. (2006). *The Government and Politics of the European Union.* New York, NY: Palgrave Macmillan.

Papacostas, A. (2007). *Eurobarometer 67.2: European Union Enlargement, Personal Data Privacy, the National Economy, and Scientific Research.* Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research.

Robins, K., Aksoy, A. (2001). From Spaces to Identity to Mental Spaces: Lessons from Turkish-Cypriot Cultural Experience in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 27(4), 685-711.

Rosamond, B. (2000). *Theories of European Integration.* New York, NY: Palgrave Macmillan.

Scanned by CamScanner

Stets, J. E., Burke, P. J. (2000). Identity Theory and Social Theory. *Social Psychology,* 63(3), 224-37.

Tocci, N. (2000). The 'Cyprus Question': Reshaping Community Identities within a Wider European Framework. *Centre for European Policy Studies Working Document*, 154, Brussels.

Tocci, N. (2002). Cyprus and the European Union: Catalysing crisis or settlement?. *Turkish Studies,* 3(2), 105-38.

Tucker, J. A., Pacek, A. C., & Berinsky, A. J. (2002). Transitional Winners and Losers: Attitudes toward EU Membership in Post-communist Countries. *American Journal of Political Science,* 46(3), 557-71.

Voci, A. (2006). The Link between Identification and In-group Favouritism: Effects of Threat to Social Identity and Trust-related Emotions. *British Journal of Social Psychology,* 45 (2), 265-84.

Scanned by CamScanner

As a European Country How a `Stable Peace Order` Might be Created in Cyprus

Deniz Taşkın İŞÇİOĞLU*

Introduction

'Peace' and 'order' are vitally important concepts for Europe. As a European country, these two concepts are vital for Cyprus, too. However, Cyprus is not very successful in the achievement of 'peace' and 'order'. This study focuses on how Europe creates a 'stable peace order' and how a 'stable peace' might be built in Cyprus. The concept of European 'stable peace order' and 'European order' have been used and defined by A. Hyde-Price (2000, 2003). Firstly, the concepts, especially the meaning of Europe, the meaning of peace, the concept of 'order' and 'stable peace order' will be discussed. Secondly, this study explains and discusses the factors for creating a 'stable peace order' in Europe after the Cold War. Mainly this paper looks at two different perspectives in order to explain how Europe creates a stable peace order and how a 'stable peace order' might be created in Cyprus. These are 'Realist' and 'Liberal' perspectives. Finally, it will discuss the Cyprus problem within the framework of 'European Order'.

Europe creates a `stable peace order` in the international system very successfully. The features of Europe such as democracy, multilateral cooperation, institutionalization, integration, economic interdependency, a common market, common identity, common interest and common security mentality explain how Europe creates a `stable peace order` in the region. For the above mentioned reasons, there is no need for the Europeans to fight with each other. Europe has succeeded in creating a `stable peace order` with these factors and therefore the European region is the most peaceful one globally. What about the Cypriots? Cypriots are Europeans but they can not create a peace order on their island. Cypriots can not find a solution to the 40 odd years of Cyprus conflict. `Stable peace order` can not be established on the island yet. This paper aims to discuss theoretically the deadlock experienced in Cyprus problem. This study is significant in terms of determining what is required for occurrence of a possible agreement in Cyprus in such a period when Cyprus peace negotiations are still going on.

* Dr., Ankara University, Ankara, Turkey

Scanned by CamScanner

Important Concepts: 'Europe', 'Peace', 'Order', 'Stable Peace Order' and Cyprus

Europe has a 'stable peace order'. Before explaining the process and the factors of this 'stable peace' in Europe, the significant points are the meaning of Europe and the meaning of peace. These explanations help us to understand the concepts which this paper will mention. What is Europe? Is its meaning primarily geographical or historical? Can Europe be defined territorially? Or are some criteria like economical, political and social issues responsible for defining the European concept? To be European, do states need the same religion, culture or values? What is Europe? It is a big debate. The answers to these questions are not very simple. From different perspectives, different academics have different opinions about this question. According to Szücs (1988), Europe has 'three historic zones'. These are East, West, and Central Europe. According to Hyde-Price (2000), "these zones correspond loosely with Europe's three historical regions, but in the age of late modernity they are defined less by cultural and religious characteristics, and more by political, societal and economic criteria" (p. 54). Today, Europe is defined more by political, economic and societal criteria within one geographical territory. On the other hand, Europe is a region. Buzan (1991) defines 'region' in security terms. He states, "it means that a distinct and significant subsystem of security relations exist among a set of states whose fate is that they have been locked into geographical proximity with each other" (Buzan, 1991: 188). Hyde-Price (2000) defines Europe from the Atlantic to the Urals. This paper will mention Europe, from the Atlantic to the Urals, to understand how a 'stable peace order' can be created in Europe.

Another important concept is 'peace'. Peace as a concept undertakes a variety of meanings according to the perspective it is defined. One of the important perspectives is 'Realism'. The significant supporters of this perspective are Morgenthau, Machiavelli, Hobbes and Waltz. The basic realist ideas are "a pessimistic view of human nature, a conviction that international relations are necessarily conflictual and that international conflicts are ultimately resolved by war, high regard for the values of international security and state survival" (Jackson and Sorensen, 1999: 68). Realists argue that peace means absence of war, deterrence and balance of power. According to Mearsheimer (1998), Europe has enjoyed peace for the past forty-five years. "One can establish that peace in Europe during the Cold War resulted from bipolarity, the approximate military balance between the superpowers and the presence of large numbers of nuclear weapons on both sides" (Brown, Cote, Lynn-Jones and Miller, 1998: 11). For Mearsheimer (1998), nuclear weapons tend to cause peace. This definition of 'peace' can explain European peace in the Cold War period. Another significant perspective for explaining 'peace' is 'Liberalism'. In this perspective, "the pessimistic view of realism versus the optimistic view of Liberalism. The Liberal tradition in International Relations is closely connected with the emergence of

Scanned by CamScanner

the modern liberal state. Liberal philosophers saw great potential for human progress in modern civil society and capitalist economy, both of which could flourish in states which guaranteed individual liberty" (Jackson and Sorensen, 1999: 108). The significant supporters of Liberal perspective are Locke and Kant. According to the Liberal perspective, peace emerges from interdependence, collective security, cooperation between states, and it promotes democracy and international institutions. Owen argues that, "liberal ideology and institutions work in tandem to bring about democratic peace. Liberals believe that individuals everywhere are fundamentally the same. Freedom is required for these pursuits, and peace is required for freedom. Thus all individuals share an interest in peace, and should want war only as an instrument to bring about peace" (Brown, Cote, Lynn-Jones and Miller, 1998: 139).

Cyprus has a position of being a small island located in Europe. In spite of this, stable peace order could not be ensured in this small island for years. Some kind of peace has been ensured in Cyprus. In other words, there is no fight. However, problems are encountered in the process of establishing "a stable peace order" in the island. The factors which have been effective in the process of establishment of 'peace' and 'order' of Europe are discussed above. If we deal with Cyprus problem in the light of them, some factors must come together in order to ensure a stable peace in the island. The fact that Cyprus as a European Union country cannot achieve in sustaining a 'stable peace order' while Europe sustains itself successfully can be explained with different reasons. However, the important point here is determination of the factors causing the problems in the island. Europe will find the chance of implementing the system it has created for its stable peace order in Cyprus after all these factors are determined. Of course, the extent to which this circumstance can be possible in current structure of the island is a great matter of debate.

'Order' and 'stable peace order' are other significant concepts. According to Hyde-Price, "European Order needs to be defined in terms that transcend the dichotomy between 'international' and 'world' order. Consequently, European order will be defined here as those patterns or dispositions of human activity that sustain the elementary or primary goals of social, political and economic life among the peoples of Europe" (Hyde-Price, 2000: 58). The turning point for European order was the end of the Cold War. In the Cold War period, Europe was divided. It had bipolarity, balance of power and nuclear deterrence which were the main factors that created peace. In the Post-Cold War period, Europe was no longer divided and Europe became unified. The system became uni-polar and the balance of power was replaced with cooperation, democracy, institutionalized collective security and common interest, and a common identity in the European order. This new perspective as mentioned above, the Realist perspective helped to explain the structure of Europe in the Cold War period. However, with all these changes in Europe, Europe creates a 'stable peace

Scanned by CamScanner

order.' The factors that create a 'stable peace order' in Europe can be explained with the help of the Liberal perspective.

European Order and Cyprus

Both realists and liberals argue that Europe has 'peace', but in different ways. Hyde-Price explains this case as; "Europe's stable peace is 'over-determined'- it derives, in other words, from the confluence of a number of factors: the consolidation of stable democracies, institutionalized multilateral cooperation in the shape of the EU and NATO: depending economic interdependence, transnational societal integration between peoples, the emergence of a 'concert' of Europe's great powers, nuclear weapons" (Hyde-Price, 2003: 9). The first five factors are supported by Liberals and the last two factors promoted by Realists. In the 21st century, Europe is creating a 'stable peace order' and now it is a very peaceful region in the world. Up to now, Europe has seen a lot of wars. The First World War and the Second World War were waged very dramatically in Europe. "Europe saw two world wars, a handful of minor wars and a number of crises that almost resulted in war. Some 50 million Europeans were killed in the two world wars" (Brown, Cote, Lynn-Jones and Miller, 1998: 8). Before this 'stable peace order', war seemed an inevitable reality in Europe. The turning point started at the end of the Cold War. After the Cold War the European order was being reshaped, creating a 'stable peace order.' According to Hyde-Price, "in general, peace is of course an essential precondition for order, because without it, individuals and political communities will find it much harder to achieve their other goals and values- be they economic prosperity, social justice, democratic government or the rule of law" (Hyde-Price, 2000: 64).

How was the European order after the Cold War period? It was defined as "Economic versus military force as basis for the New Europe" (Tunander, Baev and Einagel, 1997: 31). The idea of 'security' came to be viewed in political, economic, cultural, environmental and military terms rather than simply defined by a military mentality. 'Collective security' is being created among the European states and the national security mentality has ended. The two basic concepts in the Cold War period, 'bipolarity' and 'balance of power', were dramatically changed after the Cold War period. At the end of the Cold War, the United States of America became a unique superpower in the international system because the Soviet Union collapsed. As a result, the USA established unipolarity in the international system with the end of the Cold War. Europe became unified and 'balance of power' was replaced with cooperation. Neither the balance of power, nor the security dilemma, nor unipolarity is the key factors for Europe's 'stable peace order' after the Cold War period. On the other hand, the European Union and NATO provide evidence of the benefits of institutions to increase security and create 'stable peace order'. An institutionalized Europe is another significant feature of post-Cold War Europe, based on organizations

Scanned by CamScanner

such as the United Nations, World Bank, European Union and NATO. They create common interest, a common market and, indeed, a common identity, a common currency, and a common security system in a common region, with the same geography, same political system, same cultures and looking at the future in the same ways. In the end, Europe creates a 'stable peace order', but not just within the European Union; they also create this 'stable peace' for the rest of the Europe.

Today, Europe stands as the representative of modernity and security in the world. As a result of several wars, European states have realized that war is not advantageous for them. Then, they started to get involved in cooperation. This cooperation seems more logical for their interests than fighting with each other. In the Post Cold War period Europe creates a 'stable peace order.' The difference in the way Realism and Liberalism define "peace" emphasize different aspects. It is clear that Europe ensured stable order according to 'Liberal perspective' after the end of cold war period. For this reason, the requirements for ensuring a stable peace and order in Cyprus should also be dealt with in the light of liberal perspective. The factors which have ensured stable peace in Europe after cold war period, the same environment should also be made available for Cyprus. One of the factors mostly emphasized here is the cooperation European countries established among each other. Any cooperation between North and South does not seem possible with current structure of the island because the South ignores North Cyprus administration. However, any kinds of cooperation to be made between North and South will be so beneficial for order and peace environment in the island.

"Liberalism has achieved striking success in creating a zone of peace and with leadership, a zone of cooperation among state" (Michael, 1983: 323). The factors that account for Europe's 'stable peace order' are the social, economic, cultural, and political structures of Europe. They all play a fundamental role in this case. Firstly, as understood from above, social, economic, cultural and political structure has a great significance to ensure peace. Here, the greatest disequilibrium between North Cyprus and South Cyprus is seen in economic field. An economic disequilibrium is seen between North and South. This situation can be explained by the fact that North Cyprus administration has not been recognized by the international society for years and it has encountered with economic embargos. However, between South and North there are no significant problems with respect to social, cultural and political structure. Factors such as having a unified Europe, common political ideology, common market, communication, institutionalization, globalization, age of modernity, education, the supranational structure of European Union, a common identity (EU citizenship), a common currency all have contributed to this state. The factors given above will play a significant role in formation of stable order in the island. Creation of a common identity can be seen as a great problem throughout

Scanned by CamScanner

the island among the factors mentioned here. As understood from the history, creation of a common 'Cypriot' identity has not been possible until this time. Two different societies coming from different regions and races do not want to gather under a single identity. Only a group of a few people believe that common identity can be fulfilled on the island. Any problem is not seen between North and South in use of a common currency, common political view, and concepts of education, communication and globalization among remaining items. As it was emphasized before, the greatest problem present on the island is that Greek Cypriot administration does not accept the existence of two different administrations on the island. South Cyprus administration and North Cyprus administration will be able to ensure agreement in the issue of single identity just in EU framework. Common identity will not be in the framework of 'Cypriot' but 'European'. EU membership of Cyprus is not considered as a problem in the island. While the South of the island is an EU member, the South is recognized as EU land. Efforts to ensure a stable peace in the Island in international arena have failed for many times. Removal of economic differences between North and South and recognition of North Cyprus land as EU land has a great significance for a stable peace in the island if all these factors are taken into account. This is a great matter of debate that EU which has sustained stable peace order successfully made an island its member which has failed to enter in a stable peace order for years.

According to supporters of the Liberal idea, the democratic peace theory, institutionalization, multilateral cooperation and integration like the EU and NATO, economic interdependence and economic interest, transnational societal integration between peoples and having a European identity and currency stand as the major factors for creating a 'stable peace order' in Europe. This perspective is optimistic. 'Democracy' is very significant for the process of the 'stable peace order' in Europe for a 'stable peace' needs a stable democracy in Europe. President Bill Clinton stated that "democracies do not attack each other" (New York Times, 1994). It is a fact, in the world order, that democratic countries are more peaceful than other countries. "The theory that democratic states do not go to war with one another depends upon the claim that such states can recognize each other as democracies" (Williams, 2001: 525). According to Weart (1998), during the past century there have been no wars between well-established democracies. The European countries are the great supporters of democracy and this helps maintain peace in their region. "Democracies do not attack each other" (Owen, 1994: 87) but it does not mean that democracies never fight, nor does it mean that democracies do not fight with undemocratic regimes. Many scholars, especially Liberals argue that democracies fight and use their military force, but the target is not the population. In Europe, the citizens enjoy guaranteed political and economic freedom and stability. In particular, democratic stability is very important for the structure of this peaceful zone.

Scanned by CamScanner

What is more, political and economic 'stability' are also very important factors for Europe's peace. This 'stability' offers improvement in the cooperation and institutionalization of the democratic system, and therefore, the system continues to work. This is because political and economic stability are very important factors for Europe's peace. Globalization and developed technology are other significant factors for the European 'stable peace order'. According to Liberals, "economic globalization means a qualitative shift toward a global economic system, it will bring increased prosperity to individuals, families and companies and the nation-state loses power and influence as it is pressed from above and from below" (Jackson and Sorensen, 1999: 208). Democracy is one of the indispensible factors of peace as understood from above. North and South Cyprus are administered within a democratic structure. Even though democracies do not fight with each other, it is clear that they have difficulty in ensuring a stable peace in the island. Economic and political permanence is among biggest problems of the island as we mentioned before. As it is seen, non-recognition of North Cyprus in international arena and in contract with this recognition of South Cyprus administration as the single administration in the island emerges as the greatest problem which prevents a stable peace order to occur in the Island. A developed economy cannot be expected from a country which is not recognized in international arena. Moreover, problems caused by political non-recognition can also be indicated as a reason of deadlock in the island.

What is more, after the Cold War period, certain institutions do not have enough power to prevent wars in the international system, but the institutions can promote cooperation between states. "Liberal principles and institutions seem to have had three striking effects on the foreign affairs of Liberal states. They have created incentives for a separate peace among Liberal states, for aggression against non-Liberals, and for complaisance in vital matters of security and economic cooperation" (Doyle, 1997: 259). According to Nye, "institutions provide continuity and a sense of stability. They promote cooperation between states for their mutual advantage. European states can use the machinery to ensure that the parties will respect commitments already made. Institutions help create a climate in which expectation of stable peace develop" (Nye, 1993: 39). In this case, there is no point in European states fighting with each other. Peace is more beneficial for them.

Conclusion

In conclusion, some changes are required in Cyprus to ensure a stable peace in the island. Even though international organizations like European Union and United Nations try to ensure a stable peace in the island, it is not seen possible to currently implement the stable peace order created by Europe in the island. The easiest way to overcome this problem is to ensure recognition of North Cyprus administration in the international arena. By this way, North and South will have

Scanned by CamScanner

to ensure stable peace in order to preserve their interests as it has been stated before. Otherwise, Greek Cypriot administration will never lean towards a stable peace on the island since they would not like to lose their international rights. A 'war' situation is not expected on the island today. However, the environment required to ensure a stable peace is not ready. All factors and environment required to ensure the stable peace order achieved by Europe can also be provided in Cyprus. The important thing is to ensure that all European countries and North and South administrations existing in Cyprus have common interests at that point. Otherwise, country interests sometimes have difficulty in supporting stable peace.

Bibliography

Brown, M. E., Cote, O. R., Lynn-Jones, S., Miller, S. (Eds.) (1998). *Theories of War and Peace.* London: The Mitt Press.

Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War World.* Second Edition. London: Harvester Wheatsheaf.

Doyle, M. W. (1997). *Ways of War and Peace.* New York: W.W. Norton & Company, Inc.

Hyde-Price, A. (2000). *Germany & European Order: Enlarging NATO and the EU.* Manchester: Manchester University Press.

Hyde-Price, A (2003). *War and Peace in the Twenty-First Century.* Inaugural Lecture, (18 March 2003). Retrieved March 01, .2005 from: http://www.le.ac.uk/politics/staff/agvhp1.html

Jackson, R. and Sorensen, G. (1999). *Introduction to International Relations.* New York: Oxford University Press.

Mearsheimer, J. in Brown, M., Cote, M., Lynn-Jones, S., Miller, S. (Eds.) (1998). *Theories of War and Peace.* London: The Mitt Press.

Michael, D. (1983). Kant Liberal Legacy and Foreign Affairs. *pts 2. Philosophy and Public Affairs*, 12/4. Princeton University Press.

New York Times, January 26, 1994.

Nye, J. (1993). *Understanding International Conflicts.* New York: Harper Collins.

Owen, J. M. (1994). How Liberalism Produces Democratic Peace. *International Security* (Fall 1994).

Szücs, J. (1988). Three Historical Regions of Europe. In J. Keane (Ed.). *Civil Society and the State.* London.

Tunander, O., Baev, P., Einagel, V. (Edited) (1997). *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identit.* London: SAGE Publications Ltd.

Weart, S. (1998). *Never at War': Why Democracies will not Fight One Another.* New York: Yale University Press.

Williams, M. (2001). The Discipline of the Democratic Peace: Kant Liberalism and the Social Construction of Security Communities. *European Journal of International Relations*, 7/4.

Scanned by CamScanner

The United Nations and the European Union and Their Attitudes towards the Ongoing Negotiation Process in Cyprus

Przemysław OSIEWICZ*

Introduction

The main aim of this paper is to analyze the influence of the European Union and the United Nations on internal situation in Cyprus in general and the ongoing negotiation process in particular, namely the process initiated in September 2008. On the one hand, the island's influence on ongoing world processes is very little, which is typical for small states. On the other hand, internal situation in Cyprus has been largely determined by various international actors since 1960. Such phenomenon was noticeable and obvious in case of all previous peace initiatives between 1974-2004.

The United Nations gave dynamism to the talks between 2001-2004 while the EU only supported it[1]. In 2004 Secretary General of the United Nations Kofi Annan had even become the key player during the final phase of negotiations in Bürgenstock; however, after the failure of the Annan Plan the European Union emerged as the most active third party on the island due to the Cypriot membership. The de facto division of the island has remained one of the most important challenges to the EU since the Cyprus question became its internal problem in May 2004.

Undoubtedly, both the United Nations and the European Union are still very interested in solving the dispute, but their current potentials differ from the potentials of 2004. The ongoing negotiation process, which was officially initiated in September 2008, creates another opportunity to settle the Cyprus dispute. Officially the UN, not the EU, plays the most important role in this process. Both Greek Cypriots and Turkish Cypriots declare good will as well as an intention to find a comprehensive and lasting solution. Although they have come up against some significant political obstacles during the talks so far and their official positions on essential issues have not been modified yet, the negotiations are being continued. Turkish and to some extent Greek influence upon relevant Cypriot communities is still visible, but their influence on the opposite side of the dispute is very limited as far as constructive proposals are concerned. Therefore, the continuing support of any influential third party remains crucial. In this context both the EU and the UN have necessary capacity to encourage both communities to find a just solution; however, the EU seems to have more constructive instruments at its disposal, especially financial and

* Dr., Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland

Scanned by CamScanner

political. Furthermore, the unreformed UN loses steadily its importance in the world politics and has not managed to solve the dispute for over forty years. At least it seems so, but the question is whether such claims are justified and true.

As regards a selected method, the comparative method has been applied. The previous negotiation process has been compared with the ongoing bilateral talks in terms of the EU and the UN attitudes towards the Cyprus question expressed in official documents as well as in terms of their current political and economic activities on the island.

Four Levels of Dispute Resolution

Undoubtedly, the United Nations and the European Union function on different levels of international relations. The United Nations represents a global international organization while the European Union is rather an example of regional actor – right now the EU is a political entity between an international organization and federation. As regards dispute resolution, there are four levels of dispute resolution which can be observed in international relations. These are:

- *global level* – e.g. the UN Security Council, the International Court of Justice;
- *regional level* – regional actors such as the European Union or Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and their influence on negotiation processes, e.g. the Aceh Monitoring Mission (AMM) in Indonesia;
- *interstate level* – bilateral or multilateral negotiations between recognized states;
- *internal/community level* – negotiations or mediation between governments and ethnic groups or between communities or ethnic groups[2].

As far as the Cyprus question is concerned, we may analyze it as presented below:

- *global level* – the United Nations and its activities with regard to the Cyprus question, e.g. good offices of UN Secretary Generals, UNFICYP;
- *regional level* – the European Union and its attitude towards the Cyprus problem;
- *interstate level* – e.g. between the Republic of Cyprus and Turkey, between Greece and Turkey, between the United Kingdom and the Republic of Cyprus, also between the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Cyprus, although status of the TRNC is under dispute according to Greek Cypriots and other state actors except for Turkey;

Scanned by CamScanner

- *internal/community level* – namely talks between Greek Cypriot and Turkish Cypriot leaders who represent both Cypriot communities, namely Greek Cypriot Community and Turkish Cypriot Community; right now these are Dimitris Christofias and Mehmet Ali Talat[3].

The further analysis focuses on the first two levels, namely global and regional, represented by the United Nations (global) and the European Union (regional). The question is which one is more influential as far as the ongoing bilateral negotiations in Cyprus are concerned.

The EU and Its Attitude towards Negotiations Before and After 2004

Both the EU and the UN have necessary capacity to encourage both communities to find a comprehensive solution. As regards the United Nations, the organization is more experienced in peaceful regulation of international disputes or conflicts. The International Court of Justice (ICJ), the UN's primary judicial organ, is the best example of the organization's activity in this field. UN Secretary Generals also offers good offices in order to support talks between conflicted sides. Furthermore, since its establishment in 1945 the UN has taken an active part in various peacekeeping missions around the world, for example, in Congo, Angola, Namibia, India, Pakistan or East Timor. The United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) has been present in Cyprus since 1964.

However, the EU seems to have more constructive instruments at its disposal especially financial and political measures. For example, the European Union offered financial assistance to Turkish Cypriots just after the failure of the 2004 referendum. Although the implementation of the decision was blocked by Greek Cypriots, it represented a breakthrough in the EU's attitude towards Turkish Cypriots. Besides, the EU promised to provide reunified Cyprus with financial assistance in order to support negotiations concerning the Annan Plan. Unfortunately, so far the EU has not offered such assistance as far as the ongoing negotiations are concerned. The question is who would pay, for example, compensations to Greek Cypriots for their property left in North Cyprus. Such declaration could convince the Greek Cypriot leadership of the need to support the negotiation process.

The EU officials have better knowledge of current developments in Cyprus, because the Cyprus question has become an internal problem of the Union since 2004[4]. Some of EU officials are Greek Cypriots and they have opportunity to present and promote official positions of the Republic of Cyprus on European level. What is more, in 2004 the Greek Cypriot side began using its EU membership as the most important political tool as far as the Cyprus problem is concerned. Between 2004-2008 the Tassos Papadopoulos' administration represented a hard line towards Turkish Cypriots, because the ROC's government decided to exploit its EU membership in order to put political as

Scanned by CamScanner

well as economic pressure on the Turkish Cypriot side. In this case the EU has not done anything to abandon isolationist policy. According to Mensur Akgün and Sylvia Tiryaki, "the overall economic impact of the Green Line Regulation remains weak. It has not yet shown any signs of redressing the steep decline of trade by the Turkish Cypriots with the EU market after Anastasiou ruling of the European Court of Justice in 1994"[5]. If the Turkish Cypriot side is to negotiate in good will, the EU should provide it with real freedom of trade. Economic prosperity should result in higher public support for the peace process.

From the very beginning the EEC/EU (Regional level) dealt rather with states (interstate level), namely governments of the Republic of Cyprus and Turkey. In all official documents the EU referred to states not communities; however, the EU did not use the name of the Turkish Republic of Northern Cyprus in order to avoid any de facto recognition of the Turkish Cypriot state. The situation has not changed since 2004, namely after the fiasco of the Annan Plan. EU – Turkey accession negotiations are probably the best example of such attitude. Although a comprehensive solution of the Cyprus question does not constitute a formal condition of EU membership for Turkey, in practice the dispute remains the main obstacle and the European Commission puts pressure on the AKP government. It is obvious that the EU seeks a political solution primarily on the basis of its direct contacts with governments of Turkey and the Republic of Cyprus. In this case Turkey can be seen as a representative or an advocate of the Turkish Cypriot community at European/regional level. Such phenomenon can be observed in reports dealing with Turkey's progress on its way to the EU:

- "The Turkish government has on several occasions confirmed its support for efforts to find a comprehensive settlement of the Cyprus problem through the continuation of the United Nations Secretary-General's mission of good offices and the negotiations on the basis of his proposals. In the course of the enhanced political dialogue with Turkey, and at the EC-Turkey Association Council in April 2003, shortly after the breakdown of talks under the UN auspices in The Hague, the Turkish government expressed the hope to see a settlement before May 2004"[6];
- "The Turkish government has stated on several occasions that it remains committed to a comprehensive settlement in line with the plan presented by the UN Secretary General. On 29 July 2005, Turkey signed the Additional Protocol adapting the EC Turkey Association Agreement to the accession of 10 new countries on 1 May 2004. At the same time, Turkey issued a declaration stating that signature of the Additional Protocol did not amount to recognition of the Republic of Cyprus. On 21 September, the EU adopted a counter declaration indicating that Turkey's declaration was unilateral, did not form part of the Protocol and had no legal

Scanned by CamScanner

effect on Turkey's obligations under the Protocol. The EU declaration stressed that recognition of all Member States was a necessary component of the accession process"[7].

- "The Turkish government has continued to express its commitment to a comprehensive settlement of the Cyprus problem under the auspices of the United Nations. It welcomed the start of full-fledged negotiations in September between the leaders of the two Cypriot communities under the Good Offices Mission of the UN Secretary General. Turkey needs to take concrete steps to contribute to a favourable climate for a comprehensive settlement. Since the Council's decision of December 2006, Turkey has made no progress towards fully implementing the Additional Protocol"[8].

Besides, one can observe that in many official documents the EU refers to the Republic of Cyprus as a state and to the Turkish Cypriot community. The EU underlines the fact that it recognizes the Republic of Cyprus and its authorities as the sole legitimate authorities on the island. Contrary to the United Nations, this way the European Union favors Greek Cypriots and is not impartial as such attitude supports the official stance of the Greek Cypriot authorities. Yet, a little change can be observed after 2004. In the past the EEC/EU also paid attention to political correctness and emphasized statehood of the Republic of Cyprus, however, it was not consistent. Here are a few examples:

- "The Assembly applauds the efforts led by the United Nations Secretary General to find a solution to the Cyprus problem and regrets that until now the United Nations' proximity talks were in a deadlock. It congratulates, however, **President Clerides** and the **Turkish Cypriot leader, Mr. Denktash**, on having recently held a direct meeting in the presence of the Special Representative"[9];
- "The European Council welcomes the recent meetings between the leaders of **the Greek and Turkish Cypriot communities** and would encourage them to continue their discussions with a view to an overall solution under the auspices of the United Nations consistent with the relevant resolutions of the United Nations Security Council"[10];
- "The European Parliament welcomes the fact that, since 16 January 2002, **Mr. Clerides** and **Mr. Denktash** have been engaged in intensive direct negotiations; hopes that the prospect of Cyprus' accession will contribute to a new momentum for resolving the Cyprus question"[11];

Such differences do not appear in official EU documents published after the Cyprus accession. Here are a few extracts:

Scanned by CamScanner

- "Proposal for a Council Regulation on Special Conditions for Trade with Those Areas of the Republic of Cyprus in which **the Government of the Republic of Cyprus** Does Not Exercise Effective Control" of 7 July 2004[12];
- On 25 February 2008 Jose Manuel Barroso congratulated Demetris Christofias on his election as President of the ROC. During the same speech he addressed Mehmet Ali Talat as the leader of the Turkish Cypriot community: "On behalf of the European Commission and myself, I would like to congratulate you on your election as **President of the Republic of Cyprus**. I very much appreciated our meeting at the Commission headquarters, the Berlaymont, on 5 December 2007. On this occasion, you conveyed your conviction in the project of European integration, and your determination to work for a solution for the Cyprus problem. (...) I would strongly encourage you to grasp this chance and without delay start negotiations under United Nations auspices with **the leader of the Turkish Cypriot community** on a comprehensive settlement"[13];
- On 25 July 2008 Jose Manuel Barroso referred to Demetris Christofias as the president of the Republic of Cyprus and Mehmet Ali Talat as the Turkish Cypriot leader: "I strongly welcome the initiative and the courage of **President Demetris Christofias** and of **the Turkish Cypriot Leader Mehmet Ali Talat**, to launch full-fledged negotiations aimed at resolving the Cyprus problem"[14];

The UN and Its Attitude towards Negotiations Before and After 2004

The unreformed UN loses steadily its importance in world politics, however, it remains a key player as far as the Cyprus question is concerned. The United Nations has dealt with the Cyprus question since 1963. In this period all Secretary Generals commited themselves on the Cyprus problem especially in the framework of good offices. The activities of Kofi Annan between 2001-2004 were the best examples of such approach; however, according to James Ker-Lindsay, "the process used at the end of deliberations over the Annan Plan apperaed to mark a significant shift in approach. While it appears to have been based on mediation, in fact it is possible to argue that it went well beyond the characteristics most usually associated with traditional conciliatory types of intermediary activity. In fact, one could almost argue that the process bore many of the hallmarks of arbitration, both in terms of the functions performed by the intermediary"[15].

Scanned by CamScanner

The ongoing talks, which were officially initiated in September 2008, are conducted under the UN auspices in the framework of good offices of Secretary General Ban Ki-moon. As regards that, his representatives are present in Cyprus in order to support the negotiation process as well as to inform the Secretary General about progress or obstacles on a regular basis. Alexander Downer is the Secretary General's Special Adviser, while Tayé-Brook Zerihoun is his Special Representative. Both politicians are very active as far as the ongoing talks are concerned. In the report of 30 November 2009 Ban Ki-moon stated: "Since my previous report, my Special Adviser Mr. Alexander Downer has regularly visited the island to facilitate the negotiations between the parties. All of the meetings conducted either between the leaders or between their representatives during this period have taken place in the presence of my Special Adviser and/or my Special Representative Mr. Tayé-Brook Zerihoun. During his visits to Cyprus, my Special Adviser has also met separately with the leaders or their representatives on a regular basis, as well as with political party leaders, representatives of civil society, members of the business community and other prominent personalities, including religious figures, and representatives of a broad cross section of the communities in the north and the south, to hear their views and concerns"[16].

The organization is very active not only in diplomacy, but also in all activities connected with peacekeeping. The UNFICYP troops are still present on the island, which is still very important from the Greek Cypriot point of view. Although its military potential is very low especially in comparison with the Turkish troops located on the island, the UNFICYP presence has a very important psychological aspect.

Contrary to the EU, the UN (global level) deals rather with both Cypriot communities (community level) in order to secure impartiality and equal footing. It is reflected in all official documents including resolutions of the Security Council or the Secretary General's reports. It has not changed since the 2004 referenda, although from time to time the United Nations was referring to Greek Cypriot authorities as the Government of Cyprus in the past. Here are a few citations from documents published prior and after 2004 :

- "Noting that **the Government of Cyprus** has agreed that in view of the prevailing conditions in the island it is necessary to keep the United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) beyond 15 June 2001. (...) urges **the Turkish Cypriot side** and Turkish forces to rescind the restrictions imposed on 30 June 2000 on the operations of UNFICYP and to restore the military status quo ante at Strovilia"[17];
- "With little progress being made at the table, the United Nations sought to have regular working-level contacts with members of the delegations on each side to elicit greater frankness and float possible areas of compromise. **The**

Scanned by CamScanner

Turkish Cypriot side was relatively open in such consultations, **the Greek Cypriot side** less so. An additional difficulty was that accounts of bilateral meetings between my Special Adviser and **the Greek Cypriot leader**, at least when teams were present, often turned up in the press presented in a negative light. **The Greek Cypriot** leader told my Special Adviser that he deplored such leaks"[18];

- "On 28 February, I met **the Greek Cypriot leader,** Tassos Papadopoulos, in Paris. I conveyed my assessment that the situation was not yet ripe for the resumption of full-fledged political talks and expressed my concern that the gap between words and deeds was still too wide. I encouraged him to do what he could to narrow those gaps. In March, I conveyed to **the Turkish Cypriot leader,** Mehmet Ali Talat, my readiness to meet with him at a mutually convenient time following his full recovery from a recent medical intervention"[19];
- "On 5 July, **the Greek Cypriot leader,** Tassos Papadopoulos, requested a meeting with **the Turkish Cypriot leader,** Mehmet Ali Talat, echoing the latter's long-standing position that the leaders should meet directly"[20];
- "The agreement of 21 March 2008 between **the Greek Cypriot leader**, Demetris Christofias, and **the Turkish Cypriot leader**, Mehmet Ali Talat, initiated the current round of negotiations. At their meeting on 23 May 2008, the two leaders reaffirmed their commitment to a bizonal, bicommunal federation with political equality, as defined by relevant Security Council resolutions"[21];
- "Commending **the Greek Cypriot and Turkish Cypriot leaders** for the political leadership they have shown, and warmly welcoming the progress made so far in the fully-fledged negotiations, and the leaders' joint statements"[22].

Good offices of the Secretary General remain the main activity on behalf of the United Nations. The question is whether such approach is or could be efficient especially as the previous peace process is concerned. The Annan Plan has been the most comprehensive and best prepared project so far. Yet, the ongoing process can be successful as both sides declare and show good will during the talks. Between 2001-2004 it was not the case, because while one side was accepting the Annan plan without objections, the other was criticizing it. Thanks to that, the United Nations can play a very important role during the negotiations counting on good will and rational choices of both Cypriot leaders. Some scholars predicted that the UN will not commit itself on the Cyprus question again after the failure of the Annan Plan in April 2004. It has not happened.

Scanned by CamScanner

Contrary to pessimistic scenarios, nowadays presence of the UN representatives on the island contributes to progress in the talks as the United Nations lives up to expectations of both sides, which cannot be said about the European Union.

Conclusions

Undoubtedly, the EU should become more involved in the ongoing negotiations in order to avoid another fiasco. Putting pressure on Turkey should not be the only instrument used by the EU. EU officials should be more active and support the talks. Besides, financial assistance may encourage both sides to find a comprehensive solution.

As regards the United Nations, the organization remains very active; however, its activities should be backed by the EU at regional level. Diplomatic efforts will not replace potential financial benefits as well as credible security guarantees. This way both the EU and the UN could avoid another fiasco. So far more than 70 meetings between the Cypriot leaders have not resulted in a considerable progress.

The analysis of official documents published after 2004 shows that the EU (regional level) deals rather with states (state level), namely governments of the Republic of Cyprus and Turkey, and refers to the Turkish Cypriot side as a community. On the contrary, the UN (global level) refers only to communities (community level) in order to secure its impartiality and provide both sides with equal footing.

So far the regional dimension of negotiations has not replaced the global dimension represented by the UN, although the Cyprus dispute became an internal European problem in 2004. Only close cooperation between both organizations may result in a political success.

Notes

[1] More about the 2001-2004 negotiation process see: Harry Anastasiou, *The Broken Olive Branch: Nationalism, Ethnic Conflict, and the Quest for Peace in Cyprus* (New York: Syracuse University Press, 2008); Chrysostomos Pericleous, *The Cyprus Referendum: A Divided Island and the Challenge of the Annan Plan* (London: I.B. Tauris, 2009); Rauf R. Denktaş, Michael Moran, *Cyprus: Unity and Difference. A Discussion in a Series of Letters between Rauf R. Denktaş and Michael Moran* (Istanbul: Istanbul Kultur University, 2009); Tim Potier, *A Functional Cyprus Settlement: the Constitutional Dimension* (Mainz: Verlag Franz Philipp Rutzen, 2007); *Reunifying Cyprus: the Annan Plan and Beyond*, ed. Andrekos Varnava and Hubert Faustmann (London: I.B. Tauris, 2009); *The Cyprus Conflict: Looking Ahead*, ed. Ahmet Sözen (Famagusta: Eastern Mediterranean University Printing-House, 2008).

[2] Own proposal.

[3] Own proposal. Please note that the article was completed before presidential elections in the Turkish Republic of Northern Cyprus scheduled for 18 April 2010.

Scanned by CamScanner

[4] To read more about EU membership for Cyprus and its implications for internal politics see: Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus: Polity, Policies and Politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008).
[5] M. Akgün, S. Tiryaki, "A Forgotten Promise: Ending the Isolation of Turkish Cypriots", *Insight Turkey* 1 (2010): 25.
[6] *2003 Regular Report on Turkey's Progress Towards Turkish Accession*, 41.
[7] *Turkey 2005 Progress Report*, Brussels, 9 November 2005, SEC (2005) 1426, 40.
[8] *Turkey 2008 Progress Report Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council 'Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009'*, Brussels, 5.11.2008, SEC (2008) 2699, 28.
[9] *Resolution of the European Parliament 1267 (2002) of 22 January 2002 on the Situation in Cyprus*, in *The European Stand on the Cyprus Problem* (Nicosia: PIO of the Republic of Cyprus, 2003), 221.
[10] *Conclusions of the Presidency, Laeken, 14 and 15 December 2001*, in *The European Stand on the Cyprus Problem*, 144.
[11] *Resolution of the European Parliament of 13 June 2002 on the State of Enlargement Negotiations*, in *The European Stand on the Cyprus Problem*, 145.
[12] *Proposal for a Council Regulation on Special Conditions for Trade with Those Areas of the Republic of Cyprus in which the Government of the Republic of Cyprus Does Not Exercise Effective Control*, Brussells, 7.7.2004, COM (2004) 466 final, 1.
[13] *President Barroso congratulates Mr Demetris Christofias, newly elected President of Cyprus, Brussels, 25 February 2008*, http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/300&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en, (19. 03. 2010).
[14] *Statement by the President of the European Commission Jose Manuel Barroso on the Announcement of the Launching of Full-fledged Negotiations with the Aim of Resolving the Cyprus Problem, Brussels, 25 July 2008,* http://ec.europa.eu/cyprus/news/newsletter/nl8/nl8/index_en.htm#item_1 (10.03.2010).
[15] James Ker-Lindsay, "United Nations Peace-making in Cyprus: from Mediation to Arbitration and Beyond", in *Cyprus: A Conflict at the Crossroads*, ed. Thomas Diez and Nathalie Tocci (Manchester: Manchester University Press, 2009), 160.
[16] *Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus of 30 November 2009*, S/2009/609, 2.
[17] *The UN Security Council Resolution 1354 (2001) Adopted by the Security Council at its 4328th Meeting on 15 June 2001*, S/RES/1354 (2001), 1.
[18] *Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus of 28 May 2004*, S/2004/437, 6-7.
[19] *Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus of 23 May 2006*, S/2006/315, 1.
[20] *Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus of 3 December 2007*, S/2007/699, 1.
[21] *Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus of 30 November 2009*, S/2009/609, 1.
[22] *The UN Security Council Resolution 1898 (2009) Adopted by the Security Council at its 6239th Meeting on 14 December 2009*, S/RES/1898 (2009), 1.

Scanned by CamScanner

Otherization in the Course of Turkish Cypriot and Greek Cypriot Identity Building Processes: A Historical Framework

Pınar KADIOĞLU*

Introduction

It is a common assumption that the differences among the human groupings, such as ethnicity, gender, race and religion are important aspects on the emerge of inter-communal conflicts. This kind of reasoning enables to imagine such disastrous events as inevitable experiences which cannot be avoided, and further it justifies the acts of terror during the conflicts. But, how the differences among human groupings create conflicts? Why is the peaceful coexistence of different groups within a given society not possible?

What creates the common identity among human groupings is the "feeling of the unity and wholeness which is based on the harmonization of the behavior, actions and value judgments of the people" (Wheelis, 1959: 27). The sense of belonging to a particular group comes from particular thought and believed to be shared aspects such as; "dress, language and culturally denoted physical features in addition to common nationality, race, religion, common ancestry, homeland, customs and traditions-culture" (Nash, 1996: 25). However; it would be biased to suggest that it is enough to share similar elements for identification because human groupings also need to define themselves with an 'other', since "belonging and identity gain meaning and are defined with the existence of 'the other'" (Yurdusev, 1997: 21). Due to this reason, the formation of the identity is closely related with the understanding of difference, basically "without the other, the subject actually cannot know either itself or the world because meaning is created in discourse, where consciousness meets" (Neumann, 1999: 13).

Otherization is a challenging phenomenon that covers religious, ethnic, national, and regional matters where people categorize and evaluate the 'other' as the total opposite of who they are. Considering that the identities are the creation of the social interaction of individuals and groups, the identity building is an ongoing process. Differences among human groupings that live together can be neutralized due to the interaction unless differences had been institutionalized and identities being politicized. The politicization of the group identities fed by the 'other' perception consequently leads to ethnocentrism, which comes with stereotyping full of prejudice, biased perceptions and even myths about the 'other', which actually is the main reason of the conflicts.

* Middle East Technical University, Department of International Relations, Ankara, Turkey

Scanned by CamScanner

In order to understand the reasons behind any given inter-communal conflict, the circumstances which have helped the creation of the politicized 'other' perspectives require careful analysis. To do so, attention must be given both within and without the social settings.

Cyprus is a Mediterranean island which experienced countless conquests and invasions throughout its history. Starting from 2000 B.C. till its independence in 1960 various civilizations had ruled the island and influenced the socio-cultural structure deeply. The dispute among two major communities has been an ongoing experience since early 20th century onwards. For six decades, the name of the island is mostly used for referring to an ethnic conflict and unsolvable inter-communal dispute.

As Morag (2004) states, the inter-communal conflict has its origins in the development of Greek and Turkish nationalism in the island. However, in order to understand why the Cypriot communities could not develop a shared national identity during/after the 300 years of intermingling and instead adopted opposing national identities, the identity building processes of both communities while putting special emphasis on the process of 'otherization' should be examined.

The main reason of not being able to develop a common identity in the island among the groups can be facilitated with a number of aspects such as the asynchronous identity building processes, the effects of Ottoman *millet* and British colonial systems.

The Asynchronous Identity Building Process

The coexistence of the major groups of the island, namely Turkish and Greek Cypriots, dates back to 1571- the Ottoman conquest of Cyprus- where for the first time Muslim- Turkish arrival and settlement to Cyprus occurred. When the Ottoman settlers arrived in Cyprus, the ethno-religious self-perceptions of the inhabitants- today's Greek Cypriot community- was already established.

In 45 A.D. Cyprus became the first country which is ruled by Christianity, when the Byzantine governor has accepted Christianity (Saville, 1878: 9; Sypridakis, 1963: 32) Christianity rapidly spread with the establishment of Orthodox Church in the island and the Greek language was accepted as the legal language. Consequently, Orthodox Christianity had a significant effect on the identity-building process of the inhabitants. The invasions of Islamic armies during the Byzantine rule and the conquests of Knights of Templar, Lusignans and Venetians after the fall of Byzantine Empire, whom were Catholic Christians, has developed a strong sense of 'us' among the inhabitants of Cyprus.

Catholicism became dominant in the island for more than 200 years. During the Catholic rule, Orthodox Church was suppressed and islanders suffered social and economic conditions, where they became serfs till 1571 (Gazioğlu, 1994). However, while not being able to resist the socio-economic conditions, islanders resisted the religious repression and "followed the lead of their own clergy and

Scanned by CamScanner

refused to accept the imposition of [Catholic] form of Christianity" (Solsten, 1991).

In the 15th and 16th centuries when Ottoman Empire expanded its territories to Balkan region and Habsburg Empire, they were identified as the main 'other' for the Christianity as the chief of the Eastern Islamic World. Delanty argues that "ethnic groups in Europe could not come together under the same cultural roof, if Islam would not exist as a common enemy" (Delanty 1995: 24) because "the enmity towards Islam led Christianity to become a unifying ideology for different ethnic and linguistic groups in Europe" (Erdenir, 2005: 55). However, even if the Ottoman era was a turning point for the natives of the island concerning their identity building process, the case of otherization was much more different in Cyprus towards Ottomans, in comparison to their European Christian fellows, since the previous rulers, Catholic Christians, were the main 'other' for the Orthodox Christian identity in the island whom were Europeans.

The Ottoman Millet System

When the Ottomans conquered the island in 1571, Orthodox Christians met with their new 'other', Muslims. Few years after the conquest, a rapid placement of Muslim population from Anatolia to Cyprus occurred, and 20% of the island population became Muslim. As a result of the settlement "nearly all areas on the island came to have mixed Greco-Turkish populations." (Morag, 2004: 598). Orthodox Christian understanding of 'other' towards these new settlers was primordial, depending on the religious and territorial affiliations.

Ottomans administration in order to take into account the organization and culture of the various religious-ethnic groups under her rule was practicing the *millet* system (Karpat, 2002: 611). This system of governing was not designed for creating a common Ottoman identity or any other territorial common identity among its subjects. Although "there was a degree of Islamization, encouraged to some extent perhaps by incentives such as lower taxation for non-Muslim subjects who converted to Islam" (Nevzat, 2005: 60), mainly it was a system of maintaining the division among the people groupings according to their religious affiliations via separate institutions rather than assimilative practice. Ottoman administrators enabled all *millet*s to set up and sustain their own institutions to administer their societies in terms of justice, religion and education. It was an economical system of ruling rather than religious or national; it was giving a certain degree of autonomy and power to its *millet*s as long as the taxes were collected.

Likewise in Cyprus, Ottomans enabled the Orthodox Christians to preserve their language, culture and religion. Orthodox Church in Cyprus was recognized as leader of the *millet* and was totally autonomous. Christians and Muslims had their own separate institutions in case of social affairs according to their religious affiliations. Both groups were enjoying their own given-rights without any kind

Scanned by CamScanner

of external intervention or effect from each other. However, it was not a system of equality; "in the classical Ottoman rule, the Muslims were considered as ruling community and the communities which are not Muslims were considered as ruled communities" (Kızılyürek, 2005: 143). Consequently, the Muslims were relatively more advantaged than non-Muslims, yet "there was no welfare standard differences... both of the communities were under the agricultural system of Ottoman rule and enjoying the same monetary level" (Kızılyürek, 2005: 209). The Muslim administrators and the Christian tax collectors were enjoying the same level of economical power and sharing the same social class where the Christian and Muslim peasants shared same social class and problems.

Therefore, the *millet* system while permitting cultural reproduction enabled the group closure which deepened the divisions between the groups with practices of prohibiting intermarriage between groups and separate appliance of social contract. As a result the perception of commonality neither towards a common authority nor to the territory developed. The Ottoman Muslims had a strong sense of loyalty to Islam (Nevzat, 2005: 61), and to their Sultan, where the Orthodox Christians had the same loyalty to the Ethnarch and the Cypriot Orthodox Church. In addition, the existence of the classes, even the influence of the Church and the mainland Ottomans did not allow the development of a strong class identity, was another factor among and within the groups for otherization.

While the domestic characteristic of the society was constructed separately according to religious-economic regulations, the identity building process was influenced by another aspect; under the Ottoman Rule, people who are living in Cyprus were enjoying traveling the large Ottoman territories and while they were away from their land, they were using their religious social identities (Bryant, 2007: 31). The more they travelled and saw their co-religionists, the more they developed an ethno-religious identity, instead of developing a territorial-cultural identity. These interactions with co-religionists have led to the development of a sense of belonging to a wider society both for Muslims and Christians.

In the multi-cultural territorial organizations, such as empires and states, the core elements of ethno-national perceptions which are used for defining a particular group or a community, can play a significant role in cases of sudden changes within the organization. The otherization process in some cases becomes radical and creates a sense of hostility among groups. The above mentioned perception of belonging to a distant-wider group later on helped the development of the antagonistic identities in the island. The otherization process and the perception of the 'other' in Cyprus did not take place between the people living in the same territorial space but in relation with their respective co-religionists living in the other parts of the Ottoman Empire, since the communities in the island had built a sense of belonging to them and not to each other. At the end of the 19th century these co-religionists had experienced rivalry, even if they did not

Scanned by CamScanner

experience the same in the island, Cypriots got deeply influenced by these developments. That is the reason why independence of Greece was a major turning point for Cyprus, in particular for Greek Cypriots.

Under the Ottoman rule, due to the *millet* system, Greek Orthodox Church was able to protect its sense of community historically, culturally and politically. This preserved sense of being a community and prepared a background for Greeks in Greece and Ionian Islands, a demand for independence with the spread of the nationalism following the French Revolution. The will for independence and freedom has led to the Greek War of Independence or Greek Revolt against Ottomans in 1821. With the help of Britain, France and Russia, Greece became independent in 1827. In 1827 independent Greece was just in the "half the size of the country we now know, and comprised 700,000 out of 3 million Greeks" (Stavridines, 1999: 10). The rest of the Greeks were still living under the Ottoman rule so the main goal of the newly independent Greek state became the unification with the rest of the Greeks and gaining back the Constantinople, *Megali Idea.*

This development had significant impact on the Orthodox Christians of Cyprus; the otherization process has started to change from religious to national. During and after the war, the Muslim and Orthodox Christian communities had a level of hostility to each other, due to their sense of belonging to their respective relatives. The influence of the Greek independence got intense when Greece started to develop its own national-identity building process with establishment of Greek history curricula which was "a cultural orientation towards Greek antiquity" (Stavridines, 1999: 10). The Orthodox elites started to build an ethno-religious consciousness among themselves while getting involved with the Greek nationalist discourse due to their close relations with the newly established Greece.

The new Greek history curricula and the nationalist doctrine had constructed perception of victimhood among Christian Cypriots, in line with the influential Mainland-Greek rhetoric of 400 years of enslavement and suffering under Ottomans, where Muslim Cypriots developed a perception of 'betrayed' in line with the mainland interpretation of the Greek independence movement.

A wider sense of 'us' and 'other' perception, as well as the stereotyping in line with the distant-co-religionist experiences were developed. Where 'us' perception of Orthodox Christian Cypriots became 'the Greeks who had suffered for 400 years after the fall of Byzantine Empire under the rule of the 'other' Muslim-Ottomans' and for the Muslim Cypriots 'the Ottomans who had ruled its Orthodox Christian subjects while giving special autonomies and rights' where the main 'other' was Greeks whom were traitors. These developments created enormous amount of mistrust among the communities and the communal identities started to be politicized where a new type of otherization which contains hatred established.

Scanned by CamScanner

The British Colonial System

In the multi-cultural territorial organizations, such as empires and states, the core elements of ethno-national perceptions, which are used for defining a particular group or a community, can play a significant role in cases of sudden changes within the organization. The otherization process in some cases becomes radical and creates a sense of hostility among groups. Mostly in such circumstances, ethnically identified groups will have some claims like status and recognition in its relations between others or "the tendency of moving from an ethnic group to community as a transition" (Brass, 1996: 87).

The first change in the ongoing system which affected the major Cypriot communities was the independence of Greece, followed by the shift of the rule to Britain in 1878. As early as the summer 1878, the Orthodox community of the island had demands like turning the official language to Greek, which was declined by the British authorities then (Cavendish, 1991: 40). The will for changing the official language was an open reaction to previous ruler who is the main 'other' now and an attempt to isolate the 'other' from its traditional supremacy in governance.

British imperial administrative practices deepened the otherization process among the communities. Similar to Ottoman *millet* system, colonial administration while enabling the preservation of the linguistic, ethno-cultural, and religious differences, did not attempt to create a common identity, since "it was never the British policy to foster a collective identity" (Stefanidis, 1999: 112). But different than the previous rule, British colonial system has changed the social structure and stratification as well as the practices in political power and economy. The new administrative policies of the colonial administration needed a classification among the community in cultural-ethnic terms for a functioning representative system. It required the process of politicization of group cleavages, and that is why "British administration began with the assumption that each of the Cypriot communities had diverse needs and aspirations. The most evident effect of these policies then was to formalize ethnic divisions" (Coufoudakis, 1976: 33-34). Immediately identification of the communities in ethnic terms was concluded. All Muslims were classified under the name of 'Turk', where all Orthodox Christians were classified under the name of 'Greek'. As Pollis (1973: 580) stated clearly, this very practice started a process which left no chance for establishing a common identity because once the differences had been institutionalized, integration of communal groups into one nationality no longer becomes psychologically feasible (Pollis, 1973: 580).

Bryant (2007), in her substantial research on the period of British rule, explores that the British administrative and judiciary practices created unrest among the natives. These regulations had erased the previous privileges of Christian and Muslim elites, which was sometimes accepted as an insult to the

Scanned by CamScanner

community leaders. The judiciary reforms of the British administration which established the "formal equality in respect of each inhabitant's rights and obligations vis-à-vis in the state" (Katsiaounis, 1996: 66), has created unrest especially amongst the Turks of the island, "who protested against every one of Britain's liberalizing reforms" (Katsiaounis, 1996: 67).

In addition to the changes in the governance, the new economical system was disturbing the natives; the Ottoman war debt from Crimean war was collected from them as tax systematically. Also as an important negative fact for Greek Cypriot Orthodox Church, British authorities did not find it efficient to help the Orthodox Church by lending them government officers, for collecting taxes for themselves like Ottomans did previously (Cavendish, 1991: 44-47). The Orthodox Church was strongly offended by the regulations of the British Administration. As a result, while attempting to retain the political influence and power it had enjoyed under the Ottomans, the Church started to increase its support of Greek nationalism" (Dietzel & Makrides, 2009: 80).

The British image on the eyes of the Greek Cypriot community which has supported the independence of Greece and helped the unification of Ionian Island with Greece mainland was totally changed due to the colonial administrative practices. British administration was routinely neglecting the demand of Orthodox Christians for *enosis*, unification with Greece, starting from the beginning of its rule (Newsinger, 2002: 4). However; even if they ignored the demands, they kept giving hopes to the Orthodox Christians for the unification. The instable policies of colonial administration were totally self-interest driven which took both of the communities into deep confusion about their future. In the early years of the administration, while still considering the use of the Island for themselves, colonial administration avoided any attempt which would offend the Sultan and the Pashas because the sovereign was still Ottoman Empire till the annexation in 1915 (Cavendish, 1991: 56). Yet, after the annexation, in the very same year, she offered Cyprus to Greece in exchange of joining the World War I with them. This event was another turning point for the rise of nationalism in the island, even if the offer was rejected by Greece. The hope for unification, *enosis*, was built up among Christian community where Muslim community felt threatened and started to carry a suspicion against the British administrators, the help of British to Greece for her independence and transfer of the Ionian Islands was [already] creating a sense of insecurity (Nevzat, 2005: 107), along with the every now and then rising *enosis* claims in the island.

In addition, to the British unstable behavior towards Enosis claims, the understanding of Turco-British in the administration has developed and created reaction amongst the Greeks of the Island, due to British preference of appointing administrative officers amongst the minorities, which actually included Armenians and Maronites as well as the Turks (Katsiaounis, 1996: 67). The police forces and some bureaucratic positions were the main reasons of the

Scanned by CamScanner

conflict. For example, in 1919, out of 420 men in the total of 763 police forces were Turks (Katsiaounis, 1996: 67, quoted from Hill, 1948: 531). This practice has continued later on in sense of special police forces under British administration. The illiterate Turkish population, who were mostly living in the small villages, were motivated by economical interests. The British administration was employing them as members of the special police forces against the Greek Cypriot riots while offering high wages. In an opportunistic manner, Turkish Cypriots found this opportunity efficient and many of them has "started to migrate from the villages to the cities in order to join the police forces while selling their lands, animals, leaving their shops and small factories behind" (Hasgüler, 2007: 27). This practice basically created one of the biggest traumas among the two major communities, which could not be got over still today. It should be noted as a main reason, or excuse, of the mistrust between the Greek and Cypriot communities even today, because it led to the creation of another 'other' aspect for Greek Cypriots towards Turkish Cypriots where they perceived these fact as "accepting every Cypriot whom are protesting them or British rule guilty and arresting them, meant making collaboration with the foreign power in your country against your people" (Hasgüler, 2007: 28).

The education system in the island was another important factor in the creation of the perception of politicized identities and deepened the 'otherization' among Cypriot during British rule. Britain supported the separate education system in the island which has destroyed all possibilities of avoiding up-coming inter-ethnic conflict. The reasons behind the support of separate education system were, firstly, the colonial administration did not want to violate the Ottoman system in the island so in most cases it did not prefer to make massive changes (Markides, 2006: 24). Secondly, there was an unwillingness for increasing the island's financial burden while establishing infrastructure for education; thirdly, it was difficult to establish a system where English would be used as the teaching language island wide, even Turkish and Greek languages were problematic due to the dialect differences; and lastly, there was a strong support from the settler elites for the separate education, especially from the Orthodox Church (Persianis, 1996: 49; Papadakis, 2005: 143; Bryant, 2007: 185-192).

In the early years the teachers were the Cypriot *hoca*s and priest, throughout the time respectively teachers were sent from the mainlands to the island. The school books were also identical to the ones in the motherlands. The imported history curricula from Turkey and Greece had led to the sharpening of the counter-nationalist understanding of history among the groups. These books had "heavy emphasis on religion, national heritage, ethnic consciousness, and the long history of Greek-Turkish rivalry, suspicion, mistrust and animosity" (Joseph, 1985: 42). The ethno-national identity creation process was widened; Orthodox Christian and Muslim children started to learn the history of their 'ancestors' and their conflicting history with each other.

Scanned by CamScanner

"Identities do not draw its supplies from facts but from perceptions; not from chronological/factual history but from sentient, felt history" (Connor, 2004: 45). Therefore, these influential books became an effective instrument in order to shape Turkish and Greek Cypriot identities in line with respectively believed-subjective historical facts. The felt history, the sense of belonging to the great Hellenic and Turkish race became the main motivation behind the Greek and Turkish nationalism in the island. Furthermore, while the subjective-histories deeply influencing communities, administration did not prevent the nationalist-aggressive publications either (Papadakis, 2005: 143). The literature which was coming from the motherlands as well as the school books and the local newspaper articles radicalized the othering process among the groups. During this time period, Muslims of Cyprus started to identify themselves not as Ottoman but Turk with the effect of 'Young Turkist' publications, and they started to develop a sense of belonging to Turkish race. The ancestors of Muslims were already belonging to Turkish race whom were first brought to Cyprus by Ottomans, but their religious identity was always more dominant and Turkishness was totally ignored for hundreds of years. The shift from the Ottoman identity to Turkic identity occurred, because of the perception that the Greeks were also Ottomans, so in order to exclude them from their identity Muslims of Cyprus identified themselves as Turks (Nevzat, 2005: 147-152). During this time period, the communities were celebrating respectively the Turkish and Greek national holidays, using national anthems and the flag, which clearly shows strong sense of group solidarity. Even during the 1912-13 Balkan Wars, World War I and the Greek-Turkish War of 1919-23, many Cypriots voluntarily joined their respective motherlands and fought (Joseph, 1985: 42).

The uneven development of identity and the construction of external nationalisms have led to the disastrous inter-ethnic conflict during late 1950s. In the end of 1950s, with the efforts of colonial power and the involvement of Greece and Turkey, 'The Republic of Cyprus' was established with two hostile communities. The hostility was not resolved or faced with any kind of improvement; instead, the establishment of the new republic was totally imposed. That is why the inter-ethnic conflict among the major groups broke again just after 3 years from the establishment of the new republic. From the 1960s till 1974, the inter-ethnic violence continued where Greek Cypriots were motivated with Enosis and Turkish Cypriots were motivated with the Partition ideologies. In 1974 with the Turkey's intervention the island was divided into two, where Turkish and Greek Cypriots lived totally separated from each other till 2004. During this time period, there was no inter-communal interaction between the communities. The myths of the past inter-ethnic conflict which basically blames the 'other' have fed the nationalisms and hatred among the communities and enabled the continuation of the 'otherization' which was supported with history education and political speeches. The Turkish side declared themselves as an independent country but it

Scanned by CamScanner

did not get any international recognition and they were faced with economical and social isolation from the rest of the world. The Greek side, exactly the opposite, experienced a major boom in the economy during this time. Therefore, after the opening of the border between the two parts of the island, and the membership of Republic of Cyprus to the European Union where Turkish Cypriot part did not get institutional recognition, a new 'otherization' process started, which basically led to the uneven economical development among the parties. The lack of trust, as well as the economical differences now are the main obstacle in the unification.

Conclusion

The Cypriot Muslims and Orthodox Christians who lived together for more than 300 years could not develop a common identity perception due to their asynchronous identity building processes and the practices of Ottoman and British rule which created ethnic group closure. The identity of the 'Turkishness' and 'Greekness' which have been developed in the newly established Turkey and the Greece was already internalized among the Cypriots by the mid 20th century. The development of antagonistic identities among the two groups which live side by side eventually led to the inter-ethnic conflict in the later years of British rule and lasted till the partition of the island in 1974. The high level of ethnocentrism among the communities of the island has blocked the chance of development of common interests and wills among the communities, where both communities ignored each other's concerns about the future. The anxiousness of both communities experienced under the British rule, evolved from anti-colonial tendencies to inter-communal conflict due to these different perceptions about the future of the island. Moreover, it served as a justification for the reign of terror in the late 1950s, 1960 and early 1970s.

After the permanent territorial partition in 1974, the high level of ethnocentrism fed by the inter-communal alienation and lack of dialog strengthen the other conceptions among the communities. In 2004, after the opening up of the green line, the communities were allowed to pass to the other side and interact. Also, for the solution of the problem more comprehensive framework was drawn. Yet the efforts towards achieving common goals and understandings that would lead to a solution failed with the rejection of Annan Plan in the very same year. The reasons behind the failure were along with the past aspects of otherization, were the newly emerged otherization aspects that developed during the inter-communal isolation period, such as the uneven economical development of the Southern and Northern sides of the island. Today even if the negotiations are still ongoing, concrete results could not be achieved. In this sense, Cyprus problem exemplifies the fact that the politicized and radicalized identity perceptions, along with the high level of 'other' perceptions, create and, if these sentiments are reproduced through the time, they recreate disputes among the communities and prevent possible solutions.

Scanned by CamScanner

Bibliography

Brass, P. R. (1996). Ethnic Groups and Ethnic Identity Formation. In Hutchinson, J. and Smith, A. D. (Eds.), *Ethnicity* (pp. 85-90). Oxford: Oxford University Press.

Bryant, R. (2007). *Tebaadan Vatandaşa: Kıbrıs Modernite ve Milliyetçilik*. (Özmenek, S. Trans.) İstanbul: İletişim Yayınları. (Original work published in 2004.)

Cavendish, A. (Ed.) (1991) *Cyprus 1878: The Journal of Sir Garnet Wolseley*, Nicosia: Cultural Center of the Cyprus Popular Bank, 2nd Edition.

Connor, W. (2004). The Timelessness of Nations. *Nations and Nationalism*, 10 (2), 35-47.

Coufoudakis, V. (Ed.) (1976) *Essays on the Cyprus Conflict*. New York: Pella Publishing Company.

Delanty, G. (1995). *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*. London: Palgrave Macmillan.

Dietzel, I. & Makrides, V. N. (2009). Ethno-Religious Coexistence and Plurality in Cyprus under British Rule. *Social Compass*, 56 (1), 69-83.

Erdenir, F. H. B. (2005). *Avrupa Kimliği/Pan Milliyetçilikten Post-Milliyetçiliğe*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Hasgüler, M. (2007). *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 5th Ed.

Gazioğlu, A. C. (1997). *Kıbrıs Tarihi: Ingiliz Dönemi (1878-1960)*. Lefkoşa: CYREP.

Joseph, J.S. (1985). *Interaction between Domestic Conflict and the International Environment: The Case of Cyprus*. PhD. Thesis. Department of Political Science, Miami University.

Karpat, K. H. (1982). Millets and Nationality: The roots of the Incongruity of Nation and State in the Post-Ottoman Era. In Karpat, K. H. *Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays (Social, Economic and Political Studies of the Middle East and Asia)*, Brill Academic Publishers.

Katsiaounis, R. (1996). *Labour, Society and Politics in Cyprus: During the Second Half of the Nineteenth Century*. Nicosia, Cyprus Research Center: Texts and Studies of the History of Cyprus XXIV.

Kızılyürek, N. (2005). *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Morag, N. (2004). Cyprus and the Clash of Greek and Turkish Nationalisms. *Nationalism and Ethnic Politics*, 10 (4), 595-624.

Nash, M. (1996). The Core Elements of Ethnic Thinking. In Hutchinson, J. and Smith, A. D. (Eds.), *Ethnicity*. (pp. 24-28). Oxford: Oxford University Press.

Neumann, I. B. (1999). *Uses of the Other: "The East" in European Identity Formation.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Nevzat, Altay. (2005). *Nationalism Amongst the Turks of Cyprus: The First Wave*, PhD. Thesis, Oulu: Oulu University Press.

Newsinger, P. (2002). *British Counterinsurgency: From Palestine to Northern Ireland.* London: Palgrave Macmillan.

Markides, D. (2006). Cyprus 1878-1925: Ambiguities and Uncertainties. In Faustmann, H. & Peristianis, N. (Eds.) *Britain in Cyprus: Colonialism and Post-Colonialism, 1878-2006*. (pp. 19-33). Mohnesse: Bibliopolis.

Papadakis (2005). *Echoes from the Dead Zone: Across the Cyprus Divide*. London: I. B. Tauris.

Scanned by CamScanner

Persianis, P. (1996). The British Colonial Education 'Lending' Policy in Cyprus (1878-1960): An Intriguing Example of an Elusive 'Adapted Education' Policy. *Comparative Education*, 32 (1), 45-68.

Pollis, A. (1973). Intergroup Conflict and British Colonial Policy: The Case of Cyprus, *Comparative Politics*, 5 (4), 575-599.

Saville, A.R. (1878*) Cyprus*. London: Her Majesty's Stationery Office.

Solsten, E. (1991) (Ed.). Cyprus: a Country Study (Cyprus: Byzantine Rule). *GPO for the Library of Congress*. Washington, D.C. Retrieved August 20, 2009, from http://memory.loc.gov/frd/cs/cytoc.html#cy0015

Stavridines, Z. (1999). *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood.* Lefkoşa: CYREP.

Stefanidis, I. (1999). *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem*, London: C. Hurst & Co. Publishers.

Sypridakis, C. (1963). *A Brief History of Cyprus*, Nicosia.

Wheelis, A.B. (1959). *The Quest for Identity*. New York: Norton & Co Inc.

Yurdusev, A. N. (1997). Avrupa Kimliğinin Oluşumu. In Eralp, A. (Ed.), *Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma ve Demokrasi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Scanned by CamScanner

The Cyprus Case: A Comparative Analysis of Undergraduate International Law Textbooks

Wojciech FORYSINSKI*

Introduction

Many contemporary textbooks on public international law refer in one way or another, either as a case or in a more narrative way, to the Cyprus problem. Everyone offering a course in international law and students who are enrolled in international law classes are likely to come across the case of Cyprus. The Cyprus problem, quite obviously, may be dealt with in other more or less broadly focused courses such as international relations, political science, conflict resolution, human rights, international organisations, the United Nations, peacekeeping, State succession etc. The focus of this paper, however, is limited to general international law textbooks and international law teaching materials.

The primary goal of this study is to provide an accurate description of how international law textbooks from all over the world deal with the case of Cyprus and its legal implications. It aims to compare and contrast different narratives and the views of different textbook writers. Our analysis tends to be very specific and tailored to this particular purpose. It by no means intends to assess the effectiveness of international law textbooks in general or to focus on the Cyprus problem itself.

This contribution is part of a broader project aimed at at closer examination and reflection of how the Cyprus case is perceived, presented and taught in the classroom, in State practice and in the practice of international organisations, for instance in the UN resolutions on Cyprus. In a series of papers, presented at previous Congresses on Cyprus studies representing an international law approach to the Cyprus problem, I dealt with the legal effects of the United Nations resolutions on Cyprus and with the Europeanization of the Cyprus problem.[1]

The intent here is twofold: firstly, to find out what scholars/textbook writers from many different parts of the world know about the Cyprus case and what points they consider important enough to teach to their students about it and secondly, to find out which scholars are most influential in presenting the case of Cyprus. Therefore, at the end of the day, it is all about teaching even though, it concentrates principally on only one aspect of international law teaching i.e. textbooks. Obviously, teaching international law is not limited to writing textbooks or to formal classroom instruction. Teaching is, in the words of Judge Manfred Lachs, himself one of the most powerful teachers of international law

* Eastern Mediterranean University, Department of International Relations, Famagusta, TRNC

Scanned by CamScanner

"a very wide term which in its plurality reflects the diversity and individuality of transmitted thought".[2]

The choice of international law textbooks seems to be quite natural given the role they play in raising and shaping awareness of international conflict and conflict resolution and the fact that most of the world's schools/faculties of law and departments of international relations find international law to be an important subject and require their students to take a course on public international law. In many ways teaching international law is closely associated with a textbook the teacher uses providing both teachers and students with a trusted means for the informed and critical examination of international legal questions. There is a large variety of textbooks used in coursework in public international law, international relations or political science and instructors have the option of using either indigenous, very often their own texts, or classical texts. Textbooks, single or multiple, used by international law teachers are, undoubtedly, powerful tools for shaping both teachers' and students' perceptions of international problems and conflicts, including Cyprus. Many of those who teach public international law have not studied the Cyprus problem at all or only superficially. For many, textbooks on international law remain the only source of information and understanding of the Cyprus case, presented and absorbed during their formative years. Additionally, issues like Cyprus, can be answered by consulting a basic textbook and it may safely be assumed that both law or policy makers consult relevant textbooks. Obviously, there has been also a steady flow of books and articles on Cyprus the audience of which, however, is naturally much more limited.

The analysis that follows considers a group of textbooks on international law. Of course, for many reasons this group can be subdivided into different categories taking into consideration the area of use, way of presentation, resources used etc. The selection made involved a number of compromises. First, when the project began it was intended to put textbooks from non-English countries on an equal footing with the English ones. Indeed, some effort has been made to examine international law textbooks from other parts of the world, however, time limits and difficulties in obtaining copies of various textbooks did not permit me to go much beyond the English ones and to examine in detail indigenous textbooks from other parts of the world, except from my home country Poland. Secondly, even though most of the world law faculties/schools include public international law in their programmes, university by university investigation aimed at precise identification of geographical 'spheres of influence' of a particular textbook proved difficult/impossible. This study, therefore, due to unavailability of reliable data is not as comprehensive and sophisticated as intended. Nevertheless, even though the data is clearly imperfect, it is adequate enough for the purposes of this study and some representative generalisation seems to be feasible and instructive. It may provide

Scanned by CamScanner

a point of reference as well as some indication concerning a disciplinary pattern of presenting the case of Cyprus.

The analytical part of the paper is organised into three substantive sections/parts representing three stages of analysis. The first stage identifies textbooks which include the Cyprus problem in their narrative. The second determines the place of the Cyprus case in the narrative and the context in which it is typically dealt with. The third, drawing on the first two parts, focuses on five international law textbooks identified as being the most influential and their representation of the case of Cyprus. It identifies different models of its presentation and the main conceptual approaches and techniques of dealing with the Cyprus problem. This analysis however does not include any judgment about the merits of any specific textbook or its accuracy. The concluding part develops an argument that the Cyprus problem constitutes an important pedagogical tool in its own right, used by many textbook writers as a standard reference illustrating both state and the United Nations practice. A pattern of presenting the case of Cyprus is identified and outlined. It also comments on the extent to which the textbook coverage of the case of Cyprus corresponds with the position of the United Nations, embodied in the Security Council and the General Assembly resolutions. It also tries to appreciate the impact it might have on state practice, including foreign policy making and the judicial process, arguing that it should be neither exaggerated nor completely discounted.

Methodologically, the paper is primarily based on content, chapter by chapter, comparative analysis of some thirty five recently published international law textbooks from as many different countries as possible. The review here is confined to those textbooks that are specifically designed as international law textbooks and used in undergraduate international law courses in both law schools and in the departments of Political Science or International Relations. The textbooks that will be reviewed here include, *inter alia*: Oppenheim, Shaw, Brownlie, Akehurst, Starke, Dixon, Janis, Wallace, von Glahn, Cassese, Slomanson, Aust, Harris, Dixon and McCorquadale, Goralczyk, Klafkowski, Symonides, Tunkin etc. This study does not claim to have an adequate picture of the entire world of international law textbooks and their coverage of the case of Cyprus. It is expected that the conceptual approach adopted in this paper will nudge others into closer examination and reflection of how the Cyprus case is presented and taught.

Textbook Analysis

First of all, it is important to explain what exactly this part of the paper attempts to accomplish.

The analysis that follows attempts to synthesize the way international law textbooks deal with the Cyprus problem. It covers the basic chapter by chapter content analysis seeking to highlight similarities and differences between

Scanned by CamScanner

different textbooks and to establish whether a more general pattern of presenting the case of Cyprus could be identified as well as how relevant the case of Cyprus is for a typical textbook on international law.

A wide range of textbooks is available for an undergraduate course on international law. The paper deals with those of that are specifically designed as international law textbooks and are used in undergraduate international law courses. More than fifty international law textbooks were surveyed, thirty five of which given their more comprehensive nature and broader context and perspective, in detail. The list of textbooks surveyed was constantly augmented and expanded. Time limits, however, did not permit the survey to go much beyond English, mainly British and American textbooks, and to examine, in greater detail indigenous textbooks from other parts of the world.

The following survey of international law textbooks is done in three stages. Stage one identifies textbooks making reference to the Cyprus problem; stage two contextualises the case of Cyprus in the narrative. Stage three identifies the most 'influential', leading textbooks and their particular features in presenting the Cyprus problem, and determines the basic models and methods of their presentation.

Stage 1

The purpose of stage 1 is to identify textbooks which include the case of Cyprus in the narrative, general or specific, or at least refer to Cyprus in substantive footnotes/endnotes. Surveyed textbooks have been classified according to their original language.

Table 1. International Law Textbooks Surveyed

	Textbook	**Is the Cyprus case included in the narrative?**
Polish (in Polish)		
1	Lech Antonowicz, *Podrecznik Prawa Miedzynarodowego* (Textbook on International Law), 2nd edition (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003).	yes
2	Remigiusz Bierzanek and Janusz Symonides, *Prawo Miedzynarodowe Publiczne* (Public International Law), 5th edition(Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 2003).	no
3	Ludwik Gelberg, *Zarys Prawa Miedzynarodowego* (International Law), (Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979).	no
4	Wojciech Goralczyk, Stefan Sawicki, *Prawo Miedynarodowe Publiczne* (Public	

Scanned by CamScanner

	International Law), 13th edition (Warszawa: LexisNexis, 2009).	no
5	Adam Łazowski and Anna Zawidzka, *Prawo Miedzynarodowe Publiczne* (International Law), (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2008).	yes
Russian (in Russian and English)		
6	F.I. Kozhevnikov (ed), Mezdunarodnoje Prawo (Moskva: Mezdunarodnyje Otnoszenija, 1987).	no
7	G.I. Tunkin (ed), *International Law* (Moscow: Progress Publishers, 1986).	yes
American, British, Canadian, Australian (in English)		
8	Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, sixth edition (London: Routledge, 1987, reprinted 1995).	no
9	Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, seventh revised edition (London: Routledge, 1997, reprinted in 2006).	yes
10	Anthony Aust, *Handbook of International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005, reprinted 2006).	yes
11	J. Craig Barker, *International Law and International Relations. International Relations for the 21st Century* (London: Continuum, 2000).	no
12	Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, sixth edition (Oxford: Oxford University Press, 2003).	yes
13	Antonio Cassese, *International Law*, second edition (Oxford: Oxford University Press, 2005).	yes
14	Lung-Chu Chen, *An Introduction to Contemporary International Law*, A Policy Oriented Perspective (New Haven: Yale University Press, 1989).	no
15	Thomas R. Van Dervort, *International Law and Organization. An Introduction* (London: Sage Publications, 1998).	no
16	Martin Dixon, Textbook on International Law, sixth edition (Oxford: Oxford University Press, 2007).	yes
17	Malcolm D. Evans (ed), *International Law*,	yes

Scanned by CamScanner

	second edition (Oxford: Oxford University Press, 2006).	
18	Richard K. Gardiner, *International Law* (London: Pearson Longman, 2003).	yes
19	Gerhard von Glahn, *Law Among Nations, An Introduction to Public International Law*, seventh edition (Boston: Allyn and Bacon, 1996).	yes
20	Mark W. Janis, *An Introduction to International Law*, second edition (Boston: Little, Brown and Company, 1993).	no
21	Christopher Joyner, *International Law in the 21st Century. Rules for Global Governance* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers Ltd., 2005).	no
22	Vaughan Lowe, *International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2007).	no
23	*Oppenheim's International Law*, edited by Sir Robert Jennings and Sir Arthur Watts, ninth edition (London: Longman, 1996).	yes
24	Malcolm N. Shaw, *International Law*, sixth edition (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).	yes
25	I.A. Shearer, *Starke's International Law*, eleventh edition (London: Butterworths, 1994).	yes
26	William R. Slomanson, *Fundamental Perspectives on International Law*, fifth edition (Australia: Thomson, 2006).	yes
27	Rebecca M.M. Wallace, *International Law*, third edition (London: Sweet & Maxwell, 1997).	no
28	James H. Wolfe, *Modern International Law. An Introduction to the Law of Nations* (Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 2002).	yes
Cases and Materials (in English)		
29	Martin Dixon and Robert McCorquodale, *Cases and Materials on International Law*, fourth edition (Oxford: Oxford University Press, 2003).	yes
30	D.J. Harris, *Cases and Materials on International Law*, fourth edition (London: Sweet and Maxwell, 1991).	yes
31	Louis Henkin, Richard Crawford Pugh,	yes

Scanned by CamScanner

	Oscar Schachter, Hans Smit, *International Law. Cases and Materials*, third edition (St. Paul: West Publishing Co., 1993).	
French		
32	Jean Combacau and Serge Sur, Droit international public, third edition (Paris: Montchrestien, 1997).	yes
33	Pierre-Marie Dupuy, Droit international public, ninth edition (Paris: Dalloz, 2008).	yes
Other		
34	M.R. ZiAi Bigdeli, Public International Law (in Farsi) (Ganjedanesh Publications)	yes
35	يفطصم يفاوذ دمحأ ,يلودلا نونافلا لوصأ ملاعلا (Principles of Public International Law), (in Arabic), Alexandria, 2008.	no

Twenty two out of thirty five textbooks on international law surveyed for the purposes of this study include the Cyprus problem in the narrative. Therefore, it may be concluded that many international law textbook writers find reference to Cyprus a useful pedagogical case/tool. At the same time one must acknowledge that many, often very popular textbooks, simply do not include references to Cyprus at all. That is, for instance, the case in Poland, where two most popular texts – Bieranek/Symonides (2) and Goralczyk/Sawicki (4), do not even mention the case of Cyprus. The same is true for Akehurst (8), Janis (20) and Joyner (21) in English and for the Egyptian textbook (35). The absence of reference to Cyprus should not imply that the topic is necessarily ignored in the coursework. This, however, is virtually impossible to investigate without more sophisticated tools being used and goes beyond the scope of this contribution. References to the case of Cyprus vary considerably from textbook to textbook both in terms of the context within which it is dealt and also in terms of the method and extent of its presentation.

Stage 2

Even cursory analysis of international law textbooks including the case of Cyprus in the narrative reveals that it is presented in many different contexts. International law textbooks were surveyed in order to provide a broader context and perspective within which the case Cyprus is presented.

The following table identifies where, in the narrative, the case of Cyprus is referred to. References to either chapters or paragraphs and, additionally, to key words associated with the reference to Cyprus, help to see it in context.

Scanned by CamScanner

Table 2. International Law Textbooks Including the Case of Cyprus in the Narrative: A Context

	Author	Chapter/Paragraph/Key Words
1	Akehurst's (Malanczuk)	recognition of states and governments
2	Antonowicz	creation of states; international legal status of Cyprus (1960)
3	Aust	recognition of states; Turkish Republic of Northern Cyprus
4	Bigdeli	criteria of statehood
5	Brownlie	non-recognition and sanctions; issues of recognition before national courts
6	Cassese	the role of recognition
7	Combacau/Sur	creation of states, illegal secession; illegal use of force; Chapter VII; UNFICYP; UN-NATO
8	Dixon	the subjects of international law, states; territorial agencies as agents of states; acts of perfunctory administration (UK)
9	Dixon/ Corquodale	personality and recognition; recognition in national law (U.K.)
10	Dupuy	recognition, refusal to grant recognition; protection of human rights; Loizidou; UNFICYP
11	Evans	the legal criteria of statehood; international organizations – membership and credentials
12	Gardiner	state succession and secession; brake-up
13	Henkin/Pugh/Schachter/Smit	collective use of force; UN peacekeeping activities to maintain international peace
14	Von Glahn	the community of Nations, divided states
15	Harris	territories the legal status of which is disputed or uncertain
16	Łazowski/ Zawidzka	recognition; Stimson Doctrine; UNFICYP
17	Oppenheim's	membership of the international community; recognition of states
18	Shaw	*sui generis* territorial entities; the "Turkish Republic of Northern Cyprus"
19	Slomanson	recognition of states; self-determination; range of sovereignty, occupation
20	Starke's	nature of a state at international law; new territorial titles
21	Tunkin	the appearance of new states as subjects of international law; the formation of several new states through the partitioning of an existing state
22	Wolfe	the doctrine of necessity

Scanned by CamScanner

Virtually every textbook which include any reference to the Cyprus problem, presents it in the context of non-recognition, criteria of statehood and military intervention, the traditional core of international law instruction. Consequently, much of the discussion of the Cyprus case is to be found in chapters dealing with statehood and recognition. Additionally and more specifically, Cyprus offers questions about sovereignty and self-determination, human rights, military intervention, self-determination, immigration, condemnation by international institutions, failed peace negotiations and international peacekeeping. Wolfe refers to the case of Cyprus in the section dealing with the doctrine of necessity.

Most of the textbooks surveyed do not mention the case of Cyprus more than once or twice. The Slomanson book is somewhat unusual because it refers to the Cyprus problem in three different places and in three different contexts. Even more references, however mainly 'technical', can be found in the French textbooks - Combacau/Sur and Dupuy. Dupuy refers to the Loizidou Case in four different places.

Stage 3

The world of international law textbooks is deeply divided and fragmented, predominantly localized and few textbooks may effectively claim regional or universal sphere of influence. The intent here is twofold: first, to identify the most influential textbooks from among those that include the case of Cyprus in the narrative and, second, to critically assess their contribution to the prevailing understanding/perception of the Cyprus problem.

It must be strongly emphasized, that it is always risky to single out the most influential and effective textbooks that seem to have done particularly well in capturing the case and influencing the audience, including other textbook writers. There are, however, several, relatively objective indicators that may help. The number of textbook editions, translations, citations and most importantly the adoption of the text by course instructors/universities provide substantial data for the determination of the most influential textbooks. By consulting widely used international law textbooks it is hoped to determine what most of the students studying international law may learn about the case of Cyprus.

As mentioned before, a systematic university by university and course by course investigation aimed at identifying textbooks adopted proved impossible. Data collected was far from being seen as comprehensive or representative. In identifying the influence of various textbooks, a survey carried out under the auspices of the American Society of International Law on teaching international law proved particularly useful (John King Gamble, *Teaching International Law in the 1990s*, "Studies in Transnational Legal Policy", No. 24, December 1992). It helped to identify the most widely used international law textbooks in the United States and Canada, and, to certain extent, elsewhere. For instance, it

Scanned by CamScanner

identifies the classic Von Glahn textbook, as the most widely used (44%) textbook for undergraduates in the United States and Canada and Henkin/Pugh/Schachter/Smit as the second most popular textbook (29%). With only one exception (Weston/Falk/d'Amato), all the textbooks mentioned in that survey were also examined for the purposes of the present study. It helped to identify a group of the five most influential international law textbooks: Brownlie, VonGlahn, Henkin/Pugh/Schachter/Smit, Shaw and Slomanson. All of them include substantial and more or less extensive, references to the case of Cyprus. The following table provides some information about textbooks identified as being the most influential.

Table 3. The most influential textbooks

		Number of Editions/ Latest Edition	**Textbook Use**
1	Brownlie	6 (2003)	UK, US, Poland, Azerbaijan Russian, Japanese, Portuguese and Chinese translations
2	VonGlahn	7 (1996)	used in 44% of international law courses in the departments of Political Science in the US and Canada*
3	Henkin/Pugh/ Schachter/Smi t	3 (1993) Supplement	Used in 29% of international law courses in the schools of law in the US and Canada and 18% of international law courses in the departments of Political Science in the US and Canada*
4	Shaw	6 (2008)	UK, US, Poland (Polish translation), Turkey
5	Slomanson	5 (2007)	Used in 6% of international law courses in the departments of Political Science in the US, Canada and Australia*

* John King Gamble, *Teaching International Law in the 1990s*, "Studies in Transnational Legal Policy", No. 24, December 1992).

The analysis that follows focuses on the five textbooks identified as being the most influential. It has already been established that they deal with the case of Cyprus in different contexts. Now, the survey considers the approach their authors use to present the Cyprus problem, cases they determine as similar or belonging to the same category as the case of Cyprus and the sources their coverage of the Cyprus case is based upon.

Scanned by CamScanner

Table 4

		Way of Presentation	Similar Cases	References
1	Brownlie	narrative	Rhodesia, Namibia (formerly South West Africa) The status of Kuwait under Iraqi occupation in 1990	Regina v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food (Anastasiou Case), Loizidou v. Turkey, Caglar v. Billingham
2	VonGlahn	hybrid	divided states: Germany, Korea, China, Vietnam	*inter alia* an article from National Geographic (1993)
3	Henkin/Pugh/ Schachter/ Smit	case	Arab-Israeli conflict, Cambodia	SC Resolution 186
4	Shaw	narrative	sui generis territorial entities: mandated and trust territories, Germany in 1945, Taiwan, the Saharan Arab Democratic Republic	Necatigil, Crawford; Declaration of Independence of the Turkish Republic of Northern Cyprus; SC Resolutions 541 and 550; Cyprus v. Turkey and Loizidou v. Turkey, Autocephalous Church of Cyprus v. Goldberg, Caglar v. Billingham (1996)
	Slomanson	hybrid	contemporary self-determination scenarios: Palestinians in the West Bank, Baltics, Western Sahara, Iraqi people; contemporary cases of prolonged occupation: Lebanon, Afghanistan and Iraq, Palestinian territories	Cyprus v. Turkey (2001)

Scanned by CamScanner

The first observation is that the five textbooks present the Cyprus problem in different ways.

Shaw and Brownlie are examples of textbooks which seemingly favour a narrative approach. Both include extended narratives presenting and illustrating the basic concepts. The case of Cyprus, and other cases, is used to illustrate principles and constitute significant part of explanations by textbook authors. Henkin/Pugh/Schachter/Smit represents a typical case study approach centered, like most American textbooks, around cases and including excerpts from different legal cases dealt with by international or municipal courts and tribunals, government statements and other international legal documents. However, the case of Cyprus is briefly presented in a narrative manner. The remaining two textbooks – Von Glahn and Slomanson – apply, in principle, a different, hybrid technique, combining both narrative and case study approaches and focusing on both basic principles and cases. The case of Cyprus too is presented in both narrative and case presentation mode. Slomanson, however, referring to the case of Cyprus in the chapter dealing with recognition of states, uses the case study approach. The book presents, in an extensive manner, the Cyprus v. Turkey Case decided by the European Court of Human Rights and includes a number of notes and questions related with this case.

As far as similar cases are concerned, it is interesting to note that the five textbooks differ significantly and cases considered as similar to the case of Cyprus practically do not overlap even though the context(s) within which the case of Cyprus is dealt with do (e.g. Brownlie, Shaw and Slomanson consider Northern Cyprus in the context of military occupation by Turkey). More importantly, it must be noted here that the five textbooks do not include a real comparative analysis involving the case of Cyprus. Instead, typically, Cyprus is just mentioned along with other, allegedly similar cases. It is not the aim of this study to test the relevance/similarity of cases mentioned together with the case of Cyprus but to acknowledge the wide spectrum of cases Cyprus is associated with.

Finally, the five textbooks refer to different sources; Brownlie and Shaw mostly to the jurisprudence of British courts and the European Court of Human Rights (e.g. Loizidou v. Turkey, Cyprus v. Turkey) and the remaining textbooks to a variety of different sources. Shaw seems to go much further than other textbooks in including references to sources originating from Northern Cyprus – a book by Zaim Necatigil, former TRNC Attorney General "The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law". Shaw again, refers to the book "The Creation of States in International Law" written by James Crawford which has widely influenced international law position on Cyprus. The 'facts' about Cyprus are rather sketchy, gathered from the media, government reports and other sources. Von Glahn, recalling the facts about the Cyprus problem, refers *inter alia* to an article published in the "National Geographic"

Scanned by CamScanner

magazine. Practically no textbook refers to competing versions of events. No leading textbook refers to more recent developments such as the 2004 referenda.

All textbooks under review here refer to the Security Council resolutions on Cyprus, primarily, Resolution 541 of 1983. Henkin/Pugh/Schachter/Smit refers to the Security Council Resolution 186 of 1964 establishing the UNFICYP. Some, like Shaw, refer to decisions of the Council of Ministers of the Council of Europe from the same year. Undoubtedly, reference to the Security Council Resolution 541 is a part of textbook pattern of presenting the case of Cyprus. No leading, or other textbook, express any reservation about the legal or quasi legal effects of Resolution 541.

This stage of international law textbooks analysis must be concluded by acknowledging their leading role in establishing a powerful and rather 'conservative' standard/pattern of describing the case of Cyprus. Many other textbooks refer to the same facts, cases and sources going no further or deeper in presenting the case of Cyprus than the five textbooks or being less sketchy and superficial. Additionally, it is interesting to note that as far as the presentation of the Cyprus case is concerned, there is practically no contrast between European, mostly British, and American textbooks.

Conclusions

This study reveals that even though the case of Cyprus is often a part of the international law curriculum it does not receive extensive treatment. Many of the texts here devote to Cyprus little or no space at all. The most widely used international law textbooks contain the standard topics in the field that include the subjects of international law and recognition/non-recognition, where most of the references to the Cyprus case are to be found. Historically, there has been a heavy emphasis on recognition with reference to Cyprus, however, even in the field of recognition/non-recognition many writers prefer to deal with the Tinoco Arbitration rather than with newer cases like that of Cyprus. Practically without exception, international law textbooks do not provide much information and even less analysis of the Cyprus problem. Thus, instructors desiring to involve a more extensive coverage of the Cyprus case have to use additional, supplementary sources. Given the limitation of the existing textbooks, seldom are international law professors at many universities in many different countries comprehensively informed about the Cyprus case and encouraged to include it in the courses they offer. This means that many undergraduate students may not be exposed to the Cyprus case. Unfortunately, there is little hope here that the next generation of international law textbook authors will change things. Moreover, there seems to be no resurgence of interest in the Cyprus case in the new editions of existing international law textbooks.

The project has also demonstrated a great similarity between different textbooks, including between the American and the British, in dealing with

Scanned by CamScanner

Cyprus. The dominant impression is that textbook approaches to the Cyprus question do not differ tremendously, although some textbooks cover the case more extensively than others and there are some important differences as well. Some of the comments are nuanced. Another finding is that the perception and representation of the Cyprus problem do not really change over time.

Another observation is that available textbooks focus on dry, technical issues; the tendency not to consider the historical or cultural context makes the presentation of the Cyprus case much less interesting than it really is. International law textbook writers focus on specific issues such as the legality of the Turkish intervention and declaration of independence of the Turkish Republic of Northern Cyprus and do not consider in any detail their aftermath. Also, they fail to see the larger picture. Although there is some increased attention to the Cyprus case in more recently published textbooks, textbooks do not fully yet reflect the new developments.

What impact does this textbook coverage of the Cyprus problem have? One is tempted to conclude that textbooks offer a very limited source of knowledge about and understanding of the Cyprus problem. Moreover, it is impossible to even roughly measure the impact of international law textbooks on state practice and practice of international organisations. Still, there can be no doubt that many policy makers and international civil servants are lawyers or graduates of international relations who studied international law as part of their studies curriculum and used one of the textbooks surveyed here.

It goes beyond the scope of this analysis, but it would be highly significant if we could identify those factors that make international law textbook writers include the case of Cyprus. It probably results from a combination of several factors. Newly published and more innovative textbooks are more likely to include Cyprus in the narrative.

In conclusion, the case of Cyprus has not attracted a great deal of attention and the reviewed textbooks fail to address the complexity of the Cyprus problem. The traditional content of a typical international law textbook would include either scant or superficial reference(s) to the Cyprus problem or no reference at all. The reasons are complex. This highlights another important point the paper intends to make, namely that Cyprus might be better served if more complex, contextual reading of the Cyprus problem, less certain and more qualified is applied. It is perhaps not surprising, given little optimism for the settlement in Cyprus, that there seems to be no resurgence of interest in the Cyprus case in the new editions of international law textbooks.
Only a settlement in Cyprus might change this.

Scanned by CamScanner

Notes

[1] "The Legal Effects of the United Nations Resolutions Relating to Cyprus: Question of Legitimacy and Effectiveness", Proceedings of the Fifth International Congress on Cyprus Studies, 14-15 April 2005, edited by Prof. Dr. Ulker Vanci Osam, pp. 37-48 and "The Europeanization of the Cyprus Problem: Beyond the Catalyst Effect", Proceedings of the Sixth International Congress on Cyprus Studies, 24-26 October 2007, edited by Ulker Vanci Osam, EMU Publications 2008, pp. 121-136.

[2] M. Lachs, *The Teacher in International Law* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1987), p. 2.

Scanned by CamScanner

Tarih Bildirileri

Papers on History

Scanned by CamScanner

Kıbrıs Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri

Güven DİNÇ*

Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapan ve birçok devletin hâkimiyetinde kalan Kıbrıs, en uzun süreli egemenliğini 308 yıl boyunca Osmanlı idaresinde geçirmiş ve bu dönem boyunca tarihindeki en büyük değişimi yaşamıştır. Bu süreç için Kıbrıs tarihi çalışmalarında kullanılması gereken birincil kaynak şüphesiz Osmanlı devletinin çeşitli kalemlerinde tutulan kayıtlardır. Bunlar, yerel mahkemelerde düzenlenen şer'iyye sicilleri, merkezden gönderilen emirler doğrultusunda adada kaydedilen tahrir defterleri ve merkez bürokrasinin çeşitli kademelerinde oluşturulan birçok defter ve müstakil kaydı içermektedir. Merkezde tutulan kayıtların en başta gelenlerinden biri Ahkâm Defterleri'dir.

Bu çalışmanın amacı, Kıbrıs tarihi açısından yeterince bilinmeyen ve kullanılmayan Osmanlı dönemi kaynakları arasında bulunan Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri'nin Kıbrıs tarihi için taşıdığı önemi ve Kıbrıs tarihi araştırmalarında nasıl kullanılabileceğini ortaya koymaktır. Ayrıca defterlerde tespit edilen örnek hükümler konularına göre ayrıştırılarak listelenmeye çalışılacaktır.

Osmanlı bürokrasisinde alınan kararlar konularına göre farklı defterlere kaydedilmekteydi. Bu defterlerin başında gelen Ahkâm Defterleri, Dîvân-ı Hümâyûn defterleri arasında yer almakta ve bir bölgenin sosyal ve ekonomik hayatına dair kesitler sunmaktadır.[1] *Ahkâm Defterleri*, Divân-ı Hümayûn'dan çıkan hükümlerin kaydına mahsus olan defterlere genel olarak verilen addır. Bu hükümler, padişah adına hazırlanmasından dolayı ferman adını da alırlardı.

Muhteva itibariyle Şikâyet Defterleri'nin devamı olan bu defterler, eyaletlere göre tutulmuşlardır. Tarih olarak, Mora Ahkâm Defteri hariç, 1742 tarihinden başlayıp, II. Meşrûtiyet dönemine kadar devam etmektedir. Kıbrıs tarihine ilişkin hükümlerin bulunduğu Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri, BOA 989 numaralı katalogda tasniflenmekte ve 1746-1891 tarihleri arasındaki 25 adet defterden müteşekkildir. Bu defterler Kıbrıs adası dâhil olmak üzere Akdeniz ada ve sahil bölgelerinin yöneticilerine hitaben yazılan hüküm kayıtlarını ihtiva etmektedir. 24 ve 25 nolu defterler Rakka Ahkâmını kapsamaktadır. Defterlerin tasnif kodu ise "*A.DVN.AHK.CZRK.d*" şeklindedir.[2]

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan son çalışmalarla defterlerin bilgisayar ortamına atılması çalışmalarında sona yaklaşılmış bulunmaktadır. Defterlerin bilgisayar ortamına girmesiyle ulaşılması ve kullanımı daha kolay olacaktır.

1. Adana
2. Anadolu
9. Karaman
10. Maraş

* Arş.Gör., Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Antalya

Scanned by CamScanner

3. Bosna
4. Cezair ve Rakka
5. Diyarbekir
6. Erzurum
7. Sivas
8. Şam
11. Mora
12. Özi ve Silistre
13. Rumeli
14. Halep
15. İstanbul
16. Trabzon

Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri'nin BOA'da hangi tasniflerde olduğunu belirttikten sonra bu defterlerin tutulma usûlünün de açıklanması verilecek bilgilerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Mahkemelerde tutulan şer'iyye sicilleri, ortaya çıkan sorunlara mahallinde üretilen çözümleri yansıtırken, ahkâm defterleri bu sorunlara merkezin getirdiği çözümleri ve bakış tarzını temsil etmektedir. Şöyle ki:

Osmanlı yargı sisteminin genel olarak tek dereceli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte herhangi bir yerde haksızlığa uğrayan veya hâkimlerin vermiş olduğu kararların hukuka veya örfe aykırı olduğunu iddia edenler, valilerden veya askerî sınıftan şikâyeti olan herkes ırk, dil, din, sınıf ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin Divân-ı Hümâyûn'a başvurabilirlerdi. Bu şekilde Divân-ı Hümâyûn her ne kadar bir yürütme organı olsa da, burada aynı zamanda yargılama da yapılmaktaydı.[3] Kaza, nahiye veya köyde (karye) ortaya çıkan sorunlar, şahsın kendisi tarafından verilen arzuhal veya kadı/naib tarafından gönderilen ilamla İstanbul'a bildirilirdi. Belgelerde südde-i sa'adet, rikâb-ı hümâyûn şeklinde padişahın huzuruna gelen sorun, burada alınan kararla onanır ve ilgili görevlilere hitaben yazılan fermanla gereğinin yapılması emredilirdi. Eğer kararda yerel mahkemede yargılama hükmü verilmişse, ilgili kazanın kadısına hitaben yazılan fermanla bu karar bildirilirdi. Şahıslar tarafından verilen arzuhallere binaen yazılan fermanlarda, çoğunlukla ilgili meselenin mahkemede çözümüne dair karar verilmekteydi.

Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri, Kıbrıs'ın sosyal, ekonomik ve idarî hayatına dair zengin veriler sunmaktadır. Defterlerden Kıbrıs'a dair tespit ettiğimiz kayıtları konularına göre farklı şekillerde tasnifledik. Terkin olunan kayıtları ise dikkate almadık. Defterler arazi, su, yaylak-yurtluk, çiftlik ve köy sınırı, vakıf, alacak verecek, tereke, timar/zeamet veya ayan zulmü, saldırı (cürm), görevli anlaşmazlığı, şekavet, gasp, miras, memur tayini gibi birçok meselede çeşitli kayıtları ihtiva etmektedir.

Kayıtlar ayrıca, adadaki görevliler, taksimat gibi idarî tarihiyle alakalı bilgiler de sunmaktadır.

1. Arazi Anlaşmazlıkları

Defterler Kıbrıs'ta arazi davalarına dair çok sayıda kayıt içermektedir. Arazi kayıtları şahıslar arasında ev, dükkan, değirmen, tarla, bağ, bahçe, çiftlik gibi mülklerin sahipliğinde yaşanan anlaşmazlıkları ve bunlara merkez tarafından getirilen çözümleri yansıtmaktadır. Bu konuda merkez tarafından verilen kararlar büyük çoğunlukla iddia olunan sorunun mahkemede çözümü şeklindedir.

Scanned by CamScanner

Örneğin Receb 1212 (Aralık 1797- Ocak 1798) tarihinde, Lefkoşalı Esseyyit İsmail'in Değirmenlik'e tabi İpsamalof köyünde mutasarrıf olduğu tarlaya başkaları tarafından yapılan tecavüz şikâyetine dair yazılan hükümde, sorunun mahkemede çözümü istenmişti.[4]

Köylere ait mera paylaşımları da arazi anlaşmazlıklarında dikkati çeken bir başka yöndür. Yine bu durumlarda sorunun yerel mahkemede çözümü kararlaştırılmaktaydı. Hırsofu'da Tarhun köyü halkının, kendilerine ait yaylak ve meraya giren Girit köylülerini şikâyeti üzerine sorunun yerel mahkemede çözümlenmesi kararı verilmişti.[5]

Belgeler, çoğu zaman mülklerin fiyatlarını da sunduğundan bölgeye veya zamana göre fiyat farklılıklarını ortaya koyabilmek mümkündür.

Arazi sorunları Müslüman ile Müslüman, Gayrimüslim ile Gayrimüslim veya Müslüman ile Gayrimüslim arasında yaşanabilmekteydi. Müslümanlarla Gayrimüslimler arasında yaşanan arazi sorunlarının dinsel farklılıktan kaynaklanmaktan uzak olduğunu ayrıca belirtmek gerekir.

Tablo 1: Arazi Anlaşmazlıkları

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	5	27	2	Ş. 1180
2.	5	67	3	Ş. 1181
3.	5	75	2	Z. 1181
4.	7	140	1	Ş.1198
5.	7	140	3	Ş.1198
6.	7	6	2	Ca. 1196
7.	8	295	2	Ş. 1207
8.	8	283	3	Ca. 1207
9.	8	269	2	S. 1207
10.	8	151	1	Z. 1200
11.	8	114	3	R. 1200
12.	8	38	3	R. 1199
13.	8	16	3	Z. 1198
14.	9	124	4	Ş. 1210
15.	9	118	3	B. 1210
16.	9	118	4	B. 1210
17.	9	106	3	R. 1210
18.	10	94	1	B. 1212

Scanned by CamScanner

19.	10	37	1	L. 1211
20.	11	99	4	Z. 1215
21.	11	99	5	Za. 1215
22.	11	77	1	Ca. 1215
23.	11	45	2	L. 1214
24.	12	96	3	S. 1219
25.	12	101	3	Ra. 1219
26.	12	132	5	Ş. 1219
27.	12	148	1	L. 1219
28.	12	190	1	Ra. 1220
29.	13	17	2	Ca. 1220
30.	13	58	1	N. 1221
31.	13	65	3	Za. 1221
32.	13	68	2	Z. 1221
33.	13	68	3	Z. 1221
34.	13	89	2	Ca. 1222
35.	14	15	4	M. 1224
36.	14	106	3	B. 1224
37.	14	123	3	N. 1224
38.	15	5	1	Ra. 1225
39.	15	37	2	R. 1225
40.	15	74	1	Za. 1225
41.	15	118	2	R. 1226
42.	15	140	3	C. 1226
43.	16	8	2	M. 1227
44.	17	15	2	M. 1231
45.	17	19	4	S. 1231
46.	17	120	1	C. 1233
47.	17	125	4	Ş. 1233
48.	17	161	4	R.1234
49.	17	164	4	Ca. 1234
50.	18	184	2	Ca. 1246
51.	18	160	2	Z. 1242

Scanned by CamScanner

52.	18	91	2	Ca. 1236
53.	18	11	1	Z. 1234

2. Alacak-Verecek Anlaşmazlıkları

Ahkâm defterleri Kıbrıs toplumu arasında ticarî hayatın yoğunluğuna işaret eden çok sayıda kaydı barındırmaktadır. Keza alacak-verecek davaları genellikle nakit para borcu iddiası üzerinedir. Öte yandan bunlar bir-iki yıllıktan ziyade, beş-altı bazen de on yılı bulan borç meseleleridir. Bazen ev veya tarla da alacak verecek meselelerine konu olabilmekteydi. Hükümler genellikle yerel mahkemede çözümü gösterirken, mahkemede sorunun şikâyet edildiği biçimde olduğunun anlaşılması durumunda "*ihkak-ı hakk olunmak*" için alıverilmesini emretmekteydi.

Alacak-verecek anlaşmazlıkların bir kısmı, sık olmamakla birlikte, vefat sonrası terekeden alınacak borçlarla ilgilidir. Bunlar da genellikle mülk şeklindedir.[6]

Tablo 2: Alacak-Verecek Anlaşmazlıkları

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	5	69	1	L. 1180
2.	6	19	3	R. 1194
3.	7	140	2	Ş.1198
4.	7	35	1	Ş. 1196
5.	7	28	3	B. 1196
6.	8	345	1	R. 1808
7.	8	270	1	S. 1207
8.	8	264	1	M. 1207
9.	8	263	1	M. 1207
10.	8	213	3	Ra. 1202
11.	8	174	2	B. 1201
12.	8	174	5	Z. 1201
13.	8	173	2	R. 1201
14.	8	156	1	Ra. 1201
15.	8	154	3	Ra. 1201
16.	8	144	3	Za. 1200

Scanned by CamScanner

17.	8	144	4	L. 1200
18.	8	137	4	Ş. 1200
19.	8	119	1	Ca. 1200
20.	8	119	2	Ca. 1200
21.	8	114	2	R. 1200
22.	8	108	2	Ra. 1200
23.	8	103	3	M. 1200
24.	8	103	4	M. 1200
25.	8	100	1	Z. 1199
26.	8	82	1	L. 1199
27.	8	23	3	M. 1199
28.	8	23	4	M. 1199
29.	8	21	3	M. 1199
30.	8	21	4	M. 1199
31.	8	14	2	Za.1198
32.	8	14	3	Za.1198
33.	8	12	2	Za.1198
34.	8	11	2	Za.1198
35.	8	5	2	Za.1198
36.	9	153	1	S. 1211
37.	9	129	3	Ş. 1210
38.	9	120	5	B. 1210
39.	10	159	4	Ş. 1213
40.	10	97	4	Ş. 1212
41.	10	64	1	S. 1212
42.	10	29	3	Ş. 1211
43.	11	55	1	Z. 1214
44.	12	39	1	Za. 1217
45.	12	39	2	Za. 1217

Scanned by CamScanner

46.	12	107	4	R. 1219
47.	12	162	1	Z. 1219
48.	12	163	4	Z. 1219
49.	12	168	1	M. 1220
50.	12	179	1	S. 1220
51.	13	100	4	Za. 1222
52.	13	72	4	M. 1222
53.	13	76	2	R. 1222
54.	13	88	2	Ca. 1222
55.	13	180	3	Ş. 1222
56.	13	198	4	Ra. 1222
57.	13	220	1	R. 1223
58.	13	242	1	Za. 1223
59.	14	28	2	S. 1224
60.	14	63	2	C. 1224
61.	14	84	3	Ca. 1224
62.	14	117	2	Ş. 1224
63.	14	137	2	Z. 1224
64.	14	139	1	Za. 1224
65.	14	142	2	Za. 1224
66.	15	31	2	Ra. 1225
67.	15	35	2	R. 1225
68.	15	34	2	R. 1225
69.	15	39	1	R. 1225
70.	15	48	3	Ca. 1225
71.	15	58	3	C. 1225
72.	15	61	2	B. 1225
73.	15	66	2	B. 1225
74.	15	119	1	R. 1226

Scanned by CamScanner

75.	15	121	3	Ca. 1226
76.	15	130	3	Ca. 1226
77.	15	147	3	C. 1226
78.	16	20	3	Ra. 1227
79.	16	76	1	Ra. 1227
80.	16	183	1	Ş. 1229
81.	16	182	3	Ş. 1229
82.	17	57	4	M. 1232
83.	17	72	1	Ca. 1232
84.	17	75	5	C. 1232
85.	18	138	4	B. 1240
86.	18	115	4	R. 1238
87.	18	45	1	Ş. 1235
88.	18	45	2	Ş. 1235
89.	19	7	2	B. 1247
90.	20	21	3	M. 1254
91.	20	25	2	R. 1254

3. Timar-Zeamet Anlaşmazlıkları

Ahkâm defterlerinde göze çarpan hüküm çeşitlerinden biri de timar-zeamet anlaşmazlıklarına dair kayıtlardır. Bu tür kayıtların neredeyse tamamı bir zeamet veya timara başkası tarafından yapılan müdahalenin engellenmesi isteğine dairdir. Hüküm verme aşamasında öncelikle şikâyeti yapan sipahinin defterhane-i âmire kayıtları incelenir ve kayıtlarının doğruluğu anlaşılırsa kadıya hitaben müdahale olayı doğru ise engellenmesi emri verilmekteydi.

Bu kayıtlar, Kıbrıs'ta timarların kimlerin üzerine tevcih edildiği, büyüklükleri ve nerelerde oldukları hakkında bilgiler vermektedir.

Tablo 3: Timar-Zeamet Anlaşmazlıkları

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî
1.	8	129	3	B. 1200
2.	8	113	3	R. 1200

Scanned by CamScanner

3.	8	113	4	R. 1200
4.	8	113	5	R. 1200
5.	8	39	2	R. 1199
6.	8	39	3	R. 1199
7.	8	36	3	Ra. 1199
8.	10	177	2	Z. 1213
9.	10	43	1	S. 1212
10.	11	41	2	L. 1214
11.	13	146	1	Ra. 1222
12.	17	72	2	Ca. 1232
13.	17	135	4	L. 1233
14.	17	145	2	Za. 1233
15.	17	176	2	B. 1234
16.	18	165	3	Ş. 1243
17.	18	49	2	N. 1235
18.	20	6	1	M. 1254
19.	20	6	3	M. 1254

4. Vakıflarla İlgili Anlaşmazlıklar

Ahkâm defterlerinde vakıflarla ilgili tespit edilen hükümler, vakıf mallarının el değiştirmesi, idarecilerin usulsüzlükleri veya menfaat ilişkilerinde yaşanan sıkıntıları yansıtmaktadır. Örneğin Anaya (Dağ Kazası) ve İpsamalof (Değirmenlik) köylerinde bulunan Cafer Paşa evkafından iki adet çiftlik Lefkoşalı Seyyit Hacı Mehmet ve Nimeti Hatun arasında uzun yıllar dava konusu olmuştur.[7]

Tablo 4: Vakıflarla İlgili Anlaşmazlıklar

	Defter No	**Sayfa No**	**Hüküm No**	**Tarih (Hicrî)**
1.	8	189	1	Z. 1201
2.	8	127	2	B. 1200
3.	8	50	2	C. 1199
4.	8	49	2	C. 1199

Scanned by CamScanner

5.	8	19	1	Z. 1198
6.	12	164	1	Z. 1219
7.	13	7	3	R. 1220
8.	13	78	2	R. 1222
9.	13	198	3	Ra. 1222
10.	14	146	1	Z. 1224
11.	15	150	1	B. 1226
12.	20	5	3	M. 1254

5. Terekeler (Muhallefat) İle İlgili Anlaşmazlıklar

Tereke sorunlarına ilişkin hükümler şer'iyye sicillerinde bulunan tereke kayıtlarından farklıdır. Şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtları, vefat eden kişinin mal dökümü şeklindedir. Ayrıca sicillerdeki kayıtlar mahkemede kadının verdiği kararla sonuçlanırdı.

Ahkâm defterlerindeki tereke sorunlarına ait kayıtlar ise vefat sonrası kalan mallarla ilgili çıkan anlaşmazlıklarla ilgili hükümlerdir. Burada terkenin tamamının dökümü yoktur. Sadece soruna konu olan eşya, para veya mülk söz konusu olmaktadır.

Kayıtların bir kısmı akrabalar arasında çıkan miras paylaşımı[8] iken büyük kısmı vefat eden kişinin hayattayken alacaklı olduğu veya borçlu olduğu durumlar nedeniyle mirasçıları tarafından yaşanan olaylardır. Bu durumlarda çözüm olarak yerel mahkeme gösterilirken şikâyetin doğruluğu durumunda "*ihkak-ı hakk olunmak*" emri verilmekteydi.

Tereke sorunlarına ilişkin kayıtlarının bir başka özelliği Kıbrıs'ta aile hayatına dair veriler sunmasıdır. Yaşanan tereke sorunlarında mirasçılar tek tek sayıldığından ailenin yapısıyla ilgili bilgiler edinebilmek mümkündür.

Tablo 5: Terekeler (Muhallefat) İle İlgili Anlaşmazlıklar

	Defter No	**Sayfa No**	**Hüküm No**	**Tarih (Hicrî)**
1.	7	43	3	Za. 1196
2.	7	6	1	Ca. 1196
3.	8	326	2	S. 1808
4.	8	268	3	S. 1207
5.	8	227	1	C. 1202

Scanned by CamScanner

6.	8	118	1	Ca. 1200
7.	8	56	1	C. 1199
8.	8	55	1	C. 1199
9.	8	47	3	Ca. 1199
10.	9	120	3	B. 1210
11.	9	13	2	Ca. 1208
12.	10	94	2	B. 1212
13.	10	79	1	R. 1212
14.	11	79	4	Ca. 1215
15.	11	51	3	Za. 1214
16.	11	44	1	L. 1214
17.	11	38	4	N. 1214
18.	11	22	1	Ca. 1214
19.	12	27	1	B. 1215
20.	12	94	1	M. 1219
21.	12	96	1	S. 1219
22.	13	79	1	Ca. 1222
23.	13	115	2	L. 1220
24.	14	18	2	M. 1224
25.	14	107	1	B. 1224
26.	15	59	4	C. 1225
27.	15	73	2	L. 1225
28.	17	26	1	Ra. 1231
29.	18	170	4	Ca. 1244
30.	18	131	3	Za. 1239
31.	18	5	1	S. 1238

6. Cürüm, Gasp, Eşkiyalık İle İlgili Belgeler

Ahkâm defterlerinde sıklıkla rastlanan belge türlerinden biri işlenen suçlara dairdir. Burada belirtilmesi gereken husus bu tür belgelerin büyük kısmının şahsî

Scanned by CamScanner

suçlar kapsamında olduğudur. Diğer bir deyişle büyük çaplı eşkiyalık suçlarının sayısı azdır.

Bu türe dahil ettiğimiz belgeler XVIII. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum bu dönemde adada merkezî idarenin zayıflamış olduğu düşüncesine kuvvet kazandırmaktadır.

Tablo 6: Cürüm, Gasp, Eşkiyalık ile İlgili Belgeler

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	8	15	1	Za.1198
2.	8	26	1	M. 1199
3.	8	30	3	M. 1199
4.	8	30	4	M. 1199
5.	8	31	1	M. 1199
6.	8	31	2	M. 1199
7.	8	31	3	M. 1199
8.	8	31	4	M. 1199
9.	8	32	1	M. 1199
10.	8	32	2	S. 1199
11.	8	34	2	Ra. 1199
12.	8	40	3	R. 1199
13.	8	43	2	Ca. 1199
14.	8	43	3	Ca. 1199
15.	8	45	3	Ca. 1199
16.	8	121	1	Ca. 1200
17.	8	212	2	S. 1202
18.	8	231	2	N. 1206
19.	9	119	1	B. 1210
20.	11	43	2	L. 1214
21.	12	133	1	Ş. 1219
22.	13	69	2	Z. 1221

Scanned by CamScanner

23.	13	75	2	R. 1222
24.	13	88	3	Ca. 1222
25.	13	106	3	Ş. 1221
26.	13	114	3	C. 1222
27.	13	175	2	B. 1222
28.	14	32	2	Ra. 1224
29.	15	33	2	R. 1225
30.	16	80	1	Z. 1227
31.	17	198	1	L. 1234
32.	17	198	2	L. 1234
33.	17	198	3	L. 1234
34.	17	198	4	L. 1234

7. Görevlilerin Zulümleri

Ahkâm defterleri sadece Kıbrıs halkının birbirlerine olan şikâyetlerini ve bunlara getirilen çözümleri değil, çeşitli kademelerdeki idarecilerin yaptıkları zulümleri de gözler önüne sermektedir. Belgelerde kadı (naib), muhassıl, piskopos, saray tercümanı, alaybeyi, yeniçeri ağası, mültezim, tekke şeyhi, manastır rahibi gibi idarecilerin halka yaptıkları zulümlere dair şikâyetler anlatılmakta ve bunların önlenmesi için sıkı tedbirler alınması istenmektedir.

Görevlilerin yaptıkları zulümlerden ilginç olanlardan biri kadıların (naib) halka yaptıkları zulümlerdir. Çeşitli dönemlere ait tespit edilen hükümlerde Tuzla, Girne, Lefke kadılarının mahkemelerde beklemeyip etrafı dolaşarak halktan nakit para ve aynî (arpa, buğday vb.) eşya topladıklarına şahit olunmaktadır. Yapılan şikâyet üzerine kadıların zora başvurarak yaptıkları bu "*hilâf-ı şer' ve kanun*" zulümlerinin önlenmesi için sık sık hükümler yazılmıştır.[9]

Scanned by CamScanner

Tablo 7: Görevlilerin Zulümleri

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	6	58	2	L. 1194
2.	8	145	2	Za. 1200
3.	8	117	2	R. 1200
4.	8	113	1	R. 1200
5.	8	107	3	S. 1200
6.	8	41	4	R. 1199
7.	12	144	1	N. 1219
8.	13	173	2	B. 1222
9.	14	16	1	M. 1224
10.	14	64	1	B. 1224
11.	15	54	2	C. 1225
12.	16	147	2	Z. 1228
13.	16	248	3	N. 1230
14.	18	162	5	Ra. 1243
15.	15	150	1	B. 1226
16.	18	150	1	L. 1241
17.	18	146	3	C. 1241

8. Vergi Sorunları

Halkın şikâyet konusu yaptığı en önemli sorunlardan biri şüphesiz arttırılan vergilerdi. Vergilerin arttırılması veya görevlilerin keyfi uygulamaları nedeniyle fazla vergi tahsili ahkâm defterlerinde kendisini göstermiştir. Vergilerle ilgili şikâyetler, sipahilerin aldığı vergiye karşı olduğu gibi[10] muhassıl[11], piskopos[12] ve devletin koyduğu vergilere karşı da olabilmekteydi.[13]

Vergi sorunları ile ilgili kayıtlarda, devlet halkın refahını esas aldığından, hükümlerde sadece kanun dışı vergilere değil, alınan her türlü fazla verginin önüne geçilmesi istenmekteydi.

Bu tür belgeler adada Müslümanlara, Gayrimüslimlere veya bölgelere göre ne kadar vergi tarh edildiğine dair ipuçları sunmaktadır.

Scanned by CamScanner

Tablo 8: Vergi Sorunları

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	8	16	1	Za. 1198
2.	8	16	4	Za.1198
3.	8	18	1	Z. 1198
4.	8	19	2	Z. 1198
5.	8	37	1	Ra. 1199
6.	8	102	3	M. 1200
7.	8	103	5	M. 1200
8.	8	120	3	Ca. 1200
9.	8	124	4	C. 1200
10.	8	202	2	M. 1202
11.	8	213	2	Ra. 1202
12.	8	220	2	R. 1202
13.	8	222	2	Z. 1202
14.	8	225	1	Ca. 1202
15.	8	230	5	Ş. 1206
16.	8	240	3	L. 1206
17.	8	273	1	Ra. 1207
18.	10	137	4	R. 1213
19.	11	38	2	N. 1214
20.	11	33	2	Ş. 1214
21.	12	4	1	Ş. 1215
22.	12	166	1	M. 1220
23.	13	173	3	B. 1222
24.	13	243	3	L. 1223
25.	16	94	2	R. 1228
26.	16	217	2	R. 1230
27.	17	83	4	Ş. 1232

Scanned by CamScanner

28.	18	19	3	Ra.1235
29.	18	34	5	Ca. 1235
30.	18	189	1	B. 1246
31.	18	196	3	S. 1246

9. Memur Tayinleri

Kıbrıs halkının şikâyet konusu yaptığı hususlardan biri değişik görevlerle adaya gelip giden memurların halktan aldığı paralardı. Kıbrıs adası doğu Akdeniz'de donanmanın ve Suriye, Mısır taraflarına gidecek görevlilerin uğrak noktası olduğundan memurlara ada halkından tahsisat verilmekteydi. Bu nedenle Kıbrıs halkı bu durumdan sık sık şikâyette bulunmaktaydı. Buna dair verilen hükümlerde adaya uğrayan görevlilerin hangilerine ne kadar tahsisat verileceği açıklanmakta ve fazla ücret talep edilmemesi sert bir dille emredilmekteydi.

Memur tayinleri ile ilgili kayıtlarda ayrıca, bir türbeye şeyh[14] tayini olabildiği gibi, ordunun sefere gitmesi üzerine gereken işlemleri yapacak görevlilerin tayini şeklinde de olabilmekteydi.[15]

Tablo 9: Memur Tayinleri

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	9	130	6	Ş. 1210
2.	9	121	1	Ş. 1210
3.	10	122	1	M. 1213
4.	11	170	1	S. 1215
5.	11	43	1	L. 1214
6.	11	30	1	B. 1214
7.	12	82	3	Za. 1218
8.	12	147	3	L. 1219
9.	12	165	1	M. 1220
10.	12	165	2	M. 1220
11.	13	176	2	B. 1222
12.	15	84	2	Z. 1225
13.	15	148	2	B. 1226

Scanned by CamScanner

14.	16	28	3	R. 1227
15.	16	103	2	C. 1228
16.	18	138	1	B. 1240
17.	18	165	1	Ş. 1243

10. Su Sorunları

Kıbrıs'ta suyun azlığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle şahıslar veya köyler arasında su sorunu her zaman var olmuştur. Bu özelliği ahkâm defterlerinde de görebilmek mümkündür.

Su sorunları çoğunlukla şahısların çiftlik, bağ veya tarlalarında eskiden beri kullandıkları suya başkaları tarafından yapılan müdahaleyi içermektedir. Bunlara dair hükümler, sorunun yerel mahkemede çözümü şeklinde verilmiştir.

Bu tür hükümler adada su kaynaklarının bulunduğu yerleri göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 10: Su Sorunları

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	8	24	1	M. 1199
2.	8	24	2	M. 1199
3.	8	25	1	M. 1199
4.	9	120	2	B. 1210
5.	9	45	2	S. 1209
6.	12	151	1	Za. 1219
7.	12	154	2	Za. 1219
8.	12	194	2	R. 1220
9.	13	259	1	N. 1223
10.	13	259	2	N. 1223
11.	16	251	3	L. 1230
12.	17	80	2	B. 1232

Scanned by CamScanner

11. Ticarî Sorunlar

Ahkâm defterlerinde pek sık olmamakla birlikte yaşanan ticarî sorunlar da görülmektedir. Zira bunlar da Kıbrıs'ta ticaretin yoğun biçimde yaşandığı Tuzla kazasında gerçekleşmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla soruna yol açanlar sadece Kıbrıslılar değildi. Yabancı tüccarların da adada sorun çıkardıkları görülmektedir. Örneğin Fransız kaptan Flari v. Avlot Flari'den tüm eşyalarıyla birlikte iki direkli gemi satın alan Kıbrıslı tüccar Nikola v. Nikoli ücretini ödedikten sonra gemiyi alamamış; bu nedenle ticarî işleri aksamıştı.[16]

Tablo 11: Ticarî Sorunlar

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	8	220	1	R. 1202
2.	12	64	3	C. 1218
3.	12	190	2	Ra. 1220
4.	14	37	3	Ra. 1224
5.	17	166	1	Ca. 1234

12. Toplumlar Arası Çatışmalar

Halkın şikâyet konularını ve devletin bunlara getirdiği çözümleri gösteren ahkâm defterlerinin en az bilgi sunduğu alan toplumlararası çatışmalara ilişkindir. Ahkâm defterlerine göre, Kıbrıs'ta halkı birbirine düşürecek hareketlerin yok denecek kadar az olması belki de dikkate değer en önemli husustur. Rum isyanı döneminde ve sonrasında idam olunan veya firar eden Rumların emlaklarının zabtı sırasında dahi defterlerde bu türden belgelere rastlanılmaz.

Bu konuda tespit edilen bir belge Müslümanların, Gayrimüslimlerin belirli günlerde çalmaya izinli oldukları çanları, kanunlara aykırı biçimde kullanmalarından kaynaklanan sorundur.[17]

Tablo 12: Toplumlar Arası Çatışmalar

	Defter No	Sayfa No	Hüküm No	Tarih (Hicrî)
1.	17	178	4	Ş. 1234

Görüldüğü üzere, şu ana kadar Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi çalışmalarında ihmal edilen Cezâîr ve Rakka Ahkâm Defterleri, kapsadığı dönem bakımından adanın sosyal ve ekonomik tarihinin aydınlatılmasında ve bugün için tartışılabilecek

Scanned by CamScanner

birçok hukukî meselede birincil kaynak durumundadır. Dolayısıyla ahkâm defterlerinin XVIII. ve XIX. yüzyıllar için yapılacak orijinal Kıbrıs tarihi çalışmalarında kullanılması zarurî ve kaçınılmazdır.

Notlar

[1] Ahkâm defterlerinin sosyal ve ekonomik tarih çalışmalarında kullanılabilirliği üzerine bkz. Said Öztürk, "*Sosyo-Ekonomik Tarih Kaynağı Olarak Ahkam Defterleri*", Pax Ottomana: Studies in Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç (Edit. Kemal Çiçek), Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001, s.611-639.

[2] Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., İstanbul, 2000, s.76.

[3] Ahmet Mumcu, Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara, 1976, s.71 vd.

[4] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 1, s.17, hük.2.

[5] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 10, s.94, hük.1.

[6] Örneğin, BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 8, s.14, hük.2.

[7] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 12, s.48, hük.1 (H. Şevval 1219/M. Ocak 1805); BOA., CZR.AHK.d., 13, s.7, hük.3 (H. Evahir-i Rebiülahir 1220/27 Temmuz 1805); BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 13, s.78, hük.2 (H. Rebiülahir 1222/M. Haziran 1807).

[8] Örneğin BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 11, s.44, hük.1.

[9] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 8, s.41, hük.4; BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 13, s.173, hük.2; BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 15, s.54, hük.2; BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 16, s.248, hük.3.

[10] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 8, s.102, hük.3.

[11] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 12, s.4, hük.1.

[12] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 10, s.137, hük.4.

[13] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 18, s.196, hük.3.

[14] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 16, s.103, hük.2.

[15] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 9, s.130, hük.6.

[16] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 12, s.64, hük.3.

[17] BOA., A.DVN.AHK.CZRK.d., 178, s.4, hük.4.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., İstanbul, 2000.

Mumcu, Ahmet; Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara, 1976.

Öztürk, Said; "*Sosyo-Ekonomik Tarih Kaynağı Olarak Ahkâm Defterleri*", Pax Ottomana: Studies in Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç (Edit. Kemal Çiçek), Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001, s.611-639.

Scanned by CamScanner

EKLER

EK-I

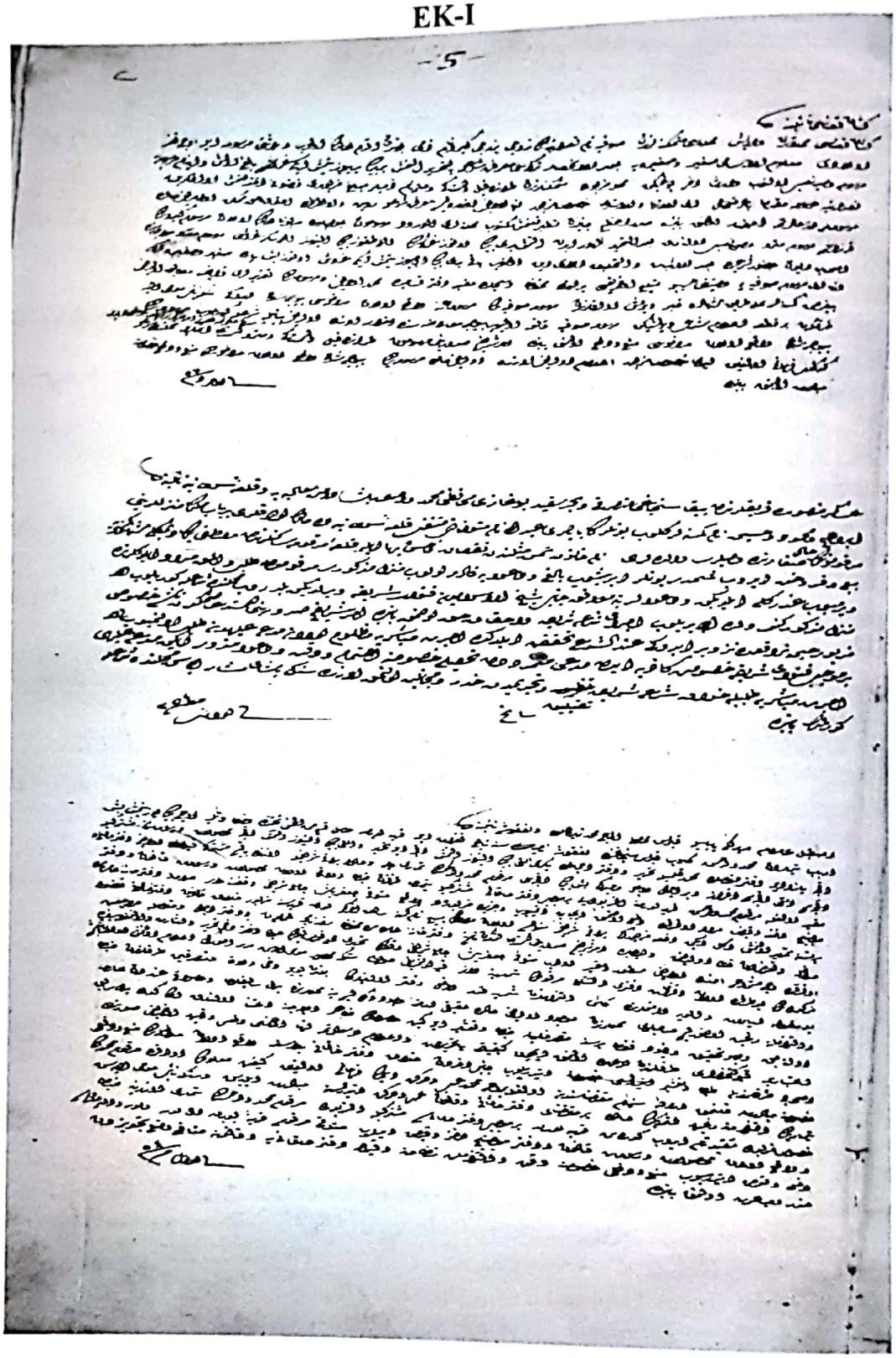

20 Numaralı Cezâir ve Rakka Ahkâm Defteri'nin 5. Sayfası

Scanned by CamScanner

EK-II

6 Numaralı Cezâir ve Rakka Ahkâm Defteri'nin 19. Sayfası

Scanned by CamScanner

EK-III

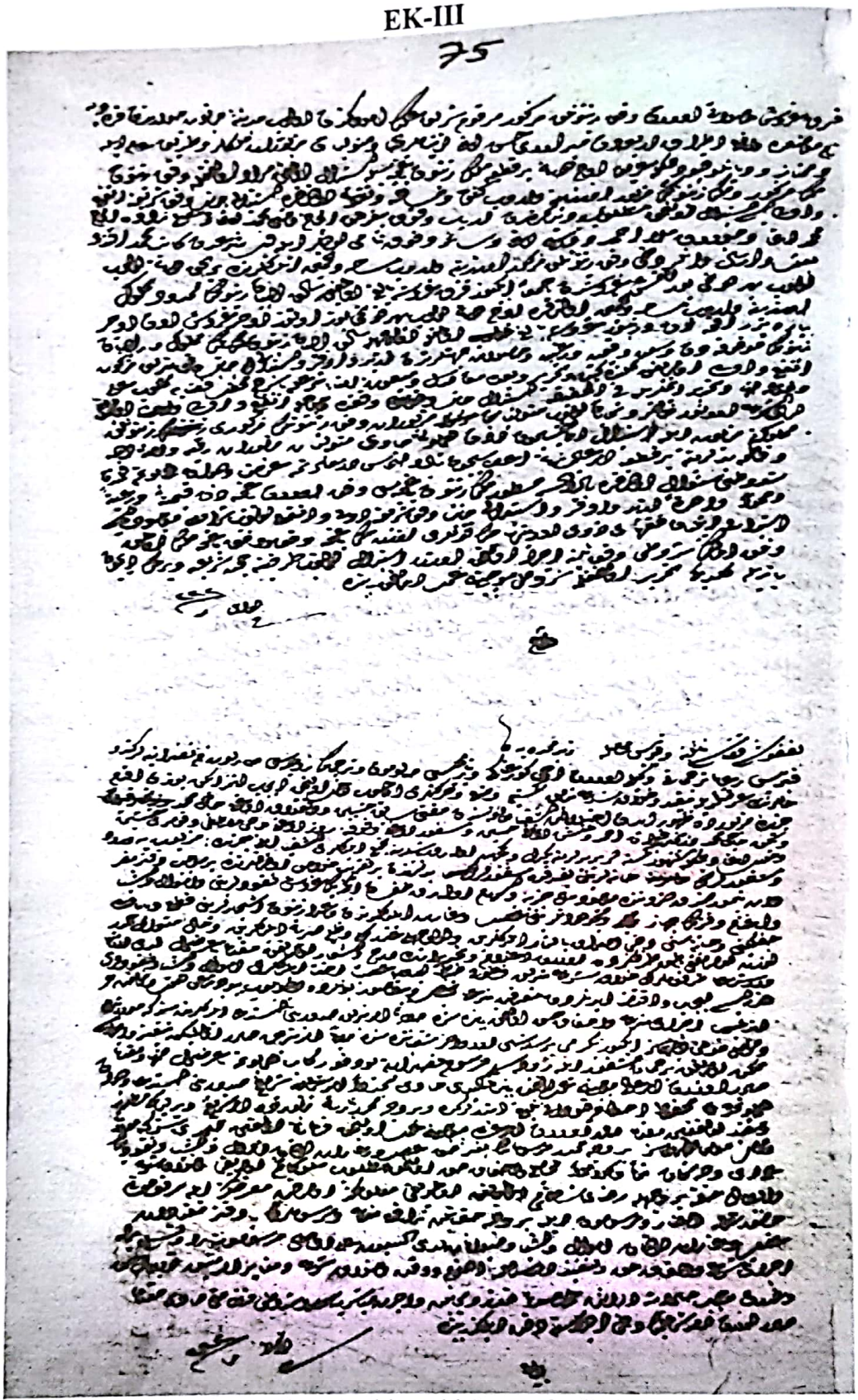

13 Numaralı Cezâir ve Rakka Ahkâm Defteri'nin 75. Sayfası

Scanned by CamScanner

1963-1974 Sürecinde Kıbrıs'ta Kızılay Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış

Ulvi KESER*

Giriş

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de jeopolitik önemine bağlı olarak Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kilit noktadadır. Coğrafî, fiziki, kültürel, folklorik değerler göz önüne alınınca ada Anadolu'nun bir parçasıdır (BCA. 030.01.64.394.7). Ancak 1950 yılında Kıbrıs tekrar öne çıkar ve önce İngilizlere karşı başlayan EOKA tedhişi 1 Nisan 1955 sonrasında Türklere de yönelir ve ada yaşanmaz bir hale gelir. Olup bitenleri henüz kavrayamayan İngilizler ise ne yapacaklarını bilmez bir durumdadırlar. Ancak Türk tarafında bu faaliyetlerle ilgili kıpırdanmalar da başlamıştır (Uzunoğlu, 13 Temmuz 2003). EOKA olayları karşısında Kıbrıslı Türkler de tamamen nefsi müdafaaya yönelik olarak Karaçete, Volkan, 9 Eylül, Türk Mukavemet Teşkilatı gibi organizasyonların içine geçerek kendilerini savunmaya çalışırlar (Keser, 2007: 249). Kıbrıs'taki kargaşa ortamı Zürih ve Londra anlaşmalarına kadar devam eder ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili görüşmeler sonrasında Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti tesis edilir.

Londra ve Zürih'te görüşülen ve 19 Şubat 1959 günü kabul edilip imzalanan (BCA, 030.01.38.227.17) ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını ortaya koyan anlaşma Kıbrıs'ta %60'ı Rumlardan, geriye kalanı da Türklerden oluşacak 2000 kişilik bir ordu öngörmektedir. Varılan anlaşmanın belki de en önemli maddesi garantör devlet sıfatıyla Türkiye'ye gerektiğinde adaya tek taraflı olarak müdahale hakkını sağlayan dördüncü maddesidir. Kurulacak üçlü karargâh içerisinde 950 Yunan ve 650 Türk askerî personeli görev yapacak ve bu güç tesis edilecek 2000 kişilik Kıbrıs ordusunu yetiştirmekle sorumlu olacaktır.

Öte yandan bütün hayatı çelişkilerle dolu olarak geçen ve EOKA'nın elinde adeta bir oyuncak olan Makarios (Halkın Sesi, 23 Eylül 1958) 2 Mart 1961 günü EOKA'cı Fotis Pittas'ın Frenaros köyünde dikilen büstünün açılışında EOKA'cıların eserini tamamlamak için birlik beraberlik içinde olmaları gerektiğini ve onların kanlarıyla temelini attıkları binayı tamamlamak işine devam etmeleri gerektiğini belirtir. Diğer taraftan EOKA'nın eli kanlı liderlerinden Nikos Sampson'un kurduğu OPEK (Kıbrıs Rumlarını Koruma Teşkilatı) 1961 Nisan'ında Başkan Promitheus imzasıyla yayımladığı bir bildiriyle hem Kıbrıslı Türklere ve Türkiye'ye hem de Kıbrıslı Rumlara gözdağı vermeğe çalışır. Türk toplumunun "Kıbrıs Rum olduğu kadar Türk'tür"

* Doç. Dr., Atılım Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara

Scanned by CamScanner

şeklindeki sağduyulu yaklaşımına her zaman "Ben Kıbrıs'ım, Kıbrıs benimdir." şeklinde cevap veren Makarios 15 Ağustos 1962'de Kykko Manastırı'nda yaptığı konuşmada yollarının EOKA olduğunu belirtir. 1960–1963 döneminde Londra ve Zürich anlaşmalarının isabetsiz ve kendi iradesinin dışında imzalandığını tekrarlayıp duran Makarios, Enosis hedefine ulaşabilmek için Kıbrıs Cumhuriyeti'ni atlama tahtası olarak görür. EOKA'nın bütün ileri gelenleri kilit noktalarda görevlere getirilir ve gizli silahlanmaya da hız verilir. Makarios bunun için bu dönemde bütün gücünü Anayasanın ve özellikle Türklerle ilgili olan 13. maddenin değiştirilmesi yönünde yoğunlaştırır. Oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmaya ve daha sonra ortaya çıkacak Akritas Planı ile adadaki bütün Türkleri katletmeye yönelen Rumlar oluşturulan Cumhuriyetin korunmasına da müsaade etmezler.

Türklere verilen hakların ortadan kaldırılması ve bu hakların Rumlara verilmesi veya Rumlar lehine değiştirilmesi Türk toplumunu adada azınlık haline getireceğinden Makarios, İngilizlerden aldığı olumlu sinyallerle planını uygulamaya koyar. Bu konuda faaliyette bulunan sadece Makarios da değildir. Rum tarafının bütün ileri gelenleri ellerine geçen her fırsatta tahrik edici davranışlar ve konuşmalarla Enosis fikrini sıcak tutma gayreti içine girer. Ayrıca İngiltere'nin adada Akrotiri ve Dikelia askerî üslerini açmasını müteakip Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin garantör ülke olarak geri planda kalmaları, kâğıt üzerinde nüfus olarak Türklerden daha fazla olan Rumların Türkleri nasıl olsa kolayca alt edebiliriz düşüncesine kapılmalarına sebep olur ve Makarios, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların Enosis hayalleri bir kere daha kabarır. Makarios'un planı Rum okullarından Rumların kontrolündeki Kıbrıs Radyosu'na kadar bütün imkânların zorlanmasıyla devam eder. Kıbrıslı Türklere karşı gösterilen bu kin ve nefret duygusu sıradan Rumlar için de geçerlidir. Bu dönemde bütün resmi törenlerde Yunan millî marşı çalınır, Lefkoşa'daki Başkanlık Sarayı ile Cumhurbaşkanı Makarios'un makam aracına da Yunan bayrağı asılır. 16 Ağustos 1960 tarihinden itibaren yayın yapan Kıbrıs Radyosu da 'tahrik kumkuması, Türklük düşmanı, öfke makinesi' (Nacak, 14 Haziran 1961) olarak faaliyette bulunmakta ve Kıbrıslı Türklerin tepkisini çekmektedir. 1960–1963 yılları arasındaki 3 yıl içinde Londra ve Zürich anlaşmalarının isabetsiz ve kendi iradesinin dışında imzalandığını tekrarlayıp duran Makarios, Enosis hedefine ulaşabilmek için Kıbrıs Cumhuriyeti'ni atlama tahtası olarak görür. EOKA'nın bütün ileri gelenleri kilit noktalarda görevlere getirilir ve gizli silahlanmaya da hız verilir. Makarios bunun için bu dönemde bütün gücünü Anayasanın ve özellikle Türklerle ilgili olan 13. maddenin değiştirilmesi yönünde yoğunlaştırır.

EOKA kâğıt üzerinde dağıtılmış gibi görünse de Kıbrıs Rum gizli ordusunun el altından kadrolarını tamamlayıp eğitim ve teşkilatlanması 1961'de başlar ve EOKA'ya ait teslim edilmeyen, ayrıca silah depolarından alınan silahlarla Trodos Dağları'nda faaliyetler devam eder. 1963 Aralık ayına gelindiğinde bu

Scanned by CamScanner

kadroda 10.000 civarında eğitilmiş ve silahlı Rum vardır. Böylece Rumlar meseleyi silahla halledebilmek için harekete geçerler. 1959 Zürich ve Londra Anlaşmaları'ndan sonra Atina'da yayımlanmaya başlayan ve Atina'dan Kıbrıs'ta bulunan EOKA mensuplarına gönderilen 'Agonitis/Mücadeleci' isimli gizli Rum gazetesiyle ilk defa ortaya çıkan ve 21 Nisan 1966'da Grivas yanlısı yayın yapan Patris gazetesinin ana hatlarıyla yayımladığı ve EOKA liderlerinden Polikarpos Yorgacis'den Cumhurbaşkanı Makarios'a, Nikos Sampson'dan Glafkos Klerides'e kadar birçok kişinin kanlı eylemlerinden sorumlu olduğu 'Akritas Planı' uygulamaya konulur.

21 Aralık 1963 Rum Saldırıları ve Kanlı Noel Dönemi

Kıbrıs'ta Rumların Türklere yönelik faaliyete geçecekleri konusunda İngilizlerin de bilgisinin bulunması sonucunda İngiltere İçişleri Bakanlığı da harekete geçer. Konuyla ilgili olarak İngiltere, adada bulunan yöneticilerini uyarır. Buna göre adada ortaya çıkan hareketlilikle ilgili olarak TMT karargâhı, bölge komutanlıklarına direktif vererek Rumlar tarafından Türklerin haklarına yönelik meydana gelebilecek herhangi bir harekete derhal karşı konulmasını emretmiştir (FO.371/168967-XC14311). İngilizler bu arada TMT mensuplarının cesaretleri sayesinde herhangi bir duruma karşı koyabilecekleri ancak gerekirse Kıbrıs Türk Alayı'ndan da destek görebilecekleri, hatta bu konuda Türkiye'den de yardım sağlayacakları konusundadır (FO.371/168967-XC14311). İngiltere İçişleri Bakanlığı, Mayıs 1963 tarihinde muhtemel bir çatışmayla ilgili olarak adada bulunan TMT üst kademesiyle bölge komutanları, Kıbrıs Türk toplumu liderleri, ayrıca Kıbrıs Türk Alayı'nda görevli subaylarla TC Lefkoşa Büyükelçiliği görevlilerinden oluşan bir liste hazırlar (FO.371/168967-XC14311). İngilizler muhtemelen TMT'nin Rum saldırılarına karşı alarm durumuna geçirildiğini tahmin etmekle beraber bu konuda ellerinde pek fazla bilgi olmadığından da yakınırlar. İngilizler istedikleri türden bilgilere sahip olabilmek için TMT karargâhına veya bölge karargâhlarına sızmak gerektiğinin bilincindedirler ancak "çok sıkı, son derece sadık ve disiplinli" bir örgüt olarak nitelendirdikleri TMT içine sızmak pek de kolay değildir (FO.371/168967-XC14311). Durum böyle olunca İngiliz idaresinin bir endişesi de bunun Türklerin bir taktik planlaması olduğu ve Rumları böylece korkutacakları şeklindedir. İngilizlere göre Türkler her daim bıçakları törpülemişler ve savaşa hazır durumdadırlar. İngilizlere göre her ne kadar Rumlar da EOKA mensuplarını alarma geçirmiş olsalar da yapılacak en iyi davranış Rum tarafını herhangi bir tek taraflı hareketten kaçınmalarını sağlamaktır. Ancak bu konuda Kıbrıslı Rumlar planlarını çok daha önceden hazırlamışlardır (Zafer, 24 Şubat 1967);

"...Rum tecavüzünün 21 Aralık akşamı başlaması sadece tesadüftür. Gerçi tecavüz için bir plan mevcuttu fakat bunun tatbik tarihi 21 Aralık değildi. Tecavüze karar verildikten sonra Rum teşkilatı, Türkleri gerek gücünü yoklamak ve gerekse gözdağı vermek için faaliyete girişti. Geceleri sokak başlarını tutan

Scanned by CamScanner

Rum tedhişçileri Türkleri yoklamakta, yalnız buldukları Türklere kurşun sıkmakta ve bir terör havası yaratarak Türklerden gelecek reaksiyonu ölçmeye çalışmaktadır. Bu sırada Makarios da bilinen teklifi yapmış ve anayasanın 13 maddesini değiştirmek istemişti. Bu sırada Makarios'un ağzından düşürmediği bir söz vardır; '64'te çok şeyler olacak.' Hemen hemen her beyanatının ve sözünün sonunu bu cümle ile bitiren Makarios'un belirtmek istediği husus şuydu; 'Rum halkı hazırlıklı olun. 1964 yılında Türklere karşı harekâta girişilecek.' Nitekim tecavüzden Rum halkının haberi vardı ve bu halka hafif tertip çıtlatılmıştı. Rum tedhişçilerinin köşe başlarını tutarak Türkleri yoklaması Türkler arasında haklı bir reaksiyon yaratmıştı. Nitekim o akşam bazı Türklerin Tahtakale mahallesinde Rum tedhişçilerin yoklama tekliflerini reddetmesi mevcut reaksiyonun bir neticesiydi. Rum tedhişçiler ileri giderek yoklanmayı reddeden Türklere ateş açınca Rum planı bir anda alt üst olmuştu.

Tecavüzü bir an önce gerçekleştirmek isteyen Rum teşkilatı Makarios'u sıkıştırıyordu. Nitekim Tahtakale olayından sonra durumu yatıştırmak yoluna giden Makarios'a Yorgacis, 'Ya şimdi, ya hiçbir zaman' diyerek rest çekmişti. Akabinde de Baf Kapısı istasyonunda yapılan bir toplantıda aniden patlak veren olayın, tecavüz olayının başlangıcı sayılması kabul edilerek Akritas Planı'nın derhal tatbik sahasına konması kararlaştırılmıştı. Karar Makarios'a bildirildiğinde Makarios, 'Hayırlı olsun' diyerek saraydaki silah deposunu teşkilata devretmiştir..."

Türk bölgesine geçmeye çalışan ve Kıbrıslı Türkleri taciz etmeye yönelik girişimlerde bulunan EOKA'cıların hareketleri TMT tarafından yakından takip edilmektedir (KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007). TMT'nin verdiği hürriyet mücadelesinde başarılı olmasının sırrı mütevazı, ortada görünmekten hoşlanmayan, yaptığı görevle ilgili olarak uluorta konuşup kendisini, ailesini ve Kıbrıs Türk toplumunu tehlikeye atmayan, kendisine verilen görevi layıkıyla yerine getirip sessizce yeni görevler verilmesini bekleyen bu insanlarda gizlidir. Bununla beraber istihbarata karşı koyma kapsamında yanlış yapanlar veya yanlış yaptığını bilemeyenler de teşkilatın gizliliğini koruma bağlamında kontrol altında tutulurlar ve bu kişiler teşkilat dışına çıkartılarak, aktif görevden alınarak, ikaz edilmek suretiyle ve farkına varamadığı yanlışlıkları göstermek suretiyle ikaz edilerek EOKA'ya ve İngiliz idaresine bilgi akışının önüne geçilir. Daha sonra Eskişehir Sancaktarlığı'na yapılan müracaatla söz konusu kişiyle ilgili olarak meydana gelecek olaylar ve bu kişinin herhangi bir şüpheli hareketi karşısında aynı yerde görevli 1834 numaralı arının bilgi vermeye devam edeceği duyurulur (KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007). TMT mensuplarının teşkilatı bir şekilde kendi şahsi çıkarları için kullanmaları veya teşkilata zarar verecek kişisel davranışların içerisine girmelerinin her şeyden önce TMT için büyük bir tehlike ve kötü bir imaj olacağının bilincindeki komuta kademesi yanlış hareketler içerisine girenleri takibe alır ve onları uyarır (KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37

Scanned by CamScanner

ve 298/007). Türkleri toptan yok etmek için İçişleri Bakanı Yorgacis tarafından silahlandırılan eski EOKA'cıların Türklere acımasız davranışlarda bulunması, daha sonra da yollara barikatlar kurarak Türk motosikletlileri durdurmaları ve dayak ve küfürle kimliklerini göstermelerini istemeleriyle 21 Aralık 1963 Cuma günü tansiyon iyice yükselir (BA.030.01.64.394.29). Rumların ve EOKA'nın bütün baskı, tedhiş ve olumsuz davranışlarına karşılık TMT'nin özellikle komuta kademesinde görev yapanların sağduyulu ve soğukkanlı girişimleriyle sivil Rumların zarar görmesinin de önüne geçilir. Ne acıdır ki özellikle Aralık 1963 tarihinde Kıbrıslı Türklerin sağduyulu yaklaşımları ve TMT'nin sivil Rumları korumaya yönelik girişimleri aynı karşılığı Rumlardan görmeyecektir (KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007);

"Sancaktarlığa *Tunçbilek, 9 Aralık 1963*

Köyümüzün Kumsal bölgesi diye bilinen Mehmet Akif Caddesi üzerinde Bay Muvaffak Necdet'e ait yeni inşaatın kalıp işleri maalesef bir Rum'a verilmiştir. Bunu bahane eden ve kalıpçılık sanatı ile iştigal eden birkaç arım bana şikâyet ederek bu işin doğru olmadığını söylemekte ve Rum'un tahtalarını yakacaklarından bahsetmektedirler. Ben de yapacakları bu işin doğru olmadığını ve hiçbir zaman böyle bir şeye tevessül etmemelerini kendilerine tebliğ etmiş bulunmaktayım. İleride herhangi bir hadise zuhurunda arıların isimleri yanımda mahfuzdur."

Tahtakale mahallesinde Girne'den Lefkoşa'daki evlerine dönen iki arabadaki 6 erkek ve dört kadından Zeki Halil ve Cemaliye Emirali Rum polislerin kırmızı ışıkta kendilerini durdurup evlerinden sadece birkaç yüz metre uzakta üzerlerine makineli tüfeklerle ateş açmalarıyla hayatlarını kaybeder. Bu dönemde sadece Rum polislerinde silah vardır ve Türk polislere silah verilmemiştir. EOKA'cıların başında ise Yunanistan'da darbe girişiminde bulunan General Kizikis vardır ve NATO silahlarıyla teçhizatlanmış Rumlara emir komuta etmektedir. Savunma Bakanı Yorgacis, Makarios'un şahsi doktoru Vassos Lyssarides ve Nikos Sampson'un idaresindeki EOKA'cılar Akritas Planı'nı uygulamaya geçer. Bu arada Kızılbaş bölgesine hareket eden tim görevlileri Ortaköy deresine yakın bir yerinde bir Rum'un mukavemeti ile karşılaşırlar ve ilk Türk kurşunu ile yaralanan Rum bölgedeki diğer Rumlara bilgi veremeden yaralı olarak teslim alınır (BCA.030.01.64.394.29).

Kumsal Katliamı

23 Aralık günü de Rumların saldırıları bütün şiddetiyle devam eder ve aynı gün "insan hafızasının dahi kabul edemeyeceği tecavüzler" (KGMA. K-4643, 1964/9-4/Kıbrıs Dış Bağışlar) yanında dünyada eşine az rastlanacak türden bir vahşet yaşanır. Kumsal bölgesinin ölü bölge olarak düşünülerek savunmasız bırakılması üzerine, uzun zamandır bu bölgede Türklerle yaşayan ve Türkleştiği

Scanned by CamScanner

zannedilen Avrağami isimli Ermeni asıllı bir Rum'un bu bölgede Türk direnişi olmadığını Rumlara haber vermesiyle Rum katliamları da derhal başlar. Terezepulos kod isimli bir Yunan subayının komutasındaki 150'den fazla Rum bu bölgede bulunan Severis Un Fabrikası'ndaki Rumların ateş desteğiyle Kumsal bölgesine gelirler ve Lefkoşa'nın Kumsal semtinde İrfan Bey Sokak, 2 numarada oturmakta olan Kıbrıs Türk Alay Komutanlığı doktoru Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın 37 yaşındaki eşi Mürüvvet İlhan, çocukları 6 yaşındaki Murat, 5 yaşındaki Kutsi ve henüz 10 aylık olan Hakan saklandıkları banyo küvetinde Rumlar tarafından katledilirler (İlhan, 13 Aralık 2007). Tarihe 'Kumsal Katliamı' olarak geçen ve "tek suçları babalarının bir Türk subayı olması olan masum çocukların Rumlar tarafından katledildiği" bu olayın gerçekleştiği ev daha sonra söz konusu evin sahibi olan Hasan Yusuf Kudum tarafından 'Barbarlık Müzesi' haline getirilir. Öte yandan yıllar sonra bu katliamı Türk askerlerinin yaptığı ve Rumlara karşı bir tahrik unsuru olarak kullanılmak istendiği şeklinde bazı iddialar Nikos Sampson ve KKTC'de yaşayan bazı gruplar tarafından iddia edilir (Denktaş, 8 Temmuz 2003);

"...Bunu söyleyen, yani Rum söylese neler yaptığını, Rum söyler bunu Türk'e mal etmek için ama bunu Rum'dan alıp da içimize yaymak isteyen birkaç kişi var. Tabii tutarsız bir şeydir. Kumsal bir bölge içerisinde bir ev değil bir yöredir. Kumsal bölgesi içerisinde gelip de katliamı yapanların kimler olduğunu bilen ve hatta bunlara karşı av tüfeğiyle savaşan insanlar vardır. Onun için bu iddia tutar bir şey değildir. Mesela mahkeme mukayyeti Hasan Bey vardı. Hasan Bey gelenlerin sakallı, sakalları uzamış Rumlar olduğunu, komando kılığında Yunanlılar olduğunu, bunların etrafında Rumlar olduğunu gören ve bunlara karşı savaşan bir insandır. Dolayısıyla bu tutmayan bir yalandır..."

Öte yandan aynı eve yapılan Rum saldırısında ağır yaralanarak Türkiye'ye getirilen Ayşe Halil, Nevber Ali ve kızı Işın İbrahim'le ilgili olarak Ankara'da derhal ilk müdahale yapılır ve yaralılar hastaneye kaldırılırlar. Söz konusu yaralıları merak edenler arasında Avustralya'nın Victoria bölgesinde yaşamakta olan Ayşe Halil ve Nevber Ali'nin kardeşleri Nevzat Mustafa da bulunmaktadır ve konuyla ilgili olarak Kızılay Genel Merkezine bir mektup göndererek "Pek sayın bayan veya bay! Bir Kıbrıslı olup 7 seneden beri Avustralya'da bulunmaktayız. Kıbrıs'ta çıkan son karışıklıklar yüzünden Ayşe Halil İbrahim ve küçük bir kız çocuğunun gene Nevber Ali Cafer ismindeki kız kardeşlerimin yaralı olarak Ankara'ya kaldırıldıklarını haber aldık. İyileştiler mi? Hâlâ daha oradalar mı hiç bilmiyoruz ve çok merak ediyoruz. Eğer hâlâ daha Ankara'daysalar onlardan bize bir haber veyahut adreslerini göndermek mümkün değil mi acaba? Çok rica ediyoruz bizden bunu esirgemeyiniz, adreslerini bize bildirin veyahut iyi veya kötü bir haber. Ayşe Halil İbrahim 24 yaşlarında, Nevber Ali Cafer 36 yaşlarında. Saygılarımla" der (KGMA. K. 4634, D.1964–65, 9/4). Konuyla ilgili olarak verilen cevapta ise "Kız kardeşiniz Ayşe Halil, Nevber Ali ve Işın İbrahim haberdar edilmiş, kendileri halen Ankara'da

Scanned by CamScanner

bulunduklarından size mektup yazmaları hususunda ayrıca ilgili memurumuza talimat verilmiştir. Adı geçen akrabalarınız tedavi edilmiş olup halen sıhhi durumları gayet iyidir" denilir (KGMA. K. 4634, D.1964–65, 9/4).

Kızılay'ın Adaya Yardım Faaliyetleri

1963 sürecinde Kıbrıs'a yapılan yardım faaliyetleri esasında yaşayan Kıbrıs Türklerine yönelik ilk yardımlar değildir. Örneğin daha Eylül 1953 döneminde Baf ve civarında meydana gelen deprem felaketi nedeniyle ilk etapta Kızılay tarafından 50 çadır gönderilmiş, ayrıca 40 bin liralık yardım malzemesi bizzat Başkonsolos Burhan Işın vasıtasıyla yetkililere teslim edilmiştir. Daha sonra bu yardımlara 50 çadır daha eklenmiştir. Özellikle 1 Nisan 1955 sonrasında EOKA mensuplarının saldırılarına maruz kalan masum Kıbrıslı Türkler de zaman zaman Kızılay'dan yardım isteğinde bulunurlar. Örneğin 26 Ağustos 1958 günü EOKA'cılar tarafından uçuruma atılarak köprücük kemiği kırılan ve İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi'nde bir dizi ameliyat geçiren Alişan Hasan isimli Türk polisin bütün masrafları Kızılay tarafından karşılanır. Kıbrıs'ta Rum saldırıları sonrasında Rumlarla alışverişi kesen bir Türk firmasının İstanbul Balıkçılık Bürosu'na yaptığı Türkiye'den ithalat yapmak istedikleri yönündeki önerileri ise firma tarafından Kızılay'a iletilir ve adaya Kızılay yardım gemileri haricinde vasıta olmadığından bu araçlarla Kıbrıs'a balık ve deniz ürünleri gönderilmesi talep edilir. Kızılay tarafından ayrıca 27 Haziran 1958, 29 Ağustos 1958 ve 13 Eylül 1958 tarihlerinde Kıbrıs'a toplam 491 bin liralık yardım malzemesi gönderilir. Hareket isimli motorla ve Mersin Kızılay şubesi kanalıyla gönderilen yardım ise 120 çuval makarna, 250 çadır ve donanımından oluşmaktadır. Bu arada Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin girişimiyle özellikle 1958 yılında artan EOKA saldırıları karşısında evlerinden göç etmek zorunda kalan insanlara çadır, battaniye, şeker, pirinç, makarna, fasulye, mercimek ve nohut yanında acil tıbbi malzeme ve ilaç da sevk edilir. Kıbrıs'ta 1958 yılında seyyar hastane kurulacağı yönünde basında haberler çıkması üzerine bazı vatandaşlar da bu hastanede gönüllü olarak çalışmak üzere Kızılay'a müracaat ederler. Öte yandan 30 Aralık 1959 gecesi yağan şiddetli yağış nedeniyle büyük zarara uğrayan, evleri ve tarlaları sel suları altında zarar gören Kıbrıslılara da aynı şekilde Kızılay yardım etmiştir. 1961 yılında adada yaşanan büyük kuraklık neticesi perişan olan Kıbrıslı Türk çiftçilere 1000 ton buğday ve 500 ton arpa yardımında bulunulmuştur. Zor durumdaki Türk çiftçilere yönelik olarak Kızılay tarafından adaya ayrıca 250 ton çimento ile 200 bin adet kiremit de gönderilir. Bu yardımların dışında yine aynı dönemde zirai kalkınmasına yardımcı olmak ve yem bitkileri ziraatını teşvik etmek maksadıyla Kıbrıslı Türk çiftçilere 1 ton korunga ile 2 ton fiğ tohumu da hibe yoluyla sevk edilir (KGMA. K-3542, 1950-1961/9-4 Kıbrıs). Öte yandan Tercüman gazetesi tarafından Kıbrıs Türklerine yardım amacıyla açılan kampanya çerçevesinde çeşitli bankalara yapılan toplam 134 bin lira da Kızılay aracılığıyla Kıbrıs Türklerine Yardım Komitesi'ne teslim

Scanned by CamScanner

edilir. Söz konusu bu komite "Kıbrıs'taki ırktaşlarımıza memleket ölçüsünde nakdi yardım temin etmek ve toplanan paralarla alınacak çeşitli gıda maddelerini göndermek ve bu suretle adada son günlerde vukua gelen müessif hadiseler dolayısıyla soydaşlarımızın ıstıraplarını tedvin eylemek maksadıyla" Ankara'da Temmuz 1958 tarihinde Kızılay Genel Müdürü ve Afyon milletvekili olan Rıza Çerçel başkanlığında kurulmuştur. Bu komitenin kurulmasının hemen ardından ilk etapta yardımda bulunanlar Halk Bankası, Çimento Sanayi İşletmesi Müdürlüğü, Merzifon Kızılay Şubesi, Sümerbank Yünlü Sanayi Müessesesi başta olmak üzere yurdun çeşitli yerlerinden yurttaşlar olur (KGMA. K-4134.1958.9-2 Kıbrıs). Bu yardım kampanyasına Türkiye'nin her yanında bütün Kızılay şubeleri ellerinden gelen çabayı göstererek ve farklı etkinlikler düzenleyerek katılırlar. Örneğin bu yardım kampanyası çerçevesinde Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından neredeyse bütün Türkiye'yi dolaşan ve 30 kişinin görev aldığı bir halk oyunları ekibi oluşturulur ve Ağustos 1958 tarihinden itibaren faaliyete geçen söz konusu bu ekibin ziyaret ettikleri il ve ilçelerde masrafları ve konaklamaları bölgenin imkanlarından karşılanır. Halk oyunları ekibi sorumluları ve ekipte görev alanlar elde edilen hâsılattan pay almazlar ve gerek yapılan nakdi yardımlar gerekse temsiller sonrasında toplanılan seyir ücreti toplanarak doğrudan Kıbrıs Türklerine Yardım Komitesi'ne sevk edilir. Halk oyunları ekibinin Ağustos sayında ziyaret ettiği ve oyunlar sergilediği yerler arasında Afyon, Konya, Adana, Malatya, Tarsus, Mersin, İskenderun, Gaziantep, Kayseri, Eskişehir ve Sivas da bulunmaktadır. İlk bir ay içinde ekibin Kıbrıs için topladığı yardım 30 bin liradır ve halk oyunları ekibi 1 Ekim 1958 tarihinden itibaren yurtdışında da aynı şekilde gösteriler yapmağa başlar (KGMA. K–4130.1958.9-2B Kıbrıs). Yardım faaliyetlerine girişen vatandaşlar zaman zaman Kıbrıs'ta ailesi Rumlar tarafından öldürülmüş çocukları evlat edinmek için de Kızılay'a müracaat ederler (KGMA. K–4178,1964–1967/9-2 Kıbrıs). Bu arada Kızılay'a müracaat eden Ragıp Özer isimli emekli bir albay resim sanatçısı olduğunu belirterek yaptığı iki yağlıboya tabloyu Kızılay'a vermek istediğini belirtir ve bu resimlerin Kıbrıs davasının sembolü yapılmasını ister.

1963 Sonrası Kıbrıs'a Yardım Faaliyetleri

Bu dönemde 500 kapasiteli Kızılay ilk yardım hastanesi halen TC Lefkoşa Büyükelçiliği'nin bulunduğu yerde geçici çadırlarda hizmet vermeye başlar. Daha sonra da Kız Enstitüsü'nün kapısı, penceresi olmayan inşa halindeki binasına taşınır. Takip eden günlerde eski tütün fabrikasının düzenlenmesiyle de Lefkoşa Türk Genel Hastanesi ortaya çıkar. Kızılay, 21 Aralık 1963'te Rum saldırılarının tekrar başlamasıyla beraber 6 gemilik yardım malzemesini de Türk Cemaat Meclisi aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için Kıbrıs'a gönderir. Bu yardım malzemelerinden önce adaya sevk edilenler ise 24 Aralık 1963 tarihinde, yani Kanlı Noel olarak adlandırılan günden hemen bir gün sonra

Scanned by CamScanner

Türk Hava Yolları uçakları ile 96.980 liralık malzeme, gıda yardımı, ilaç, pansuman malzemesi sevk edilir. Adadaki İngiliz makamlarının da onay vermesi sonrasında gönderilen bu ilk yardım paketinde 50 şişe kan ile 35 şişe plazma ve yeteri sayıda kan verme donanımı da bulunmaktadır. İngilizlerle yapılan görüşmeler sonrasında adada acil durumlarda müdahale etmek üzere bir hastane kurulması da söz konusu olduğundan bu konuyla ilgili altyapı çalışmaları da derhal tamamlanır. Ayrıca Kıbrıs'ta Rum saldırıları sonucunda yaralanmış olan sivil hakle müdahale edebilmek ve onları Türkiye'ye nakledebilmek maksadıyla bir doktor ve iki hemşire görevlendirilir ve 26 Aralık 1963 günü İngilizlere ait askeri üslere inmek üzere havalanan Türk Hava Kuvvetlerine ait üç askeri uçakla 47.313 lira değerinde ilaç, pansuman malzemesi, giyecek ve battaniye adaya gönderilir. Aynı uçaklarla Ankara'ya getirilen hasta ve yaralı Türklerin hastanelere sevk edilmeleri, giyecek ihtiyaçlarının karşılanması ve iyileşmelerini müteakip tekrar adaya gönderilmeleri de Kızılay aracılığıyla gerçekleştirilir. Kızılay özellikle Aralık 1963 döneminin son günlerinde o kadar hızlı ve programlı bir çalışma içine girer ki Kıbrıs'ta acil hasta ve yaralıların ihtiyaç duyduğu ancak piyasadan o an temini pek de mümkün görülmeyen pek çok sağlık malzemesi acil durumlarda kullanılmak üzere Ankara'da hazır bekletilen 500 yataklı acil harp hastanesi kadrosundan alınarak temin edilir ve Türk Hava Kuvvetleri uçaklarının uçuş kapasiteleri de göz önüne alınarak bütün yardım malzemeleri adaya derhal sevk edilir. Kızılay'ın Lefkoşa'da açılacak sahra hastanesi için görevlendirdiği 5 doktor, 4 teknisyen, 10 hemşireden oluşan 19 kişilik personeli ve sahra hastanesinin bütün malzemeleri de 31 Aralık 1963 günü adaya üç askeri uçakla sevk edilir. Kıbrıs'ta tesis edilmesi planlanan Kızılay hastanesinin dışında seyyar ilk yardım hastanesinin ilk kadrosu Kızılay İdari Ekip Başkanı Dr. Mehmet Kengerli başkanlığında Başhekim Op. Dr. Ali Kabalak, Op. Dr. Necati Erdentuğ, Op. Dr. Hasan Karaağaç, Dr. Cahit Palantekin, Dr. İsfendiyar Koçman, hemşireler Emine Çetin, Gülten Gezer, Sedar Özer, Şaduman Ozan, Emine Keler, İftadiye Koca, Türkan Yücel, Hatice Öztürk, Şaziment Görücü ve teknisyenler Osman Çakıroğlu, İbrahim Ünal, Şevket Atmaca ve Bekir Bedir'den oluşmaktadır (KGMA. K-4637.1964.9-4 Kıbrıs). Kan merkezinde ayrıca hemşire Seder özer, Şadıman Ozan, Emine Keler, İftadiye Koca, Türkan Yücel, Hatice Öztürk ve Şaziment Görücü hizmet vermektedir (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Bu heyetin yurda dönmesinin ardından adaya Dr. İsmail Urman, Dr. Selçuk Gürkaynak, Dr. Fuat Toktamış, Dr. Ali Acunaş, teknisyen Ekrem Şaldırak, Haşim Balcı, Ahmet Baştuğ, hemşire Mürüvvet Akseki, Naciye Akyıldız, Gülsevim Güvenoğlu, Belkıs Torosdağlı gönderilir (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Kızılay ilkyardım hastanesinde bu dönemde idari faaliyetler, temizlik ve mutfak da dâhil olmak üzere toplam 34 personel görev yapmaktadır. Söz konusu bu üç uçağın 31 Aralık 1963 günü Ankara'ya dönüşleri sırasında adadan acil hasta ve yaralıları da getirmeleri planlandığından uçaklarda bir doktor ve bir

Scanned by CamScanner

hemşire de görevlendirilir. 24-31 Aralık 1963 sürecinde Kızılay'ın üç ayrı seferde adaya yaptığı harcama tutarı ise 693.387 liradır. Bu bir hafta içinde ayrıca ülkenin farklı yerlerinde toplanan 360 şişe kan da gönderilmiştir. Kızılay ayrıca 31 Aralık 1963 tarihinde yayımladığı bir duyuruyla "hadiselerin devam ettiği hatta kadın ve çocuk nazarı itibara alınmaksızın Türkleri imha siyaseti güdüldüğü" öğrenildiğinden uzun vadeli ve büyük ölçüde bir yardım kampanyasına başlandığını da duyurur. Aynı gün Başbakanlık tarafından Kızılay'a 200 bin liralık yardımda bulunulur. Bu yardım kampanyası dâhilinde elde edilen gelirle ilk etapta alınan ve peynir, bulgur, pirinç, fasulye, nohut, yeşil mercimek, zeytinyağı, vita yağı, şeker, makarna ve undan oluşan 17.632 kilo gıda malzemesi 4 Ocak 1964 günü üç uçakla gönderilirken 300 tonluk bir yardım da deniz yoluyla İskenderun'dan Mağusa'ya sevk edilir (KGMA. K-4637.1964.9-4 Kıbrıs). 3 Ocak 1964 günü Kızılay'a ulaşan Rauf Denktaş imzalı acil bir yazıda ise adada Türklerin acil gıda stoklarının tükendiği, aylık ihtiyaç olan 1500 ton un ve 1500 ton bakliyat yanında akaryakıta ve çatışmalar ve göç nedeniyle çalışamaza durumda olan insanların da paraya ihtiyacı olduğu bildirilir. Kızılay tarafından bu arada Türkiye'de kalan ve adaya dönemeyen Türklere de 3 Ocak 1964 günü 5 bin liralık bir yardımda bulunulur (KGMA. K-4637.1964.9-4 Kıbrıs).

21 Ocak 1964 tarihi itibarıyla Kızılay tarafından Kıbrıs'ta hazırlanan ve pek çoğunun yanına "Rumlar tarafından kaçırıldı" şeklinde not düşülen kayıplar listesinde ise şoför, ev kadını, işsiz, itfaiye eri, hamal, işçi, öğrenci, berber, tamirci, marangoz, çoban, hamamcı, garson, yardımcı polis, mozaik ustası, memur, tüccar, madenci, boyacı, öğretmen, çiftçi, aşçı, saraç gibi sivil ve masum toplam 221 Kıbrıslı Türk'ün ismi bulunmaktadır (KGMA. K-4378.1964.9-4/1 Kıbrıs). Aynı günlerde bizzat Kızılay tarafından Adnan Öztrak'a hazırlatılan Kıbrıs'la ilgili raporda ise 1963 sonrası süreçte Kıbrıslı Türklerin durumu ayrıntılarıyla irdelenir ve Kıbrıs Türk cemaatinin çarpışmalar, göç edenler, Türk Genel Hastanesi'nde yatanlar, şehit ve kayıp aileleri olarak A Grubu, sayısı her gün değişen mahsur köylerde toplanan göçmenler olarak B Grubu ve işsizler ve parasızlar olarak da D Grubu olarak kategorize edildiği belirtilir. Buna göre adada şeker yoktur ve sadece 15 günlük pirinç, bir haftalık fasulye, üç aylık yağ kalmıştır. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi tarafından hazırlanan 100 bin kişinin bir senelik gıda ihtiyacının karşılanmasına yönelik talep ise 'mübalağalı' bulunur (KGMA. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs). Aynı rapora göre Türk Cemaat Meclisi'nin 845 öğretmen ve 124 memur kadrosu bulunmaktadır. Meclisin 886 bin sterlinlik masrafının 400 binlik kısmı Anayasa gereği merkezi hükümet bütçesinden, 100 bin sterlinlik kısmı gelir vergisinden ve 50 bin sterlinlik kısmı da murakabe harçlarından karşılanmaktadır. 12 Ocak 1961 tarihinde 5. parti olarak Kıbrıs'a yapılan ve margarin, makarna, fasulye, pirinç, şeker, nohut, glikoz, bulgur, patates, zeytinyağı, vita yağı, mercimek, pastırma, sucuk, baklava, beyazpeynir, nişasta, muhtelif çorbalık, börülce, şehriye, bisküvi, kaşar peyniri, salça,

Scanned by CamScanner

muhtelif konserve, sabun, sabun tozu, undan oluşa gıda yardımı yanında ayrıca palto, kazak, pardösü, ceket, süveter, manto, muhtelif ilaç, battaniye ve çadır da sevk edilmiştir. Bu arada Mağusa limanına gönderilmekte olan Kızılay yardım malzemelerinin limanda İngiliz askeri birliklerine ait kısma yönlendirilmesi ve böylece gümrük ve vergi muafiyeti yanında herhangi bir zorlukla da karşılaşılmaması yönünde İngiliz yetkililerle de anlaşmaya varılır ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı askeri gemilerle getirilen malzeme Mağusa'da İngiliz askeri rıhtımına çıkartılır (KGMA. K–4637,1964.9–4/Kıbrıs'a Gıda ve Malzeme). Malzemenin gümrükten çıkmasının ardından tekrar Kızılay yetkililerine teslim edilir. Mağusa'da bulunan Kızılay yetkilisi ise gönderdiği raporunda çok ağır şartlar altında çalıştıklarını; ancak adada yaşayan Türklerin büyük sıkıntı çektiklerini ve açlık yaşadıklarını belirterek 16 bin civarında mülteci Türk için gönderilen battaniye sayısının arttırılmasını talep eder. Daha sonraki süreçte Mağusa limanının son derece yoğun olduğu ve yardım malzemelerinin daha seri indirilebilmesi için Larnaka limanına gönderilmesi gerektiği yönünde bir karar alınsa da Larnaka limanının bu iş için elverişli olmadığı anlaşıldığından bu projeden başlamadan vazgeçilir (KGMA. K-4637.1964.9-4/Kıbrıs'a Gıda ve Malzeme). İlk etapta havadan başlatılan ve ardından deniz yoluyla Mağusa'ya sevk edilen gıda yardımının daha seri olarak adaya götürülebilmesi amacıyla Kızılay tarafından Adana ve Mersin'de sadece Kıbrıs'a yönelik satın alma komisyonları oluşturulur. Adana, Mersin, İskenderun ve Gaziantep'ten temin edilen un, bulgur, pirinç, mercimek, bakla, margarin, zeytinyağı, şeker, böğrülce, fasulye, sabun, makarna, 5 bin battaniye ve 400 mahruti çadırdan oluşan yardım malzemesi Erdek ve Silivri isimli askeri gemilerle Mersin'den gönderilmeye başlanır ve 13 Ocak 1964 günü Mağusa'da teslim edilir (KGMA. K-4637, 1964/9-4/Kıbrıs'a Gıda ve Malzeme).

Bu arada Kıbrıs'taki olaylar nedeniyle adaya dönemeyen ve parasız kalan 21 Kıbrıslı Türk ile Kızılay tarafından tedavileri yapılmak üzere Ankara'ya getirilen 5 kişiye Kıbrıs'a dönebilmeleri için ayrıca toplam 10.322 lira yardımda bulunulur. 29 Ocak 1964 günü de adaya 656 ton yiyecek maddesi sevk edilirken Kızılay tarafından tedavi edilmek üzere getirilen ilk yaralı kafilesinden 14 kişi de aynı gemiyle adaya gönderilir (KGMA. K-4840, 1963-1964/9-4/Kıbrıs). Bu arada Kıbrıs'a gönderilecek yardım malzemesinin süratle ve kolaylıkla tahliyesini temin etmek amacıyla gemilerin mukarrer geliş zamanları, tahliye imkânları ve rıhtımda yer olup olmadığı, malzemenin tahliyesi için Türkiye Büyükelçiliği tarafından Kıbrıs Dışişleri Bakanlığına zamanında ve acilen müracaat edilmesi, İngilizlere ait rıhtımdan istifade yolları, bu rıhtımın kullanılması halinde ödenmesi gereken günlük 800 sterlin ücretin nasıl ödeneceği hususu masaya yatırılır. Bu arada 4. parti olarak Kıbrıs'a gönderilecek 400 tonluk yardım malzemesi de 6 Şubat 1964 itibarıyla Mersin'de hazır durumdadır (KGMA. K–4611, 1963–1965/9–4/Kıbrıs'a Sevk Edilen İlaçlar). 4 Mart 1964 günü İskenderun'a getirilen 27 Kıbrıslı hasta ve yaralıdan

Scanned by CamScanner

12'si Numune Hastanesi, 13'ü de Uzun Otel'e yerleştirilir. Kalan iki kişi ise daha önce adadan getirilen öğrencilerle birlikte eşyalarını beklemek üzere ayrılmışlardır. 7 Mart 1964 günü Kızılay'a bir mektup gönderen Beria Yöney isimli Kıbrıslı kadın ise iki oğluyla Kıbrıs'tan Ankara'ya ve oradan da İzmir'de bulunan ablasının yanına geldiğini, radyoda Kıbrıs'a yardım götüren Kızılay gemisinin 42 Kıbrıslı Türk'ü de götüreceğini duyduğunu belirterek Kıbrıs'a dönmek istediğini belirtir. Öte yandan tedavi amacıyla Kızılay tarafından Türkiye'ye getirilen ve parasız ve elbisesiz vaziyetteki Kıbrıslı Türklere Kızılay ayrıca tedavileri bittikten sonra Kıbrıs'a gidinceye kadar Gül Palas ve emsali otellerde yer ayırtmakta ve 100 lira da harçlık vermektedir. Ancak daha sonraki süreçte hasta veya yaralı olmamasına rağmen Kızılay imkânlarından istifade ederek Türkiye'ye gelen, hastane imkânlarından faydalanıp otellerde kalan ve üzerine de kendilerine 100 lira harçlık verildiği tespit edilen kötü niyetli kişiler tespit edilmeye başlanır. Mart ayındaki son kafilede 13 tüberküloz hastası ve yaralı, 20 evsiz ve fakir yanında 9 varlıklı kimse olduğu bildirilir ve bu şekilde davranan 13 kişi tespit edilerek bunlar derhal gruptan çıkartılır. Bu arada KTKD Genel Başkanı Fikret Alasya tarafından 31 Mart 1964 tarihinde Kızılay'a gönderilen bir yazıda "Kıbrıs'ta cereyan eden feci olaylar neticesinde yaralananların Ankara'da karşılanmasına, muhtelif hastanelerde takip edilmesinde, istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasında, hastanelerden çıkarılmaları için lüzumlu giyecek vesairenin temininde, otellere yerleştirilmelerinde, otellerde takip ve her türlü ihtiyaçlarının sağlanmasında tatil ve bayram düşünmeden geceyi gündüze katarak, bir anne şefkati ile alakadar olan..." denilerek Hadiye isimli Kızılay personeline takdir ve teşekkür duyguları iletilir. Öte yandan 5 Nisan 1964'den itibaren adaya yardım götürmek üzere Ulaştırma Bakanlığı tarafından Kızılay'a tahsis edilen 1500 tonluk Malazgirt gemisi de 1 Nisan'dan itibaren malzeme alımına başlar. Gemi 9. seferine de 13 Nisan 1964 günü başlar ve 14 Nisan günü yükünü Mağusa limanında tahliye eder.

Temmuz 1964 tarihinden önce adaya gelen ve dağıtılan malzemelerle ilgili olarak Rumların 6. gemi konusunda zorluk çıkartması ve 15 Temmuz 1964'te gelen gemiye gümrük uygulanması sonucu Kıbrıs'ta göreve başlayan Birleşmiş Milletler askerî gücü devreye girer ancak buna rağmen 900 tonluk malzemenin yalnızca 390 tonu Mağusa Limanı'na çıkartılabilir. Kıbrıs'a ayrıca un, şeker, yağ, tuz, bakliyat, hububat cinsinden yiyecekler gönderir. Aynı dönem içerisinde Türkiye'de Başbakanlık, Kıbrıslı Kardeşlerimize Yardım Tali Komitesi'nin kurulduğu açıklanır (BA.030.01.38.228.3).

Kıbrıs'a bilgi akışının sağlanması, yaralıların getirilip Ankara'da tedavi edilmesi dışında Kıbrıs'ta tedavisi mümkün olmayan hastalar da Türkiye'ye getirilir. 1963'den itibaren evlerini, köylerini terk ederek güvenli bölgelere yerleşen siviller için göçmen kampları kurulur. Evlerini terk ederek daha güvenli bölgelere gelen bu masum insanların çadır, battaniye ve yiyecek ihtiyaçları da Kızılay tarafından karşılanır. 1963 olaylarının patlak vermesiyle beraber Türk

Scanned by CamScanner

Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Türk'ünün yanında yer alan, son derece güç ve kısıtlı imkânlarla hizmet veren ve 25 Aralık tarihinden itibaren Kıbrıs'a personel, çadır, kan ve battaniye gönderen Kızılay Derneği'nin bütün mensupları, Kıbrıs'ta o günlerde tek kliniğin sahibi olan Dr. Necdet Ünel, Lefkoşa Büyükelçisi Mazhar Özkol, o dönemin Kızılay Genel Başkanı Rıza Çerçel, Kızılay İlk Yardım Hastanesi Başhemşiresi Serdar Özer (Terzioğlu) TMT mensupları ve Kıbrıslı Türklerin kalbinde ayrı bir yere sahiptirler ve Kıbrıs Türkleri Kızılay'ın bu gayretlerini hiçbir zaman unutmaz.

30 Eylül 1964 tarihi itibarıyla Kızılay tarafından gerçekleştirilen 12 parti yardım çerçevesinde 10.273.607.68 liralık gıda ve giyim eşyası, 595.641.56 liralık sıhhi malzeme ve ilaç, 1.642.000 liralık çadır ve battaniye, 818.987 liralık hastane donanımı ve 312.000 liralık da muhtelif yardım malzemesi olmak üzere toplam 13.642.236.24 liralık destekte bulunulmuştur ve Kızılay'ın elinde halen 5.122.176.39 liralık yardım bulunmaktadır. Bu tarihe kadar yapılan yardım faaliyetleri şöyledir (KGMA. K–4637, 1964/9–4/1 Kıbrıs' Gıda ve Malzeme):

1. Parti	23.12.1963	(Uçak)	300 kilo Sıhhi Malzeme	9.698 lira
2. Parti	26.12.1963	(Uçak)	460 kilo Yiyecek 1.340 kilo Sıhhi Malzeme	13.892 lira 29.490 lira
3. Parti	30.12.1963	(Uçak)	15.800 kilo Yiyecek 11.050 kilo Sıhhi Malzeme	5.625 lira 396.527 lira
4. Parti	5.1.1964	(Uçak)	17.327 kilo Yiyecek 500 ton Sıhhi Malzeme	34.316 lira 16.809 lira
5. Parti	12.1.1964	(Erdek ve Silivri)	376 ton Yiyecek 2.153 kilo Sıhhi Malzeme	791.468 lira 3.800 lira
6. Parti	19.11964	(Erdek, Silivri)	383 ton Yiyecek 200 ton Sıhhi Malzeme	930.092 lira 3.202 lira
7. Parti	29.11964	(Silivri, Şarköy, Gençlik)	414 ton Yiyecek 2.000 ton S.Malzeme	1.002 lira 11.300 lira
8. Parti	28.2.1964	(27 Mayıs, Malazgirt)	1.318 kilo Gıda	2.534.371 lira
9. Parti	13 4. 1964	(Malazgirt)	827 ton Gıda 4219 kilo S.Malzeme	1.837.993 lira 23.539 lira
10. Parti	29.5.1964	(Amasya)	325.667 ton Gıda 24.318 kilo S.Malzeme	2.049.787 lira 582.808 lira
11. Parti	10.7.1964	(Gençlik)	950 ton Yiyecek (390 tonu kabul edildi.)	
12. Parti	15.9.1964	(Hasan Yörük)	252 ton Yiyecek ve 1864 ton S. Malzeme	
13. Parti	2.12.1964	(Pek)	729 ton Muhtelif	

Scanned by CamScanner

			malzeme	
14.Parti	15.12.1964	(Sefer Kalkavan)	6404 ton Muhtelif Malzeme	
15. Parti	23.5.1965	(Sefer Kalkavan)	328 ton yiyecek 48.000 metre kumaş vs. Ayakkabı, vs.	779.000 lira 942.000 lira 2.692.026 lira

22 Şubat 1965 itibarıyla Kıbrıs'a yapılan gıda yardımı sucuk, makarna, un, margarin, pirinç, şeker, kavurma, zeytin, konserve, salça, reçel, kakao, patates, bisküvi, sabun, bulgur, erik, hayvan yemi, pekmez, kuru üzüm gibi mutfak malzemeleri için 8.597.202 lira olur. Gönderilen giyim eşyası, battaniye, çadır, kumaş ve ayakkabı ise 4.905.909 lira değerindedir (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). "Izdırapların dindirilmesi için dokuz aydan beri bütün sorumluluğu tek başına almış olan" Kızılay'ın Kıbrıs'a gönderdiği yardım malzemeleri arasında mevsime uygun sebze ve meyve yanında deniz ürünleri de bulunmaktadır. Örneğin Mart 1964 döneminde adaya 28 ton balık da gönderilir. Kızılay Genel Müdürlüğü bu dönemde bir yandan Lefkoşa'da açılan hastanenin devamlılığını sağlamak, öte yandan Kıbrıs'tan getirilen hasta ve yaralıların tedavi ve bakımlarını üstlenmek, ayrıca Türkiye'den Kıbrıs'a gidememiş başta öğrenciler olmak üzere Kıbrıslı Türklerin karınlarını doyurmak, onlara kalacak yer bulmak, Kıbrıs'a dönmelerini sağlamak ve yardım faaliyetlerini düzenlemekle meşguldür. Bu arada 6 Ocak 1964 günü Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'ndan Kıbrıs'la ilgili olarak harekete geçmesini talep eden Kızılay'ın bu girişimlerine 10 ay boyunca uluslararası kuruluşlardan hiçbir cevap gelmez. Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'nın Kıbrıs konusunda bu dönemde yaptığı ilk icraat Aralık 1964 döneminde Erenköy'de 404 çocuğa yapılan yardımlar ve 16 Aralık 1964 günü Hamitköy'de 1.500 Türk göçmene yapılan yardımlardır. 7–15 Şubat 1964 döneminde Kızılhaç tarafından 2.200 kutu süt tozu ve 29 gaz sobası verilir. 21 Şubat–27 Nisan 1964 arasında St. John and Red Cross Joint Relief Cyprus'dan alınan yardımlar ise yaklaşık 26.500 ton civarında şeker, yağ, tuz, süt tozu, çeşitli sebze tohumları, bakla yanında 646 metre haki kumaş olur (KGMA. K–4381, 1964–1967/9–4 Kıbrıs'a Dış Bağışlar). Amerikan-İngiliz yardımı olarak verilen 330 çadır ise Ortaköy, Hamitköy, Ağırdağ, Fota, Yeniceköy, Mora, Abohor, Ayakebir, Akıncılar, Templos, Limnidi, Erenköy, Madriya, Baf, Poli, Pelatusa, Antroliku, Larnaka, Köfünye ve Limasol'da dağıtılır. Söz konusu çocuklara aynı dönemde Kızılay tarafından da çeşitli giyim eşyaları temin edilmiştir. Ayrıca 12–25 Aralık 1964 arasında Hamitmandrez'de bulunan 14 yaşına kadar toplam 1.485 çocuk da Kızılay tarafından giydirilir ve ihtiyaçları karşılanır. 11 Ocak 1965 günü ise Lefkoşa'daki Kıbrıs Türk Çocuk Bakımevi'nde bulunan 36 çocuğun bütün ihtiyaçları karşılanır. 16 Şubat 1965 itibarıyla Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'nın 12 Ekim 1964 tarihli çağrısına olumlu cevap veren ülkeler ve yaptıkları yardımlar (İsviçre Frankı olarak) ise Güney Afrika (1.195 Frank), Avustralya (4.850 Frank), Kanada (21.500 Frank),

Scanned by CamScanner

Güney Kore (860 Frank), Ekvador (860 Frank), Amerika (43.000 Frank), Habeşistan (1.725 Frank), Finlandiya (2.000 Frank), İran (12.900 Frank), Japonya (4.300 Frank), Jamaika (300 Frank), Lübnan (250 Frank), Lüksemburg (1.000 Frank), Norveç (6.007 Frank), Yeni Zelanda (1.188 Frank), Hollanda (5.000 Frank), İsveç (10.000 Frank), İsviçre (30.000 Frank) ve Tayland (1.035 Frank) şeklindedir (KGMA. K–6181,D.4710, 1964/9–4/Kıbrıs Hastane). Kızılay 10.000 liranın üzerinde yardımda bulunanlara birer mektup yazmak suretiyle teşekkür ederken yardım kampanyasına katılan bütün il, ilçe, kasaba ve köylere de şükran beratı verilmesi kararlaştırılır (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları).

13 Kasım 1965 tarihinde 16. partide Kıbrıs'a yapılan yardım 9.229.096 lira tutarken 17. parti olarak 23 Mayıs 1966 günü Kıbrıs'a yapılan yardım ise 78.362 kilo balıkla beraber 1.575.775 kilo olarak gerçekleşir ve pirinç, fasulye, margarin, süt tozu, 17 oksijen tüpü, teksir makinesi, ilaç, 1.250 battaniye, 1.250 metre çadır bezi, 7.500 metre gömleklik kumaş, 5.000 kışlık fanila, yaklaşık 8.000 metre değişik kumaş gibi ürünleri ihtiva eder (KGMA. K–4840, 1966/9–4 Kıbrıs'a Yardım). Bu yardımın karşılığı da toplam olarak 7.478.132 liradır. Bu tarihte yardım malzemesini adaya götürmek üzere Namık Kemal şilebi 5 gün süreyle Genelkurmay Başkanlığı tarafından Kızılay'ın emrine tahsis edilir (Genkur.05.6113-3/66/Ulş. Hrk.(188) N. Kemal Şilebi, 25 Mayıs 1966).

Kıbrıslı olup da Kıbrıs'la irtibatı kesilen ve herhangi bir yerden kredi veya burs alamayan öğrencilere de ayrıca her ay 150 liralık yardımda bulunulur. Bu arada Türk Cemaat Meclisi de devam eden olağanüstü şartlar ve bu durumun kış aylarında da devam edeceği düşüncesiyle 20 bin kişi üzerinden ve özellikle de mücahitlerin kışlık giyim eşyalarını karşılamak üzere Kızılay'dan haki renk pantolonluk ve ceketlik kumaş, yünlü gömleklik, yünlü fanila, kollu süveter, yünlü çorap, eldiven ve battaniye talebinde bulunur (KGMA. K–4637.1964.9–4/Kıbrıs Gıda ve Malzeme). Bu arada Türk Cemaat Meclisi Başkan Vekili Dr. Şemsi Kazım da Kızılay'a müracaat ederek Hamitmandrez köyünde 3.000'den fazla göçmenin barınma, ısınma, giyecek, soba ve yemek ihtiyaçlarının kış şartları da göz önüne alınarak karşılanmasını, mali kaynaklarının bu insanlara yardım etmeye ve bir kış daha çadır altında yaşamaktan kurtarmaya yeterli olmadığını belirterek 10.000 battaniye, 2.000 soba, 500 çadır, 80 çadır baraka talep eder. 9 Kasım 1964 tarihinde Kızılay Haftası nedeniyle bir mesaj yayımlayan Şemsi Kazım "Kıbrıs Türk cemaatinin insanca yaşama haklarına göz dikenlerin 21 Aralık 1963 tarihinden bu yana giriştikleri insanlık dışı hareketlerine karşı anavatanımızın müşfik elinin Kızılay vasıtasıyla uzanması Türk toplumunun birlik ve beraberlik içinde yapmakta olduğu kurtuluş mücadelesine ve direnme gücüne en büyük destek ve enerji kaynağı olmuştur" (KGMA. K-4639.1964.9-4/Kıbrıs Gıda ve Malzeme) der. Kızılay'ın bu yardım faaliyetleri sırasında en büyük desteği gördüğü devlete ait kurumlar arasında Toprak Mahsulleri Ofisi, Tekel Genel Müdürlüğü, Et-Balık Kurumu,

Scanned by CamScanner

Sümerbank, Ordu Yardımlaşma Kurumu gibi teşekküller de bulunmaktadır (KGMA. K-4840.1966.9-4/Kıbrıs'a Yardım). Yapılan faaliyetin aciliyeti nedeniyle Kızılay ilk dönemde özellikle derhal sevk edilmesi gereken gıda maddeleri ve palto, battaniye gibi ihtiyaçlar için Satın Alma Talimatı dışında bir yol izleyerek Yönetim Kurulu'na 1.000.000 liraya kadar mubayaa yetkisi verir ve bunları piyasadan temin eder ve adaya gönderir (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Adaya 1964 yılında 18.011 battaniye gönderilirken bu rakam 1965 yılında 15.000 olur. Ayrıca 1.200 de çadır gönderilmiş ve kurulmuştur.

1966 yılı itibarıyla Kızılay yardımları Lefkoşa, Girne ve Erenköy bölgesi %52, Limasol %10, Baf %10, Larnaka %10, Mağusa %10 ve Lefke %8 şeklindedir. Lefkoşa, Girne ve Erenköy bölgesinde bu yardımlardan istifade edenler 14.797 mücahit ve mücahit ailesi, 2.131 muhtaç göçmenler, 372 şehit, kayıp ve malul ailesi, 934 yoksullar, 2.512 gönüllü işçiler, 4.640 Lefkoşa'ya bağlı köyler olmak üzere toplam 25.386 kişiye yöneliktir. Birleşmiş Milletler tarafından yardıma ihtiyaç duyan Türk göçmenlerin sayısı ise aynı dönemde Lefkoşa 14.021, Baf 6.094, Limasol 3.066, Larnaka 1878 ve Mağusa 864 kişi olarak tespit edilir. Birleşmiş Milletlerin Kızılay yardımına ihtiyaç duyan göçmen ve muhtaçların sayısı ile ilgili hazırladığı rapor ise Lefkoşa'da 31.470, Baf'ta 11.811, Limasol'da 5.433, Larnaka'da 3.617 ve Mağusa'da 6.848 olmak üzere toplam 59.179 göçmen ve muhtaçtır. Aynı yıl Kızılay'dan Kıbrıs için talep edilen pirinç, donmuş et ve balık, süt tozu, battaniye, ayakkabı gibi ihtiyaçlar için 645.925 sterlin ayrılmıştır. Talep edilenler arasında 20 bin ayakkabı, 5 bin battaniye, 5 bin çadır bezi, 40 bin fanila, 30 bin metre yünlü gömleklik kumaş, 6.200 ton yiyecek de bulunmaktadır.

Özellikle 1966 yılından itibaren Kızılay yardım kampanyaları neticesinde vatandaşların bağışladığı depolarda muazzam miktarda giyim eşyası toplanmaya başlanır. Aralık 1966 itibarıyla depolarda 800 çuval çeşitli giyim eşyası, 2.000 manto ve palto, 1.000 pardösü, 1.000 sandık ayakkabı, ayrıca Mersin deposunda da 810 sandık ayakkabı, gömlek ve battaniye bulunmaktadır.

Kızılay bu yardımlarına devam ederken aynı şekilde gemilerle Türkiye'ye getirilen hasta ve yaralı Kıbrıs Türklerine de her türlü desteği verir. Onların İskenderun limanından alınmaları, Ankara'ya getirilmeleri, hastalık ve yaralarının durumuna göre Ankara'da veya İstanbul'da hastanelere sevk edilmeleri, durumları daha iyi olanların otellere yerleştirilmeleri, hastaneden çıkanların Kıbrıs'a dönünceye kadar mağduriyetlerinin önlenmesi, otellerde barındırılmaları, haftalık veya aylık bir para verilmesi ve uçak veya gemilerle adaya gönderilmelerini planlayan hep Kızılay olur. Bu hastalar arasında Çamlıca ve Kızılcahamam kaplıcalarında tedaviye gönderilenler de bulunmaktadır. Aynı şekilde Cüneyt Civay gibi Kıbrıs Rum idaresi tarafından "istenmeyen adam" ilan edilen ve adaya sokulmayan Kıbrıs Türklerine de yardımlar devam eder. Bu şekilde Aralık 1965-Şubat 1966 devresinde ayda 300 lira olmak üzere Kızılay

Scanned by CamScanner

tarafından Kıbrıs Fonu'ndan aktarılan para 31.500 lira olur. Tedavisi Türkiye şartlarında mümkün olmayan pek çok hasta ve yaralı da Kızılay tarafından Londra ve Edinburg'daki hastanelere gönderilirler (KGMA. K–4648, 1965–1966/9–4 Kıbrıs Yaralı). Bu hasta ve yaralıların tedavilerinin Türkiye'de yapılamadığına dair bir raporla müracaatları sonrasında yurtdışında tedavi edilmeleri hususu 24 Eylül 1965 sonrasında Türk Cemaat Meclisi tarafından da kabul edilir. Ancak 12 Ağustos 1966'da Peristerona köyünden Mustafa Derviş ve Mustafa Arif gibi bazı kimselerin bizzat Dr. Fazıl Küçük, Türkiye Büyükelçiliği, Kızılay Genel Müdürlüğü, TMT Bayraktarlığı ve Genel Komite Sekreterliğine müracaat ederek kendilerini acındırdıkları ve haksız bir şekilde yardım almaya çalıştıkları da tespit edilecektir. 15 Aralık 1966 itibarıyla 18. parti yardım ise 4.375.500 lira değerindedir. Öte yandan 1 Şubat-30 Nisan 1967 döneminde toplam 114 Kıbrıslı Türk'e hastane ve tedavileriyle verilen ücret, haftalık ve aylıklar da dâhil toplam 21.198.000 lira masraf yapılır. Aynı dönem içinde durumu kritik olan 18 Kıbrıs Türk'ü de uçakla adaya gönderilir. Aynı dönemde hastanede olmamakla beraber tedavileri uzun süren ve hastaneden çıkartılan 4 kişi Uzun Otel, 5 kişi de Seyhan Otel'de kalırlar. Söz konusu bu oteller daha önce Kızılay tarafından anlaşma yapılmış olan otellerdir ve Kıbrıs'tan gelen hasta yakınlarıyla ayakta tedavi gören veya hastanede işi bitip adaya dönmeyi bekleyenlerin kaldıkları otellerdir. Ancak daha sonra Uzun Otel müdürünün Rum bir kadın olmasının otelde kalanlarda rahatsızlık yaratması, diğer otelin de imkânlarının özellikle bazı özel hastaların farklı saatlerde sıcak su temini ve asansör gibi ihtiyaçlarına cevap verememesi sebebiyle bu otellerde kalanlar Kıbrıs'tan gelen öğrencilerin de kaldıkları Turist Otel'e aktarılırlar. Bu dönemde Türk Cemaat Meclisi tarafından yardıma muhtaç Kıbrıslı mücahitlerin isimleri de Kızılay'a teslim edilir ve adı geçen 45 kişiye çeşitli yardım yanında aylık da bağlanır. Böylece Kızılay hasta ve yaralı insanların tedavisi, onlara gerekli olan çeşitli tıbbi cihaz ve alet temini, Türkiye'de tedavisi mümkün olmayanların yurtdışına gönderilmeleri, ayrıca tedavilerini tamamlamış olanların da tekrar adaya götürülmeleri faaliyetlerine aralıksız devam eder. 1967 Mart ayında Türkiye'ye getirilenler arasında 21 Aralık 1963 döneminde Kaymaklı çarpışmalarında hayatını kaybeden Beden Eğitimi öğretmeni Hüseyin Ruso'nun kanser tedavisi görmesi gereken ve daha önce Kızılay tarafından 3 defa daha Ankara'ya getirilip Ahmet Antiçer Kanser Hastanesi'nde tedavi gören annesi Zehra Ahmet Ruso da bulunmaktadır. Hasta daha sonra Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne sevk edilir ve tedavisi süresince kendisine ayrıca maddi yardımda da bulunulur. 1968 Haziran-Eylül döneminde adadan getirtilerek hastaneye yatırılan, ayakta tedavi gören ve aylık bağlanan Kıbrıslı Türklerin sayısı ise Haziran 54, Temmuz 46, Ağustos 45 ve Eylül 43 Kıbrıslı Türk olmak üzere 188 olur ve bunlar için Kızılay tarafından yapılan harcama ise 118.650.40 liradır. Adaya 19. parti gıda yardımı için 1.708.500 lira değerinde 750 ton yiyecek ihalesi yapılır ve bunun 350 tonluk kısmı 958.625 lira değerinde

Scanned by CamScanner

battaniye, kumaş ve muhtelif giyim eşyasıyla birlikte 18 Ocak 1968 günü adaya sevk edilir. Adaya 20. parti yardım ise 5 Haziran 1969 günü Aldemir isimli motorla Mersin'den gönderilir ve bu yardım 436.068 kilo ve 1.099.246 lira değerinde 4.815 çuval, 75 sandıktan oluşur (KGMA. K–5142, 1969/9–4/ Kıbrıs'a Yardım 20. Parti). Yardım paketinde 10.000 atlet ve 10.000 de patiska don vardır.

Bu yardımların dışında Kızılay'ın Kıbrıs'a yönelik bir başka yardımı daha söz konusudur. 22 Aralık 1969 günü Limasol'da meydana gelen ve 147 Türk evinin de hasar görmesine neden olan tayfunla ilgili olarak Kızılay devreye girer ve 4 balıkçı teknesinin hasara uğradığı, 35 aracın kullanılamaz hale geldiği ve 23 Limasollu Türk'ün yaralandığı tayfunla ilgili olarak Kızılay ilk etapta 2.000 sterlin karşılığı para yardımında bulunur (KGMA. K–5214, Z.2981, 1969-1973/9–4/1 Kıbrıs). Kıbrıs'tan gelen yaralı ve hastaların tedavileri daha sonraki yıllarda da aynı şekilde devam eder. Bunların içinde 1965 yılında gelip 5 yıldır tedavi gören Havva Gültekin gibi hastalar da bulunmaktadır (KGMA. K–3336, D.53330, 1970/9–4/ Kıbrıs).

1974 yılında ise Kıbrıs'a yönelik olarak 100.000 kişiye yetecek yardım sağlanır. Bu yardımın maddi karşılığı ise 14.000.000 lira olur. Bu dönemde Mersin'de bir ana depo, Lefkoşa'da bir ikmal ve dağıtım merkezi, Girne'de ise bu merkeze bağlı bir ikmal amirliği kuran Kızılay yardımların adaya daha seri ve düzenli yapılmasını sağlar. Aynı dönemde Mersin'de 200 yataklı Kızılay Harp Hastanesi kurulurken Lefkoşa'daki hastane de takviye edilir. Kan merkezlerinin de işbirliğiyle bu hastaneler son derece yoğun biçimde hizmet verirler. Aynı dönemde Kızılay ayrıca harp esirlerinin tespiti, bunların haberleşmesi, ayrıca kayıpların aranması konularında da Kızılhaç ile işbirliği yapar. Bu konuda faaliyetleri düzenleyebilmek amacıyla Kızılay Genel Merkezi'nde Ulusal Araştırma Bürosu da açılmıştır. Aynı dönemde Kızılay tarafından Yunan ve Kıbrıslı Rum savaş esirlerine de çeşitli giyim eşyası, mutfak malzemesi, sağlık yardımı gibi yardımlarda bulunulmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Mersin'de açılan ve daha sonra Tarsus'a nakledilen Kızılay İlkyardım Hastanesi'nde toplam 592 hasta ve yaralıya hizmet verilmiştir. Aynı dönemde Lefkoşa'daki hastanede de 2.888 hasta ve yaralıya tıbbi müdahalede bulunulmuştur.

Kıbrıs Genel Hastanesi'nin Açılması ve Yardım Faaliyetleri

Kızılay hastanesinde görev yapacak personelin adaya gelmesinin hemen ardından Lefkoşa'nın Rum kesiminde tam kapasiteyle çalışır durumda olan Lefkoşa Genel Hastanesi'nde 80'i aşkın Türk hastanın da bulunduğu, bu hastanede kalan bazı Türk hastabakıcılarla Türk hastaların taburcu edilmek bahanesiyle hastaneden çıkartıldıkları ve daha sonra da öldürüldükleri, hastanedeki diğer Türk hastaların akıbetinden ise haber alınamadığı bildirilerek yıllardır boş bulanan büyük bir binanın genel hastaneye çevrilmesi için

Scanned by CamScanner

çalışmalara başlandığı ve Kızılay tarafından gönderilen hazır hastanenin ise son hadiselerde yaralananlara tahsis edileceği bildirilir. Bu noktada Lefkoşa'da açılması düşünülen Kızılay Genel Hastanesi için daha önce gönderilen personelin ellerinden gelen çabayı gösterdikleri ve yeterli oldukları belirtilerek başta cerrahi, üroloji, beyin ameliyatı, göğüs, çocuk, kadın-doğum, göz, KBB, ortopedi, dâhiliye ve diş hekimliği için alet ve edevat yanında 100 yatağın da acilen temin edilmesi istenir. Aynı konuyla ilgili olarak Kıbrıs Türk Hekimler Birliği tarafından hazırlanan 9 Ocak 1964 tarihli bir raporda ise "Kıbrıs'ta Rumların girişmiş olduğu gaddarca katliam olayları yanında cereyan eden ve yalnız hekimlik için değil, deontoloji, hipokrat yemini ve insaniyet için ebedi bir yüz karası mahiyetinde kalacak olan caniyane olaylardan" bahsedilerek hastanede görev yapan Türk hastabakıcı Mehmet Veli, hasta Menteş Sabri Zorba, hasta yatağından kaldırılan Mehmet Veli, Ahmet Yusuf ve babası Yusuf Ahmet'in Rumlar tarafından nasıl gaddarca öldürüldükleri anlatılır (KGMA. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs). Kıbrıs Türk Hekimler Birliği Başkanı Dr. Necdet Ünel imzasıyla hazırlanan raporda ise Ankara'dan Kızılay'ın gönderdiği malzeme ve personelle Lefkoşa'da bir genel hastane açılması yönünde elden gelen bütün imkânlar zorlanırken ihtiyaç duyulan ecza ve tıbbi malzemenin ise tamamıyla Kıbrıslı Rumlardan satın alındığı ve Rum tüccarların bundan %200 civarında gelir elde ettikleri belirtilerek, "sureti katiyyede Kıbrıs Rum ilaç acentelerinden ecza ve sair tıbbi yardım malzemesi teminine izin verilmemesi ve Türkiye'deki yerli ve yabancı ilaç firmalarının genel acenteliğini yapmak üzere Kızılay'ın Kıbrıs Türk Hekimler Birliği'ne destek olması" istenir. Kızılay Genel Hastanesi kurulmadan önce Fota, Hamitmandrez, Larnaka, Mağusa, Baf, Lefkoşa ve Kaymaklı'da bulunan 5.050 göçmen de dâhil göçmenler ve yoksul halk için toplam 700 sterlin değerinde ilaç ve tıbbi malzeme alınmıştır. Ayrıca Rumlar tarafından vurulan, yaralanan ve daha sonra hayatını kaybeden Kıbrıs Türklerine yönelik toplam 50 civarında da ameliyat gerçekleştirilmiştir. 21 Aralık 1963 sonrası ilk bir hafta içerisinde Lefkoşa Genel Hastanesi'nden ayrılarak Türk tarafına gelen bütün sağlık personelinin de katılımıyla ayrıca günde 300–400 civarında hastaya bakılır ve 30 doğum ile 10 jinekolojik müdahale gerçekleştirilir.

100 yataklı olarak açılması planlanan hastane inşaatı için ilk etapta 5 Kıbrıslı Türk şirketine 4.996 sterlinlik ödeme yapılır. Hastanenin hizmete girmesinin ardından faaliyetleri her gün periyodik olarak saat 17.00 itibarıyla Türkiye Büyükelçiliği vasıtasıyla Ankara'ya bildirilmeye başlanır. Hazırlanan ilk raporda istenilen hususlar ise havaalanı ile hastane arasındaki mesafe, karşılaşılan zorluklar, yapılan temaslar ve görüşler, tavsiyeler yanında devamlı istenilecek olan hasta adedi, ayakta ve yatarak tedavi görenler, nakdi ve ayni harcamalar, personel durumu, Lefkoşa'daki İş Bankası ile ilişkiler gibi hususlardır. 5 Ocak 1964 itibarıyla gönderilen ilk raporda hastane 18 kız, 19 erkek ve 9 çocuk olmak üzere toplam 46 hasta olduğu, uçakla Ankara'ya sevk

Scanned by CamScanner

edilmeyi bekleyen 15 hasta ve yaralı bulunduğu bildirilir. Hemen bir gün sonra hazırlanan raporda ise Türk doktorların askeri havaalanından İngilizlerin nezaretinde Türk tarafına geldikleri, hastanenin yeni yapılan ve halen boş olan Kız Lisesi yurt binasına kurulduğu ve faaliyete geçtiği, 60 yataklı olarak kurulduğu, hastanede 3 yaralı bulunduğu ve Rum Genel Hastanesi'nden gelecek 50 yaralı ve hastanın beklendiği belirtilir. Aynı raporda 24 Aralık 1963–12 Ocak 1964 döneminde 5 parti halinde ilaç, cerrahi malzeme, tıbbi donanım, çadır ve battaniye, yiyecek için Kızılay tarafından toplam 1.382.006 lira harcama yapıldığı, ayrıca 510 şişe kan ve kan verme donanımı gönderildiği de belirtilir. Kızılay adaya kan gönderme faaliyetine 1974 Barış Harekâtı'na kadar aksaksız devam etmiş ve özellikle 1960'lı yıllarda her seferde en az 500 şişe kan göndermeye özen göstermiştir. 17 Ocak 1964 itibarıyla hastanede 65 hasta bulunmaktadır. Hastanenin kurulduğu dönem içinde Kızılay tarafından karşılanan masrafları cerrahi aletler (48.318.23 lira), ilaçlar (151.726.82 lira), ilk yardım malzemesi (20.660 lira), kan şişesi ve takım (26.243.50 lira), röntgen filmi (7.186.50 lira), mutfak gereçleri (5.406 lira), işletme masrafları (316.918.88 lira) olmak üzere toplam 576.460.58 liradır (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Bu arada Kıbrıs Başkonsolosu tarafından 21 Ocak 1964 günü Dışişleri Bakanlığına gönderilen şifreli mesajda "Kızılay'ın Kıbrıs'a gelişi herhangi bir Türk vilayetine gitmiş gibi yapıldığı, Beynelmilel Kızılhaç Teşkilatı'ndan lüzumlu mutabakat ve müsaade alınmadığı için resmi hükümeti tutumları ve görüşleri malum Kıbrıs hükümetince olduğu kadar şekle riayetsizlik nedeniyle Kızılhaç teşkilatı tarafından da resmen tanınmamaktadır..." denilir. İnsanlık adına acı bir durum ise insan hayatını kurtarmak üzere hipokrat yemini etmiş Türk doktorlara yönelik olarak da EOKA tarafından saldırıların yaşanmasıdır. Adadaki Kızılay yetkilileri tarafından hazırlanan ve Kıbrıs'taki İngiliz yetkililere, Kızılhaç'a, Beynelmilel Kızılhaç Teşkilatı'na ve Türkiye'deki Kıbrıs Büyükelçiliği'ne gönderilen bir rapora göre 26 Şubat 1964 günü Mağusa'da görev yapan Kızılay görevlisi Dr. Ali Acunaş ve ilkyardım ekibinden Hamit Sunar 2 Rum polis ve 10 EOKA'cı tarafından tartaklanır ve dipçik darbeleriyle de yaralanırlar. 11 Mart 1964 günü de Mağusa'dan Lefkoşa'ya gıda ve tıbbi yardım malzemesi götüren 9 Kızılay kamyonu Rumların saldırısına uğrar, araçlarda görev yapan görevliler de hakarete uğrar ve dövülürler. Nisan 1964 itibarıyla hastanede 1800 hasta ayakta, 102 hasta da hastanede yatarak tedavi edilir. Bu arada 28 mücahit ameliyat edilir, 75 ortopedik müdahalede bulunulur. Aynı ay içinde görev sürelerini tamamlayan 3. grup Kızılay Seyyar Hastane ekibinden Dr. Mehmet Melih Abidinoğlu, Dr. O. Nejat Pamir, Dr. M. Arman Sanol ve Dr. M. Kemalettin İzmir'den dönerken hemşireler Perihan Öncü, Ayten Tamak, Ayşe Yılmaz ve Neriman Uslu ile teknisyenler T. Umur Erdemir ve Ahmet Ahıskal ise görevlerine devam etmektedirler (KGMA. K–4611, 1963–1965/9–4/ Kıbrıs'a Sevk Edilen İlaçlar). Bu grubun yerine 4. grup olarak görevlendirilenler ise Dr.

Scanned by CamScanner

İbrahim İskeçe, Dr. M. Cevat Dinçtürk, Dr. Kazım Uğur, Dr. Yavuz Erkocak, Başhemşire İsmet Oruç, hemşire Ayten Akıncan, Ayşe Yılmaz, teknisyenler İbrahim Kabaoğlu ve Haydar Elmas olur (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Kızılay adada faaliyete geçen hastane dışında klinik, bakım yurtları ve küçük sağlık ocakları da hizmete sokmak suretiyle hizmeti adanın dört bir yanına yaymaya çalışır. Bütün bunların üzerine hastanenin daha iyi şartlarda çalışabilmesi için toplanan yardımlar yanında 6 bin sterlinlik destekte de bulunur. Öte yandan açlık ve yoklukla mücadele yanında silahlı Rumlarla da mücadele etmeye çalışan bazı mücahitlerin "diğer bazı ihtiyaç maddelerini karşılayabilmek veya başka bir mahalde mübadelesini temin etmek için gıda ve yiyecek maddelerini bakkallara sattıkları da" öğrenilir (TCDB.756.028-D.III/3-2007). Kızılay yetkilileri ise en azından ilaç israfını önleyebilmek maksadıyla hastaneye gelenlerden muayene ücreti olarak 1 şilin (150 kuruş) ve ayrıca verilen ilaçların bedeli ne olursa olsun yine aynı şekilde 1 şilin alınmasını kararlaştırır. 16 Temmuz 1964 tarihinden itibaren adada görevlendirilen Türk sağlık ekibi ise Dr. İ. Hakkı Örmeci, Dr. Selçuk Gürkaynak, Dr. Güngör Savgüç, Dr. İsmet Ulutaş, hemşire Güler Ersan, Naciye Akyıldız, Nimet Kaya, Ülkü Kıyak, teknisyen İsmet Buğdaypınar, Cemal Şengönül ve Şevket Atmaca olur. Bu personel dışında Türkiye'nin farklı sağlık kurumlarında çalışan pek çok doktor, hemşire, ebe ve sağlık personeli yanında Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türk sağlık personeli de gönüllü olarak Kıbrıs'a gitmek üzere Kızılay'a müracaatta bulunurlar. Hastanenin 10. dönem masrafları 1.546.660 lira iken bu rakam 14. parti döneminde 2.294.240 lira olur (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları). Bu arada Kızılay hastanesinin güvenlik nedeniyle Girne Boğaz bölgesine nakledilmesi yönünde Kıbrıs Cumhuriyeti Savunma Bakanı Osman Örek ve beraberindeki heyet tarafından Ankara'da Dışişleri Bakanlığı ve Kızılay'a yapılan müracaat ise "Birleşmiş Milletler askerlerinin bulunduğu bu memlekette her an için Kızılay sağlık ekibi herhangi bir hadise vukuunda hadise yerine geçebileceği" düşüncesiyle onay görmez. 26 Nisan-27 Temmuz 1967 döneminde Dr. Rauf Soyer başkanlığındaki Dr. Ahmet Nasuhoğlu, hemşire Şenel Sağıroğlu, Mübeccel Erdönmez ve Muammer Karaköymen'den oluşan 18. parti Kızılay hastanesi ekibinin yaptığı cerrahi müdahaleler ise 53 apandisit olmak üzere 130 ameliyattır. Ayrıca 31 de küçük ameliyat gerçekleştirilmiştir. 19. ekip başkanı Dr. Ali Haydar Ulusoy başkanlığındaki ekip ise daha sonra bir adım daha atarak Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı ile irtibata geçer ve orada görev yapan narkoz uzmanını da hastaneye dâhil edip ilk ameliyatlarını da 8 Ağustos 1967 günü yaparlar. Bununla beraber hastanenin röntgen cihazı sık sık arıza yapmaktadır. Ayrıca sadece hastanede değil Türklerin yaşadığı bölgede röntgen, deri ve zührevi hastalıklar, biyokimya uzmanı mevcut değildir. Üroloji vakalarında ise genel hastanede çalışan Dr. Kaya Bekiroğlu hastaya müdahale etmektedir. 26 Eylül 1967 günü Ankara'ya dönen 19. grubun yerine Dr. Ali Rıza Ünal, Dr. Nihat Özer, Dr. İsmail Satılmışoğlu, hemşire Semra Yeşilırmak, Serpil

Scanned by CamScanner

Karacan, Nuhter Demirel'den oluşan 20. ekip göreve başlar. Dr. Satılmışoğlu daha önceki ekiplerin de yaptığı üzere Türkiye Büyükelçiliği, TMT Bayraktarlığı, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alay Komutanlığı ve Kıbrıs Türk Geçici Yönetimi ile sıkı ve sıcak bir irtibat içine girer. Bu ekibin Aralık 1967'ye kadar müdahale ettikleri vakalar ise hastaneye yatırılanlar ve ameliyat edilenler dâhil 449 adettir. Ayrıca 937 hasta da ayakta tedavi görmüştür. Bu dönemde hasta sayısının düşüklüğü ise Rauf Denktaş'ın adaya çıktığı, Rumların ve Yunanlıların Geçitkale bölgesine saldırdığı, birliklerin devamlı surette alarm ve teyakkuz durumunda olduğu, ayrıca yolların kapalı olduğu döneme rastlamasındandır. 25 Haziran 1968'den itibaren adada hizmet veren Dr. Atilla Ertan başkanlığındaki 23. grup ise sadece Temmuz ayında 1.835 tıbbi müdahale bulunmuştur. 1968 Ağustos ayı itibarıyla Kıbrıs Türk Genel Hastanesi'nde 1 kadın doğum, 1 dâhiliye, 1 pratisyen hekim, 1 çocuk, 1 röntgen ve 1 zührevi hastalıklar doktoru, ayrıca Boğaz İlk Yardım Hastanesi'nde görev yapan da dâhil olmak üzere acil kısmında toplam 7 pratisyen hekim, Mağusa Hastanesi'nde 1 kadın-doğum, 1 cerrah ve 1 tanesi Vadili'de görev yapan 2 pratisyen hekim, Limasol Hastanesi'nde 1 KBB, 1 pratisyen hekim, Larnaka Hastanesi'nde 1 pratisyen hekim, Baf Hastanesi'nde biri Poli için olmak üzere 2 pratisyen hekim ve Lefke Hastanesi'nde 1 pratisyen hekim bulunmaktadır. Türkiye'de aynı dönemde görev yapan Kıbrıslı uzman doktorun olmaması, intern eğitim gören doktor adaylarının ise adaya gönderilmelerinin mümkün olmaması nedeniyle Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı Rauf Denktaş'ın bu yöndeki istekleri yerine getirilemez. 24. ekibe bağlı Dr. Ahmet Atacık başkanlığındaki ekip ise 27 Eylül 1968 günü Ankara'dan uçakla Kıbrıs'a giderler. Kıbrıs'ta evlerini bırakıp kaçmak zorunda kalan ve göçmen kamplarında yaşayan binlerce Kıbrıs Türk'üne derman olabilmek amacıyla hastanenin doktor kapasitesi arttırılır ve 27 Eylül 1968 gününden itibaren dâhiliye, hariciye ve röntgen mütehassısları yanında çocuk, dâhiliye ve hariciye asistanları da göreve başlar. Sağlık ekibindeki doktorlar ayrıca haftanın bir günü de kaza ve köyleri dolaşmak suretiyle yerinde tedavi imkânı sağlarlar. Aynı yıl içinde 148 hasta da Türkiye'ye getirilerek tedavileri yaptırılır. Bu sayı 1969 yılında ise 111 olacaktır. Bu ekipten sonra görev yapan Dr. Recep Fındık başkanlığındaki ekip ise 27 Aralık 1968 günü 3 aylığına adaya gelir (KGMA. K–5111, Z.2913, 1968-1970/9–4/ Kıbrıs Hastane). Hastanede bulunan tek anestezi uzmanı Doğan Keçeci 9 ay süreyle çalışırken görev süreleri 22 Aralık 1967'den itibaren 3 ay uzatılan Dr. Selahattin Yalınpala başkanlığındaki 37. ekip 30 Mart 1968'de geri döner. 1968 yılı itibarıyla hastanede binlerce büyüklü küçüklü ameliyat gerçekleştirilmiş, ayrıca onbinlerce hastaya bakılmıştır. 1969 yılında hastanede 4.614 dâhiliye, 881 hariciye, 1.481 cildiye, 16.227 röntgen cihazıyla ilgili faaliyet, 482 diatermi ve 197 elektro tedavisi yapılır. Aynı dönem de 220 de ameliyat yapılmıştır. Hemen bir yıl sonrasında ise hastanede 242 ameliyat yapılmış, 26.502 hasta tedavi edilmiştir. 1970 yılında tedavi maksatlı

Scanned by CamScanner

olarak Kızılay tarafından Türkiye'ye getirilen hasta sayısı ise 117 olur. 1971 yılında ise hastaneye müracaat eden 5.277 hasta tedavi edilmiştir. Aynı dönemde hastanede yatarak tedavi görenlerin sayısı ise 916 kişi olur. 1971 yılında hastanede toplam 527 ameliyat yapılmıştır. Türkiye'ye gönderilen hasta sayısı ise 103'tür. 16 Aralık 1972 tarihinden itibaren Kıbrıs'ta faaliyette bulunan 40. sağlık ekibinde bir doktor ve bir narkoz teknisyeni bulunmakta, ayrıca Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Koleji mezunu Kıbrıslı Türk iki hemşire ile Kızılay Hemşirelik Koleji mezunu bir hemşire görev yapmaktadır. Aynı yıl hastaneye müracaat eden 3.801 hastanın tedavileri yapılmış, 481 ameliyat gerçekleştirilmiştir. Türkiye'ye getirilen ve burada ameliyat ve tedavileri yaptırılan hasta sayısı ise 97 olur. 42. ekip Dr. Ramiz Kınalı başkanlığında 28 Eylül 1973 günü göreve başlar ve aynı yıl toplam 4.568 kişiye sağlık hizmeti verir. Kızılay temsilcisi Nihat Aşar da 26 Şubat 1974 tarihinde Kızılay adına incelemelerde bulunmak üzere adaya gelir (KGMA. K–5513, 1972-1977/9–4/1 Kıbrıs Kan Merkezi). Bu dönemde de hastaneyi operatör bir doktor başkanlığında bir ekip idare etmektedir. Hastanede Türkiye'den gelen bir narkoz uzmanı dışında 27 personel daha görev yapmaktadır. Ayrıca Kızılay Kan Merkezi'nde de Türkiye'den gönderilen Seder Özen Terzioğlu isimli deneyimli bir başhemşire ile Kıbrıslı bir hemşire, 2 teknisyen ve bir müstahdem bulunmaktadır. Nihat Aşar'ın verdiği rapora göre 1964-1973 arasında hastanede toplam 2.674 ameliyat gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ayrıca tamamen gönüllülerden oluşan bir mavi melek teşkilatı kurularak kan bağışları organize edilmiş ve konuyla ilgili ada sathında bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir (KGMA. K–5513, 1972-1977/9–4/1 Kıbrıs Kan Merkezi). Öte yandan Barış Harekâtı'ndan hemen önce Kıbrıs Türk Yönetimi tarafından Dışişleri Bakanlığına yapılan müracaatla Kızılay'ın yıllardan beri Kıbrıslı Türk hasta ve yaralıları Türkiye'ye götürerek tedavilerini yaptırmasının takdirle ve minnetle karşılandığı belirtilerek 15 Mayıs 1974'den itibaren bu faaliyetlerin Kıbrıs Türk Yönetimi Ankara Temsilciliği tarafından yürütüleceği belirtilir (KGMA. K–3352, K.5553, 1971/9–4/ Kıbrıs). 49. Kızılay sağlık ekibi ise Barış Harekâtı sonrasında 15 Ekim 1975 tarihinde göreve başlar (KGMA. K–3352, Z.5553, 1971/9–4/1 Kıbrıs). Kızılay Genel Hastanesi'nin adada görev yaptığı 1963-1974 döneminde en çok karşılaştığı hastalıklardan birisi Akdeniz Anemisi olurken bir diğeri de bakla yetiştiren Kıbrıs Türklerinin gübre olarak kullandıkları Libazma isimli madde nedeniyle meydana gelen bakla zehirlenmeleri olur (KGMA. K–5513, 1972-1977/9–4/1 Kıbrıs Kan Merkezi). Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs'ta Kızılay Genel Merkez Temsilciliği de oluşturulur ve başkanlığına da Türk Ajansı muhabiri Sait Arif Terzioğlu fahri olarak getirilir.

Kıbrıs'a Yardım Komitesi ve Yardım Faaliyetleri

Kıbrıs'a Yardım Komitesi'nin faaliyete geçmesinin ardından Kızılay'ın şubelerinin ve temsilcilerinin bulunduğu Anadolu sathındaki toplam 620

Scanned by CamScanner

merkeze tebliğler gönderilerek bütün yardımların tek bir çatı altında toplanacağı bildirilir. Aynı konuyla ilgili olarak bütün bakanlıklara da resmi tebligatta bulunulur ve il ve ilçelerde vali veya kaymakamın başkanlığında Maliye, Özel idare, Belediye, meslek teşekkülleri ve Kızılay şube başkanından oluşan Kıbrıs'a Yardım Komitesi'ne her türlü desteğin ve kolaylığın sağlanması istenir (KGMA. K–4710, Z.6183, 1964/9–4/1 Kıbrıs). Komitenin kurulmasının ve yurt genelinde duyurulmasının hemen ardından yardımlar da gelmeye başlar. Gelen yardımlar arasında Gelibolu'dan gönderilen 200 teneke tuzlu balık, Beyoğlu İstiklal Şubesi personelinin kendi cebinden yaptığı 2.270 ve İstanbulluların 10 bin liralık yardımı, Karaca Tiyatrosu'nda sergilenen Keloğlan isimli oyunun bir günlük hâsılatı olan 7.745 lira, ayrıca Kent Oyuncuları tarafından yapılan 3 bin lira yardım da bulunmaktadır. Böylece Beyoğlu'nda bir günde toplam 42.214 lira yardım toplanmış olur (KGMA. K–4547, 1963–1964/9–4/Kıbrıs Kızılay Yardım). 9 Kasım 1964 günü Modern Türk Müziği sanatçıları tarafından Devlet Konser Salonu'nda yapılan gösteride de devlet protokolüne ayrılmış 76 koltuk da dâhil 798 bilet satışı gerçekleştirilmiş ve Kıbrıs'a yardım temin edilmiştir. Aynı şekilde Almanya'nın Hamburg şehrinde bulunan 38 Türk, Hindenburgring'den 15 Türk işçisi de Kıbrıs'a yardım edebilmek için aralarında topladıkları 630 Markı ve 500 lirayı Ankara'ya gönderirler ve "Kısa dalga Ankara Radyosu'nda Almanya'da çalışan ve sayısı 20 bini aşan işçilere bu teşebbüslerinin duyurulması için mektuplarının okunmasını" isterler KGMA. K–4643, 1964/9–4/Kıbrıs Dış Bağışlar). Almanya'nın Wendlingen kasabasında 40 işçinin topladığı 525 mark yanında Hannover'den 13 işçi 785 mark gönderir. Daha sonraki süreçte Almanya'daki Türk işçileri tarafından düzenlenen pek çok yardım kampanyasıyla toplanan para da Kızılay'a ulaştırılır. Aynı şekilde Belçika, Hollanda gibi farklı ülkelerden de Türk işçiler yardım yapmaya başlarlar. Avustralya'nın Melbourne kentinde yaşayan Kıbrıslı Türkler, Müslüman Arnavutlar, Kafkas kökenli Türkler de kampanyaya ilk etapta 1000 sterlinle katılırlar ve kampanyayı daha etkin hale getirmek için de çalışmalara başladıklarını duyururlar (KGMA. K–4643.1964.9–4/Kıbrıs Dış Bağış). Avustralya'dan gelecek ikinci yardım paketi ise giyeceklerden oluşmaktadır. Ayrıca Mersin, Antalya başta olmak üzere pek çok farklı yerden ve Gimat gibi şirketlerden yardımlar gelmeye devam eder. 29 Ocak 1964 itibarıyla sadece İstanbul Komitesi tarafından toplanan bağış 2 milyonu geçerken, Serik, Sivrihisar, Değirmisaz Garp Linyitleri işletmesi personeli, Çaldibi, Çal, Çayır, Bağla, Saray, İğmir, Yazıbeyli, Sancar, İmrendi, Soğulcak, Kışla, Saray, Alpagut, Sayrab, Yılbant, Sarılar, Kınık, Bağlakayı, Emingazi, Duzözü köyleri de yardım için birbirleriyle yarışırlar. İsviçre'de yaşamakta olan Yeni İstanbul gazetesinin eski sahibi Habip Törehan da bu kampanyaya 10 yataklı bir seyyar hastane bağışlayarak katılır. Köylerden ayrıca genellikle un gönderilirken Eti Bisküvi İşletmesi 100 kutu bisküvi verir. Kıbrıs'a yardım yapan ve bu yardımlarını Kızılay aracılığıyla gönderenler arasında Amerikalı emekli deniz

Scanned by CamScanner

subayı James H. Fortune, Berlin'den 15 Türk işçisi, Avusturya'dan 14 Türk işçi, Almanya'nın Neuulm kasabasından bir Türk aile, Seyhan, Nevşehir ve Kırşehir şilepleriyle 49 kasa giyecek ve 12 kasa süt tozu, ayrıca 2 kasa tıbbi malzeme ve 1 kasa tıbbi kitap ve yayın gönderen Londra'da faaliyet gösteren Kıbrıs Türk Cemiyeti, 875 mark ile Almanya'daki Türk Öğrenci Birlikleri Federasyonu, Tunus'da yaşayan Türkler ve Türk Büyükelçiliği personeli, Newyork'ta Türklerden topladıkları 1 kasa giyim eşyası ile Dr. Naşit Tanal ve arkadaşları, 15 sandık ve 15 kutu içinde giyim eşyasıyla Amerika'daki Türk Kadınlar Birliği, ayrıca Almanya'dan gönderilen Siemens marka röntgen cihazı, eczacı İlter Esen tarafından bağışlanan 10.000 lira değerinde ilaçlar ve tıbbi malzeme, Londra'da yaşayan Kıbrıslı Türkler, 100 sterlin ile Libya'nın Bingazi şehrinden Giritli B. Ali Mafrakis, 100 bin kinin tableti ve değişik tıbbi malzeme ile Endonezya Kızılhaç Cemiyeti, Hollanda'dan 200 gulden ile Musa Güngör, Stutgart'tan 12 Türk işçisi, 2.000 sterlin ile Suudi Arabistan Kızılay'ı, kampanyaya ilk etapta 24 sandık giyim eşyası ile katılan ve bunları Arabig vapuruyla gönderen Avustralya Kıbrıs Türk Cemiyeti, 10 çuval içinde 750 civarında manto, palto, pardösü gönderen Avusturya Kızılhaç teşkilatı, Suriye'de faaliyette bulunan Revisa İstanbouli Kilisesi personeli ve Ortadoğu Protestan Kiliseleri Başkanlığı, Türkiye'de yaşayan Mustafa Hulusi Baysoy ve ailesi gibi Kıbrıs asıllı aileler de Kıbrıs Türklerine yardım etmek için ellerinden geleni yaparlar (KGMA. K–4381, 1964–1967/9–4 Kıbrıs'a Dış Bağışlar). Aynı şekilde Ankara'da 21 Şubat 1964 günü itibarıyla 740.096, 4 Mart 1964 günü itibarıyla da bankalar aracılığıyla 1.662.000 lira yardım toplanmıştır. Aynı ayın sonuna kadar toplanan para ise 3.925.398 lira olur. Amerika'nın Baltimore şehrinde yaşamakta olan ve Kıbrıs'ın en eski ailelerinden birisine mensup olduğunu belirten Bükai Baysoy isimli Kıbrıslı Türk mühendis de 18 Şubat 1964 günü Namık Kemal vapuruyla Baltimore'dan Kıbrıs'a ulaştırılmak üzere 4 sandık ilaç ve tıbbi malzeme gönderir (KGMA. K–4643.1964.9-4/Kıbrıs Dış Bağış). Çoruh vapuruyla Mersin'e gelen bu yardım malzemesi 13 Temmuz 1964 günü Gençlik şilebine aktarılır ve adaya gönderilir. Aynı şekilde İngiltere'nin Cambridge şehrinde yaşamakta olan M.A. Demirer isimli Kıbrıs Türk'ü de İngiltere'de sayıları 45 bini aşan Kıbrıs Türklerinden ve Türk dostu İngilizlerden yardım toplayabilmek amacıyla bir komite oluşturur. Bu komite daha çok prefabrik ev yapımı üzerinde durmakta ve adada ihtiyaç sahibi Türklere bu evlerden gönderebilmenin yollarını araştırmaktadır. Ayrıca İsviçre'de yaşayan Pakistanlı bir aile de adaya yardım etmeye çalışanlar arasındadır (KGMA. K-4534,1963-1964/9-4/Kıbrıs). Kızılay tarafından Ağustos 1964 döneminde yardım yapılanlar arasında çeşitli üniversitelerde okuyan, adaya gidemedikleri için müşkül duruma düşen 20 Kıbrıslı Türk öğrenci de bulunmaktadır. KTKD aracılığıyla Kızılay bu şekilde olan öğrencilere ilk etapta toplam 30.000 lira yardımda bulunur. 26 Eylül 1964 tarihi itibarıyla Kızılay tarafından açılan Kıbrıs kampanyasında 18.764.412 lira toplanmıştır. 31 Aralık 1964 itibarıyla kampanyada toplanan para 12.500 farklı

Scanned by CamScanner

kaynaktan olmak üzere 17.914.965 liradır (KGMA. K–4649, 1964–1965/9–4 Kızılay Raporları).

Kıbrıs'a Yardım Pulu Çıkartılması

Öte yandan en doğal insan haklarından birisi olan ve Londra ve Zürih anlaşmalarıyla da garanti altına alınmış bulunan Kıbrıs'ta görev yapan 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'na mensup askerlere ait mektuplar da Rum ambargosuna takıldığından Mart 1964 içerisinde hasta ve yaralı getiren gemiyle askerlere ait 552 mektup da getirilir ve bunlara ait toplam 224.60 lira pul ücreti de Kızılay tarafından ödenir. Bu arada Bakanlar Kurulu'nun 7 Ocak 1964 ve 12 Eylül 1964 tarihli toplantısında Kıbrıslı Türklere yardım için bastırılması ve kullandırılması karar altına alınan "Kıbrıs'a Yardım Pulu" Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Ulusal Verem Savaş Derneği ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin tanzim ettikleri protokol çerçevesinde hazırlanarak 1 Ekim 1964 Perşembe günü sabahından itibaren bütün yurtta satışa sunulur. Pulların basım ihalesi ise Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük koleksiyoncusu, filatelist ve pulcusu merhum Ali Nusret Pulhan tarafından alınmıştır.

Söz konusu pulların piyasaya sürülmesinin ardından sosyal amaçlı pul çıkarmaya yetkili olan bütün dernekler pul basımını ve satışını durdurarak bu pulların satışına destek vermişlerdir. Bu pulların en üst düzeyde sarf edilmesini sağlamak maksadıyla her türlü devlet teşekkülleri ve iştiraklerinin, belediye ve özel idarelerin her çeşit taahhüt ve ödemelerinde, giriş ve çıkış gümrük muamelelerinde, pasaport ve vize işlemlerinde, Toprak mahsulleri Ofisi'nin hububat ve afyon alım ve satımlarında, her nevi borsa faaliyetlerinde, DDY, THY, DDY ve özel otobüs firmalarında, havagazı, elektrik ve su faturalarında, nakliyat ambarlarının her türlü fiş ve faturalarında, çimento ve demir satışlarında, her türlü bina ve av ruhsatlarında, ehliyet, okul kayıt, evlenme cüzdanları, tiyatro, sinema, at yarışları, maç biletleri spor toto kuponları ve fişlerinde, Zirai Donatım Kurumu'nun her türlü satışlarında, radyo reklâm yayınlarıyla ilgili faturalarda, sigorta, noter, tapu, ticaret ve esnaf odaları faaliyetleri, gazino ve gece kulüpleri hesap pusulalarında, her türlü dernek faaliyetlerinde kullanılması gerekmektedir. İlk etapta 30 milyon liralık basılmış olan "Kıbrıs'a Yardım Pulu" 10, 25, 50, 100, 250 ve 500 kuruşluk değerlerle hazırlanmıştır. Pulların tedavüle çıkmasının ardından 2 Eylül 1964 günü Pulhan Matbaası ilk etapta 10 ve 25 kuruş değerli pullardan toplam 10 milyon pul teslim etmesi gerekirken ancak 3.090.000 adet teslim edebilir. Bu sayıya 22 gün sonra 10.430.000 pul daha eklenecektir. Kızılay Genel Müdürlüğü tarafından bu dönemde talep edilen pul baskı sayısı ise 25.000.000 olmuştur. Kampanyayla ilgili olarak yapılan sözleşmede Kızılay tarafından Pulhan matbaasına verilen sipariş ise toplam 123.200.000 puldan oluşmaktadır ve ederi de 30.000.000 liradır. Bu iş karşılığında matbaaya ödenecek tutar ise 95 bin lira olmuştur.

Scanned by CamScanner

Pulların dağıtımı ve elde edilen gelirin daha seri ve planlı yapılabilmesi maksadıyla Maliye ve Mülkiye müfettişleri denetiminde bütün il ve ilçelerde "Kıbrıs'a Yardım Pulu Komiteleri" tesis edilir. 31 Aralık 1966 itibarıyla bu pulların 13.386.279 liralık kısmı Kızılay, 8.141.625 liralık kısmı Türk Hava Kurumu, 4.445.125 liralık kısmı Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından dağıtılır.

Ankara Yenişehir/ Kızılay Postası

Özellikle 1963 sonrasında Türkiye ile Kıbrıs arasında Türk Hava Yolları tarafından düzensiz de olsa uçak seferleri yapılmaya başlanır ve adada çatışmalarda yaralanan Kıbrıslı Türkler acilen Türkiye'ye getirilir. Düzensiz olarak ve Rum baskıları arasında yapılmaya çalışılan bu seferlerde Kıbrıslı Türklerin giyecek, yiyecek ve ilaç ihtiyaçları da karşılanmaya çalışılır. Bu dönemde Kıbrıslı Türklerin özellikle ada dışına göndermeye çalıştıkları mektuplarıyla ilgili olarak yeni alternatifler üzerinde durulur. Bunun sonucu olarak Türkiye Kızılay Cemiyeti tarafından koşulsuz destek gelir. Kıbrıslı Türklere ilaç, gıda, yiyecek, çadır, battaniye ve doktor yardımında bulunan Kızılay Cemiyeti adadaki, askeri personel ve sivil halkın Türkiye'deki yakınlarına, Türkiye'dekilerin de adaya göndermek istedikleri mektupları alıcılarına ulaştırmaya çalışır. Bu faaliyetler farklılıklar göstermekle beraber şu şekilde uygulanır (UKÖA);

1- Pulsuz olarak Lefkoşa'daki Kızılay Cemiyeti'ne teslim edilen mektuplar Kızılay görevlileri tarafından kayıt altına alınıp torbalara konduktan sonra adaya yardım malzemeleri getiren Türk uçakları vasıtasıyla Ankara'ya gönderilmektedir. Ankara/Yenişehir Postanesinde sadece Kıbrıs'tan gelen bu mektuplar için hizmete sokulan bölümde bu mektupların zarflarına o günkü posta ücreti karşılığı olan 50 veya 60 kuruşluk pullar yapıştırılmaktadır. Daha sonra zarfların üzerine kırmızı mürekkep ile "Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi" kaşe damgası vurulmakta ve bu mektuplar sanki yurtiçinden gönderilmiş gibi Ankara/Yenişehir damgası ile damgalanarak alıcısına ulaştırılmaktadır.

2- Aynı şekilde Türkiye'ye getirilen mektupların üzerine "Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi" kaşesi vurulmaktadır.

3- Türkiye'den Kıbrıs'a gönderilen mektuplara ise adresle beraber "Kızılay Genel Merkezi Kıbrıs Postaları Eli İle" yazılmakta, Kızılay Genel Merkezi'nde toplanan bu mektupların üzerine kırmızı mürekkep ile "Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi" kaşesi vurulmakta ve Kıbrıs'a getirilen bu mektuplar yine Kızılay aracılığıyla alıcılarına ulaştırılmaktadır.

4- Pulsuz olarak Türkiye'de Kızılay Genel Merkezi'ne ulaştırılan mektuplar üzerine bazen pul yapıştırılmamakta, sadece "Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi" kaşesi vurularak alıcılara ulaştırılmaktadır.

Scanned by CamScanner

5- Pulsuz olarak Kızılay Genel Merkezi'nde toplanan mektuplara pul yapıştırılmamakta, ancak "Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi" kaşesi vurulmaktadır.

6- Aynı şekilde Kızılay Genel Merkezi'ne teslim edilen mektuplar Kızılay ile ilgili herhangi bir damga vurulmadan alıcısına ulaştırılmaktadır.

Bütün bu mektupların Kıbrıs'ta toplanma noktası Kızılay merkezi, Türkiye'de ise Kızılay vasıtasıyla Ankara/Yenişehir postanesidir. Rumların baskı, ambargo ve kısıtlamalarına bağlı olarak Kıbrıslı Türklerin posta haberleşmesi için bulmaya çalıştıkları alternatif yollar arasında zaman içinde çok daha farklı yollar da bulunacaktır. Bu farklı usuller hakkında bu araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıca bilgi verilecektir. Kızılay kanalıyla sağlanan haberleşme faaliyetlerinin 1964–1965 dönemiyle sınırlı olduğu yönünde bazı iddialar söz konusu olsa da Kızılay 1967 yılı sonuna kadar bu faaliyetlerine aksatmadan devam etmiştir. Öte yandan Türkiye'den Erenköy bölgesinde Rum ve Yunan kuşatması altında bulunan Kıbrıslı Türklere gönderilecek olan mektuplarla ilgili olarak "Posta Kutusu 82, Bakanlıklar/Ankara" adresi kullanılmaktadır. Bu posta kodu ve alıcısı yazılan mektuplar önce Kızılay'a, daha sonra da Kıbrıs'taki alıcısına ulaştırılmaktadır.

Kıbrıs'ta Kızılay merkezine teslim edilen ve Kızılay yardım uçakları veya gemilerle Türkiye'ye getirilen bu mektupların dışında gerek Türkiye'de gerekse farklı ülkelerde yaşayan Kıbrıs Türkleri ve adada yakınları bulunanlar doğrudan Kızılay'a müracaat etmek suretiyle mektuplarının yakınlarına ulaştırılmasını talep etmişlerdir (UKÖA). Bu konuyla ilgili ilginç ve hassas bir müdahale ise Ocak 1967 tarihinde Genelkurmay İstihbarat Başkan Vekili Tuğgeneral Abdurrahman Ergeç'in Kızılay Genel Müdürlüğüne gönderdiği "Kıbrıs'ta akrabaları bulunanların mektuplarının Ankara Kızılay Merkezi tarafından gönderildiği ve bu mektupların müracaatta bulunan kapıcı tarafından alındığı, bunların açıkta raf altında durmakta olduğu, kapıcı veya ilgili personelin bir zaman için de olsa yerinden ayrılması halinde kapı ağzındaki bir mahalde bulunan mektupların muhaberatı takip eden ajanlar tarafından alınabileceğine dair haber alınmıştır. Emniyetle mahalline gönderileceği muhakkak olan bu sistemin bazı kötü niyetlilerce suiistimal edileceği de muhtemeldir" (KGMA. K-4840,1966-1967/9-4/Kıbrıs Mektupları) denilen yazısıyla gelir. Bu arada daha önce Mersin'den Kıbrıs'a yiyecek ve yardım malzemesi götüren gemilerle yollanmakta olan posta maddeleri ise bu postaların Lefkoşa'nın Türk kesimindeki posta merkezine teslim edilemeyerek geri getirilmesi nedeniyle alınan bir kararla yardım gemileriyle değil Kızılay gemileriyle gönderilmeye başlanır (KGMA. K–4643, 1965–1966/9–4 Kıbrıs Umumi 1.2.3.4. Bölüm). Kıbrıslı Türkler Kızılay uygulamasının dışında ayrıca Kıbrıs'taki Barış Gücü'ne bağlı askerler vasıtasıyla da posta ulaşımını sağlamaya çalışırlar. Ayrıca Kızılhaç, Episkopi ve Akrotiri İngiliz askeri üsleri ve diplomatik kuryeler de posta haberleşmesi için istifade edilen yollar arasındadır.

Scanned by CamScanner

Ulaştırma Bakanlığı ise Birleşmiş Milletler aracılığıyla Lefkoşa ve Lefke'deki Kıbrıs Türklerinin posta hizmetlerinden faydalanmaları yolunda bir anlaşmaya varıldığını, Rum kesiminde bulunan Posta Genel Müdürlüğü'nden Türklere ait mektupları her gün almak ve dağıtmak ve aynı şekilde sevk edilecek mektupları Rum posta idaresine teslim etmek üzere Lefkoşa için 2 ve Lefke için de 1 posta görevlisi tayin edildiğini, pul, para ve resmi evrak gibi eşyaların karşılıklı devir tesliminden sonra 20 Ekim 1966 tarihinden itibaren adada normal posta faaliyetlerinin başlayacağı yönünde bir karar alır ve bunu Kızılay Genel Müdürlüğü'ne bildirir. Bu kararın ardından Kıbrıs Türklerine mektuplarını ulaştırmak üzere hazırlanmış olan Kızılay'a ait toplam 180 civarındaki posta torbası da Bakanlık tarafından teslim alınır.

Kıbrısta Yaşanılanlar ve Tepkiler

Kıbrıs'ta yaşananlarla ilgili olarak tepki gösterenler sadece Türkiye ve Kıbrıslı Türkler değildir. Türkiye'de bu konuya en büyük tepki ise Kore gazilerinden gelmiş ve gaziler kendilerine BM tarafından verilen madalyalarını iade etmişlerdir (Keser, 2006: 296) Ayrıca 1930'lu yıllarda Yunanistan'la yapılan anlaşmalar gereği Türkiye'de yaşamakta olan Yunan asıllılar da ülkeden sınırdışı edilmişlerdir. Dünyanın değişik ülkelerinden pek çok kişi de Kıbrıs konusundaki görüş ve tepkilerini mektup, telgraf ve gazete haberleriyle iletirler. Aynı şekilde İngiltere'den 6 Mayıs 1964 tarihinde bir mektup gönderen Zacharias Peters isimli bir İngiliz de herhangi bir siyasî parti veya düşüncenin peşinden gitmediğini, Kıbrıs meselesinin çözülebilmesi ve verimli sonuç alınabilmesi için İnönü ve çalışma arkadaşlarının yardım ve desteğine ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bu arada Kanlı Noel'le ilgili olarak "Kıbrıs'ta Ölüm Kalım Savaşı" adlı bir film de gösterime girer. Amerikan, Alman, Avusturya televizyonlarıyla Genelkurmay Başkanlığı ve Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından Kıbrıs'ta çekilen filmlerden istifade edilerek Hürriyet gazetesi tarafından hazırlanan film Kıbrıs meselesini ortaya koyan ilk film özelliğini de taşımaktadır. Söz konusu film ilk etapta Ankara, Sivas, Antakya, Erzurum, Adana, Mersin, İstanbul, Adapazarı, Çanakkale, Zonguldak, Siirt, Mardin, Bingöl, Elazığ, Urfa başta olmak üzere Mudanya, Gemlik, Yalova, Gebze, Sapanca, Silivri, Akyazı, Karasu gibi ilçelerle beraber toplam 185 sinemada gösterime girer (Hürriyet, 30 Temmuz1964).

Sonuç

Kızılay tarafından adada yaşayan Kıbrıs Türk halkına yönelik yardım faaliyetleri her ne kadar 1964 Ocak ayından itibaren başlamış gibi bilinse de bu yardım girişimleri daha 1953 yılından itibaren başlamıştır. Özellikle 1950'li yılların başında bugün de çok tartışıldığı üzere "Türkiye'nin Kıbrıs diye bir sorunu yoktur" söyleminin yanlışlığı da buradadır. Her ne kadar özellikle Lozan Konferansı sonrasında Türkiye'nin elinden hukuken çıkmış gibi gözükse de

Scanned by CamScanner

Türkiye'nin Kıbrıs adasına ve Kıbrıs Türklerine yönelik ilgisi hiçbir zaman eksilmemiş ve Kıbrıs Türkleri hiçbir şekilde göz ardı edilmemiştir. Daha 1930'lu yıllarda devletin ve özellikle de Mustafa Kemal Atatürk'ün ince ve uzak görülü strateji ve siyasetinin bir parçası olarak Hamidiye eğitim gemisinin askeri öğrencilerle önce Hatay ve İskenderun'a, ardından Akdeniz'e açılarak Kıbrıs adasına gelişinin sebebi de budur. Bir yandan Fransa'ya o toprakların Türk toprakları olduğu hatırlatılırken İngiltere'ye de hukuken elden çıkmış olmakla birlikte Kıbrıs Türkleri üzerinde Türkiye'nin ilgi ve alakasının devam edeceği mesajı verilir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin bu bağlamda 1960'lı yıllardan itibaren verdiği en etkili mesaj da Kızılay yardım faaliyetleriyle olmuş, Kızılay Genel Müdürlüğü 1964-1974 devresinde ve hayatın her aşamasında Kıbrıs Türklerinin hizmetinde olarak onları anavatanla birleştirmiş ve bir gönül köprüsü haline gelmiştir.

Kaynakça

A- Arşiv Belgeleri
1- Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KGMA)
2- Ulvi Keser Özel Arşivi (UKÖA)
3- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
4- İngiltere Foreign Office (FO) Arşivi

B- Sözlü Tarih Çalışması
1- TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi Nevzat Uzunoğlu ile Girne'de 13 Temmuz 2003 tarihinde yapılan görüşme
2- KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde yapılan görüşme
3- Tbp. Bnb. (Emekli Tuğgeneral Nihat İlhan ile 13 Aralık 2007 tarihinde yapılan görüşme

C-Süreli Yayınlar
Halkın Sesi Nacak Zafer Hürriyet

D-Yazılı Kaynaklar
Keser, Ulvi (2006). *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940–1950–1960–1970)*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
Keser, Ulvi (Ocak 2007). *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı..* İstanbul: IQ Yay.

Scanned by CamScanner

İktisat Tarihi Perspektifinden Hareketle 19. Yüzyıl Kıbrıs'ında Ekonomik Yapı ve Üretim-Tüketim İlişkileri

Soyalp TAMÇELİK*

Giriş

Kıbrıs'ın siyasî tarihi hakkında bugüne kadar yayınlanan bilimsel eserlerin sayısı pek çoktur. Buna karşın adanın Osmanlı dönemi iktisat tarihiyle ilgili bilgiler ise hemen hemen yok gibidir. Aslında adanın iktisat tarihi söz konusu olduğunda, yayımlanan eser sayısının son derece az olduğu veya çalışmaların dönemsel boyutuyla bilinmediği ortadadır. Özellikle arşivlerde Osmanlının Kıbrıs'taki son dönemine ait veya iktisat tarihine ilişkin zengin bilgiler olmasına karşın, bunların yeterince değerlendirildiğini söylemek doğru değildir. Hatta Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisadî yapısı ve malî ilişkileri, küçümsenerek ya da dar anlamlara sığdırılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yönü ile yapılan araştırmaların en büyük eksikliği, ya arşiv çalışmalarından ya da konuyla ilgili analitik değerlendirmelerden yoksun olmasıdır. Hâlbuki bir devlet için iktisadî-malî yapının ve bunlar arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Kısacası bu araştırmada, genel olarak Kıbrıs'ın Osmanlı dönemindeki iktisadî ve malî ilişkileri incelenmekte ve adanın iktisadî-malî yapısında meydana gelen değişikliklerden söz edilmektedir. Özellikle bu değişikliklerin daha iyi anlaşılabilmesi için yeni bir model denemesine dahi girişilmiştir. Bundan hareketle Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihini dört ayrı döneme ayırmak mümkündür:

Birinci dönem, Kıbrıs'ta Osmanlı egemenliğinin tesis edildiği tarihten 1670 yılına kadar geçen kuruluş dönemidir. Kıbrıs'ta, Osmanlıdaki iktisadî yapısının yerleşmesi ve kendine özgü niteliğinin kazanması bakımından yapılan bu ayırım, 1571-1670[1] yılları arasına denk düşmektedir. Aslında Kıbrıs'taki kuruluş dönemi, sadece iktisadî alanda değil, hemen hemen her alanda, yani adadaki toplumsal ve iktisadî hayatında, malî düzeninde ve topraklarında, devlet kontrolünün ve otoritesinin sağlanmasıyla ilgili geçen bir dönem olarak değerlendirilebilir.

İkinci dönem, Kıbrıs'ta Osmanlının klasik dönemi olarak adlandırılabilecek bir dönemdir ki bu da 1670-1785[2] yılları arasında, Osmanlıların Kıbrıs'ta hemen hemen her alanda müstakilen söz sahibi olduğu bir dönemdir. Ne var ki bu dönemde Osmanlılar, adada son derece güçlü otoriteleriyle bulunuyor olsalar da ada halkı için ciddi birtakım ekonomik sıkıntıların veya huzursuzlukların[3] yaşanmaya başladığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Scanned by CamScanner

Üçüncü dönem, Osmanlı yönetiminin Kıbrıs'ta genel olarak her alanda zayıfladığı bir dönemidir. 1785-1839[4] yılları arasında yaşanan bu dönem, Osmanlının ada üzerindeki kontrolü zayıflamış ve yerel güçlerin, özellikle de gayrimüslim tebaanın egemenliğinin arttığı bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle bu dönemde Osmanlı Kıbrıs'ının toplumsal yapısında, iktisadî ilişkilerinde ve malî hayatında tedricen karışıklıkların arttığı bir ortam yaşanmaktadır.

Son dönem ise 1839-1878[5] yılları arasında yaşanan dönemdir ki, bu süre zarfında Osmanlı Kıbrıs'ında devlet otoritesinin ve kontrolünün tekrar sağlanmaya çalışılmasına yönelik reformların, kapitalizmin etkilerinin ve imparatorluğun yıkılmasına ilişkin sürecin kaotik etkilerini içeren bir dönem olarak bilinmektedir.

Bu bildiride, yukarıda ilk kez tarafımızdan önerilen sınıflandırmaya sadık kalınarak, Osmanlı Kıbrıs'ında iktisadî ilişkiler incelenecek, ardından ada toplumlarının iktisadî ve malî yapılarında yaşanan değişimler irdelenecek ve son olarak da 19. yüzyılda iktisadî ve malî ilişkilerin genel bir panoraması çizilerek, Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçinceye kadarki safha değerlendirilecektir.

Bu araştırmada uygulanan yöntemin kuramsal boyutuna gelince, konu daha çok rasyonalist ve prodüktivist bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Ancak bu bildiride, esas itibarıyla süreç analizine dair bir yöntem uygulanmıştır. Dolayısıyla geleneksel hadise naklinin yerine, daha çok analitik tarihi ikâme etmek ve siyasî, hatta sadece maddeci olan bir tarihin yerine daha çok bütün beşerî faaliyetleri kucaklayan bir iktisat modelini uygulamak, esas amaçlardan olmuştur. Bu yüzden analoji tekniği kullanılarak, 'olması gerekeni' değil, 'olanın' incelemesine dikkat edilmiştir.

Böylece Kıbrıs'ta, Osmanlı döneminin iktisat tarihine ait meselelerin, arşiv belgelerine dayanılarak yapılan modellemeyle çözüme kavuşturabileceği veya en azından tartışmaya açılabileceği düşünülmektedir.

1. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemi İktisat Tarihine Bütüncül ve Metodolojik Bir Yaklaşım

Bilindiği gibi iyi bir iktisat tarihi yazımı için iktisat teorisine ve kantitatif metodolojiye gerek vardır (Sutch, 1991: 272). Bu gerçekten hareketle çalışmanın ana konusu, Kıbrıs'ın belli bir zaman diliminde vuku bulan iktisadî olaylara, zihniyet algılamalarına, devletin rolüne, vb. unsurlara, iktisat tarihi disiplini içerisinde katkı sağlamaktır.

Aslında Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihini araştırmak demek, adadaki toplumsal yaşam, sınıflar, iktisadî ve sosyal kurumlar, şehirler, ticaret, ulaşım, eğitim, kültür, sanat, para, banka, fiyat hareketleri, nüfus, iskân, göçler, kadın, aile, maliye, gümrük, vergiler, iktisadî düşünce, vakıflar, esnaf, sanayi, tarım, hayvancılık gibi belli başlı konuların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Scanned by CamScanner

Esasında bütün bunlar bize, iktisat tarihini, ekonomik aklın ve yöntemlerin tarih incelemelerine uygulanmasını sağlamıştır. Bu ekolün önemli unsurlarından birisi de işte budur. Dolayısıyla bu araştırmada Kıbrıs'taki temel ekonomik argümanların yeniden yorumlanması, geleneksel tarihçiler tarafından yanlış kullanılan veya yorumlanan verilerin düzeltilmesi, geleneksel tarih bilgisinin yeniden oluşturulması ve önemli tarihî sorunların veya olayların yeniden yorumlanması amacıyla yeni ampirik bulguların ekonomik düşünceyle birleştirilmesi gibi çeşitli inceleme yöntemleri geliştirilmiştir.

Aslında Kıbrıs'ta Osmanlı dönemi ile ilgili makro seviyede modellerin önerilmesi ve teorik gelişmelerin iktisat teorisiyle şekillenmesi, iktisat tarihinin kavramsal açığını daraltmış ve Kıbrıs'ın iktisat tarihine ait analizleri genişletmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'ta iyi bir iktisat tarihinin yazımı için tarih disipliniyle entegre edilmesi gerektiği ortadadır. Bu açıdan bakıldığı zaman iktisatla tarihin rakip değil, birbirini destekleyen alanlar olması gerektiği anlaşılacaktır.

İşte bu gerçekten hareketle Kıbrıs'ta Osmanlı dönemi iktisat tarihine geleneksel söylemlerin dışında bakmak, teori eksenli çalışmalar yapmak, onun yükselişi ve gerileyişi konusunda esnek yorumlar getirmek, bu dönemin iktisat tarihini diğer bilim dalları ile ilişkili bir biçimde incelemek, yukarıda ifade edilen dörtlü dönemlendirmeyi ikâme edebilecek dinamik bir dönemlendirme önermek ve sonuçta karşılaştırmalı yöntemle Osmanlı Kıbrıs'ını analiz edebilme çabalarını içermektedir. Bunlara, Ranke'nin öncülük ettiği gelenekten hareketle, tarihî incelemelerde nirengi noktası olarak alınan ve A. Simiand'ın, tarihî analizden atılması gereken üç put (birey, siyaset ve kronoloji) olarak yorumladığı inceleme tekniği ile Kıbrıs'ın Osmanlı ekonomisine hem Kıta Avrupası (Akdeniz), hem de Anglosakson (Sanayi Devrimi) merkezli bakış açısının bir kenara bırakılma isteğini de eklemek gerekmektedir.

Aslında Kıbrıs'ta 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın sonuna kadar 100-150 yıllık bir dönemi kapsayan çalışma sonucunda elde edilen ekonomik ve ticarî verilerin küçük farklarla birbirini tekrarlayan rakamlardan oluştuğu görülmüştür. Ancak Kıbrıs'ta emtia fiyatlarının yaklaşık 20 misli arttığı bir dönemde, nasıl olur da vergi gelirleri sabit kalabilmiştir, bu belli değildir. Ne var ki bu durum, ekonomik pratiğin doğasına uygun düşmemekte ve çözülmesi gereken çarpıcı bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

İşte bu yüzden arşiv verileriyle kantifiye edilmiş, en azından desteklenmiş çalışmalara, mutlak surette iktisat teorisi alanında durulmasına ve özellikle iktisat teorisine ilişkin çalışmalara ihtiyaç vardır. Aslında Mehmet Genç ve H. Carr gibi, biz de tarihî bir olgunun ancak belirli bir hipoteze veya kavrama göre yeniden inşa edilebileceğine inanmaktayız. Nasıl ki mimarî proje olmadığı zaman bir bina inşa edilemez ise aynı şekilde teorik bir tasavvur olmadan veya belirli bir hipoteze ya da modele dayanmadan, sadece arşivin ham bilgilerinden hareketle tarihî bir olgu yazılamaz. Ancak bu durumda, arşivin önemi ihmal

Scanned by CamScanner

edilmemelidir. Bu bakımdan Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihi, şeklî ve nazarî bilgilerin ötesinde, adadaki toplumların nasıl bir sosyal ve iktisadî düzen gerçekleştirdiğini, ne gibi problemlerle karşılaştığını, bu problemleri çözmek üzere ne tür zihnî ve maddî kaynakları kullandıklarını, hangi kurumları geliştirdiklerini ve bunların zaman içinde nasıl bir değişim süreci sergilediklerini araştırmak, analiz etmek ve anlamak için başvurulabilecek yegâne kaynağın arşiv olması, bu durumun en önemli özelliğidir. Ancak bu zengin kaynağa rağmen Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihçiliğinin yazımında, bazı eksiklikler de bulunmaktadır.

Ne var ki ideolojinin hazır kalıpları üzerinden analiz yürütmeyi tercih etmeyen yeni nesil iktisat tarihçileri, çalışmalarında başvurduğu hipotez-teori-model sürecinde, çağdaş iktisat tarihi anlayışına da uygun olarak kantifiye edilmiş olanlarına muteber ederek, çalışmalarında ileri sürdüğü herhangi bir argümanı bile arşiv verileriyle desteklemeye çalıştığı görülmüştür. Kaldı ki konu, Osmanlı Kıbrıs'ının iktisat tarihi gibi geçmiş olunca, tarihin yöntemlerini kullanmadan yazılması da mümkün değildir. Aksi takdirde bu döneme ait kurulacak modelin veya hipotezlerin, ikinci elden çalışmalarla desteklenmesinden kurtarılması zor, hatta imkânsız olacaktır. Aslında Kıbrıs'ın iktisat tarihiyle uğraşanların bunu yapmaması hâlinde, teorik tasarımları olgudan mahrum kalacak, hatta şematik tekrarların totolojisi içinde hapsolacaktır. İşte Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihinde model ve hipotez oluştururken, geçmişin fenomenlerine dalabilmek ve buna ek olarak tarihe dayalı olguyu inşa edebilmek için teorik bir tasavvura, hatta belirli bir hipoteze veya modele dayanmak zorundadırlar.

Gerçi Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi, iktisadî ve malî konularda derinleştikçe, bunları etkileyen nüfus, sosyal yapı, kültürel değerler, siyasî sistem gibi alanların da verilerini kullanmak gerekmektedir. Bunun için de demografi, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, hatta fen bilimlerine ait birtakım bilgilere de ihtiyacı vardır. Bu yüzden Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi analizleri yapılırken, izlenecek yöntemin ilk başta tümdengelim gibi görünmesi doğaldır. Bundan hareketle Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi araştırmalarında, ilk aşamada tümdengelime başvurulsa da, tümevarım ile hipotezlerin doğrulanmasının mümkün olmadığı durumlarda, bunlar, hiç çekinilmeden çöpe atılmalıdırlar. Bu anlamda Genç'in hem tümdengelim, hem de tümevarım yöntemini uygulayarak, metodolojik bir düalizmi kullanmayı tercih ettiğimizi de söylemek, doğru bir yaklaşım olacaktır.

Aslında Genç'in çalışmaları sayesinde ortaya çıkan bu model, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisadındaki bazı olguların işleyiş mekanizmasını, paradoksal ve karmaşık olan ekonomik uygulamalarını da rahatlıkla izah edebilecektir. Gerçi bu kurgunun iki açıdan sorgulanmasının gerektiği açıktır. Birincisi, bunun yaygın olarak Osmanlı dışındaki dünyada da kullanılıyor olmasıdır. Bu açıdan bu model, yalnızca devletin reayaya karşı takındığı altürist tavrın yansıması olarak değil, aynı zamanda sistemin devamı için Kıbrıs'taki reaya üzerinde bir kontrol

Scanned by CamScanner

aracı olarak da kullanılmasına müsaade etmesidir. İkincisi ise bu modelin, Kıbrıs pratiğinde hangi oranda uygulamaya konulduğuyla ilgilidir.

Gerçi bu bulguların, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihi konusunda uzunca bir süre devam eden çalışmalarda karşı karşıya kalındığı ve ifadesi güç paradoksal ekonomik politikaların açıklanabilmesine imkân verdiği için seçilmiş olduğu ortadadır.

Bu modelden hareketle Kıbrıs'ta Osmanlılar, provizyonist idiler. Bu ilke, genel olarak ekonomide verimliliğin düşük, ulaştırmanın zor ve pahalı, aynı zamanda mevcut durumu değiştirmeye yönelik müdahalelerin, verimliliği artırıcı olmaktan çok düşürücü etki yaptığı, objektif şartlar altında iktisadî faaliyete tüketici açısından bakan bir görüşe dayanmaktadır. Buradaki iktisadî faaliyetin amacı, insanların ihtiyacını karşılamaktır. Dolayısıyla Kıbrıs'ta üretilen mal ve hizmetlerin, mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olması, yani ada içi piyasada mal arzının mümkün olan en yüksek seviyede tutulması amaçlanmıştır. Kıbrıs'ta bu hedefi gerçekleştirmek için Osmanlı, ziraatta mirî arazi sistemini uygulamış, ihracatı sınırlayarak ithalata yol vermiş[6], sınaî üretiminde ise esnafın teşkilâtlanmasına destek vermiştir.

Kıbrıs'ta Osmanlıların uyguladığı diğer bir iktisadî model ise gelenekçiliktir (tradisyonizm). Bu modele göre gelenekçilik, sosyal ve iktisadî ilişkilerde yavaş yavaş oluşan dengeleri veya eğilimleri mümkün olduğu ölçüde muhafaza etme, değişme eğilimlerini engelleme ve herhangi bir değişme ortaya çıktığında, tekrar eski dengeye dönmek üzere değişmeyi ortadan kaldırma iradesinin olması ortaya çıkmasıdır. Kıbrıs'ta uygulanan bu modele göre iktisadî olarak alınan bütün kararlar, ilişki ve kurumlar, teknolojik değişmenin, büyümenin, gelişmenin veyahut en genel ifadesi ile ilerlemenin hiçbir şekilde söz konusu olmadığı, düşünülmediği ve tabiî olarak hiç beklenmediği bir ortamda söz konusudur. Bu sebepten dolayı Kıbrıs'ın iktisadî yapısında, değişime hiç bir neden veya ihtiyaç yoktur. Daha doğrusu, Kıbrıs'taki iktisadî ünitenin değişmemesi ideal bir yapıdır. Kaldı ki Osmanlıların zihinlerinde ilerleme, kötüden iyiye yahut az iyiden çok iyiye doğru, önü açık veya kademeli değişme fikrine hiçbir şekilde yer yoktur (Küçükkalay, 2007/1: 134). Aslında bunun temelinde, Osmanlıların İslâm dininin yapısında buldukları modeli, sosyo-ekonomik dünyaya uyarlamasında yatmaktadır (Genç, 2000d: 45-46; Şimşek, 2009: 1145-1146). Gerçi Kıbrıs'ta iktisadî hayatın herhangi bir alanında gelenekten sapma, bir değişim meydana geldiği takdirde, ona uyum sağlamak yerine, değişimi ortadan kaldırarak, eskiyi geri getirme iradesi olarak belirmiştir (Genç, 2000e: 82).

Kıbrıs'ta Osmanlılar tarafından uygulanan üçüncü ilke ise fiskalizmdir. Genel olarak fiskalizm, hazineye ait gelirleri mümkün olduğu kadar yüksek düzeye çıkarmaya çalışmak ve ulaştığı düzeyin altına inmesini engellemektir. Özellikle bütün Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Kıbrıs'ta da hazineye ait gelirlerin esas fonksiyonu, devletin yapması gereken harcamaları karşılamak olduğu için, bununla birlikte harcamaları kısmaya yönelik çalışmaları da ifade eder (Genç,

Scanned by CamScanner

2000d: 50). Aslında Osmanlının uyguladığı fiskalizmin mantığı, şu şekilde çalışmaktadır. Her şeyden önce gerek Osmanlı coğrafyasında, gerekse Kıbrıs'ta kurduğu sistemin yaşaması, onu yaşatacak güçlü bir organizasyonun devamıyla mümkün olabileceğinden, devlet ve onun adına hareket edenlerin iktisadi kaynaklar üzerinde kesin söz hakkı olmasına bağlıdır. Pek tabii ki bu, Kıbrıs'ta ihtiyaçlar skalasının en üst noktasına yerleşen devletin ve temsilcilerinin, toplumun diğer katmanlarında olduğu gibi, sadece yaşamasını değil, aynı zamanda çok güçlü ve etkili olmasını sağlayacak ayrıcalıklı bir kaynak tahsisini de içermiştir. Bu da ister istemez Kıbrıs'ta toplumsal tabakalaşmayı gündeme getirmiştir. Aslında Osmanlının Kıbrıs'ta yoğun bir biçimde kurguladığı bu üçlü modeli, biraz daha tanımlamakta ve ekonomik sistemin diğer unsurlarıyla olan ilişkisini ortaya koymakta yarar vardır.

Özellikle provizyonizm, Kıbrıs'ta veya ada içindeki mal arzını mümkün olduğunca yüksek tutarak bir yandan reayanın darlık içinde olmamasına, diğer yandan da ada içindeki fiyatların makul düzeyde tutulmasına yardımcı olmuştur. Diğer yanda ise Kıbrıs'ta zaten var olan teknolojik zayıflık, verimlilikteki düşüklük, pazar ve paranın kıt, ulaşımın zor ve pahalı olması gibi nedenlerle, bıçaksırtı dengede duran üretim hacminin azalarak piyasaların güç kaybetmesini ve dar olan iç pazarın daha da daralmasını önlenmiştir. Ancak Kıbrıs'ta provizyonizm ve fiskalizm, birbirleriyle senkronik bir ilişki içindedirler. Gerçi Kıbrıs'ta ekonominin büyük kısmının ziraî ekonomiden oluşması, Osmanlının en büyük vergi kaynağı olarak bu sektöre önem vermesini gerektirmiştir. Her ne kadar da adadaki ziraî ekonomiden, merkezî hazineyi besleyen külliyetli bir vergi akışı söz konusu olmasa da, izlenen adem-i merkeziyetçi ziraî ekonomi politikası ile ziraattan alınan vergiler, merkeze mal edilene kadar, devlete en büyük malî yükü oluşturan tımarlı sipahilerin finanse edilmesini sağlamış ve merkezî yönetimin çok büyük bir malî külfetle yüz yüze kalmasını önlemiştir. Aslında bu, Kıbrıs'ta uygulanan fiskalizm ilkesinin ikinci ayağı olan, masrafların azaltılması politikasının, imparatorluğun tamamına yayılmış bir şekilden başka bir şey değildir. Özellikle devlet, Kıbrıs'ta provizyonist uygulama ile aslında fiskalizme yol açmakta ve onun işlemesini kolaylaştırmaktadır. Fiskalizmin gelirleri artırmaya endeksli birinci ayağı ile merkezî bürokrasinin ve sistemin belkemiği olan merkezî ordunun finansmanının kesintisiz sağlanması zaten yapılmaktadır. Gerçi Osmanlı yönetici elitleri, yaşadıkları çağda adem-i merkeziyetçi bir politika izlenmeden, gerek Kıbrıs'ta gerekse Osmanlı hacmindeki geniş bir ülkeyi siyasî ve ekonomik olarak yönetmenin imkânsızlığını bilmektedirler. Kaldı ki Osmanlı büyüklüğündeki bir ülkeyi, bugünkü anlamda merkeze bağlı bürokrat ve askerî bir kitleyle yönetmek, onca etnik gruba, teknolojik alt yapıya, parasal ilişkilerin darlığına, ulaşım zorluğuna ve sınırların esnekliğine rağmen mümkün görünmemektedir. Böylelikle devlet, Kıbrıs'ta olduğu gibi vergi gelirleri ile kaynakları arasındaki ilişkiyi tesis ederek, aradan çekilmiş, bununla hem bürokratik masraflardan ve formaliteden

Scanned by CamScanner

kurtulmuş, hem de etnisiteye, coğrafyaya, bölgenin ekonomik ve iklim yapısına göre pragmatik ve pratik bir yönetim tesis etmiştir. Gerçi devlet, bu sistemin iki hassas sütun üzerinde durduğunu bilmektedir. İlki, tam da provizyonizmin ve fiskalizmin kesişim kümesi olan üretimi ve dolayısıyla geliri maksimize etme ilkesidir, ki bu nedenle provizyonizm ve fiskalizm üzerinde ısrarla duruluyordu. Yani Kıbrıs'ta da olduğu gibi üretimin artırılması, her açıdan gerekli ve zorunludur. İkincisi ise Kıbrıs'a atanacak her türlü yöneticinin en azından kendi inisiyatifini kullanırken, merkezin titizlikle üzerinde durduğu eşitlik, adalet, reayaya zulmedilmemesi (Seyfeli, 2005: 791; Şimşek, 2009: 1153) gibi ilkelerin zedelemeksizin görevini sürdürmesi beklenmektedir. Gerçi Osmanlılar bunu, meritokratik bir zihniyetle, yani her türlü yöneticiyi, ancak o alandaki liyakat, deneyim ve devlete olan katkısına göre atamak şeklinde çözüme kavuşturmuşlarsa da zamanla bu sistemin bozulduğunu, Kıbrıs'a atadığı liyakatsiz kişilerin davranışlarından anlamak mümkündür.

Peki, ama böyle bir organizasyonu, değişmesine izin vermeksizin korumak, Osmanlıların uygulamaya koyduğu bir sistem midir? İşte bu soru için devreye, gelenekçiliğin ikinci ilkesi girmektedir. Bilindiği gibi Osmanlılar, Kıbrıs'ta da olduğu gibi kendi yönetim ve devlet felsefesinden hareketle, çeşitliliğe bir sıkıntı olarak değil, bir renk olarak bakarak halletmişlerdir. Kaldı ki Osmanlılar, Kıbrıs'taki renkliliğin bir sıkıntı veya sorun oluşturmayacağından son derece emindirler.

Aslında yukarıda ifade edilen ve Kıbrıs'ta da uygulanan üçlü teorik model arasında başka bağlantılar da vardır. Özellikle Kıbrıs'ta maliyet ve fiyat farklılığının bulunmadığı, kalitenin farklılaşmadığı, kitle üretiminin söz konusu olmadığı veya adadaki üretimin olumsuz etkilemediği malların ithalata konu olmasının, ada içinde zaten arzu edilen arzı artırma etkisi yoktur. Bu nedenle kapitülasyonlar, provizyonizmin etkin bir aracı olarak kabul edildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu politika Kıbrıs'taki reayanın arzu ettiği malları tezgâhta veya pazarda bulmasına yardımcı olmuştur. Gerçi adadaki mal bolluğu, fiyat düşüklüğüne neden olurken (ucuzluk), arzın talep karşısında yetersiz kaldığı dönemlerde de üretim ve tüketimi dengeleyici bir görev üstlenmiştir. Buna ek olarak Kıbrıs'ta ekonominin büyük oranda kapalı aile ekonomisi biçiminde teşkilâtlanmasının, pazara yönelik üretimin çok küçük kalmasının, kapitülasyonlar aracılığı ile Kıbrıs'a gelen malların ancak kaza merkezlerinin gereksinimlerini karşılamasına imkân veriyor olmasının ve ithal malların adanın her bir tarafına sızarak manifaktür üretimi olumsuz etkilemesinin de önü kesilmiştir. Ancak kapitülasyon politikalarının çok geç tarihlere kadar (1861) uygulanmasına rağmen Osmanlı yönetimi, ada sathında ticaret sektörüne gereken ilgi ve önemi her zaman için vermiştir. Çünkü ada için tasarlanan ticaret sisteminin merkezinde konuşlanmış bulunan üçlü modelin, özellikle provizyonist ve fiskalist ilkeleriyle yakından ilgisi vardır. Kaldı ki Kıbrıs'ta ticaret her zaman için önemlidir ve yönetici elit tarafından da desteklenmiştir.

Scanned by CamScanner

Gerçekten de Osmanlılar, ada için ticarete önem vermişlerdir. Çünkü adada tüccarlar, sosyal mertebede köylü, esnaf, hatta bir kısım askerî zümre mensubundan da öte, yüksek prestije sahiptirler. Kaldı ki Kıbrıs'taki ticaret, takbih edilen, küçümsenen değil, aksine istenilen, övülen ve korunan bir faaliyettir. Kıbrıs'ta vergilendirme sistemine bakıldığında ticaret, az vergi ödeyen, baskıya değil, himayeye mazhar bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira ticaret, ziraata ve madenciliğe (sanayi) oranla vergi yükü daha düşük düzeydedir. Kıbrıs'ta ticarete ve tüccara gösterilen bu olumlu tavır, Osmanlının iktisadî dünya görüşünün iki temel prensibinden, yani provizyonizm ve fiskalizmden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs'taki Osmanlı ticaret dünyası, bu iki prensibin teşkil ettiği çifte amacın koordinatından oluşmaktadır. Çünkü devlet, hem gelirini veya maddî gücünü, hem de genel refaha olan katkısı ile manevî gücünü artırmanın bir vasıtası olarak gördüğü ticareti, sürekli olarak desteklemiştir (Genç, 2000a: 205-206). Özellikle de ada içindeki iç gümrük uygulaması, ilkin her kazanın kendine yetebilmesini sağlama, sonrasında ise üretilen malların, fiyat farklılığından kaynaklanan yüksek kârlarla diğer kazalarda satılmasına engel olma mantığına dayanmaktadır. Böylece adada iç gümrük uygulaması, bölgesel (kaza) taksimata gidilmesiyle, ihtiyaç-üretim miktarının bölgelere göre ayarlanmasıyla ve üretim azlığı riskinin azaltılmasıyla sağlanmıştır. Dolayısıyla bu yöntemle herhangi bir bölgede ne gıda yetersizliği, ne de yüksek kârlarla mal satışı mümkün olmuştur. Hâl böyle olunca ada için uygulanan ve provizyonizmle ilgisi olan iç gümrük rejimi, idarî merkez hüviyetindeki Lefkoşa yönetiminin aldığı kararlarla uygulanmıştır.

Bu nedenle adanın herhangi bir kazasındaki üretim miktarı, belirli ihtiyaçları karşıladıktan sonra başka bölgelere satma ya da ihraca konu olabilmiştir. Gerçi bu, Osmanlının iktisat anlayışına uyumlu bir durumdur. Çünkü Osmanlılar ticareti, yaşamak için gerekli görmüşlerdir; ama bundan azami şekilde kâr elde etmeyi uygun bulmamışlardır. Bu nedenle adada cereyan eden pazar mekanizması, ancak birinciye hizmet edecek şekilde şekillenmiştir. Aksi takdirde devlet, hemen devreye girerek, sistemin muhafızı olarak ilgili kazada bozulan ekonomik dengeyi, eskiye döndürme gayreti içine girmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'ta iç gümrükler, provizyonizme dayalı uygulamaların bir parçası olarak görülebilirler.

İşte bu durum Kıbrıs'taki sanayinin, özellikle de kırsal kesimde, neden gelişme imkânı bulamamış olduğunu göstermektedir. Gerçi ada sanayisi, 19. yüzyıl boyunca Lefkoşa, Larnaka ve Limasol gibi şehirlerde gelişim göstermişse de kırsal kesimde (köy) pazar için üretim yapma imkânına ulaşmamıştır. Dolayısıyla Kıbrıs'ta kırsal sanayi pek gelişme imkânı gösterememiştir. Gerçi bunda, klasik Osmanlı iktisat sisteminin, provizyonizme uygun olarak biçimlenmiş yapısının büyük payı vardır. Aynı zamanda adada, yeterli toprağa sahip küçük köylü ailelerin hâkim tip olarak bulunması ve ziraî emek mobilitesinin devlet tarafından engellenmesi gibi şartlar, kırsal sanayinin

Scanned by CamScanner

gelişmesine pek elverişli olmamıştır. Bu nedenle adadaki kırsal sanayi, ziraî imkânların sınırlı olduğu dağ köylerinde, hayvancılığın hâkim bulunduğu veya nüfusun yoğun olduğu yerlerde mevziî bir gelişme göstermiştir. Bu bölgelerde ve özellikle adada yaygın olan sınaî üretim tipi, köylülerin kendi ürettikleri veya satın aldıkları hammaddeyi işleyip kasaba pazarına bizzat satmalarıyla oluşmaktadır. Ne var ki bunun, daha ileri düzeyde gelişebilmesi ve yaygınlık kazanabilmesi, ihracatın büyümesine bağlıdır. Ancak adadaki Osmanlı mamullerinin satılabileceği dünya, çok sınırlıdır ve merkantilist korumacı Batı'nın karşısında, aktif bir ihracatçı politika takip edilmediği takdirde, bunu başarmak oldukça zordur. Oysa Kıbrıs'ta uygulanan Osmanlı iktisadî sistemi için ihracat, provizyonizm gereği vergilendirilen, sınırlandırılan, hatta birçok hâllerde engellenen marjinal bir sektördür. Ancak Kıbrıs'ta kırsal sanayinin gelişebilmesi için gerekli olan belki de en önemli şart, sermaye sahibi bir müteşebbis zümrenin varlığıdır. Açıkçası adada uygulanan iktisadî sisteminin, böyle bir zümrenin doğmasına elverişli şartlar sunmadığı ortadadır (Genç, 2000b: 232). Gerçi bu durum, Osmanlının zihin dünyasıyla doğrudan ilintilidir. Çünkü Kıbrıs'ta toprak/emek oranı oldukça düşüktür; ziraî ürün ticarîleşmemiştir; uzak pazarlara hitap eden organize olmuş bir ihracat ve bir sermayedar müteşebbis sınıfın varlığı da söz konusu değildir.

Ancak bu saptamadan yola çıkarak, adadaki Osmanlı sistemini, makro veya mikro anlamda herhangi bir sanayileşme talebinin önünü tıkadığı şeklinde kesin ve olumsuz bir tavırla da yargılamak yanlıştır. Ne var ki Kıbrıs'ta, devletin, sistemin dengelerini korumak uğruna kapitalistleşmenin ve sermaye birikiminin önünü tıkadığı da doğrudur. Ancak adada ziraî ekonomideki sanayileşme talebinin hacmi ve teknolojik düzeyi dikkate alındığında, bu tıkamanın az bir düzeyde olduğu da bir gerçektir. Gerçi 19. yüzyılda artan malî baskıyla birlikte devletin adada uyguladığı politikalar, kapitalist gelişmeye menfî bir atmosfer yaratmış ise de bu durum, yerel pazar için üretim yapan küçük ölçekli esnaf tipi üzerinde pek söz konusu olmamıştır. Çünkü Kıbrıs'taki esnaf teşkilâtları, Osmanlı iktisat sisteminin istinat ettiği ilkelerin her üçüne de uygun düşen bir yapı arzetmektedir.

Gerçi Osmanlılar için provizyonist ve fiskalist politikalar, konjonktürden gelişen bazı olumsuzlukların tam tersi politikalar olarak inşa edilmişlerdir. Ancak devlet gelirlerinin sürekli erozyona uğraması ve para darlığının yaşanması, Osmanlıların, karşı bir refleks olarak ziraî üretimde arza, finansal alanda da gelirleri artırmaya yönelik hassasiyetin oluşmasına neden olmuştur (Küçükkalay, 2007/1: 140). Ne var ki adadaki bu uygulama, özellikle 19. yüzyılın başlarına gelindiğinde, önce gelenekçiliğin, daha sonra da diğer iki ilkenin, terk edilmesiyle kendini göstermiştir. Gerçekten de Kıbrıs'ta 19. yüzyılın ilk yarısında, provizyonizm ve fiskalizm, bir makasın iki kolu gibi bütün canlılığı ile işletilmiştir. Ancak sistemin üçüncü prensibi olan tradisyonalizm ise Kıbrıs'taki reform döneminin başından itibaren hızlı bir şekilde aşınmaya

Scanned by CamScanner

başlamıştır. Zaten gelenekçiğin de esas fonksiyonu, provizyonizm ve fiskalizme ait dengeleri korumak olduğu için, birtakım değişmeyi gerektiren şeyler olduğunda gelenekçilik için de değişimin yolu açılmış ve bu dönem için normal sayılmaya başlanmıştır. Gerçi 19. yüzyılda, Kıbrıs'ta reform çağı ile tradisyonalizmin arasında yaşanan aşınmada (Genç, 2000c: 92) bir zamandaşlık, hatta bağlantı olduğu ortadadır.

Buraya kadar incelenen ve Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihi ile ilgili geliştirilen bu model, bir grafik ölçeğinde ifade edildiği zaman sistemin çalışma düzeni, hem objektif şartlardan, hem de Osmanlı zihin dünyasından doğduğu görülecektir. Dolayısıyla bunların, amaca uygun olarak adanın ekonomik koşullarına, sosyal hayatına ve devletin ekonomik politikalarına uygun olması beklenmektedir. Aslında bu yönü ile bakıldığında adadaki sistemin bütünü, kendi içinde mantıksal ve sağlam bir uyuma sahip olduğu görülür. Hatta bunların ada için bir bütünlük oluşturabileceği düşünülebilir. Özellikle bunu, adanın ekonomisi dışa açık olması gerekirken, ticaret sektöründe görülen sınırlamalardan, kontrollerden ve düzenlemelerden (Genç, 1994: 116) anlamak mümkündür. Zaten adadaki Osmanlı ekonomisi, gerçek anlamıyla ihtiyaç ekonomisidir. Aslında temel felsefe Osmanlının zihniyet algılanmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Osmanlının zihniyet algılanmasında, insanlar, ekonomi için midir; yoksa ekonomi, insanlar için midir sorunsalına, hiç şüphesiz ki ekonomi, insan içindir cevabı verilmektedir (Genç, 2000d: 340). Bu anlamda Osmanlılar, ada ekonomisi için anti-kapitalist bir zihniyet hâli içindedirler. Gerçekten de Batı dünyasında bir kısım insanın bu anlayışa göre servet kazanması veya birikim yapması mümkün iken (Şimşek, 2009: 1155), Osmanlı dünyasında, dolayısıyla Kıbrıs'ta buna izin verilmemiştir. Toplum içinde birileri zengin olacaksa, bu devlet olmalıdır görüşü ağır kazanmıştır. Böylece Osmanlılar, adada kurdukları sistemle, herkese hayat hakkı tanımaya çalışmışlardır. Sırf bu yüzden adadaki ziraî toprakları, mirîye mal etmişlerdir. Aynı şeyi kaza merkezlerinde de yapmışlardır. Hatta şehirlerdeki esnafları, tıpkı köylüler gibi, çok büyük servet farklılaşmasına imkân vermeyen zanaat teşkilâtları (Şimşek, 2009: 1152) olarak bir araya getirmişler, onları desteklemişler ve böylece yerel otonomiyi sağlamlaştırmışlardır. Ancak adada yaşanması muhtemel kapitalizmin, hem ziraatta hem de şehirdeki hizmet ve endüstri sektörlerinde üretime girmesinin yollarını kapamışlardır. Onun dışında her türlü ticarî faaliyeti desteklemişlerdir. Çünkü Osmanlılar, ada içindeki ticareti, bir kamu görevi olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla bunu, küçük kârla yürütülmesi gereken bir kamu hizmeti olarak değerlendirmişlerdir. Ancak Kıbrıs gibi bir adada çok küçük kâr oranlarıyla ticarette birikim yapmak imkânsızdır. Kaldı ki birikim yapma imkânının fazlalaşması hâlinde, adada kurulan sistemin tehdit edileceğinden çekinen Osmanlılar, buna izin vermeyecekleri de açıktır.

Adada kurulan iktisadî sistemin bir özelliği de rekabete ve çatışmaya yer vermemesi, bunun yerine işbirliği ve dayanışmaya (Şimşek, 2009: 1145-1146)

Scanned by CamScanner

öncelik tanınmasıdır. Bu değerlerin hayata geçirildiği esnaf teşkilâtlarında, rekabet ve çatışma kötü, işbirliği ve dayanışma iyi sayılmış, bunların ilkinden kaçma, ikincisine de ulaşma ideal olarak sayılmıştır. Bu genel eğilim içinde, Kıbrıs'taki iktisadî alanda rekabetten kaçınılmıştır. Hatta adadaki fiyat, ücret, üretim alanlarındaki rekabetin asgariye indirilmesi hedeflenmiş ve grup içi dayanışma esas olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Osmanlılar, bu zihnî temeller üzerinde Kıbrıs'ta inşa ettikleri sistemin devamlılığını ve uzun ömürlülüğünü sağlamaya çalışmışlardır. Bu, aynı zamanda Osmanlının Kıbrıs'ta kurmuş olduğu iktisadî dengenin kendi içinde nasıl bir senkron oluşturduğunu ve mantıksal bir kurguya sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Aslında Osmanlıların Kıbrıs'ta kurmuş oldukları iktisadî sistemin başarısı, kesinlikle ihmal edilmemelidir. Çünkü Kıbrıs'ta bulunan sayısız menfaat gruplarının kaynaştığı çeşitli dil, din, mezhep ve ırkların karmaşık dünyasında sosyal düzeni ve siyasî istikrarı sağlamanın fevkalâde zor ve zahmetli bir iş olduğu açıktır. Onun için de devlet, kendi adına fonksiyon yüklenenlere, iktidarı temsil ve icra edebilmek için ekonomide hiçbir gruba tanınmayan gelir ve servet imkânı sağlamıştır. Ancak burada ciddi bir çelişki vardır. Kıbrıs'ta hiçbir sektöre birikim yapma imkânı verilmezken, tek gedik, askerî zümrenin üst tabakasının elde ettikleriyle açılmıştır. Gerçi bunlara böyle bir imkân verilmemesi hâlinde, adada kurulan düzeninin devamının sağlanması oldukça zordur. Ancak bunlara iktisadî imkân verilince de bu imkânın er veya geç, devlet sektörü dışına sızarak, ada ekonomisinde sağlanan dengeleri bozan bir zümrenin oluşması kaçınılmaz olacaktır. Bu takdirde, adada kurulan sistemin birkaç nesil içinde tanınmaz hâle gelmesi muhtemeldir. İşte Osmanlılar buna, itidalli ve akılcı bir yöntemle çare bulmuşlardır. Buna göre devlet görevlilerine verilen iktisadî imkânlar, sadece görevle sınırlı kalmış ve ilgili görevi ifa edenlerin tek meşru varisi, devlet olmuştur.

Aslında Osmanlıların Kıbrıs'a yerleşip uzun soluklu bir sistem kurup, kalıcılığı başarmış olmasının temelinde, adanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirdiği dönüşüm ve uygulamalarda aranmalıdır. Osmanlılar, adanın çeşitli bölgelerinde halka ilk defa olarak kendi ürettikleri mal ve hizmetleri hür bir şekilde tasarruf etme imkânını sağlamışlardır. Özellikle adada angarya ve feodal baskıları ortadan kaldırmışlardır. Aynı zamanda hissedilir derecede artan vergiler, önceden bilinebilen veya tahammül edilebilen bir hâle gelmiş, sonuçta adada üretim ve refah düzeyi artarken, üretim artışı da ivme kazanmıştır. Aslında üretim artışına paralel olarak vergi gelirlerinin de artması, devleti, daha güçlü ve zengin kılmıştır. Dolayısıyla adadaki Osmanlı sistemi, devletin ve halkın birbirine rakip veya birbirini ezen ve köstekleyen değil, destekleyen ve besleyen bir mekanizma içinde çalışmıştır.

Özetle diyebiliriz ki Kıbrıs'ta, Osmanlı ekonomik sisteminin ve onunla ilişkili olan siyasal ve sosyal sisteminin temel unsurları, ana hatlarıyla mirî toprak rejimi, millet sistemi, esnaflıkta teşkilâtlanma tipi, vakıflar, provizyonizm,

Scanned by CamScanner

fiskalizm, tradisyonalizm ve nihayet bütün bunları bir orkestra şefi gibi yönetmek üzere oluşturulmuş, irsî olmayan, meritokratik bir seçkinler kadrosu olarak ifade edilebilir.

Aslında Kıbrıs'ta kurulan sistem içinde devletin görevi çok basit ve sınırlıdır. Devlet, ekonomik kaynakları, üretim faktörlerini kontrol altında bulundururken adadaki yönetici elite, bu faktörlerin kontrolünü elinizden çıkarmayınız talimatını vermektedir. Gerçek şu ki devlet, adadaki ekonominin içinde bulunmamakta, ancak ekonomik faktörleri kontrol etmektedir. Özellikle bunların mülkiyetini ve fertler arasındaki dağılımını kontrol etmeye çalışmıştır. Ancak ada sathındaki ekonominin işletilmesini, sivil topluma bırakmıştır. Ne var ki adadaki yönetici elitlerin fonksiyonu bitince, devlet, kaynaklarını hemen yeni elitlere kanalize ederek, ada ekonomisine dinamizm getirmiştir. Dolayısıyla Osmanlılar, adadaki yönetici elit sirkülasyonu ile hiçbir zaman çözülmeyecek bir sistemi inşa ettiklerini düşünmüşlerdir. Aslında Osmanlılar, Kıbrıs'ta 1800'e kadar yönetici elitler olarak, kendi üstünlüklerine olan inançlarını sürdürmüşlerdir. O zamana dek, yani 19. yüzyılın başına kadar, adadaki huzursuzlukları ve muhtelif isyanları, asayiş meselesi olarak algılayıp, hâl çaresine bakmışlardır. Ama bunun Osmanlı coğrafyasının bütününe şamil arızalar olduğunu, çok sonraları anlamışlardır. Özellikle bu durum, en açık şekliyle 19. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştır.

Aslında bütün bunlar bizi, Osmanlının zihniyet algılamasına götürmektedir. Zira Osmanlılar kurdukları devletin ebed-müddet olacağına inanmaktadırlar. Bunun için de Osmanlılar, Kıbrıs'ta birikimci ve gelişmeci değil, bölüşümcü ve refahı yaygınlaştırıcı (Genç, 2000f: 378) bir yol takip etmişlerdir. İşte Kıbrıs'taki fizikî yatırımların devlet kontrolünde veya vakıf sektöründe yoğunlaşmasının sebebi de budur. Dolayısıyla Kıbrıs'taki bu yatırımlar, eşitlikçi yapının sürdürülmesini sağlayan en önemli temellerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Osmanlı Kıbrıs'ında Ekonomik Yapı

Gerçek şu ki Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethinin, ilk ve en yoğun etkisi, adanın ekonomik hayatı üzerinde olmuştur. Çünkü Osmanlılar, adada hüküm sürmüş olan önceki milletlerin aksine, Kıbrıs'ı kolonize (Spyridakis, 1964: 49, 53; Sonyel, 1988: 42; Nuri, 1994: 95) etmeye değil, egemenlik coğrafyasının mamur ve âbâdan bir parçası hâline getirmeye çalışmışlardır.

Daha önce de ifade edildiği gibi iktisadî konular, Osmanlı Devleti'nin çok önem verdiği ve doğrudan kontrolünde bulundurmak istediği konular arasındadır. Aslında Osmanlının zihniyet algılamasına dayalı olarak gelişen daire-i adliye düşüncesine göre reayanın refahı, memleketin, dolayısıyla da devletin bekası manasına gelmektedir (İnalcık, 1969: 8). Bu nedenle bazı yerli ve Batılı tarihçilerin de öne sürdüğü gibi Kıbrıs, Osmanlı idaresi altındayken, adanın iktisadî durumunun, devletin ilgisizliğinden ya da kötü uygulamalarından dolayı gerilemiş olduğunu iddia etmek, mantıken doğru değildir (İnalcık, 1969:

Scanned by CamScanner

11). Her şeyden önce adanın ekonomik seviyesinin yükselmesi veya kendi kendine yeterli duruma gelmesi, devlet hazinesinin ek bir yükten daha kurtarılması anlamına geleceğinden bu görüş, temelden yanlıştır. Ancak Osmanlı yönetiminin almış olduğu bütün ciddi tedbirlere rağmen işlerin her zaman için yolunda gittiğini veya Kıbrıs'ta refah seviyesinin her zaman için iyi olduğunu iddia etmek, bir o kadar da gerçek dışıdır. Çünkü ada tarihinde hiç bir zaman eksik olmayan kuraklık, kıtlık, çekirge istilaları, depremler ve veba salgınları (Çevikel, 1994: 96) gibi, insanların genellikle önlemekte aciz kaldıkları sıkıntılar, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemindeki iktisadî hayatını olumsuz yönde etkilemiştir.

Özellikle 19. yüzyılın başlarına kadar etkisini sürdüren, Akdeniz'in iktisadî havzasını batıdan doğuya doğru sarsan ve üretimdeki düşüşten kaynaklanan kıtlıkların baş gösterdiği bir dönem olarak bilinmektedir. Bazı geleneksel tarihçilerin anlattığı gibi Kıbrıs'ta baş gösteren kıtlıklar, sadece Kıbrıs'a münhasır bir olay olmayıp, kapitalizm süreci ile üretim kültürünün değişmesi sonucu ortaya çıkan ve genel olarak Akdeniz coğrafyasında vuku bulan iktisadî bir hadisenin sonucudur (Wallerstein, 1999: 202-203). Bu iktisadî değişim, Kıbrıs'ta da ağır bir şekilde kendini göstermiştir. Aslında iktisadî buhranın yol açtığı bu kıtlık, Kıbrıs'taki ekonomik ve sosyal şartları ağırlaştırmış ve adada göç olaylarının yaşanmasına neden olmuştur. Ağırlaşan ekonomik şartların etkisini hafifletmek ve artan göç olaylarını frenlemek maksadıyla Babıâli birtakım önlemler almıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi Osmanlılar, ekonomiye, çağdaşı olan Batılılar gibi, yani merkantilistler ve kapitalistler gibi bakmamışlardır. Ekonomiyi, siyasî ve sosyal sistemin ihtiyaçlarını karşılayacak bir organizasyon ve faaliyetler kümesi olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla Osmanlılar, ekonomik sistemi tesis ettikten sonra provizyonizm ve fiskalizm gibi iki önemli ilkeyi uygulamışlardır. Aslında Osmanlıların ekonomik faaliyetten arzuladıkları şey, memleketin ve reayanın ihtiyaçlarını karşılamaktır. Onun için de ihracatçı değildirler; hatta bunun için ithalatı serbest dahi bırakmışlardır. Fiskalist saikle hareket eden Osmanlı ekonomisi, biraz vergi aldıktan sonra, esas olarak ithalata, içerideki mal ve hizmet ihtiyacına karşılık olacağı için olumlu bakmış, ancak ihracatı sınırlandırmıştır.

Kıbrıs'ta, şüphesiz ki fiskalizmle, hazinenin boş olmaması, hatta devamlı olarak dolu olması amaçlanmıştır. Aslında bu, devletin yerine getirmesi gerekenlerle alâkalı bir durumdur. Ancak her ne pahasına olursa olsun, hazineyi dolduralım diye bir fikirleri de yoktur. Çünkü devletin önceliği provizyonizmdedir. Amaç, Kıbrıs'ta reayanın yaşamasını sağlayan bir sistem kurmaktır. Bunun için de kurumsal yapıda düzenlemeler yapmışlardır. Örneğin Kıbrıs'ta kaza[7] denilen idarî birim gibi, yaklaşık 500-580[8] km^2 çaplı yeni bir yapılanmaya gitmişlerdir. Ada sathındaki kazalar, 7-12 km.'lik şehrin etrafında, ortalama 40 kadar köyün[9] oluşturduğu idarî birimlerdir. Başında bir kadı vardır.

Scanned by CamScanner

Kıbrıs'taki bu köyler ve kasabalar, bir bütün olarak düşünüldüğünden, orada yapılan üretim, ilk önce orada tüketilmesi istenmiştir. Bir başka deyişle oradaki üretimin birinci hedefi, o bölgenin ihtiyacını karşılamaktır. Ancak bundan sonra mallar, kazanın dışına çıkartılabilmektedir. Çıkan emtia, önce İstanbul'a gitmektedir. Çünkü orada büyük bir nüfus kitlesi vardır ve bu kitleyi beslemek için bütün kazaların fazla olan malları, İstanbul'a yönlendirilmektedir. İstanbul'da bu ihtiyaç karşılandıktan sonra mallar, diğer kazalara, imparatorluğun diğer bölgelerine gönderilmiştir. Ancak bütün bunlar, izne tâbi olan hususlardır. Çünkü bir yerden başka bir yere mal götürmek, çok kolay bir iş değildir. Ancak bundan sonra malın fazlası varsa, ihraç edilebilmektedir.

2.1. Kıbrıs'ta Şehir Ekonomisi

Osmanlı Devleti'nin her yerinde olduğu gibi ada nüfusunun önemli bir kısmı, kazanın kırsal bölgelerinde yaşamaktadır. Lefkoşa, idarî merkez olması hasebiyle Kıbrıs'ta gelişmiş bir şehir merkezî görüntüsüne sahip en önemli yerleşim birimdir. 19. yüzyılda Lefkoşa ve sair kaza merkezleri, üretim sektörlerinin en önemli merkezleridir. Özellikle buralarda, ada içi ve bazı alanlarda ihracat pazarları için mal ve hizmet üretimi yapılmaktadır. Halkın yeme, içme ve giyinme gibi temel gereksinimleri, kasabalardaki üretici esnafın çabaları ile karşılanmaktadır.

19. yüzyılda kasabalarda üretim faaliyetlerini müslim ve gayrimüslim esnaf grupları veya teşkilâtları gerçekleştirmektedir. Buna göre Kıbrıs'ta esnaf teşkilâtlarının meslek gruplarına[10] göre dağılımı şu şekildedir: Kazzâz (ipek yapan veya satan kimse), yağcı, bıçakçı, çilingir, boyacı, etmekçi/habbâz, yapıcı, debbâğ, sayyâğ (kuyumcu), kassâb, kumaşçı, haffâf (ayakkabı ve terlik yapan kimse), basmacı, aşçı, binâcı, kahveci, attâr, bakkal, mi'mâr, seyyâf (kılıç yapan kimse), hallâç, mumcu, yoğurtçu, eskici, çadırcı, yorgancı, kalaycı, derzi (terzi), sarrâf, neccâr (doğramacı), körükçü, çoban, kazgancı, tüccâr, gemici, boyacı, berber, deveci vb... Dolayısıyla toplumsal ihtiyaçları karşılamak hususunda önemli bir yere sahip olan esnaf taifesi, Kıbrıs'taki şehir hayatına ciddi katkı sağlamıştır.

Gerçi şehirdeki esnaf ve sanatkârlar, emtiayı veya hizmet üretimini belirli mekânlarda gerçekleştirilmektedirler. Ancak bazı durumlarda evlerde de üretim yapıldığı görülmüştür. Dolayısıyla Kıbrıs'taki şehir esnafı, hem üreticidirler, hem de satıcıdırlar. Dükkânlarında veya evlerinde ürettiklerini, çoğunlukla bazar, sûk (çarşı) veya arastada satmaktadırlar (Ergenç, 1995: 99). Bununla birlikte dokumacılık (kazzâz, hallâc, basmacı, kumaşcı, terzi, boyacı) ve inşaâtçılık (neccâr, yapıcı, mi'mâr) ihtisaslaşmayı (Çevikel, 1999: 208) gerektiren meslek grupları arasında sayılabilir.

Toplum bazında, şehirlerdeki meslek gruplarının dağılımına bakıldığı zaman fazla bir ayrım yoktur. Ancak sarraflık, çilingir, bıçakcı, gemici, tüccâr, körükcü, mi'mâr, neccâr veya doğramacı gibi mesleklerin çoğunlukla gayrımüslimler

Scanned by CamScanner

tarafından icra edildiği görülmüştür (Çevikel, 1999: 208). Özellikle dokumacılıkla ilgili mesleklerden kazzâz, basmacı ve kumaşcı, bunun dışında yağcılık, debbağcılık ve boyacılık mesleklerinde ada içinden başka, ada dışına da üretim yapıldığı tespit edilmiştir (KŞS 21: 41/1, 234/2, 235/1, 245/2; KBM: 1/14; Cobham, 1908: 371-372). Kaldı ki Kıbrıs'ın şehir ekonomisinde, özellikle de dokumacılık ve basmacılık dallarında ürün çeşitliliğinin fazlalığı dikkat çekicidir.

Bundan da anlaşılıyor ki Tanzimat'tan önce Kıbrıs'ta şehir ekonomisinin temelini, esnaf teşkilâtları ve bunların kontrolünde icra edilen geleneksel zanaat kolları oluşturmaktadır. Ancak Tanzimat'la birlikte Osmanlı pazarlarının dış ticarete açılması, emtiada seri üretime geçilmesi, Avrupa mallarının Osmanlı pazarlarına daha yoğun girmeye başlaması nedeniyle, adadaki şehir esnafının veya zanaat kollarının büyük ölçüde gerilediği görülmüştür. Aslında Osmanlının bütün coğrafyası için geçerli bu durumun Kıbrıs'a da yansıması doğaldır. Örneğin Jennes, 1855 yılında daha ucuza üretilen İngiliz mamul mallarının adaya girmesinden dolayı, özellikle şehirlerdeki küçük tekstil atölyelerinin kapanmak zorunda kaldığını belirtmiştir (Jennes, 1962: 83). Gerçi yerli üretimi olumsuz etkileyen diğer bir faktör ise Osmanlı limanları arasındaki transit ticarette, hem hammaddeye hem de mamul mallara konulan % 8'lik iç gümrük resmidir. Luke'a göre yüksek olan bu gümrük vergi oranları, şehir ekonomisindeki yerel sanayi yatırımlarına büyük darbe vurmuştur (Luke, 1989: 235).

Samani tarafından da tespit edilen bu durum, Kıbrıs'taki küçük sanayinin Tanzimat boyunca gerilediğini göstermektedir. Özellikle bu dönemde adanın tarım üretimi ve buna bağlı olarak ihraç edilen tarım ürünlerinde artış yaşanırken, aynı şeyi sanayi ürünleri için söylemek mümkün değildir (Samani, 2006: 188). Ayrıca Kıbrıs'taki şehirli nüfusun, Avrupa kökenli mamul mallara karşı ilgisinin artması (Katsiounis, 1996: 47), şehirdeki yerli sanayinin daralmasına neden olmuştur. Kıbrıs'ta 19. yüzyıl boyunca, daha çok iç tüketime ve az da olsa dış talebe cevap vermek üzere, sanayi alanında faaliyet gösteren başta dokumacılık, debbağlık ve kunduracılık gibi bazı iş kollarının, bu yüzyılın sonuna kadar önemini koruduğu ve küçük çaplı da olsa, fabrikalaşmaya geçtiği görülmüştür.

1872 yılında adayı ziyaret eden Avusturya Arşdükü Lois Salvator, Lefkoşa'nın 23 çarşıya (Salvator, 1983: 52) sahip olduğunu belirtmiştir. Salvator'un, Lefkoşa'da surlar içinde tespit ettiği çarşı isimlerinden hareketle, faaliyet gösteren zanaat kollarının neler olduğunu görmek açısından önemlidir. Bunlar sırası ile manifaturacılar (bezirganlar), terziler, basmacılar, kilimciler, ayakkabıcılar[11], dericiler (debbağlar), yemenicileri[12], çangarlar[13], iplikçiler, sandıkçılar, arabacılar, bakırcılar, gümüşçüler, demirciler, çanakçılar, kumaşçılar, meyhaneciler, sebze ve et pazarı, balık pazarı, helvacılar (tatlıcılar), kadınlar (cuma) pazarı, pamukçular, un pazarı, buğday pazarı, arpa pazarı ve katırcılardır (hayvan pazarı) (Salvator, 1983: 52-53).

Tekstil imalatında ise üretim büyük ölçüde adanın şehir ve kasabalarında

Scanned by CamScanner

faaliyet gösteren esnaf teşkilâtlarınca icra edilmiş olsa bile, Kıbrıs kırsalındaki hemen her hanenin küçük tezgâhlarla kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik üretim yaptığı bilinmektedir. Yün, pamuk ve ipek ipliği eğirmeciliğinden, ipliğin dokunmasına kadar, köy kadınları ve kızları, adı geçen üretimde önemli bir yere sahiptirler (Salvator, 1983: 67). Üretilen bu ürünler, kaza merkezlerinde ve haftanın muayyen günlerinde kurulan pazarlarda satışa sunulmaktadırlar (Samani, 2006: 191).

Kıbrıs'la ilgili tahrir defterlerine bakıldığında evlerin, iş yerlerinin ve dükkânların, dolayısıyla da nüfusun nerelerde yoğunluk kazandığı ve ticaretin hangi bölgelerde yapıldığı hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bundan hareketle Kıbrıs'ta ticaretle uğraşan ahalinin hangi işlerle meşgul olduğu da dükkân çeşitlerine bakılarak anlaşılabilir. Buna göre tespit edilebilen dükkân çeşitleri bakkal, aşçı, mağaza, yemenici, eskici, çukacı, boyacı, kasap, berber, kahvehane, yorgancı, demirci, nalbant, bıçakçı, şerbetçi, duhancı, palancı, ekmekçi, helvacı, attâr... vb. yerlerdir. Kıbrıs'a ait Temettuât Defterleri[14] toplu olarak incelendiğinde ise nüfusun Tuzla, Mesarye, Baf ve Hırsofi tarafında yoğunluk kazandığı, tabiî olarak ticaretin de bu bölgelerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu bölgelerin arazi durumları, yani coğrafik özellikleri incelendiğinde, Kıbrıs'ın en verimli topraklarıyla en çok gelir getiren ürünlerin bu bölgelerde olduğu görülmüştür. Ayrıca ticaretin Tuzla ve Leymason taraflarında daha çok yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Aslında Kıbrıs'ın Nüfus ve Temettuât Defterlerine bakıldığında, adanın kazalarında müslim ve gayrimüslim nüfus hakkında çeşitli tahlillere gidilebilir. Buna göre Müslümanların çoğunlukta bulunduğu kazaların başında Lefkoşa, Hırsofi, Evdim ve Piskopi[15] gelmektedir. Lefkoşa'nın genel nüfusu 5.775 kişi olup Müslümanların sayısı 3.511, gayrimüslimlerin ise 2.264 kişidir[16]. Lefkoşa'daki Müslüman nüfusun oranı, Lefkoşa'nın genel toplamının % 60.8'ini, gayrimüslimler ise % 39.2'lik kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerde, özellikle de Lefkoşa'da Müslüman nüfusun şehir ekonomisinde etkili olduğu söylenebilir.

Hırsofi'nin toplam nüfusu 2.302 olup Müslümanların sayısı 1.108, oranı % 48, gayrimüslim sayısı 1.194, oranı ise % 52'dir[17]. Burada her iki toplumun da ekonomiye eşit değerde katkı sağladığı ifade edilebilir. Gayrimüslimlerin yoğunlukta bulunduğu kazaların başında ise Dağ ve Değirmenlik gelmektedir[18]. Dağ kazasında gayrimüslimlerin oranı, toplam nüfus içerisinde % 84.4'tür. Değirmenlik kazasında ise % 81.4'tür. Bundan hareketle şehir ekonomisinde ağırlıklı olarak katkı sağlayan kesimin gayrımüslimlerden olduğu söylenebilir.

Limason, Omorfa, Gilan, Girinye, Magosa ve Lefke'de Müslümanların genel toplam içerisindeki oranı yaklaşık 1/4'tür (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 24-25). Bu baz alındığı takdirde Müslümanların ekonomiye katkısı dörtte bir oranında olduğu belirtilebilir.

Şehirlerde bulunan dükkân, han, hamam, kahvehane, fırın vb. gibi iş yerlerinin

Scanned by CamScanner

toplam sayısı 969 olup, bunun 676 adedi Müslümanlara, 293 adedi de gayrimüslimlere ait olduğu tespit edilmiştir (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 24). Buradan da bu iş kolunda Müslümanların % 70 gibi ezici bir çoğunluğa sahip olduğu görülmüştür.

Tarla, arsa, çiftlik, bağ, bahçe, mezraa, harman vb. şeylerin mevcuduna bakıldığında ise Müslümanların nüfuslarına göre daha fazla oranda araziye sahip oldukları görülmüştür. Müslümanların sahip oldukları tarla, arsa, çiftlik vb. şeylerin oranı % 42, gayrimüslimlerin ise % 58'dir (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 24-25).

19. yüzyıl boyunca şehirlerde yaşayan müslim ve gayrimüslimlerin arasında ciddi bir alış-veriş olduğu tespit edilmiştir. Özellikle iş yerlerinin yan yana olması, bu ilişkiyi daha da artırmıştır (KŞS 20: 29/1, 115/2; KŞS 21: 314/2). Aslında Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında en çok rastlanılan ilişki, mal-mülk satışları şeklinde olduğu söylenebilir (KŞS 20: 12/2, 51/2, 70/3, 73/3, 115/3; 186/2; KŞS 21: 4/7, 136/1; 211/1, 211/3, 275/2, 276/1, 308/2, 326/1). Ancak bu mal transferinde dikkati çeken husus, satıcıların genelde Müslümanlardan olmasıdır.

Bunun dışında adadaki yerli tüccarın konumuna bakılacak olursa, genel olarak aracı rol üstlendikleri görülmüştür. Genellikle üreticiden vadeyle aldıkları malları, yabancı tüccara, yine vadeyle satmaktadırlar. Adada özellikle de yerli büyük tüccarlar, çoğunlukla Ermeni ve Rum toplumuna mensupturlar (KBM: 1/14; Maier 1968, 119). Ancak az olsa da Türklerden aracı tüccar olarak çalışanlar da vardır (KBM: 10). Lakin şunu söylemek mümkündür ki müslim ve gayrimüslim tüccar taifesi, hem üreten, hem de ürettiğini satan küçük çaplı esnaf veya tüccar olarak adanın iç ticareti ile yakından ilgilenmişlerdir.

Aynı zamanda Kıbrıs'ın şer'iyye sicillerinde kayıtlı olan tereke defterlerine[19] bakıldığı zaman ise adada birlikte yaşayan her iki toplumun birbirlerine kıyasla maddî refahı, zenginlik seviyeleri veya oranları tespit edilebilir. Bundan hareketle Kıbrıs'taki tereke defterlerine göre 1839-1856 yılları arasında mahkemece tespit edilip kaydedilmiş ölüm sayısının toplamı 539'dur (Erdönmez, 2004: 201). Tereke kayıtlarına göre ölen 539 kişinin sahip olduğu toplam mal varlığı ise 10.794.474 kuruştur (Erdönmez, 2004: 201). Bu durumda her bir aileye ortalama 20.027 kuruş düşmektedir. Müslüman aileler arasında en düşük mal varlığı olan 80 kuruş ile 1.000 kuruş arasında bir gruplandırma yapıldığı zaman bu grup içerisinde 99 aile girdiğini, toplumun en alt gelir grubunu temsil eden bu ailelerin bütün Müslüman aileler içerisindeki oranının % 18.36'lık bir orana tekabül ettiği görülmüştür. Müslüman topluma ait gelir grupları içerisinde 1.000-5.000 kuruş arasındaki kişilerin sayısı ise 215 kişidir ki Müslüman aileler içerisindeki oranı % 39.8'dir (Erdönmez, 2004: 201).

Tereke kayıtlarındaki veriler esas alınarak 19. yüzyılda Kıbrıs'taki Müslüman toplumun % 58.16'sının 80 ila 5.000 kuruş arasında bir gelir grubuna haiz olduğu görülürken, 100.000 kuruş üzerindeki mal varlığına, ancak 21 müslim

Scanned by CamScanner

ailenin sahip olduğu ifade edilebilir. Yine tereke defterlerinden hareketle aynı tespit gayrimüslim tebaa için de yapılabilir. Buna göre 1839-1856 yılları arasında ölen gayrimüslimlerin toplam sayısı 467'dir. Ölen 467 gayrimüslim kişinin toplam mal varlığı 2.901.780 kuruştur. Bu durumda her bir gayrimüslim aileye ortalama olarak 6.214 kuruş düşmektedir (Erdönmez, 2004: 215).

Gayrimüslim aileler için en düşük miktarın 21 kuruş ile 1.000 kuruş arasındaki gelir grubuna 105 ailenin girdiğini, bunun ise toplam gayrimüslim aileler içerisindeki oranının % 22'ye tekabül ettiği görülmüştür. Öte yandan 1.000-5.000 kuruş arasındaki gelire sahip olan ailelerin sayısı ise 245 olarak tespit edilmiştir ki bu sayı % 52'lik bir orana tekabül etmektedir. Tereke kayıtlarına göre 1839-1856 yılları arasında Kıbrıs'ta yaşayan gayrimüslim ailelerin % 74'ünün ortalama 21-5.000 kuruş arasında bir mal varlığına sahip olduğu söylenebilir.

Bir mukayese yapılabilmesi açısından, 314 Müslüman aile, en düşük değer ile 5.000 kuruş arasında mal varlığı varken, bu sayı gayrimüslim ailelerde 350 olarak görülmektedir. Müslüman ailelerde en düşük mal varlığı ile 5.000 kuruşluk refah dilimi içerisindeki oranı % 58.16'yken Müslüman toplumun, gayrimüslimlerden daha varlıklı olduğu söylenebilir (Erdönmez, 2004: 215).

İktisadî yönden sosyal tabakalaşmaya baktığımız zaman ise Kıbrıs'ta köylünün köyde, esnafın ve tüccarın kasabalarda veya şehirlerde teşkilâtlandıkları görülmüştür (Tamçelik, 2008: 211-212). Aslında bu durum Kıbrıs için geleneksel bir hâl almış gibidir. Genel olarak şehirlerde sanayi ve ticarî üretim faaliyetleri olsa da bu durum daha çok adanın iç ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Çevikel, 1999: 214, 242).

2.2. Kıbrıs'ta Köy Ekonomisi

Kıbrıs'ta üretim ekonomisi, özelde köy, genelde ise büyük ölçüde tarım üretimine dayanmaktadır. Kaldı ki 19. yüzyıl boyunca tarım üretiminde istikrarlı bir artış gözlemlenmiştir. Gerçi nüfus artışı, yeni alanların ekime açılması, tarım ürünlerine duyulan dış talep ve üretim kültüründeki veya teknolojisindeki değişiklikler, bu artışın en önemli sebepleri arasında sayılabilir. Ancak köy ekonomisi ve tarım sektörünü olumsuz etkileyen en önemli faktör, Tanzimat Fermanı'yla kaldırılmasına rağmen kısa bir sonra yeniden uygulamaya konulan iltizam sisteminin köylü üzerinde yarattığı mültezim baskısıdır. Ayrıca adada resmi, etkin ve yeterli bir kredi kurumunun bulunmaması[20] da köylü üreticinin tefeciler (Samani, 2006: iii) tarafından sömürülmesine neden olmuş ve birçok köylü borç batağında ezilmiştir.

Aslında genel olarak köy ekonomisi derken, Kıbrıs'ta kırsal alanda söz konusu olan ziraî faaliyetlerden ve buna bağlı hayvancılıktan söz edilmektedir. Bu genel başlık altında değinilmesi gereken diğer hususlar ise toprak mülkiyeti, idarî açıdan toprak türleri, tarımsal üretim, ürün çeşitleri ve hayvancılıktır.

19. yüzyılında Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta kendisini zorlayan gelişmeler olsa da

Scanned by CamScanner

toprak sahipliğini hep korumuştur (İnalcık, 1993: 9). Ada köylüsü, resm-i tapu karşılığında ve kendisine tahsis edilmiş toprağında (tarla, çiftlik) her türlü ekim-dikim işlemini yapabilmektedir. Hatta kendisi öldüğü zaman sâhib-i 'arza, yani sipahisine tapu vergisini vermesi şartlarıyla tarlasını oğluna intikal ettirebilmektedir. Köy ekonomisinde en önemli faktör olan köylünün, gerçekten sahip olabileceği şey bağ ve bahçedir (Çevikel, 1999: 199). Dolayısıyla Kıbrıs köylüsü, ancak bağ ve bahçeleri varisleri arasında bölüştürülebilmektedir. Ancak adada hububat ekilen arazilerin mülkiyeti, tamamen devlete aittir ve miras söz konusu değildir (İnalcık, 1993: 13).

Bunun dışında ada topraklarının kuru ve sulu ziraata elverişli olduğu eskiden beri bilinmektedir. Özellikle mevsim şartları normal seyrindeyse, yılda üç defa mahsul alınabilmektedir. Tarımsal üretim çoğunlukla küçük çaplı köylü işletmeciliği, bazen de hizmetçilerin ve ortakçıların bulunduğu orta büyüklükte çiftlikler hâlinde gerçekleştirilmiştir. Aslında bu tür çiftliklerde, diğer hububatın yanında özellikle de dış pazar için pamuk üretimi yapılmıştır (KŞS 21: 182/1). Gerçek şu ki, bu çiftliklerde yapılan üretim, dünya pazarlarından gelen taleplere göre yönlendirilmişlerdir (Keyder, 1998: 13). Ama bu üretimin çok yaygın bir şekilde yapıldığını söylemek mümkün değildir (Çevikel, 1999: 201).

Bu dönemle ilgili en önemli tarım aracı, ülke genelinde olduğu gibi çift öküzle kullanılan geleneksel karasabandır (KŞS 20: 11/3, 52/2). Sulu ziraat yapılan bölgelerde ise su, akarsulardan (mâ'-i cârî) veya kazılan kuyulardan sağlanmaktadır (KŞS 20: 1/3, 27/2; KŞS 21: 52/2, 183/2, 217/1). Ancak Kıbrıs'ta, her zaman için görülen kuraklıktan dolayı köylülerin birbirleriyle çatışıp mahkemelik oldukları görülmüştür (KŞS 21: 327/1).

Özellikle Kıbrıs'taki şer'iyye sicillerindeki mülk transferlerinde sulu bahçe satışlarının bir hayli fazla olması ve tarlalardan az bahsedilmesi, adadaki sulanamayan arazilerin pek revaçta olmadığını göstermektedir. Temettuât defterlerine göre bir dönüm subasar tarlanın temettu vergisi 15 kuruş, kıraç tarlanın ise 5 kuruştur (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 19). Bundan hareketle adada kuraklıktan dolayı suyun önemi artmış ve bazı davalarda sadece su hakkının satıldığı dahi görülmüştür (Özkul, 1998: 279).

Temettuât defterlerine toplu olarak bakıldığı zaman ise sulak arazilerle akarsuların daha çok Karpas, Mesarye, Leymason ve Hırsofi taraflarında olduğu ve sulak verimli arazilerin, bu bölgelerde çoğunlukta bulunduğu tespit edilmiştir. Defterlerden elde edilen bilgilere göre sayımın yapıldığı yıllarda Kıbrıs adasında buğday, pamuk, tütün, böğrülce, enginar ve kendir tarlaları (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 21) bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Ayrıca temettuât defterlerine bakılarak Kıbrıs'ta yetişen ağaçların cinsini ve miktarını, yörelerine göre ayrı ayrı tespit etmek mümkündür. Adada harnup ve zeytin ağacı yaygın olarak bulunmaktadır. Dağlık alanlarda genellikle zeytin ve harnup, nadiren ceviz ve fındık ağaçları görülmekle birlikte, ovalık alanlarda dut bahçeleri çoğunluğu teşkil etmektedir. Ayrıca incir, badem ve narenciye gibi

Scanned by CamScanner

ağaçlar da görülmektedir. Defterlerde, dağlarda yetişen zeytinlerin yanı sıra ova zeytinleri de ayrı ayrı sayılmış ve ova zeytinlerinden alınacak vergi miktarı daha yüksek tutulmuştur. Bu da ova zeytinlerinin daha revaçta olduğunu göstermektedir. İlginç olan bir durum da adada elma, armut, limon, portakal ve nar (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 21) gibi meyve ağaçlarının yok denecek kadar az sayıda bulunmasıdır.

2.2.1. Kıbrıs'ta Tarım Ekonomisi

Aslında Osmanlıların Kıbrıs'ta kurduğu sistem, çok enteresandır. Daha önce de ifade edildiği gibi devlet, toprak mülkiyetini elinde tutmaktadır. Ancak devlet, sosyalist veya kollektivist rejimlerdeki gibi 'toprağın sahibi benim' diye kendisi idare etmemiştir. İdare hakkını, toprağı işleyecek olan reayaya, köy ekonomisinin en önemli faktörüne, yani bir başka deyişle köylüye vermiştir. Ne var ki devlet buna, birtakım sorumluluklar da getirmiştir. Örneğin toprağı, terk edip gidemezsin; gidersen geri getirilirsin; gelmezsen de senden yüksek vergi alınır; istediğin şekilde satamazsın; vakıf yapamazsın; hibe edemezsin; kızına tarla bağışlıyorum diyemezsin vb... Bir başka deyişle Osmanlı, adadaki üretici aileye tahsis ettiği toprağın kendisinde kalmasını ve o toprağı işlemesini amaçlamaktadır. Köylü ise bunlara uymadığı zaman devlet, mülkiyetin sahibi olarak müdahale etmekte ve toprağı elinden alıp bir başkasına verebilmektedir. Gerçi adadaki köylülerin büyük bir kısmı bu kurallara uymuştur. Çünkü köylü için toprak, hayat kaynağıdır. Orada çalışıp üretecektir ve onunla hayatını idame ettirecektir. Onun için de toprağa gözü gibi bakmıştır. Aynı zamanda bu sistem, köylünün ürettiği mallardan ne kadar vergi ödeyeceği, çok net bir biçimde kanunlarla belirlenmiştir. Dolayısıyla ada köylüsü kendine ait toprağın sınırlarını ve yapacağı üretimden ne kadar vergi vereceğini bilmektedir. Osmanlı iktisat sisteminin belki de en önemli özelliklerinden birisi vergilerin önceden biliniyor olmasıdır. Örneğin Rumeli'de Osmanlı yayılmasını hızlandıran önemli faktörden birisi de köylülerin ne ürettiklerini, bundan ne kadar vergi ödeyeceklerini ve kendilerine ne kadar kalacağını net olarak biliyor olmalarıdır. Pek tabiî ki bu durum, Kıbrıs için de geçerlidir.

Dolayısıyla Kıbrıs'ta toprağın işlenmesi sağlanmış ve ziraî üretim önemli ölçüde artırmıştır. Ancak adada kapitalist üretim derecesinde gelişme gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü ziraatta kapitalizmin getireceği teknolojik yenilikler, ada sathında bulmak mümkün değildir. Ama şunu ifade etmek gerekir ki, gerek iç, gerekse dış ticaret faaliyetleri, Osmanlı idaresi altındaki Kıbrıs'ın, tarıma dayalı iktisadî hayatında önemli bir rol oynamıştır (Çiçek, 1992: 161; Çevikel, 1999: 100).

2.2.1.1. Ziraî Mamuller

Kıbrıs'ta, 19. yüzyıl boyunca kuru tarım kapsamında üretilen arpa, buğday, burçak ve yulaf gibi tahıl ürünlerinin yanı sıra çeşitli sayıda meyve, sebze ve

Scanned by CamScanner

baklagiller ile sanayi hammaddesi olarak kullanılan pamuk, tütün, ipek vb. şeyler üretilmiştir. Dolayısıyla tarım ürünlerinin bir kısmı ada dahilinde tüketilmekte, geriye kalan kısım ise İmparatorluğun diğer bölgelerine veya yabancı devletlere satılmaktadır. Aslında bu dönemde Kıbrıs'ın ziraî mamulleriyle ilgili belirtilmesi gereken en önemli husus, tarım üretiminde ciddi artışın olmasıdır. Osmanlı genelinde gözlemlenen bu artış, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa devletleriyle yoğunlaşan ticarî ilişkilere ve bunun sonucunda üretimin dış pazara yönelik yapılmasına dayandırılabilir. Nitekim Kıbrıs'ı 1853 yılında ziyaret eden Gaudry, Tanzimat rejiminin getirmiş olduğu iyileştirmenin tarım üretimine de yansıdığını ve birçok maddenin üretiminde artış olduğunu gözlemlemiştir (Jennes, 1962: 63). Bundan da anlaşılıyor ki Kıbrıs'ın üretim ekonomisi, yine ziraî üretime dayanmaktadır.

a. Kuru Tarım (Hububat)

Kıbrıs'ta üretilen tahıl ürünleri arpa, buğday, burçak ve yulaftır. Kıbrıs buğdayı ve bundan üretilen Kıbrıs ekmeğinin kalitesi, adayı muhtelif tarihlerde ziyaret eden seyyahlarca da dile getirilmiştir (Cobham, 1908: 360). Aynı zamanda yemlik olarak kullanılan arpa, kıtlık zamanlarında ekmek yapımında da kullanılmıştır (Jennes, 1962: 70).

Tahıl ürünleri, Kıbrıs'ın tahıl ambarı olarak bilinen Mesarya ovası olmak üzere bütün kazalarda üretilmektedir. Hububat ekiminde kullanılan temel tarım aracı ise bir hanenin geçimini sağlayacak büyüklükteki küçük araziler için bir çift öküz ile karasabandır. Ağaçtan yapılan karasabanla, bir iş gününde, ancak üç dönüm toprak sürülebilmektedir (Güran, 1998: 85). Hasat zamanı gelince tarladaki ürün, Osmanlı genelinde yaygın olarak kullanılan el orağı ile biçilmektedir. Ürün başak olarak biçildikten sonra, demet hâlinde harman yerine getirilmekte ve başaklar burada eşek, at, katır, beygir ve öküz gibi hayvanlara (Samani, 2006: 154) çiğnetilerek, taneleri saplarından ayrılmak üzere harmanlanmaktadır. Bu işlem için döğen (Güran, 1998: 86-87) de kullanıldığı olmuştur. Ne var ki Lang, özellikle iyi kalitede olan Kıbrıs buğdayının, ilkel döğme teknikleriyle harmanlanıp ayıklanmasından dolayı taş ve toprakla karıştığını ve bu yüzden Avrupa pazarlarındaki değerinin azaldığını belirtmektedir (Lang, 1878: 213-215). Yazara göre, bir çift öküzle yapılan döğme işlemiyle, günde 8 kg. buğday veya arpa elde edilebilmektedir.

19. yüzyıl boyunca Kıbrıs'taki ekili tarım alanlarının büyük bir kısmı, tahıl üretimine ayrılmıştır. Gaudry'ye göre 1844 yılında ekili 151.000 hektar arazinin % 71'i arpa (% 36.7), buğday (% 24.5) ve yulaf (% 9.8) üretimine için ayrılmıştır (Jennes, 1962: 65). Lang, 1870 yılı itibarıyla Kıbrıs'ta ekili toplam tahıl alanlarını, bugünkü değerlerle 181.500 dönüm arpa, 121.000 dönüm buğday ve 60.500 dönüm yulaf olmak üzere 363.000 dönüm olarak hesaplamıştır (Lang, 1878: 224).

Scanned by CamScanner

Buna ilâveten Kıbrıs'ta 1853 yılında 15.056.250 kg. buğday ve 18.250.000 kg. arpa, 1862 yılında 23.360.000 kg. buğday ve 35.040.000 kg. arpa, 1876 yılında 58.400.000 kg. buğday ve 87.600.000 kg. arpa, 1877[21] yılında 29.200.000 kg. buğday ve 54.750.000 kg. arpa, 1878 yılında 20.440.000 kg. buğday ve 43.800.000 kg. arpa üretilmiştir (Jennes, 1962: 68; Samani, 2006: 156).

Kıbrıs'ta 1844 ve 1870 itibarıyla ekili arpa ve buğday alanlarını toplam üretim miktarıyla değerlendirildiği zaman, 19. yüzyıl boyunca arpa ve buğday üretiminin yapıldığı tarım alanlarında ve buna bağlı olarak arpa ve buğday üretiminde sürekli bir rekolte artışı gözlemlenmiştir. Ancak her defasında arpa, buğdaya göre daha çok üretilmiştir. Bunun en büyük sebebi arpanın, Kıbrıs'ta kuraklığın sık yaşandığı iklim şartlarına daha dayanıklı ve hayvancılıkta da kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Gerçi Kıbrıs Mutasarrıflığı'nın 30 numaralı defterinden de anlaşıldığına göre, Kıbrıs halkının temel geçim kaynağı olan buğdaydan belli senelerde verim alınamaması sebebiyle, ada dışından buğday getirtilmesi veya halkın ihtiyacı doğrultusunda Antalya'dan Tuzla iskelesine buğday depolanması kararlaştırılmıştır. Bu yüzden arpa ve buğday olmak üzere Kıbrıs hububatı, ürünün bol olduğu dönemlerde ada dışına satılırken, ürünün az olduğu ve çeşitli sebepler yüzünden ithal edilemediği dönemlerde, zahire fiyatlarının yükselip sıkıntı çekilmemesi için, zahirenin ihracı yasaklanmıştır[22]. Ancak mahsul bol olduğunda, yasak olmasına rağmen (KŞS 20: 156/1) buğday (hınta) ve arpa (şa'îr) gibi bazı zahire türlerinin devletin tespit ettiği fiyattan daha yüksek bir fiyata "bilâd-i efrenciyeye" (KŞS 20: 162/1; KBM: 1/40) gizilden gizliye ihraç edildiği de bilinmektedir (Çevikel, 1999: 203). Aslında gizliden gizliye yapılan bu işlem kaçakçılıktan başka bir şey değildir. Ne var ki bu durum, sadece Kıbrıs'a mahsus değildir. Osmanlı salnamelerinden de anlaşıldığına göre kaçakçılık, Osmanlının diğer adalarında da söz konusudur. Örneğin Meis ile Anadolu arasında yoğun bir kaçakçılığın olduğu bilinmektedir (Salname, 1311: 266).

Arpa ve buğdayın dışında, Kıbrıs'ta daha az miktarda üretilen diğer tahıllar ise burçak ve yulaftır. Örneğin 1844 yılı itibarıyla ekili alanların % 9.8'i yulaf üretimine ayrılmıştır (Jennes, 1962: 65). 1870 yılına ait verilere göre ise adada ekili toplam yulaf alanı 12.000 dönüm iken (Lang, 1878: 224), 1877 yılında sadece Baf kazasında üretilen yulaf miktarı 38.800 kg., burçak miktarı ise 7.240 kg.'dır (Cyprus Report, 1880: 184).

Bu dönemle ilgili olarak tereke ve narh kayıtlarından elde edilen bilgilere göre, kırsal kesimde ziraatla doğrudan veya dolaylı olarak üretimi yapılan kuru tarım ürünleri ise şu şekildedir: Şa'îr (arpa), hınta (ipek), burçak, susam, bulgur ve yulaftır (Çevikel, 1999: 204).

Scanned by CamScanner

b. Sulu Tarım (Bağ ve Bahçe Ürünleri)

1. Zeytin: Kıbrıs'ta zeytin üretimi hakkında bilgi veren Vezin, 1790 yılı itibarıyla adada yıllık 25 kantar[23] zeytinyağının üretildiğini ve en iyisinin Lapta'da imâl edildiğini bildirmektedir (Cobham, 1908: 309-310). 1850 yılında Kıbrıs'ın yıllık zeytin üretimi, ortalama olarak 354 tondur. Gaudry'ye göre bu dönemde zeytin hasatında uygun olmayan yöntemlerin kullanılması, zeytinin kalitesini düşürmektedir. Zeytini ağaçtan toplamak yerine, değneklerle düşürme yönteminin (Samani, 2006: 158) kullanılması, bunun en büyük nedenidir.

1856 yılında bir tür hastalık nedeniyle, zeytin üretiminin, iç tüketimi karşılayamayacak duruma düşmesi, İmparatorluğun diğer bölgelerinden tedarik edilmesine neden olmuştur. Ancak 1863 yılı itibarıyla üretim hacmi yeniden artmış ve iç piyasayı karşıladıktan sonra birazı da diğer bölgelere ihraç edilmeye başlanmıştır. Buna rağmen adadaki İngiliz konsolos yardımcısı, Akdeniz'de zeytin üreten diğer bölgelere göre Kıbrıs zeytinciliğinin gelişmemiş olduğunu bildirmektedir (Jennes, 1962: 75). Ne var ki Osmanlı Hükümeti, Tanzimat'la birlikte zeytin üretimini artırmak için üreticiyi teşvik etmeye başlamıştır. Osmanlı Hükümeti, zeytin fidanı dikimini artırmak için çıkarmış olduğu nizamnameyle, yeni ekilen zeytin ağaçlarının 25 yıl süreyle aşar vergisinden muaf tutulmasını kararlaştırmıştır[24]. Bu çerçevede 1855 yılında Kıbrıs'ta 40.000 zeytin fidanı dikilmiş ve 300.000 fidanın daha dikilmesi öngörülmüştür[25].

Belgelerden de tespit edilebildiği kadarıyla 19. yüzyılda Kıbrıs'ta Avrupaî ve yağ zeytini olmak üzere iki çeşit zeytin üretilmektedir. Kıbrıs İdare Meclisi'nin 1877 yılı için belirlediği fiyatlara göre bir okka Avrupaî zeytin 60 pâra (1.5 kuruş), yağ zeytini ise 3 kuruştur[26]. Daha çok Karpaz bölgesinde üretilen yerli zeytin yağının, Avrupaî zeytin yağına göre daha pahalı olduğu anlaşılmaktadır (Samani, 2006: 159).

2. Harnup (Keçi boynuzu): Kıbrıs'ta ziraatı yapılan diğer bir tarım ürünü ise harnuptur. Harnup, hayvan yemi olarak kullanılmakta ve meyvesinden de pekmez elde edilmektedir (Özkul, 2002: 272). Bunun dışında kıtlık dönemlerinde harnubun, özellikle yiyecek olarak da kullanıldığı bilinmektedir[27].

Tespit edilebildiği kadarıyla harnup, 19. yüzyıl boyunca Kıbrıs'ın dışarıya ihraç ettiği en önemli tarım ürünlerinden birisidir. Diğer tarım ürünlerine nispetle, üretimi yoğun bir iş gücü ve malî girdiyi gerektirmeyen harnup, bu özelliği nedeniyle üreticiye ciddi avantajlar sağlamıştır.

Gaudry, 1846-1854 yılları arasında önemli sayıda harnup fidanı dikilerek, üretimin teşvik edildiğini belirtmiştir. Yazara göre adada üretilen yıllık harnup miktarı 4.500.000 kg. kadardır (Jennes, 1962: 77). Bu dönemin sonlarına kadar üretimine en fazla önem verilen ürünlerden birisi olduğu anlaşılan harnup, bu özelliğini dış pazarlarda talep gören bir madde olmasına borçludur.

Lang'a göre, harnubun bolca ve en iyi kalitede yetiştiği bölgeler Limasol ile Larnaka yakınlarındaki Lefkara köyüdür (Lang, 1878: 233). Adanın kuzeyinde, özellikle de Girne bölgesinde yetiştirilen harnubun kalitesi ise daha düşüktür.

Scanned by CamScanner

1861 yılında bir kantarının 115 kuruşa satıldığı[28] tespit edilen harnubun, 1877 yılında hükümet tarafından tüccara kantar başına 87 ile 150 kuruş arasında değişen fiyatlarla satıldığı görülmüştür (Samani, 2006: 160).

3. Üzüm Bağcılığı ve Şarapçılık: Kıbrıs'ta üzüm bağcılığının tarihi oldukça eskidir. Lüzinyan ve Venedik dönemlerinde yoğun bir biçimde üzüm ve buna bağlı olarak şarap üretilmektedir. Osmanlı döneminde çeşitli etkenlere bağlı olarak bağcılık ve şarap üretiminde genel bir düşüş gözlemlenmiştir. Ancak 18. yüzyılın ortalarından itibaren Kıbrıs'ta şarap üretimi yeniden artmaya başlamıştır. Bu dönemde Kıbrıs şaraplarına olan ilgi artmış ve adadan yeniden şarap ithal edilmeye başlanmıştır. Özellikle bu dönemde Kıbrıs şarabı, Fransa, Hollanda ve Tuskani'ye ihraç edildiği bilinmektedir (Jennes, 1962: 72).

19. yüzyılın ilk yarısı, şarap üretiminde yeniden artış yaşandığı bir dönem olmuştur. 1815 tarihindeki izlenimlerine göre Turner, bir yılda üretilen şarap miktarının yaklaşık 520.000 okka (65.000 kuza) ve fiyatının da kuza başına 2-3 pâra arasında değiştiğini belirtmektedir. Tunrer'a göre Limasol, en iyi şarabın üretildiği bölgedir (Cobham, 1908: 426, 445; Yalçınkaya, 2005: 219). Gaudry ise 1841-1853 yılları arasında Kıbrıs'ta yıllık şarap üretiminin 3.050.000 galon olduğunu belirtmektedir (Jennes, 1962: 73; Samani, 2006: 161). Bundan da anlaşılmaktadır ki şarapçılık, adanın en önemli endüstri dallarından birisidir. Ne var ki Osmanlının uyguladığı ekonomik politikalar gereği, bu durumun uzun süreli olmasını engellemiştir. Çünkü 1853 yılında üzüm bağlarına zarar veren bir hastalığın[29] ortaya çıkmasıyla birlikte Kıbrıs şarapçılığı, büyük bir gerileme dönemine girmiştir. Zaten Osmanlı dönemi sonuna kadar da eski konumuna gelememiştir. Üzüm ve şarap üretiminin azalmasının diğer bir nedeni de ağır vergilerdir. Üzüm üreticileri % 10'luk aşar yanında, ürettikleri şarap için de ayrıca müskirat resmi vermesi ve nihayetinde ihraç edilecek şarap için de % 8 oranında gümrük resminin alınması, üzüm üreticiliğini gözden düşürmüştür (Hill IV, 1952: 244-245; Luke, 1969: 229-231). Fransız konsolosu Fourcade, 1844 yılında Kıbrıs'ta yaklaşık 16.000 dönümlük üzüm bağının bulunduğunu belirtirken, Lang, 1870 yılında ekili üzüm bağlarının 11.000 dönüme gerilediğini söylemektedir (Lang, 1878: 227).

Yukarıda ifade edilen olumsuz şartlara rağmen şarap, her zaman için Kıbrıs'ın tarım ekonomisinin önemli bir unsuru olmaya devam etmiştir (Jennes, 1962: 74). En çok üretilen kırmızı şarabın bir kısmı ada sathında tüketilmekte iken, başta Mısır ve Suriye olmak üzere İmparatorluğun diğer bölgelerine de satılmaktadır (Jennes, 1962: 74). Ancak en kaliteli olan ve daha az üretilen kumandarga[30] şarabı ise Avrupa pazarlarında aranan bir şarap türü olmaya her zaman için devam etmiştir.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki profesyonel manada şarap üretimine ilk defa bu dönemde başlanmış ve bu sahada şirketleşmeye gidilmiştir. Bu dönemde Kıbrıs'ın en büyük şarap üreticisi olan Hristodulu Hacı Pavlu, 1844 senesinde

Scanned by CamScanner

kurmuş olduğu Hacıpavlu Şarapçılık Şirketi (Aristidau, 1990: 47-49) ile ihracata yönelik şarap üretimine başlamıştır (Samani, 2006: 187).

4. Baklagiller, Meyveler ve Sebzeler: Adada üretildiği tespit edilen kuru meyveler arasında fısdık[31], fındık ve badem yer almaktadır. 1861 yılında bir okka bademin 2 kuruş 20 pâraya ve bir okka kuru fındığın ise 3 kuruştan yurtdışına satıldığı görülmüştür[32]. 1877 yılında ise bir okka bademin fiyatı, 3.5 kuruş olduğu tespit edilmiştir[33].

Bakla, böğrülce, fasülye, nohut ve mercimek adada üretilen diğer baklagillerdendir. Bunlar, daha çok iç tüketime yönelik ürünlerdir. 1877 yılı itibarıyla mercimek okka başına 1 kuruş 25-30 pâra, bakla 1 kuruş 7 pâra, böğrülce ise 2 kuruşa tüccara satılmıştır[34].

Kıbrıs'ta üretilen bir diğer şey ise yaş meyvelerdir. Kayıtlardan da anlaşıldığı üzere Kıbrıs'ta çok sayıda meyve üretilmektedir. Buna göre zerdali, vişne, karpuz, kavun, armut, erik, elma, ayva, üzüm (kuş üzümü/Gilan üzümü), incir, portakal, limon, kayısı, alıç, hurma ve dut bunlardan bazılarıdır (Cobham, 1908: 36-38).

Kıbrıs'ta üretilen sebzeler arasında adaya özgü yetiştirilen kolokasın[35] yanı sıra hıyar, su kabağı, enginar, pancar, kişniş, kabak, soğan, bamya, sarımsak, pancar, havuç, ıspanak, kereviz, pırasa, lahana, patlıcan, biber ve luana[36] yer almaktadır.

Şer'iyye sicillerinden tespit edilebildiği ölçüde menzillerden sonra en fazla satışı yapılan arazi bahçelerdir. Satışı yapılan bahçeler, meyve üretimine yönelik ise "ağaçlı bağçe" (zâtü'l-eşcâr) (KŞS 7: 98/3) olarak tarif edilmişlerdir. Bahçeler, genellikle kendileri için belirli bir düzen içerisinde tespit edilmiş sulama haklarıyla (mâ-i cârî) birlikte satılmaktadırlar. Bağlar da bahçeler gibi üretim için tahsis edilmiş, ancak genellikle üzüm bağlarının bulunduğu topraklardır. Ancak şer'iyye sicillerinden anlaşıldığına göre Lefkoşa'da bağ alım-satımı çok azdır. Bundan da Lefkoşa'da bağcılığın pek rağbet görmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca sicillerde bahçe içerisinde olmayan ağaçların da satılabildiği görülmüştür. Bu gibi ağaçların satışında dikkati çeken nokta, bu ağaçların dikili oldukları yerlerle birlikte değil, sadece ağacın (Durmuş, 1997: 17) kendisinin satılmasıdır.

2.2.1.2. Hayvancılık ve Hayvanî Ürünler

Tarım üretiminin önemli bir unsuru olan hayvancılığın da bu dönemle birlikte geliştiği ve adada en çok yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan keçi ve koyunun, ada dışına satılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu hayvanlardan elde edilen yün ve tabaklanmış deri de ihraç malları arasında sayılabilir. 1872 yılı itibarıyla adada yetiştirilen toplam küçükbaş hayvan sayısı tahminen 800.000'dir. Bunların üçte biri koyun, üçte ikisi ise keçidir (Jennes, 1962: 91).

Kıbrıs Mutasarrıflığı'nın rüsumât kayıtlarına göre adada et azlığına, dolayısıyla da fiyatların yükselmesine neden olmayacak şekilde denetim altında

Scanned by CamScanner

tutulduğu ve bazen de yasakladığı anlaşılmaktadır[37]. Bu şartlarda hayvan kaçakçılığının yaşandığı kayıtlara yansımıştır[38]. Gerçi tarım üretiminde kullanılan öküzlerin de Mısır ve Suriye'ye nakledildiği görülmüştür[39]. Aynı zamanda şer'iyye sicillerinde ada dışına avarız olarak öküz satıldığı da olmuştur (KŞS 7: 44/2, 45/1, 46/1).

Kıbrıs'a ait temettuât defterleri incelediği zaman ise hayvancılığın genellikle dağlık bölgelerde yapıldığı, koyun ve keçinin dağlık köylerde çok görüldüğü, buna karşılık mandıraların Hırsofi, Baf ve Evdim'de, diğer yerlere göre daha çok sayıda olduğu tespit edilmiştir (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000: 22).

Özellikle ticarî amaçlı üretim yapan köylüler, daha çok koyun, keçi ve biraz da sığır ya da inek yetiştirmektedirler. Dönemin kayıtlarına göre bir kısmı etinden, sütünden ve derisinden, bir kısmı binek veya ulaşım aracı olarak ve bir kısmı da yük çekmekte veya çift sürmekte kullanılan bu hayvanlar, köylerde veya çiftliklerde mutlaka bulundurulmuşlardır (Çevikel, 1999: 205). Bundan hareketle belgelerde geçen evcil hayvanlar ise şunlardır: Koyun, çift öküzü, doru iğdiş, doru at, keçi, teke, deve, oğlak, kuzu, tay, kır esb (beygir, at), ganem (koyun), kısrak, kırat, mısrî yağız at, öküz, katır, dana, kısrak merkebi, kısrak, iğdiş, at, tosun, camus, bakar (öküz), hımar (eşek), merkep, kır tay, kara sığır ve inektir. Bundan hareketle hayvanî mamuller, köy ekonomisindeki yeri büyüktür. Örneğin yoğurt, peynir, hellim, yumurta ve yün bunlardan bir kaçıdır.

Aynı zamanda adada dericilik sektörünü besleyecek sayıda hayvanın bulunduğu (KŞS 21: 40/2) ve resmi kayıtlarda bu konuyla ilgili herhangi bir sıkıntının olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Girne kazasının 1879 yılına ait şer'iyye sicillerine göre genellikle bu bölgede tarım ve hayvancılıkla uğraşıldığı, burada yaşayan insanların geçim sıkıntısı içinde olduğu ve kimi zaman borçlarını ödeyemedikleri, kimi zaman da hırsızlık yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir (Arıl, 2005: vi).

2.3. Kıbrıs'ta Sanayi Üretimi

19. yüzyılda Kıbrıs'ta çeşitli sanayi dalları bulunmasına rağmen, ulaşım imkânlarının sınırlı olması nedeniyle yeterince geliştiği söylenemez. Bununla birlikte sermaye birikiminin olmaması da ciddi bir müteşebbis kitlenin oluşmasına cevaz vermemiştir (Mete, 1996: 24).

Daha önceki devirlerde olduğu gibi Kıbrıs'ta üretilen önemli sanayi ürünleri tuz, şarap, el tezgâhlarında dokunan pamuklu kumaş ve ipekli ürünler, şeker, çeşitli boya maddeleri, kendir, kenevir, yağ, tütün, deri ürünleri, mum, çeşitli mineraller ve metallerden oluşmaktadır (Alasya, 1977: 104; Jennings, 1989: 471; Gazioğlu, 1994: 190-203). Bir kısmı iltizam usulü ile işletilen bu sanayi ürünlerinden şeker ve tuzun çoğu, İstanbul'a, yani Saray'ın ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilmiştir.

17. ve 18. yüzyıllarda Kıbrıs, Tersane-i Amire'nin yelken ve tentene bezleri için Ocaklık olarak kullanılmıştır. Bundan başka esirlerin ve mahkumların

Scanned by CamScanner

gömleklerinin yapımında kullanılan ve kirpas (Çevikel, 1994: 100) denilen pamuk ipliğinden dokunan bir bez için de Kıbrıs önemli bir kaynak olmuştur (Sahillioğlu, 1967: 26; Bostan, 1992: 154).

Özellikle pamuk, ipek, şarap, deri ürünleri, keçiboynuzu, boya maddeleri ve tütün gibi sanayi ürünlerinin çokça üretildiği zamanlar, Avrupalı tüccarlara satılmıştır. Aslında Avrupalı tüccarların artan ihtiyaçlarına paralel olarak adı geçen sanayi ürünlerinde belli bir üretim artışı olmuştur (Issawi, 1966: 33). Çünkü Kıbrıs'ta üretilen bu mallar hem ucuz, hem de kaliteli olduğu için dış pazarlarda talep bulmuştur (Jennings, 1989: 472). Aslında bu mamullerin ucuz olmasının bir diğer sebebi de kapitülasyonlardır. Zira kapitülasyonlar nedeniyle bu mallardan alınan ihraç vergisi oldukça azdır. Kıbrıs'ın özellikle de pamuğun, 1838 ve 1861 yıllarında yapılan Ticaret Anlaşmaları ile ihracat vergisinin % 12'den % 3'e indirilmesi, İngiltere endüstrisini besleyen önemli bir ihraç hammaddesi olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Luke, 1969: 235-236; Çevikel, 1994: 100).

Bundan hareketle belli başlı sınaî ürünlerine veya buna kaynaklık eden emtianın neler olduğuna bakmakta fayda vardır.

1. Pamuk: Gerek Osmanlılardan önce, gerekse sonra Kıbrıs'ta üretilen pamuk, en önemli sınaî hammaddelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda pamuğun, bolca üretildiğini ve sekenenin giyecek ve ev ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, başka ülkelere ihraç edildiği bilinmektedir (Cobham, 1908: 184). Öte yandan 17. yüzyıla kadar İngiliz pamuklu sanayisinin gelişiminde İzmir pamuğuyla birlikte Kıbrıs pamuğunun da çok önemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir (Lang, 1878: 228). Ancak 17. yüzyılda Amerika'da köle iş gücüne dayanan ve bu sayede daha ucuza mal olan pamuk üretiminin yaygınlaşması ve özellikle İngiltere'nin pamuğa olan ihtiyacını buradan tedarik etmeye başlaması, Kıbrıs'taki pamuk üretiminin düşmesine neden olmuştur (Jennes, 1962: 82-83).

19. yüzyıl ortalarına kadar pamuk üretiminin yukarıda değinilen şartların yanı sıra özellikle de Kırım Savaşı nedeniyle tahıl üretimine öncelik verilmesi, Kıbrıs'ın pamuk üretim hacminin düşük seviyelerde gitmesine yol açmıştır. Kırım Savaşı sonrasında İngiltere'nin yeni hammadde arayışına girmesi ve Osmanlı Hükümeti'yle 1861 yılında imzaladığı ticaret anlaşması gereği Osmanlı Devleti'nin ihracattaki gümrük oranını % 12'den % 1'e düşürmesi, adadaki pamuk üretimini yeniden artırmıştır.

Osmanlı Hükümeti'nin, yukarıdaki şartlar karşısında, Kıbrıs'ta olduğu gibi İmparatorluğun diğer üretim merkezlerinde de pamuk üretimini artırmak için özel çaba sarfettiği görülmüştür. Özellikle 1862 yılında Ticaret Nezareti, pamuk üretimini artırmak için adaya Mısır'dan 30.000 okka pamuk tohumu gönderilmesini sağlamıştır[40]. Bu tarihten sonra adadaki pamuk üretimi artmaya başlamıştır (Samani, 2006: 165). Buna bağlı olarak 1862 yılında üretilen pamuk

Scanned by CamScanner

miktarı 1.000 kantardan 4.000 kantara, 1864 yılında 5.500 kantara, 1873 yılında 1.650 ve 1877 yılında ise 2.200 kantara kadar çıkmıştır (Jennes, 1962: 84-85).

Adada üretilen pamuğun çekirdekli ve çekirdeksiz olmak üzere iki şekilde pazarlandığı anlaşılmaktadır. Tohum olarak kullanılmasının yanında, pamuk çekirdeğinden yağ elde edilmesi, bu ürünün, ticarî değerini artırmıştır (Samani, 2006: 166). Aslında şunu belirtmek gerekir ki özellikle bu dönemde penbenin (pamuk), daha sonra da harîr (ipek) ve keten üretiminin[41], dış pazarın ihtiyaçlarına göre yapıldığı görülmüştür.

2. Madencilik: Kıbrıs'ta madenlerle, metalürjik tesislerin tamamına yakını devlete aittir. Bedestan, çarşı, boyahane, basmahane, mumhane, vb. için nisbeten fizikî sermaye gerektiren alanlardaki yatırımı, doğrudan doğruya ya devlet kendisi yapmış, ya mülkiyeti elinde bulundurmuş veyahut vakıflar vasıtasıyla bir çeşit kamu mülkiyeti statüsü içinde tutmaya çalışmıştır. Bunların dışında kalanları da çoğunluğu askerî zümre mensuplarının tasarrufuna vermiştir. Ancak bunlar, tâbi tutuldukları mülkiyet-miras rejimiyle birlikte, giderek devlete veya vakıf sektörüne intikal etme eğiliminde olmuşlardır. Bundan hareketle Kıbrıs'ta üretilen madenlerin arasında şap, bakır ve krom en önemlileri arasında sayılabilirdi (Çevikel, 1994: 100).

3. Çömlekçilik: Kıbrıs'ta icra edildiği tespit edilen diğer bir zanaat kolu ise çömlekçiliktir. Çömlekçiliğin icra edildiği üretim merkezleri, başta Hıristiyanların yaşadığı Magosa'nın Varoş (Maraş) bölgesi[42] ile birlikte Larnaka, Lapta, Limasol ve Komo bölgeleridir (Stevenson, 1880: 326).

4. Tütün: Jennes'e göre 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Kıbrıs'ta tütün üretimi yıllık 150.000 kg. kadardır (Jennes, 1962: 81-82). Bundan sonraki süreçte tütün üretiminde azalma görülmüş ve bu ürün, İmparatorluğun diğer bölgelerinden tedarik edilmeye başlanmıştır. Gerçi üretim hacmindeki bu azalma, özellikle de ağır vergilerin etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin 1877 yılında Kıbrıs, Yunanistan'ın Yolo ve Selanik şehirlerinden yıllık 280.000 pound tütün ithal etmiş, bunun % 90'ı ada içinde tüketilirken, geriye kalan % 10'u ise Suriye ve Karaman bölgesine satılmıştır (Jennes, 1962: 82).

Kıbrıs'ta bu dönemdeki tütünün, esas olarak Baf, Limasol ve Lefke'de üretildiği anlaşılmaktadır. Bu bölgelerde 1874 yılında 1.484, 1875 yılında 1.395, 1876 yılında 1.280, 1877 yılında 857 ve 1878 yılında ise 1.731 okka tütün üretilmiştir (Baker, 1879: 403; Cyprus Report, 1880: 39; Samani, 2006: 167).

5. Tuz: 19. yüzyılda Kıbrıs sanayisine konu olan en önemli madde tuzdur. Trablusgarp, Halep, Konya, Foça ve Bozok tuzları ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun en kaliteli tuzlarından birisi olan Kıbrıs tuzu, büyük ölçüde Tuzla ve Limasol tuz göllerinden sağlanmaktadır. Girne kazasındaki Kormacit (Kormakiti) sahillerinde de kaya tuzu elde edilmektedir. Bunlardan en kalitelisi, Tuzla gölünden elde edilen tuz olduğu bilinmektedir (Önsoy, 1988: 81; Samani, 2006: 187).

Scanned by CamScanner

19. yüzyılın ortalarında (1853) adada çıkarılan tuz miktarı, yaklaşık olarak 6 milyon okkadır. 1863 senesi itibarıyla adada üretilen tuz miktarı 7.5 milyon kg. civarındadır. 1869 yılında ise tuz üretim hacminde artış olmuş ve bu yılda üretilen tuz miktarı 11.600.000 okkaya kadar çıkmıştır[43].

6. Debbağcılık/Ayakkabıcılık: Kıbrıs'ta icra edilen en önemli endüstri (Çevikel, 1999: 242) dallarından birisi de debbağlıktır. Lefkoşa'da surlar dışında terbiye edilen, yani tabaklanan[44] kuzu ve keçi derisi, küçük çanta, kemer, kayış ve eyer imalatından başka, ayakkabı ve çizme yapımında da kullanılmıştır.

Türk tipi terlik ve köylülerin kullandıkları çizmeden, Avrupa tipi ayakkabıya kadar her türlü ayakkabının, Lefkoşa'da üretildiği anlaşılmaktadır. Salvator'un gözlemlerine göre her bir ayakkabı türünün ayrı bir esnaf grubu tarafından üretiliyor olması, geleneksel esnaf teşkilâtının devam ettiğini göstermektedir. Eldeki kayıtlardan da anlaşıldığına göre devrin en büyük kunduracılardan birisinin Hacı Gavril adında bir Rum'dur. Zaptiye personeli için gerekli 243 çift kaloş ve 53 çift çizme için ihaleye gidilmiş ve bu ihaleyi kazanan Hacı Gavril, bir çift çizmeyi 46.5, kaloşu ise 31.5 kuruşa imâl ettiği anlaşılmıştır[45]. Türk tipi ayakkabı üreticilerinin ise daha çok Müslümanlardan olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kıbrıs İdare Meclisi'nin 23 Nisan 1874 tarihli kararına göre Lefkoşa hapishanesindeki 240 tutuklu[46] için ihaleye çıkılmış ve ihaleyi çift başına 30.5 kuruş (Samani, 2006: 192-193) fiyat veren yemenici esnafından Hacı Yusuf Ağa ve ortakları kazanmıştır.

Bunun dışında Kıbrıs'ta üretilen derinin, esas itibarıyla Fransa ve Trieste'ye satıldığı görülmüştür. 19. yüzyıl ortalarında Fransa'ya yılda 10.000-12.000 keçi derisi, Trieste'ye de 15.000 koyun derisi satıldığı anlaşılmaktadır (Jennes, 1962: 90; Samani, 2006: 201).

7. Keten: Kıbrıs'ta üretilen diğer bir sınaî maddesi ketendir. Osmanlı idaresinde, tohumundan ve liflerinden yararlanılan bu bitkinin yaygın olarak üretildiği anlaşılmaktadır. Bu bitkinin üretimi, özellikle Omorfo kazası ve çevresinde yapılmaktadır. Ancak üretilen keten lifi ve tohumu, büyük ölçüde ada içindeki ihtiyacı karşıladığı, bir kısmının ise İmparatorluğun diğer bölgelerine veya yabancı devletlere ihraç edildiği anlaşılmaktadır (Jennes, 1962: 89).

Dönemin belgelerinden elde edilen bilgilere göre 1876 senesinde Değirmenlik kazasında keten aşarı olarak 9.000 ile 15.000 kıyye arasında keten biriktiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle 1876 yılı içinde Değirmenlik kazasında üretilen keten miktarının, yaklaşık 90.000 ile 150.000 kıyye arasında olduğu tahmin edilmektedir. 1861'de kıyyesi 1 kuruş olan keten fiyatı, 1876 yılında 2 kuruş 2 pâraya yükselmiştir. Ancak bunun açık artırma sonucunda tüccar Hüseyin Ağa'nın Değirmenlik kazası idaresine vermeyi kabul ettiği fiyat olduğunu belirtmek gerekir[47]. Dolayısıyla Hüseyin Ağa'nın, satın aldığı keteni, daha yüksek bir fiyattan pazarlayacağı unutulmamalıdır.

8. Susam: Kıbrıs'ta üretimi yapılan diğer bir sınaî bitkisi de susamdır. Ekmek ve peksemet üzerine çeşni olarak serpiştirilen susamdan, yağ da elde edilmektedir.

Scanned by CamScanner

Jennes'e göre 19. yüzyılın ilk yarısında pamuk üretiminde azalma yaşanmış ve Kıbrıs çiftçisi, Lapta'da olduğu gibi bazı sulak pamuk arazilerinde susam ekimi yapılmıştır (Jennes, 1962: 76). Lefke yakınlarındaki Soli'nin yanı sıra Dali'de de susam üretilmiştir. Özellikle 19. yüzyılın ortalarına doğru susamın üretim hacmi, dış ülkelere ihraç edebilecek seviyeye gelmiştir. Bu sırada, yani 1861 yılı itibarıyla, susamın ada dışına satış fiyatı, okka başına 1.5 kuruş[48] olduğu tespit edilmiştir.

1876 yılı itibarıyla emaneten idare edilen susam aşarından, elde edilen bedel, sadece Baf kazasında, 1760 küsur kıyyedir[49]. Buradan hareketle o yıl için, Baf'ta üretilen susam miktarının, yaklaşık 17.000 kıyye olduğu sonucuna varılabilir (Samani, 2006: 170).

9. Harnup: 19. yüzyıl boyunca Avrupa devletlerinin en çok ilgi gösterdiği tarım ürünlerinden birisi de harnuptur. Dış talep nedeniyle üretim hacmi artan harnup, Mısır ve Suriye'nin yanı sıra başta Rusya ve İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerine de satılmaktadır (Samani, 2006: 199). 1852 yılında adanın dışarıya sattığı harnup miktarı 5.985 kantar kadardır. 1863'te 40.000, 1864'te 31.500, 1866'da ise 18.340 kantar harnup dış pazarlarda alıcı bulmuştur. Özellikle İngiltere ile Rusya, Kıbrıs harnubu için rekabet etmektedirler. İngilizler harnubu hayvan yemi olarak kullanırken, bunu yiyecek olarak değerlendiren Ruslar, 1871-1873 yılları arasında, daha yüksek fiyat vererek en önemli harnup alıcısı olmuşlardır. Bundan hareketle Rusya'ya 1871, 1872 ve 1873 yılları itibarıyla ihraç edilen harnup, sırasıyla 8.490, 15.000 ve 7.900 kantar satılmıştır. Ancak İngilizlerin 1875'ten itibaren adadan tekrar önemli miktarlarda harnup ithal etmeye başladığı görülmüştür. Tespit edilebildiği kadarıyla 1875'te 18.000, 1876'da 14.500 ve 1877'de 13.500 ton harnup, İngiltere tarafından satın alınmıştır (Baker, 1879: 295-296; Jennes, 1962: 78).

10. Boya Kökü: Bilindiği gibi boya kökü, tekstil endüstrisinde kullanılabilen boyaların, elde edildiği bir bitkidir. Mariti, adayı ziyaret ettiği dönemde bu bitkinin iki türü olduğunu belirtmiştir. Biri kendiliğinden yetişmekte, diğeri ise tohum olarak ekilmektedir. Yazara göre, Baf ve Magosa sahillerinde yetişen boya kökü, Halep ve Bağdat'a, buradan da İran'a ihraç edilmektedir. Ancak İran'da zanaat ve ticaretin gerilemesiyle birlikte, adada üretilen boya kökünün büyük bir kısmı Fransa tarafından ithal edilmeye başlanmıştır (Mariti, 1984: 62-66). Turner, 19. yüzyıl başlarında adada yıllık 600 kantar boya kökünün üretildiğini tahmin etmektedir. Yazara göre, bu dönemde bir kantar boya kökünün fiyatı 80-100 pâra arasında değişmektedir. Özellikle üretimin az olduğu 1803 yılında, bu ürünün fiyatı 200-230 pâraya kadar çıktığı görülmüştür (Cobham, 1908: 117-118, 426; Yalçınkaya, 2005: 223).

Gaudry, 1856 yılında adada görev yapan İngiliz konsolosu Campbell'in verilerine dayanarak, Kıbrıs'ın ürettiği yıllık boya kökünün 2.300-2.400 kantar arasında olduğunu ve Aya İrini, Aya Sergi, Varosha, Pile Burnu ile Kiti'de üretildiğini belirtmiştir (Jennes, 1962: 80). Bu veriler ışığında boya kökü

Scanned by CamScanner

üretiminde düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Lang ise kırmızı rengin elde edildiği bu bitkinin, Osmanlı limanları üzerinden İngiliz kumaşlarının boyanması için İngiltere'ye sevk edildiğini, bu sebeple de 'Türkiye Kırmızısı' (Lang, 1878: 234) olarak anılmakta olduğunu belirtmiştir.

Aslında Kıbrıs'ta bir dönümlük boya kökü arazisinden, yaklaşık 2.5 ton kurutulmuş ürün elde edilebilmektedir. Bu nedenle yüksek gelir getiren boya kökü arazileri, oldukça pahalıdır. Örneğin bir dönüm araziden, yaklaşık 140 pound gelir elde edilmektedir, ki bu o dönem için oldukça iyi bir rakamdır. Bununla birlikte Kıbrıs'ta boya kökü üretimi, daha ucuz olan kimyasal boyaların üretilmesiyle azalmaya başlamıştır. Bu bitkinin üretimine ayrılan araziler de buna bağlı olarak sebze ve meyve bahçelerine dönüştürülmüşlerdir (Lang, 1878: 235).

11. Dokumacılık: Aslında Kıbrıs, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'nin önemli pamuklu dokuma merkezlerinden birisidir. Burada dokunan astarlık kumaşlar ile tülbentler, imparatorluk coğrafyasının hemen hemen her yerinde bilinmektedir (Önsoy, 1988: 10; Kütükoğlu, 1999: 632). Özellikle bu dönemde Kıbrıs'ta değişik renkteki ipliklerle boyuna çizgili olarak dokunan ve daha çok kadın kaftanı ve zıbın yapımında kullanılan alaca ile, yarı pamuk ve yarı ipekten elde edilen bürüncük, önemli dokumalar arasında yer almaktadır. Gömlek yapımında kullanılan keten kumaşlar, bu alanda üretimi yapılan diğer bir kumaş türüdür (Samani, 2006: 189). Basmacılığın da Kıbrıs'ın tekstil sanayinde en önemli ürünlerinden birisi olduğu unutulmamalıdır. Üretimi çok öncelere dayanan astarın da dokuma ürünleri arasında yer aldığı görülmüştür (Salvator, 1983: 65-67). Kıbrıs'ta üretilen basmalar, divan örtüsü olarak, başta İstanbul olmak üzere Osmanlı genelinde talep edilen bir üründür. Kıbrıs basmaları, yorgan örtüsü olarak da kullanıldığı olmuştur (Stevenson, 1880: 327).

Lefkoşa'da faaliyet gösteren basmacı esnafının, işlerini daha da ilerletmek amacıyla, 1861 yılında Mutasarrıflık aracılığıyla, İstanbul'da bulunan Fabrika-yı Hümâyûn'da görevli ustalardan birinin adaya gönderilmesi için talepte bulunulması[50], Kıbrıs basmacılığının dönem boyunca varlığını korumaya çalıştığının bir göstergesi olarak görülebilir.

Kıbrıs'ın tekstil endüstrisi bünyesinde üretilen diğer bir ürün ise torbadır (çuval). Aslında torba, sıradan dokuma tezgâhlarında imâl edilen bir üründür. Develerle yapılan taşımacılıkta ve nakliyede kullanılan torbalar, genellikle keçi kılından üretilmişlerdir.

Kıbrıs'ta ipek böcekçiliğini olumsuz etkileyen bir tür hastalık baş göstermiş olduğundan, ipek üretimde ciddi düşüşler yaşanmıştır. Buna rağmen adada ipekli kumaş üretiminin yapıldığı anlaşılmaktadır (Salvator, 1873: 66). Özellikle ipekli dokumalar, mendil, eşarp ve etek üretiminde kullanılmışlardır (Stevenson, 1880: 22; Samani, 2006: 190).

Kıbrıs'ta tekstil sahasında imalatı yapılan başlıca maddeler, 1870 tarihli Cezair-i Bahr-i Sefid Vilâyet Salnamesi'nde (1287:82) şu şekilde belirtilmiştir:

Scanned by CamScanner

Pamuk bezi, keten bezi, harîr (ipek), pamuk ipliği, yün ipliği, kumaş, döşeme, basma, kendir, çuval, harar (büyük çuval), keçe ve yün kumaşlardır.

Tekstil endüstrisindeki diğer bir iş kolu ise iplik ve kumaş boyacılığıdır. Lefkoşa'da, iplik boyacılığının yanı sıra Beyrut üzerinden ithal edilen Beyaz İngiliz (Manchester) basmalarını boyayan ayrı bir iş kolu daha gelişmiştir (Stevenson, 1880: 327; Salvator, 1983: 67). Dolayısıyla bütün bunlar bize Kıbrıs'ta faal bir tekstil imalatı olduğunu göstermektedir. Özellikle ada dışına pazarlanan Kıbrıs yünü, Osmanlı eyaletlerinin yanı sıra Fransa, İtalya, Avusturya vb. Avrupa devletleri ile Amerika'ya satıldığı anlaşılmaktadır (Jennes, 1962: 90; Samani, 2006: 200).

Sonuç

Bu araştırmada hedeflenen esas amaç, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine metodolojik olduğu kadar, bulgular alanında da katkı sağlamaktır. Böylece Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi çalışmalarını, gerçek rotasına koymak için cüzî bir katkı sağlanmış olacaktır.

Bu anlamda araştırmanın sonucunda elde edilen katkıları, üç temel başlık altında toplamak mümkündür. İlkinde Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine, metodolojik konularına ve bazı bulguların yanlış değerlendirildiğine dair bilgiler içermektedir. İkinci katkısı, Kıbrıs'ın iktisat tarihi ile ilgili araştırmalardan elde edilen bulgularla sağlandığı düşünülmektedir. Bunlar, kendi içinde teknik ve sistemin işleyişine ilişkin teorik ve genel katkılar olarak ikiye ayrılabilirler. Üçüncü grup katkı ise tüm çalışma serüveni boyunca, kurgulanan modelle de yakından ilişkisi olan ve Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihinin ve ekonomisinin temel problematiğini oluşturan bazı sorunlar üzerine geliştirilmiş düşüncelerden oluşmaktadır.

Aslında Kıbrıs'ın Osmanlı dönemine ait iktisat tarihi çalışmalarının bir ayağının iktisat teorisi içinde olmasına, bir başka deyişle iktisat teorisine ait araçların tarihe uyarlanmasına, diğer ayağının ise tarih bilimi içinde olmasına gerek vardır. Böylece iktisat teorisinden ve tarihten mülhem alan Kıbrıs'a ait iktisat tarihi çalışmaları, tümevarım ve tümdengelimi sentezleyerek birtakım yeni ve orijinal bilgilere ulaşılacaktır. İşte bu araştırma, yukarıda ifade edilen hedeflere uygun olan mütevazı bir çalışmadır.

Bütün toplumlara, yaşayan bir organizma olarak bakıldığı zaman tüm siyasî, sosyal ve iktisadî olayların, karşılıklı olarak birbirini etkilediği veya etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi ekonomik sistemini sadece doktriner bir bakış açısıyla değerlendirilemeyeceğini, zira ekonominin, insan faaliyetlerinin yalnızca bir bölümünü oluşturduğunu, hâl böyle olunca da Kıbrıs'ta ancak toplumsal dinamiklerin tamamının incelenerek, ekonomik olaylar hakkında bir sonuca varılmasının mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

Scanned by CamScanner

Yöntem konusundaki diğer bir önemli katkı da Kıbrıs'ın iktisat tarihi çalışmalarında iktisat teorisinin, tarihin, politikanın ve matematiğin kullanılarak yapılacak çalışmaların, nakilci tarihçilikten çok analiz tarihçiliğine doğru kaydırılmasıdır. Bunun için de çalışmaların bir yandan arşiv verilerine, öte yandan da sorgulamacı tekniğe dayanması gerekmektedir. Aslında bu tür yaklaşımlar, Kıbrıs'ın iktisat tarihinin dinamik bir olgu olarak açıklanmasına ve nedenler ile sonuçlar arasındaki ilişkinin, tüm değişkenlerle birlikte ortaya konulmasına yardım olacaktır. Ancak Kıbrıs'la ilgili değişkenlerin seçilmesinde titiz davranılması ve iktisat teorisi ile tarihin teknik ve metotlarından mutlaka faydalanılması gerekmektedir. Onun için de bir olayın nasıl olduğundan çok, neden olduğu önem taşımalıdır. Bunun için de bu araştırmada dinamik bir tarih çalışması öngörülmüştür. Dolayısıyla da Kıbrıs'ın iktisat tarihine dair gelişmeler, etkiler, süreçler ve değişimler, bu çalışmanın merkezinde yer alan temel problematiği oluşturmaktadır.

Mesela konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Kıbrıs'ta Osmanlı iktisadî sisteminin işleyişine dair birtakım soyut veya teorik önermelerde bulunulmuştur. Bunlardan ikisi, özellikle zikredilmesi gereken unsurlardandır. Bunlardan ilki 19. yüzyıl boyunca Kıbrıs'taki Osmanlı ekonomisinin iktisadî performansının ele alınmasıdır ki, bu önerme yeni bir modelle izah edilmeye çalışılmıştır. Aslında bu model, 19. yüzyıl verilerinden hareketle Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihinin bütününe şamil kılmak mümkündür. Böylece Kıbrıs'ta işlevlik kazanan Osmanlı ekonomisi ve toplumlar arasındaki ilişkiler, daha sistematize edilmiş bir hâl alacaktır. Diğer taraftan bu çalışma ile Kıbrıs'ta Osmanlı ekonomisinin dönemlendirilmesi yapılmış ve bunun 4 ayrı döneme ayrılması teklif edilmiştir. Böylece Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihi daha anlaşılır ve algılanabilir bir hâl alması sağlanmaya çalışılmıştır.

Hâl böyle olanca Kıbrıs'taki Osmanlı ekonomisine ait sektörlerin ve kurumların, ne zaman başlayıp bittiği belli olmayan bir senfoni gibi, kendi ritimlerine sahip olduğu ve çöküş paradigmasının tüm Osmanlı ekonomisine indirgenerek genelleştirilemeyeceği de gösterilmiş olacaktır. Aynı zamanda Kıbrıs'taki Osmanlı ekonomisinde üretim maliyetleri, bunun ada ekonomisini hangi boyutta etkilediği ve kümülatif boyuttaki ekonomik politikalarda meydana getirdiği değişikliklerin incelenmesi de bu yöntemle gerçekleştirilecektir.

Bundan hareketle Kıbrıs'ta, ilk defa olarak bu modelle Osmanlı ekonomik zihniyetinin nasıl şekillendiği ve sistemin kendi içindeki senkronik yapısının nasıl olduğu ortaya çıkacaktır. Örneğin Kıbrıs'ta dış ticaret uygulamaları, narh, müsadere ve üretim faktörlerinin sıkı kontrolü, esnaf teşkilâtlarının benimsenmesi, kapitülasyonlar, toprakların mîrîye konu olması, servetin bireyden ziyade toplum içinde dağılımına özen gösterilmesi, kâr hadlerinin sınırlandırılması veya belirlenmesi, toplum içinde fertlerin zenginleşmesinin önlenmesi gibi uygulamalar, bunların amaçları, mantığı ve niçin benimsendiği, artık açıklık kazanmış olacaktır. Çünkü doğrusal tarih teorilerinin dışına çıkarak,

Scanned by CamScanner

Osmanlının Kıbrıs'ta orijinal bir sistemle bütünlük oluşturduğunu ortaya koymak, adayı kapitalist gelişme çizgisinin dışında tutarak, alternatif bir sistem tesis ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Aslında bütün bunlarla uğraşırken, iktisadî düşünce tarihinin en temel problematiğinden birisi olan, devletin ekonomideki rolü ve yerinin ne olması gerektiği sorunsalının, Osmanlının Kıbrıs'taki pratiğiyle algılamak mümkündür. Bu, bir başka açıdan, merkantilist ve liberal politikaları bilebilecek bir idrak düzeyine sahip olan, ancak liberal olmayı aklına bile getirmeyen Osmanlı yönetim elitinin ekonomiye bakışının, yönetim felsefesindeki diğer ilkeleriyle de ne kadar uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan hareketle Osmanlılar, devlet olarak Kıbrıs'taki ekonomik sistemde her zaman için bitaraf olmamışlardır. Aksine kurduğu ve dengede olduğuna inandığı sistemi sürdürmek için kendine düşen görevleri saptamış ve bunları gerçekleştirmek için de üzerinde ısrarla durmuşlardır. Ne var ki bu, modern makro iktisadın terminolojisi ile müdahaleci bir devlete işaret etmemektedir. Gerçi Kıbrıs örneğinde de olduğu gibi müdahalenin arkasında yer alan kaygılardaki farklılaşma ile modern bakış açısının dışında bir yerlerde durduğu olmuştur. Devletin, makro iktisadın bakış açısından, müdahaleci gibi görünen bu yaklaşım, tam tersine bugünün müdahalelerine göre ılımlı bir düzenleyicilik boyutunda olduğu görülür. Ancak buradaki amaç, modern sosyal refah devleti mantığı ile piyasaya müdahale ederek refahı sağlamak değildir. Çünkü sistem içinde bunu sağlayan faktörler zaten vardır. Dolayısıyla Kıbrıs'ta da olduğu gibi temel amaç, yalnızca düzenin gelenekçilik (tradisyonizm) bakış açısıyla devamını sağlamak, bozulmaları önleyerek, ekonomi üzerindeki içsel ve dışsal olumsuz etkileri yok edebilmektir. Osmanlılara göre bu sağlandığı zaman, gerek Kıbrıs'ta, gerekse imparatorluk coğrafyasında sosyal ve ekonomik refah zaten kendiliğinden sağlanacaktır. Ancak bu benimseyişin sonuçlarının nereye kadar uzanacağını ve bu sonuçların büyük değişimlerin önünü ne ölçüde tıkayacağını, hiçbir Osmanlı eliti kestirememiştir. Her ne kadar da sömürü olmaksızın, kapitalist bir gelişmenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, ekonomik sömürü olmadan özgür bir piyasa mekanizmasının işlemesinin ve sermaye birikiminin mümkün olup olmayacağı ve Batılı tarzdaki makro büyümenin nasıl olup da insanlığın evrensel değeri olarak kabul gördüğü gibi tartışmalar hâlen daha devam etse de, Osmanlı, yaşadığı çağa uygun bir tercih kullanmış ve kullandığı bu tercihi, Kıbrıs örneğinde de olduğu gibi pratiğe uygulamıştır. Gerçi Osmanlının öngördüğü değişimler, beklediğinin çok üzerinde ve mücadele edilebilecek türden küçük hacimli şeyler değildirler. Ancak bu bildirinin amacı, bunları burada incelemeyi gereksiz kıldığı gibi, teknik bir konu olduğundan daha kapsamlı bir başka çalışmada ele almak gerekecektir.

Bütün bunlara rağmen Kıbrıs'ta bu kadar uzun süre, üstelik ters istikametteki katastrofik denebilecek değişimlere direnen bir düzenin, kendiliğinden ve tesadüfî oluşmadığı açıktır. Çünkü Osmanlı Devleti, özellikle toprak, emek ve

Scanned by CamScanner

kapital üzerinde mümkün olabildiğince kontrolü elinde bulundurmaya çalışmıştır. Örneğin mevcut teknoloji ve iş bölümü seviyesine göre, Kıbrıs ekonomisinin toplam fizikî kapitali içinde ziraî toprakların çıplak mülkiyetini devletin elinde bulundurması, bu tutumun en karakteristik özelliğidir. Ancak Osmanlı elitlerinin ekonomiye bakışı, ekonomi ile din, çağın koşulları ile ekonomi, devlet felsefesi ile ekonomi arasında kurduğu güçlü bağı ifade eden bu üçlü teorik model, Osmanlının Kıbrıs'ta uyguladığı ve şaşılacak derecede mantık dışılık gösteren ekonomik kararların da anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Kaldı ki Kıbrıs'ta uygulanan bu sistem, adanın idarî, iktisadî ve sosyal tarihini yakından etkilemiş, hatta şekillendirmiştir.

Yukarıda anlatılanlara paralel olarak 19. yüzyılın tamamında, Osmanlının Kıbrıs'taki iktisadî yapısı, çoğu zaman 17. ve 18. yüzyıllar için verilen kötü tabloya rağmen, birkaç istisna dışında hâlâ toplam üretim ve tüketim hacmiyle kendi kendine yeterli bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. 17. ve 18. yüzyıllarda ve 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar yaşanan malî bunalımlar ve ekonomik darlıklar, merkezî devletin Kıbrıs'taki gücünün zayıflamasından, üretim ile tüketim arasındaki bölüşüm dengelerinin adil organize edilememesinden kaynaklanmaktadır. Ne var ki Osmanlı Devleti'nin bu konudaki başarısızlığının temel nedeni, 17. ve 18. yüzyıl bunalımlarının, tam bir iktisadî bunalım olmasından ziyade, daha çok malî karakterli olmasından kaynaklanmaktadır. Zira 19. yüzyıldaki Kıbrıs ekonomisi, büyük ölçüde tarım üretimine dayanması ve adı geçen süre zarfında tarım üretiminde ciddi artışlar sağlanması, buna delil olarak gösterilebilir. Ne var ki adadaki tarım ekonomisini olumsuz etkileyen en önemli neden, iltizam usulünün köylü ve çiftçi üzerinde yarattığı mültezim baskısıdır. Ayrıca adada etkin ve yeterli bir kredi müessesesinin bulunmaması da buna etki ettiği söylenebilir.

Ne var ki zaman içinde gayrimüslim ve yabancı tüccarların kontrolüne geçen ada ticareti, dönem boyunca ve istikrarlı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda adadaki ihracat maddelerinin önemli bir oranı, tarım ürünleri ve tarım endüstrisine dayalı maddeler olduğu görülmüştür. Buna karşın lüks olarak nitelendirilebilecek mallar, adaya ithal edilen emtia çeşidi arasında başı çekmektedir. Özellikle adada geleneksel lonca sistemi bünyesinde icra edilen zanaat sektörleri, yabancı ve ucuz malların adaya daha fazla girmeye başlamasıyla, sekteye uğramış ve bu durum, dönem sonuna kadar varlığını sürdürmüştür.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Osmanlı Devleti, siyasî sisteminin uzun ömürlü olmasını istediğinden ekonomik politikalara son derece ihtiyatlı yaklaşmıştır. Özellikle Osmanlıların Kıbrıs'ta kurduğu sistem, dönemin koşullarına uygun olarak ziraî ekonomidir ve makro ekonomik plânda ancak geçimlik düzeyde üretim imkânı vermektedir. Bu sisteme göre insanlar, ancak yaşayabilecekleri kadar üretebilmektedirler. Dolayısıyla Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın iç ve dış ticareti, çoğu zaman iddia edildiği gibi gerilememiş, aksine,

Scanned by CamScanner

devletin savaş hâlinde bulunduğu yıllar hariç, Osmanlı imtiyazât müessesinin de büyük katkısı ile adanın 1878'de İngiltere'ye devrine kadar canlı bir şekilde devam ettiği görülmüştür. Özellikle 19. yüzyılda adanın dış ticareti, Avrupalıların lehinde bir gelişme göstermiştir. Yoksa sanıldığı gibi adadaki üç yüzyıllık Osmanlı idaresini bir despotizm rejimi olarak ifade etmek doğru değildir.

Hatta denilebilir ki Osmanlı Devleti'nin iktisadî hayatının tarıma dayalı olduğunun şuurunda olan zamanın Türk idarecileri, reayanın sıkıntılarını gidermek ve şartlarını hafifletmek için samimi çabalarını esirgememişlerdir. Özellikle kendilerine tanınan yetkileri kötüye kullanarak halkı sıkıntıya sokan Türk valilerden bazıları görevlerinden azledilmiş, bazıları da idam edilmişlerdir. Zira Osmanlılar için halkın refahı, devletin bekası için birinci şarttır (Şimşek, 2009: 1141).

Kısacası Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi iktisat tarihine genel bir çerçeve içinde bakılacak olursa, ada halkının, çağdaş Akdeniz ülkelerinde yaşayan insanlardan pek de aşağı kalır bir yaşam standardına sahip olduğu söylenemez.

Notlar

[1] Osmanlılar, ortaya çıkan bazı nedenlerle adanın idaresinde birtakım değişiklikler yapmışlardır. Osmanlıların uygulamaya çalıştığı değişiklikler temel alındığında, Kıbrıs'ın iktisat tarihi, 1571'de yapılan fetihle başlar ve 1670'de Paşa Sancağı olarak bağlanmasına kadar sürer. Dolayısıyla 1571-1670 yılları arasındaki dönem, Kıbrıs'ın ayrı bir *Beylerbeyiliği* olduğu ve iktisadî ünite olarak kendi içinde özel bir durum arzettiği yapıdadır.

[2] 1670'ten sonra Kıbrıs, Kaptan Paşa'nın uhdesinde olan *Cezair-i Bahr-i Sefid Beylerbeyiliği*'ne bir *sancak* olarak bağlanmıştır. Yine bu dönemde, yani 1703 yılında ada bu kez Veziriazam'a '*has*' olarak verilmiştir. Veziriazam'dan iltizam yoluyla satın alan muhassıllar tarafından başlayan muhassıllık idaresi, 1745-1748 yılları arasında bir vezirin yönettiği bağımsız bir valilik dönemi hariç, 1785 yılına kadar sürmüştür. İltizam usulü 1839 *Tanzimat-ı Hayriyye*'ye kadar devam etse de adada cereyan eden iktisadî gelişmeler göz önüne alındığında, bu dönemi 1785 yılında sonlandırmak mümkündür.

[3] 18. yüzyılın sonlarından itibaren adadaki Osmanlı Paşasından daha etkin rol oynamaya başlayan Başpiskoposluk makamının (Luke 1969, 17) faaliyetleri ile 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlının diğer coğrafyalarında vuku bulan iktisadî ve içtimaî çalkantılara paralel olarak Kıbrıs'ta da bazı isyanlar çıkmıştır. Bazen Türklerin, bazen Rumların, bazen de her iki toplumun iştirak ettiği bu isyanlar *Boyacızade* (17. yy), *Çil Osman* (18. yy.), *Gâvur İmam* (18. yy.), *Dizdar Halil* (18. yy.) ve *Baflı Papaz* (18. yy.) isyanlarıdır.

[4] Kıbrıs, 1785 yılından sonra her ne kadar da eyalet statüsünde gözükse de bağımsız bir vali tarafından yönetilmemiştir. Ancak, neredeyse aynı yetkilere sahip ve idarî yönden *Cezair-i Bahr-i Sefid Beylerbeyiliği*'nin uhdesinde bulunmakta olan Kaptan Paşa'ya, malî ve sair konularda ise Divân-ı Hümayûn'a karşı sorumlu muhassıl tarafından yönetilmiştir. Özellikle bu dönemde, yani 1785 yılından önce Kıbrıs'a ait

Scanned by CamScanner

muhassıllık iradını Veziriazam alırken, bu tarihten sonra devletin ihtiyacına göre bazen orduya bazen de merkezî hazineye aktarıldığı görülmüştür.

[5] 1839'da *Tanzimat-ı Hayriyye*'nin ilanı ile adanın iktisadî ve idarî yapısında ciddi değişiklikler olmuş ve bu durum, adanın İngiltere'ye kiralanmasına kadar sürmüştür. Özellikle bu dönemde Kıbrıs'ın bundan sonraki tarihini etkileyecek birçok değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Dünyada ulaşılan teknolojik gelişim, Kıbrıs'ın üretim teknolojisine de etki etmiş ve bazı alanlarda *geleneksel üretim* metotları, yerini *seri üretime* bırakmıştır.

[6] Özellikle stratejik ürünlerde ve ihracı yasak olan mallarda, üretim sonrasında önce üretimin yapıldığı kazanın, kazanın ihtiyacı karşılandıktan sonra ordu ve sarayın ihtiyaçları giderilmeye çalışılmış, bundan arta kalan mallar ise İstanbul'a gönderilerek, bu dev şehrin ihtiyaçlarına tahsis edilmiştir. Daha sonra ise kalan malların imparatorluk içinde ihtiyacı olan bölge ve şehirlere, belirli iç gümrük resimlerini ödemek şartı ile tüccarlar tarafından götürülmesine izin verilmiştir. Yurt içi ihtiyaçların tamamı karşılandıktan sonra, yine kalan mal var ise, ancak bunun ihraç edilmesine izin verilmiştir.

[7] Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Kıbrıs'a ait 4 adet *Temettuât Defteri* bulunmaktadır. 1248 (1833) tarihli defterlere göre 17 kaza bulunmaktadır. *16152 nolu defterde*: Değirmenlik, Dağ, Omorfa, Magosa, Karpas ve Lefkoşa kazaları; *16153 nolu defterde*: Tuzla, Mesarya ve Girinye kazaları; *16154 nolu defterde*: Leymosun, Piskopi, Gilan ve Evdim kazaları; *16155 nolu defterde* ise Baf, Kukla, Hirsofi ve Lefke kazaları bulunmaktadır.

[8] 9.252 km^2 coğrafik alanı bulunan Kıbrıs'ın, 17 kazaya bölümünde, yaklaşık *544 km^2/kaza* gibi bir birim elde edilecektir. Dolayısıyla 17 kazanın yüz ölçümleri birbirinden farklı olması doğal olacağından, her bir kaza biriminin 500 ila 580 km^2 arasında değiştiğini tahmin ediyoruz. Hâl böyle olunca kaza merkezinin yaklaşık olarak 500 km^2'lik bir ekonomik çapı veya iktisadî ünitesi olduğu söylenebilir.

[9] 16152-16155 numaralı *Temettuât defterlerine* göre 19. yüzyılda toplam *673* yerleşim birimi mevcuttur. En az 13 birimle Magosa, en çok 81 birimle Baf önde giderken, 17 kazanın aritmetik ortalaması yaklaşık *40 yerleşim* birimine denk düşmektedir.

[10] Bununla ilgili olarak şu kaynaklara bkz... KBE: 1/35; KBM: 1/40; KŞS 20: 82/1; KŞS 21: 20/1, 33/5, 96/5, 334/4; KŞS 22: 1/2.

[11] Avrupa tipi ayakkabı üreticileri.

[12] Türk tipi ayakkabı üreticileri.

[13] Yerli ayakkabı üreticileri.

[14] H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152, 16153, 16154 ve 16154 numaralı *Temettuât Defterleri.*

[15] H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152, 16153, 16154 ve 16154 numaralı *Temettuât Defterleri.*

[16] H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152, 16153, 16154 ve 16154 numaralı *Temettuât Defterleri.*

[17] H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152, 16153, 16154 ve 16154 numaralı *Temettuât Defterleri.*

[18] H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152, 16153, 16154 ve 16154 numaralı *Temettuât Defterleri.*

Scanned by CamScanner

[19] *Tereke defterleri* Kıbrıs'ta ölenlerin sosyal konumuna, medenî hâline ve aile yapısına ait bilgiler yanında, hayattayken tasarruflarındaki her türlü menkul-gayrimenkul mallarının dökümünü içeren belgelerdir.

[20] 1863'de İngiliz ve Fransız sermayesi tarafından kurulan bankaya, devletin malî güçlüklerine çözüm bulmak ve Avrupa sermayesinin, dış ticaretin gelişmesini sağlayacak parasal istikrar ortamını meydana getirmek amacıyla çeşitli fonksiyonlar yüklenmiştir. *Osmanlı Bankası*'nın Tuzla (Larnaka) şubesi ise 1864 yılında açılmıştır (Kazgan 1997, 85-88).

[21] 1877 yılı itibarıyla üretilen toplam buğdayın 131.290 kilesi, arpanın ise 176.770 kilesi Baf kazası dahilinde üretilmiştir (Cyprus Report 1880, 7).

[22] Mesela, 1860'ta Suriye'de patlak veren çatışmalar, Kıbrıs'ın ihtiyaç duyduğu zahirenin buradan temin edilmesini engellemiş olduğundan, ileride zahire sıkıntısı çekilmemesi için, Kıbrıs Meclisi'nce adadan zahire ihracı yasaklanmıştır (BOA. A.MKT.UM., Dosya No. 434/27, 15 Rebiyyülâhir 1277, 31.10.1860). Bu yasağın kesin uygulama tarihi ise belli değildir. Ancak söz konusu yasağın Osmanlı Merkezî Hükümeti'nce de onaylandığı, İngiliz tüccar *Brenci*'nin, yasağın uygulanması nedeniyle zarara uğraması ve tazmin edilmesi için yaptığı başvurudan anlaşılmaktadır (BOA. A.MKT.UM., Dosya No. 495/13, 21 Safer 1278 (28.8.1861).

[23] 1 Kıbrıs kantarı = 180 okkadır.

[24] Benzer bir muafiyetin 1862 yılında da getirildiği anlaşılmaktadır. İngiliz devrinde hazırlanıp yayınlanan *Cyprus Blue Book*'da (1894-1895, 8) zeytin fidanı dikenlerin vergiden muaf olmalarını öngören 29 Zilhicce 1278 (29 Haziran 1862) tarihli bir kanuna atıfta bulunulmaktadır.

[25] BOA. A.MKT.UM., Dosya No. 264/43, 29 Rebiyyülâhir 1273 (28.12.1856).

[26] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 158/2, 11. Kanun-ı evvel 1293 (23.12.1877).

[27] Şiddetli bir kıtlığın ve açlığın yaşandığı 1873 yılında, Kıbrıs köylüsünün en önemli yiyecek maddesi harnup olmuştur. Bunun için bkz... Jennes 1962, 76.

[28] BOA. ML.VRD., Dosya No. 3429.

[29] Bu hastalığın Başpiskopos Makarios'un 1859 tarihli layihasında söz ettiği "*kozalak küllemesi*" olması kuvvetle muhtemeldir. Bunun için bkz. BOA. A.DVN., Dosya No. 147/40, 11 Rebiyyülâhir 1276 (9.10.1859).

[30] 1878 tarihli *Osmanlı Devlet Salnamesi*'nde Kıbrıs kumandargasının "*meşhur olduğu*" belirtilmiştir. Bkz... Osmanlı Devlet Salnamesi 1295, 351.

[31] Cezair-i Bahr-i Sefid Vilayet Salnamesi 1287, 82.

[32] BOA. ML.VRD., Dosya No. 3429, 1278 (1861/1862).

[33] Baf Kaymakamlığı emanet aşar malından olup, Laççi ambarında bulunan 670 okka badem, açık artırmayla Hüseyin Kapudan'a satılmıştır (BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 159).

[34] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 153, 153/2, 161.

[35] Bu dönemde üretilen ve patates gibi kökünden yararlanılan bir tür sebze olan kolokas, *Turner*'a göre 19. yüzyıl başlarında (1812) adanın ihraç ettiği tarım ürünlerinden birisidir. Adada üretilen yıllık kolokas miktarı *3040 kantar* civarındadır. Bir okka kolokasın ortalama fiyatı ise *180-200 pâraya* denk gelmektedir (Cobham 1908, 426; Yalçınkaya 2005, 221).

[36] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 155, 161, 26 Teşrin-i Sani 1293 (8.12.1877).

[37] Adadaki İngiliz konsolosluğu, *Kıbrıs İdaresi*'ne İngiliz ticaret gemilerinde kumanya olarak kullanmak üzere kuzu satın almak için başvurmuştur. Kıbrıs Mutasarrıflığı

Scanned by CamScanner

bu amaçla satın alınacak 8-10 kuzunun ahalinin et ihtiyacını olumsuz etkilemeyeceğine kanaat getirerek, bu talebi olumlu karşılamıştır (BOA. TŞR.KB.RSN., Dosya No. 190/177, 5 Safer 1286 (17.5.1869).

[38] Topçuköylü Mehmed ile Trikomo köylü Yorgi Kapudan Andreya sefinesine öküz ve koyun kaçırmışlardır (BOA. TŞR.KB.RSN., Dosya No. 190/193, 3 Rebiyyülâhir 1286 (23.7.1869).

[39] Mösyö Bernard diyâr-ı ahire 100 baş öküz götürmek için ruhsat talep etmiştir (BOA.TŞR.KB.RSN., Dosya No. 190/176, 4 Safer 1286 (16.5.1869). *Lang* da İskenderiye'ye ziraat amacıyla 100 baş iş görür öküz nakledeceğinden, izin talebinde bulunmuştur (BOA. TŞR.KB.RSN., Dosya No. 190/178, 7 Safer 1286 (19.5.1869).

[40] BOA. A.MKT.MHM., Dosya No. 247/74, 2 Cemaziyelahir 1279 (25.11.1862).

[41] Bu döneme ait *tereke kayıtlarında*, hemen hemen herkesin evinde veya çiftliğinde, ekili veya ekilmek üzere tohum olduğunu veya işlenmiş pamuk, pamuk çuvalı, harir, harir dolabı, harir ibliği gibi madde ve aletlerin bulunduğunu göstermektedir (KŞS 20: 1/3, 4/2, 11/3, 13/1, 27/2, 34/2, KŞS 21: 182/1, 187/2, 216/2, 249/2, 271/1, 330/2).

[42] Kilden ürettikleri çanak-çömlek nedeniyle buradaki Rumların oldukça zenginleştikleri anlaşılmaktadır (Cyprus Report 1880, 89-90; Luke 1989, 182).

[43] 1853 ve 1869 yıllarında üretilen tuz miktarı için bkz... Jennes 1962, 94; Önsoy 1988, 81.

[44] *Tabak*, halk dilinde *debbağ* yerine kullanılan bir kelimedir. Bu nedenle *debbağlık*, aynı zamanda *tabakçılık* olarak da anılmaktadır.

[45] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 30, s. 15/2, 12 Mayıs 1287 (24.5.1871).

[46] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 30, s. 6612, 11 Nisan 1290 (23.4.1874).

[47] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 169.

[48] BOA. ML.VRD., Dosya No. 3429.

[49] BOA. TŞR.KB., Dosya No. 33, s. 176/1.

[50] *Hazine-i Hassa Nezareti*'ne gönderilen tahriratla dile getirilen bu talebe, Fabrika-yı Hümâyûn'da görevli yabancı ustaların sözleşmelerinin sona erip memleketlerine döndükleri, burada bulunan tek ustaya da ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle olumlu cevap verilememiştir. Bunun yerine, istenilen ustanın, kalıp oymak ve tecdid-i resm (resim değiştirme) sanatını bilebilecek biri olması gerektiğinden, bunun Şehremaneti aracılığıyla çarşıda bulunan basmacı ve kalıpçı esnafından tedariki mümkün olabileceği belirtilmiştir (BOA. A.MKT.NZD., Dosya No. 425/52, 24 Cemaziyelevvel 1278 (27.11.1861).

Kaynakça

1870 Tarihli Cezair-i Bahr-i Sefid Vilâyet Salnamesi. (1877). İstanbul: Dersaadet Matbaası.

Alasya, H. F. (1977). *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri.* 2. Baskı. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Arıl, G. (2005). *1879 Yılı Girne Bölgesi Şer'i Sicili.* Eğitim Bilimleri Enstitüsü Osmanlı Paleografyası ve Arşivcilik Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baker, S. (1879). *Cyprus As I Saw It in 1879.* London: Andreas Press.

Scanned by CamScanner

Bostan, İ. (1992). *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: VIII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Cezair-i Bahr-i Sefid Vilâyet Salnamesi. (1287). İstanbul: Dersaadet Matbaası.

Cobham, C.D. (1908). *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus*. Cambridge.

Cyprus Blue Book. (1894-1895). Nicosia: Government Press.

Cyprus Report - Report by Her Majesty's High Commissioner for the Year 1879. (1880). London: Harrison and Sons.

Çevikel, N. (1994). *Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs'ın Siyasî, Sosyal ve İktisadî Tarihi (1571-1878)*. Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çevikel, N. (1999). *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kıbrıs'ın Siyasî, İdarî, Toplumsal ve Ekonomik Şartları*. Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiçek, K. (1992). *Zimmis (Non-muslim) of Cyprus in the Sharia Court 1110/39 A.H./1698 – 1726 A.D.* Doctoral Thesis of Birmingham University. Birmingham: Birmingham University.

Durmuş, M.A. (1997). *Hicri 1120-21 Tarihli Lefkoşa'nın 7 Numaralı Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon – Değerlendirme)*. Yeniçağ Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdönmez, C. (2004). *Şer'iyye Sicillerine Göre Kıbrıs'ta Toplum Yapısı (1839-1856)*. Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergenç, Ö. (1995). *Osmanlı Klâsik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları.

Gazioğlu, A. (1994). *Kıbrıs'ta Türkler*. Lefkoşa: CYREP Yayınları.

Genç, M. (1994). *Osmanlı'da Zanaat Ahlâk İktisat İlişkisi*. İstanbul: YKY Yayınları.

Genç, M. (2000a). 15. ve 16. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde İç ve Dış Ticaret, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 201-216). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, M. (2000b). 18. Yüzyılda Osmanlı Sanayi. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 228-239). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, M. (2000c). 19. Yüzyılda Osmanlı İktisadî Dünya Görüşünün Klasik Prensiplerindeki Değişme. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 87-103). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, M. (2000d). Osmanlı İktisadî Dünya Görüşünün İlkeleri. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 44-53). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, M. (2000e). Osmanlı İktisadî Görüşünün Klasik Prensipleri ve Temel Değerleri. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 79-86). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, M. (2000f). Osmanlı'da Devletin Ekonomideki Rolü. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (s. 368-381). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güran, T. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*. İstanbul: Eren Yayınları.

Hill, G.H. (1952). *A History of Cyprus*. 4. Volume. Cambridge: Cambridge University Press.

Issawi, C. (1966). *The Economic History of the Middle East 1800-1914*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

İnalcık, H. (1969). *The Ottoman Policy and Administration in Cyprus After the Conquest*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Scanned by CamScanner

İnalcık, H. (1993). Cizye. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Diyanet İşleri Matbaası. 8, 45-48.

Jennes, D. (1962). *The Economics of Cyprus, A Survey to 1914*. Montreal: Mcgrill University Press.

Jennings, R.C. (1989). Village Agriculture in Cyprus. *V. Milletlerarası Türkiye ve Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler (21-25 Ağustos 1989)* (s. 464-476). İstanbul: Cağaloğlu Matbaacılık.

Katsiounis, R. (1996). *Labour, Society and Politics in Cyprus, During The Second Half of The Nineteenth Century*. Nicosia: Cyprus Research Centre.

Kazgan, H. (1997). *Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Bankacılık Tarihi*. Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul: Creative Yayıncılık.

Keyder, Ç. – F. Tabak. (1998). *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticarî Tarım*. Çev. Zeynep Altok. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, *Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri* (*KŞS*):

7 numaralı KŞS [1120-1121/1708-1710]: 44/2, 45/1, 46/1, 98/3.

20 numaralı KŞS [1183-1196/1769-1781]: 1/3, 4/2, 11/3, 12/2, 13/1, 27/2, 29/1, 34/2, 51/2, 52/2, 70/3, 73/3, 82/1, 115/2, 115/3, 156/1, 162/1.

21 numaralı KŞS [1198-1212/1783-1797]: 4/7, 20/1, 33/5, 40/2, 41/1, 52/2, 96/5, 136/1, 182/1, 183/2, 186/2, 187/2, 211/1, 211/3, 216/2, 217/1, 234/2, 235/1, 245/2, 249/2, 271/1, 275/2, 276/1, 308/2, 314/2, 326/1, 327/1, 330/2, 334/4.

22 numaralı KŞS [1213-1215/1798-1800]: 1/2.

Küçükkalay, A.M. (2007). Kaotik Bilgiden Senkronik Bilgiye Bir İktisat Tarihi Teorisyeni: Mehmet Genç. *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 12/22, 107-164.

Kütükoğlu, M. (1999). Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri. *Belleten*, 59/26, 395-412.

Lang, H. (1878). *Cyprus. Its History Its Present Resources, And Future Prospects*. London: Macmillan and Co.

Luke, H. (1969). *Cyprus Under The Turks (1571-1878)*. London: Hurst Press.

Luke, Sir H. (1989). *Cyprus Under The Turks*. Nicosia: Kemal Rüstem and Brother.

Maier, F.G. (1968). *Cyprus from The Earliest Time to The Present Day*. (Peter George, Tans.). London: Elek Books Ltd.

Mariti, G. (1984). *Wines of Cyprus*. (Gwyn Morris, Trans.). Athens.

Mete, Ş. (1996). *XX. Yüzyılın Başlarında Cezair-i Bahr-i Sefid Vilâyeti*. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Osmanlı Devlet Salnamesi. (1295). İstanbul: Dersaadet Matbaası.

Osmanlı Devlet Salnamesi. (1311). İstanbul: Dersaadet Matbaası.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları). Ankara: TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Önsoy, R. (1988). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özkul, A.E. (1998). *Lefkoşa'nın 17 Numaralı Şer'i Mahkeme Sicili (H. 1157 - 1161 M. 1744-1748) (Transkripsiyon - Değerlendirme)*. Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Scanned by CamScanner

Özkul, A.E. (2002). *Kıbrıs Adasının Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*. Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sahillioğlu, H. (1967). Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi. *Belgeler Dergisi*, 4/7-8, 23-51.

Salvator, L. (1983). *Levkosia. The Capital of Cyprus. Reprinted from His Original Account of A Visit to The Island in 1873*. London.

Samani, H. (2006). *Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)*. Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Seyfeli, E. (2005). Kırşehirde Ahilik, Ahiliğin Ahlâk ve Gençlik Üzerine Etkileri, Günümüze Yansımaları, *1. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırma Sempozyumu–2004*, Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, 789-802.

Sonyel, S.R. (1988). The Origins of the Turkish Cypriots. *New Cyprus*, 8, 33-42.

Spyridakis, C. (1964). *A Brief History of Cyprus*. Nicosia.

Stevenson, E. (1880). *Our Home in Cyprus*. London.

Sutch, R. (1991). All Things Reconsidered: The Life-Cycle Perspective and the Third Task of Economic History. *Journal of Economic History*, 51/2, 268-291.

Şimşek, O. (2009). Modern Girişimcilik Zihniyeti ve Sanayi-Kültür Bağlamında Türk Girişimciliğinin, Sosyo-Kültürel Temelleri (Ahilik –Tasavvuf Modellemesi). On Social Economic Issues Shaping the World's Future: New Global Dialogue. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Yayınları, 1141-1158.

Tamçelik, S. (2008). 20. Yüzyılda Kıbrıs'taki İç Göç Hareketleri ve Toplumsal Özellikleri. *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu (21-23 Kasım 2008)*. Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 209-256.

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Belgeleri – (BOA. A.MKT.MHM.)*, Dosya No. 247/74, 2 Cemaziyelahir 1279 (25.11.1862).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı Âsâfî Divân-ı Hümâyûn Kıbrıs Mühimme Kalemi – (A.DVN.KBM)*, Dosya No. 1/14, 1/40, 1/52.

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16152 numaralı Temettuât Defteri* (Değirmenlik, Dağ, Omorfa, Magosa, Karpas ve Lefkoşe kazalarını içermektedir).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16153 numaralı Temettuât Defteri* (Tuzla, Mesarye ve Girinye kazalarını içermektedir).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16154 numaralı Temettuât Defteri* (Leymason, Piskopi, Gilan ve Evdim kazalarını içermektedir).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *H. 1246-1248 (1831-1833) tarihli ve 16155 numaralı Temettuât Defteri* (Baf, Kukla, Hırsofi ve Lefke kazalarını içermektedir).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Kıbrıs Emvâli – (D.BŞM.KBE.)*, Dosya No. 1/35.

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Kıbrıs Meclis-i İdare Karar Defterleri – (TŞR.KB)*, Dosya No. 33, s. 176/1 (1294-1295, 1877-1878); Dosya No. 33, s. 158/2, 11 Kanun-ı evvel 1293 (23.12.1877); Dosya No. 33, s. 159; Dosya No. 33, s. 155, 161, 26 Teşrin-i Sani 1293 (8.12.1877).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Kıbrıs Mutasarrıflığının Kıbrıs Rüsumât Nezareti ile Yaptığı Yazışmalar – (BOA. TŞR.KB.RSN.)*, Dosya No. 190/176, 4 Safer 1286 (16.5.1869); 190/177, 5 Safer 1286 (17.5.1869); 190/178, 7 Safer 1286 (19.5.1869); 190/193, 3 Rebiyyülâhir 1286 (23.7.1869).

Scanned by CamScanner

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemi Belgeleri – (BOA. A.DVN.)*, Dosya No. 147/40, 11 Rebiyyülâhir 1276 (9.10.1859).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devair Yazışmalarına Dair Belgeler – (BOA. A.MKT.NZD.)*, Dosya No. 425/52, 24 Cemazielevvel 1278 (27.11.1861).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi Umum Vilayet Yazışmalarına Ait Belgeler – (BOA. A.MKT.UM.)*, Dosya No. 434/27, 15 Rebiyyülâhir 1277 (31.10.1860); Dosya No. 495/13, 21 Safer 1278 (28.8.1861); Dosya No. 264/43, 29 Rebiyyülâhir 1273 (28.12.1856).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Taşra Arşivi Kıbrıs Mutasarrıflığı Evrakı – (BOA. TŞR.KB.)*, Dosya No. 30, s. 15/2, 12 Mayıs 1287 (24.5.1871).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Taşra Arşivi Kıbrıs Mutasarrıflığı Evrakı – (BOA. TŞR.KB.)*, Dosya No. 30, s. 6612, 11 Nisan 1290 (23.4.1874); 2a-l, 6a-4, 7b-l, 8b-l, 12b-2, 13a-4, 13b-3, 17a-1-2, 18a-4-5, 18b-2, 23b-l, 25b-2, 31a-l, 31a-2, 38b-l; Dosya No. 33, s. 169 (1876).

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Varidat Muhasebesi Defterleri – (BOA. ML.VRD.)*, Dosya No. 3429 (1 Kanun-ı evvel – 11 Kanun-ı sani).

Wallerstein, İ. (1999). Osmanlı İmparatorluğu, Akdeniz ve Avrupa Dünya Ekonomisi (1560-1800). *Osmanlı*. Ankara: Artı Yayınları, 6, 189-207.

Yalçınkaya, M.A. (2005). İngiliz Kaynaklarına Göre Kıbrıs'ın Sosyo-ekonomik ve Kültürel Hayatı (1789-1839). *III. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu Bildirileri (7-8 Nisan 2005)*, Lefkoşa: LAÜ Yayınları, 218-231.

Scanned by CamScanner

Ekonomi Bildirileri

Papers on Economy

Scanned by CamScanner

Results of Primary Research of Socioeconomic Aspects for Forecasting Used-Car Supply and the Increase of Abandoned Cars in Northern Cyprus

Gökhan İZBIRAK*
Béla VIZVÁRI**
Zoltán LAKNER***

1. Introduction

The environment of the island of Cyprus is vulnerable due to its relatively small area. Any kind of garbage may cause serious environmental damage. Metals are especially dangerous; they can get into water resources and even into human food through food chain. They are poisonous and have dangerous physiological effects such as cancer. Abandoned cars can be characterized as hazardous waste materials, as they contain a high quantity of alloys, consisting of numerous hardly separable components (Elmgren, 2001). There is no possibility of such a complex system's naturally decomposing (as opposed to papers or foods, for example). Aside from their adverse ecologic effects, they can also deteriorate the landscape.

From this point of view, it is important to know what is going on in the car market and the fate of cars when their owners buy new ones. Even now, one can find many abandoned cars littering the environment.

On the other hand, many used cars have recently been imported from Japan and the UK to fulfill demand in northern Cyprus. In most cases, the buyers' previous cars reappear on the market when the buyers wish to upgrade. As a result of this chain of transactions, it is expected that abandoned cars will appear in the environment. The future of the car market depends on the behavior of new owners. If the process is going fast, then there will be extreme phenomena on the market and at the same time, new environmental problems will appear, requiring governmental control.

Data from 78 people were collected. Classical descriptive and multivariate statistical methods (including cluster analysis and categorical principle component analysis) and a well-known method of data mining called Logical Analysis of Data (LAD) are used to analyze the data obtained in this study.

* Department of Industrial Engineering, Eastern Mediterranean University, Famagusta, TRNC
** Department of Industrial Engineering, Eastern Mediterranean University, Famagusta, TRNC
*** Department of Food Economics, Corvinus University, Budapest, Hungary

Scanned by CamScanner

2. The Car Market

A rapid increase in the importing of cars can be explained by the rapid increase of the economic performance of North Cyprus in general and particularly by the increasing purchasing power of the population. The phenomenon is connected to other factors such as the increasing importance of service sectors in the economic and social life in the country; the increasing number of employment opportunities available to women; the rapid increase of residential areas outside the cities; the lack of sufficient public transport services both within cities and between cities. The greater the increase in GDP, the greater the expected increase in motorization. (If the GDP will increase later on, then further increases in motorization can be expected.) This raises the question of abandoned cars and the organization of the reuse (disassembling, etc.) of cars, because (1) the absolute number of cars is and will be increasing; (2) due to consumers' trend toward having higher quality cars, the life cycle of cars will be shorter; (3) the main source of cars on the secondary market is the importing of cars in relatively good condition; (4) it does not exist an organized system of the disassembly of cars and the reuse of their parts. The aim of the current survey is to understand the attitudes of car buyers with regard to using and changing cars.

3. Methodology

The primary aim of this study has been to determine the way of thinking of consumers (actual car-users) concerning some aspects of the life cycle of cars. That is why the only possible method of conducting this study was a direct-question (primary) survey (Argyle, 1994; Coleman & Argyle, 1983).

A short questionnaire has been set up to determine the most important problems. Whenever possible, we have used closed-ended questions. Numerous questions for the Likert scale have been formulated. The interval scales contained response choices from 0 to 3. The questionnaires were anonymous.

On some questions, respondents may fail to offer their opinion. This is why the reliability of responses was validated by cross-questioning, e.g., the formulation of the original question in a slightly different way (Arnason, 2003; Schiffman & Kanuk, 1964). By this method we could minimize the biases of estimations.

A Likert scale question is simply a statement that the respondent is asked to evaluate according to any kind of subjective or objective criteria; generally, the level of agreement or disagreement is measured. Often five ordered response levels are used, although many psychometricians advocate using seven or nine levels; a recent empirical study [Dawes, John (2008)] found that data from 5-level, 7-level and 10-level items showed very similar characteristics in terms of mean, variance, skewness and kurtosis after a simple transformation was applied. For simplicity, we have used a 0-3 scale. The format of the Likert scale was as follows: 0. Unimportant; 1. Rather unimportant; 2. Rather important; 3.

Scanned by CamScanner

Important. This four-point scale is a forced choice method, since the middle option of "Neither agree nor disagree" is not available.

4. The Socioeconomic Structure of Respondents

It is obvious that the majority of respondents are between 20-35 years. This fact means that these respondents will be still active car users after another 20-25 years. This is the reason why their opinion also can be considered that of the average Turkish Cypriot over the next few decades.

The basic socio-demographic characteristics of respondents are summarized in Tables 1, 2, 3 (See Appendix). The distribution of the ages of respondents is shown on Fig. 1 (See Appendix).

Analyzing the composition of respondents from a socioeconomic point of view, it can be stated that respondents reflect the opinion of upper-middle class of the Turkish Cypriots in owning and using cars. This can be evaluated as a positive and informative phenomenon, as it is well documented that the consumption and behavior patterns of the upper–class of the society are followed by the lower income segments of the society (Lazersfeld et al.,1948). On the other hand, the communication between the members of society considerably influences expected consumer behavior. Lazersfeld et al. (1948) show using example of US presidential elections that the influence of local opinion leaders plays a determining effect on formation of public opinion. These opinion leaders are on the local level, (which means small scale communities) the relatively higher educated, better-off respondents. Based on the income level, we may assume that the weight of these people is relatively high in the sample. As a result, we are able to obtain a picture of the attitudes of opinion leaders in our survey.

5. Statistical Evaluation of the Responses

Analyzing the causes of change of cars, the most important factors are style (prestige), safety and the reliability (Table 4).

Three clusters of consumers can be separated both by hierarchical and k-mean clustering. Each cluster can be characterized by its center point, which consists of the average values of the attributes for those respondents, who belong to the cluster (Table 5).

Respondents in the first category have changed their car due to dissatisfaction with its characteristic features (e.g. size, left-hand steering wheel, etc.). These respondents can be considered *"upgraders"* who have tried to upgrade to a more sophisticated and comfortable car. Economic factors (resale value, consumption, spare parts, and price) are also very important for this cluster. In general, they consider many factors to be important, i.e., the average of the factors is above 1.5. The prospective buyers in this cluster wanted a more reliable, larger, safer, right-handed car. (Since 2005 only right-handed cars can be imported to TRNC).

Scanned by CamScanner

According to their statement, appearance is not necessarily the most important attribute for them when changing a car. In this category only 50% of respondents estimated that this factor is very important for them. They are relatively faithful to their car: only 46% of respondents estimated the increasing cost of maintenance as a very important point. This faithfulness is also expressed in the fact that their former car was nearly four years old, when they changed it. They tended to have bought their cars within the last four years. They are relatively young: the average age is 31.5 years, but with a considerable standard deviation (7.65 years). The majority of members of this clusters have an average or above average income (Table 6). This consumer type has relatively strong ideas, what type of car to buy or why to change the car. An important characteristic feature of this cluster is the relatively high share of male respondents (Table 7).

The next category of consumers is the members of the third cluster whom we can call "*trend-followers*" in this cluster the only important factor is the model of the car. Even the price and consumption have only secondary importance. Their choice has not been influenced in 78% by the price of the car and in 73% by its consumption. They like the more recent models. This cluster can be characterized as the cluster of consumers for whom a car has an important value for self-representation (expression). The level of price sensitivity in this cluster is relatively low. This statement can be well supported by the fact that 56% of members in this category have considered themselves as having an above average income. In the case of this consumer group the proportion of women is high (see Table 7). Almost half of all women respondents were in this category. The most important selling point in the promotion of cars within this category of respondents could be the exclusivity and the "trendiness". They have bought a new car in most cases. It seems to be a contradiction that the average year of their former car in this category is the highest (more than 5.5 years) but it must be taken into consideration, that when they bought their former car, their personal income had been probably much lower (GNP per capita of northern Cyprus in the year 2003 was $5,949 where in 2008 it was approximately $15,984 – see web page of the State Planning Organization of Northern Cyprus).

The members of the second cluster represent a middle position between the clusters of upgraders and trend followers. The members of the second cluster can be called "*cost-benefit decision makers*" represent a transition between the two archetypes (members of the first and third clusters) of consumers. In this group, there are 15 respondents. Eight of them are women, making this the group with the highest proportion of women (see Table 7). They try to make an optimal compromise between the price of the car and the benefit obtained for this price. The most important argument for buying a new car could be the reliability, and the value-for-money argument. They may also decide to purchase a new car based on the increasing size of their family or increasing income. A specific feature of this cluster is that their current car is their first one. This can be

Scanned by CamScanner

explained by their age. The average age in this cluster is only 28.4 years, and, the age homogeneity of this group is relatively compact: the standard deviation is only 5.82 years. This value is nearly half of the standard deviation of the third cluster, for which the same indicator is 10.97 years. Their income position is relatively favorable: 61.5 % of respondents declared that their income category is above the average. They try to strike a balance between economic and other factors. The price of the car has only a secondary importance for them, since their economic status is relatively high, but at the same time they try to choose a car with moderate fuel consumption.

6. Intended Behavior of Buyers Towards the Old Cars

In general, the willingness (propensity) to pay an additional sum for the repair of the current car of car owners has shown considerable variance. The majority of respondents are willing to pay approximately 5,000-6,000 YTL (approx. 3,000-3,500 euro) for reparation of its car after three years (Fig. 2), but even in this case one third of respondents are reluctant to pay a considerable sum for the repair of the car.

After 9 years, only one third of respondents indicated that they would like to pay a considerable sum for the repair of their car. After 15 years, only the hobby-car owners (collectors of old cars) have declared that they would be willing and able to pay a considerable sum for the reparation.

It is obvious from the analysis of the expected duration of using a car that respondents contemplate a shorter period of car use than the acquaintances who will be called "others" from now on. (Fig.3). Interestingly, more than one third of respondents plan to change their car within three years, and at the same time, this ratio in the case of acquaintances is only 18%. This difference highlights the fact that the actual use of the current car will be probably much shorter, than it is expected.

There is a high positive correlation between the distribution of planned car usage (in years) of respondents' and their acquaintances (Fig. 4). According to the answers of the respondents, approximately 40% of them will change their car in the next four years. Their acquaintances estimate this percent as a lower one. There may be several reasons for this discrepancy. One is that the income level of the respondents is above the average of the society (see Table 6). Another is that they are or are close to buying a car, which is significantly different from the average; i.e., their attitude to cars may be different from that of the people who are not yet used to buying.

In our next pair of questions, we have tried to estimate the time at which a car becomes completely unmarketable. The questions are related to both supply-side opinion (when does the current car become unmarketable, i.e., how long will the current car be marketable according to the opinion of the owner) and demand-side opinion (at what age is the car when the respondent is unwilling to accept it,

Scanned by CamScanner

even for free. Essentially, what is the opinion of the same person in the opposite role, often done when he/she is the buyer and not the seller). For this purpose, we have summarized the current age of the cars of the owners, and the estimated time of their unmarketability. The distribution functions of the estimated time when a car becomes unmarketable and the age of car, at which point the respondent would be reluctant to accept even for free, are practically identical (Fig 5). As a primary estimation, it can be stated that a 10-year-old car does not seem marketable for 80% of respondents. This is in line with the fact that 70% of respondents are reluctant to accept a 10-year-old car even for free.

It is also important to learn the attributes of people who are selling their used cars. Among the respondents were 30 such customers who did not keep their previous cars. 48 respondents either kept their previous car or gave no information. 28 out of these 30 people were selling their cars. From the application of LAD it is observed that 25 out of these 30 respondents belong to at least one of the following groups.

1. The customer plans to use his/her current car for no longer than 5 years; they have not been using the previous car longer than 5 years; their car will be marketable in the near future (at least in the next three years or even longer); they bought their current car in 2008.
2. The price of the car has no importance for them, i.e., either 0 or 1 was given to that criterion by them; they say that at most one quarter of the population uses a car up to a point when it cannot be sold; they would spend at least 1250 TL (1 USD equals approximately 1.58 Turkish Lira) for the repair of the car after 3 years; either the status of the car is not very important for the respondent (scored by 0 or 1), or the age of the respondent is at least 24, or both.
3. Consumption is not important for the respondent (scored by 0 or 1); the respondent is going to use his/her current car for no longer than 4 years; the respondent has used the previous car for over 2 years; the engine of the current car is not larger than 1.7 liter.
4. The age of the respondent is between 29 and 49; they say that at most 28 percent of the population uses the car up to a point when it cannot be sold; the previous car was used for not more than 2500 km.
5. If the current was not a brand new one, then the previous owner used it for not more than 11900km; the respondent thinks that nobody uses a car of the same category as his/her current car for over 3 years among his/her relatives/acquaintances; maintenance costs are not very important for the respondent (scored by at most 2); the respondent thinks that nobody uses a car of the same category as his/her current car, longer than 4 years among his/her relatives/acquaintances.
6. To find a cheaper car in the same category is not important (scored by 0) for the respondent; s/he can spend over 3700 TL for repairs after 3 years;

Scanned by CamScanner

the current car gets into a state when it cannot be sold anymore after at least 6 years.

There are 12 respondents from the complementary group of 48 respondents who are the members of at least one of the above-mentioned 6 groups. We have no information on the fate of the previous car in the case of 8 respondents out of these 12 and in a further case the current car is the first car of the owner. Here are the detailed statistics.

It is clear from the data of Table 8 that it is typical of the cluster of trend-followers to sell their previous car. It also implies that if the trend changes then they will change their car again and that no brand loyalty can be expected from them.

48 respondents did not sell their previous car, or there is no information about what happened to their car. 38 of them belong to at least one of the following four groups:

1. The current car was used by the previous owner for over 11900 km; the previous car was used by the respondent for no more than 6.5 years; the price of the car is relatively important, i.e., scored by 2 or 3.
2. The current car was bought in 2007 or earlier; the previous car was used by the respondent for no more than 4.5 years; the small size of the car is not very important for the respondent (scored by 0 or 1).
3. The way in which the previous owner of respondent's current car was used has a certain importance, i.e., was scored at least 1; the respondent does not accept a car even for free, which has run more than 900,000 km.
4. The current car was used by the previous owner for over 11900 km; the price of the car is relatively important, i.e., scored by 2 or 3; small size is not very important, having received a score that was at most 2.

There are 9 respondents from the complementary group of 30 respondents who are members of at least one of the above-mentioned 4 groups. All of them sold their previous cars. The detailed statistics are provided in Table 9.

We asked the respondents to estimate the percentage of car owners who leave their cars after they will not be used any more "as is", e.g., at the scrap yard (in best case) or at abandoned places (worst case). To avoid possible unrealistic answers, the questions were deliberately not asked in a direct manner such as "What would like to do with your car?"

Results of estimation are summarized in Fig. 6. Analyzing this figure, it is obvious that according to the opinion of respondents, 28% of cars will be abandoned. Further on, we were unable to establish any significant differences between members of groups (Table 10). This value can be considered a good estimation of the real circumstances. If so, the environment, especially in and around residential areas will be in danger after 10 to 15 years (Fig. 5).

Scanned by CamScanner

7. Primary Conclusions

The buyers belong to three main clusters: upgraders, cost-benefit decision makers, and trend-followers. The ratio of upgraders is approximately one third of all customers, and the proportion of trend followers almost reaches 50 percent.

The majority of trend-followers sell their previous car when buying a new one. Those car owners who simply abandon their unmarketable cars represent 28 percent of all car owners. A 10 to 15 year old car is unmarketable, according to the judgment of car buyers between 80 to 95 percent.

8. Conclusions

As a consequence of the increasing trend of car importing, a large number of abandoned cars will appear throughout the TRNC. Approximately 80 percent of recently imported used cars will not be marketable after 10 years. 28 percent of the unmarketable cars are not disassembled but instead are damaging the environment, particularly in the cities. This is a real danger to the environment and may create serious health issues for those in the region. To avoid long-term damage, changes must be made to laws concerning the possession of cars.

One possibility is that if a car is unmarketable, i.e., the owner can neither use nor sell it, then the owner must submit the car to a disassembly station. The station issues a certificate for the submission. The certificate is the only acceptable evidence that the car is out of traffic. Until the certificate or a contract on selling the car to another owner is submitted to the authorities, the car is considered to be in use. Therefore, a road tax, insurance and any other actual duties have to be paid by the last owner. There is an extra penalty charge if a payment deadline has been missed. In each major city, a disassembly station should be opened. They do not necessarily have to be state companies. Even private companies may get the right to open a workshop and to issue certificates.

Note

We have tried to characterize the car preference structure of consumers on the basis of evaluation of different characteristic features of their former or current car. By this way we have dealt with a considerable number of variables, and have tried to condense these pieces of information into a smaller number of independent variables. That's why we have applied categorical principal component analysis (Geer, 1993; Norusis).

Two dimensions seemed to be enough to characterize the structure of the system, comprising the causes of change of the previous car. This method of statistics is called Variable Principle Normalization. The two axes represent artificial variables created from the original attributes with weights contained below in table Components Loading. The reader may observe the three clusters on the figure Object Points Indexed by case number.

Scanned by CamScanner

By analyzing the results it is obvious, that there are two main types of causes of care-changing. The first one is the technical-practical cause, while the second one is related to the "trendiness" of the car.

Analyzing the results and the graph, it is obvious that nearly a half of the variances can be explained by first dimension. The second dimension serves for the differentiation on base estimation of importance of size and age of cars.

References

Argyle, M. (1994). *The Psychology of Social Class*. London: Routledge.

Arnason, J. P. (2003). Sociology, Critique and Modernity: Views across the European Divide. *Comparative Sociology*, 2(3), 441-461.

Coleman, R. P. & Argyle, M. (1983). The Continuing Significance of Social Class to Marketing. *Journal of Consumer Research*, 10(3), 265-280

Dawes, John (2008). Do Data Characteristics Change According to the Number of Scale Points Used? An Experiment Using 5-point, 7-point and 10-point Scales. *International Journal of Market Research*, 50(1), 61-77.

Elmgren R (2001). Understanding Human Impact on the Baltic Ecosystem: Changing Views in Recent Decades. *AMBIO: A Journal of the Human Environment*, 30(4), 222–231.

Geer, J.V. (1993). *Multivariate Analysis of Categorical Data-Theory*. California: Sage Publications, Inc.

IMF: World Economic Outlook Database, http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/weoselgr.aspx, last accessed: 19.08.2008.

Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., & Gaudet, H. (1948). *The Peoples Choice*. New York: Columbia University Press.

Norušis, M. J. (2004). *SPSS 13.0 Advanced Statistical Procedures Companion*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Sampat, P. (2000). *Deep Trouble: The Hidden Threat of Groundwater Pollution*. Worldwatch Paper 154. Washington, D.C.: Jarboe Printing.

Schiffman, L.G., Kanuk, L. L. (1964). *Consumer Behavior*. Engelwood Cliffs: Practice Hall.

State Planning Organization of Northern Cyprus (http://www.devplan.org/Frame-eng.html)

World Bank (2005). *World Development Indicators*, Washington DC. last accessed: 20.10.2006

Scanned by CamScanner

Appendix

Tables And Figures

Table 1. Gender distribution of the respondents

	Frequency	Percent
No answer	2	2.6
female	22	28.2
male	54	69.2
Total	78	100.0

Table 2. Sizes of the families of the respondents

Numbers of family members	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
2	8	10.3	10.5	10.5
3	22	28.2	28.9	39.5
4	26	33.3	34.2	73.7
5	17	21.8	22.4	96.1
6	2	2.6	2.6	98.7
9	1	1.3	1.3	100.0
Total	76	97.4	100.0	
Missing	2	2.6		
Total	78	100.0		

Table 3. Subjective financial position of the respondents

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Below average	1	1.3	1.3	1.3
Average	33	42.3	44.0	45.3
Above average	32	41.0	42.7	88.0
Well-off	9	11.5	12.0	100.0
Total	75	96.2	100.0	
Missing	3	3.8		
Total	78	100.0		

Scanned by CamScanner

Table 4. Overall statistics of the criteria of buying the previous car

Care attributes	minimum	maximum	mean	std. deviation
uncomfortable	0	3	0.95	1.183
small	0	3	0.58	1.013
large	0	3	0.28	0.662
not fast enough	0	3	0.63	0.968
resale value	0	3	0.99	1.233
unreliable	0	3	1.14	1.365
too weak	0	3	0.74	1.098
spare parts problems	0	3	0.59	1.050
unsafe	0	3	1.14	1.355
old style	0	3	1.49	1.336
fuel consumption	0	3	0.97	1.299
left handed	0	3	0.77	1.248

Table 5. The average values and standard deviation of estimation of different car-attributes within the clusters (the highest values by attributes are indicated by italic characters)

Attributes	Cluster Number of Case						Total	
	1		2		3			
	Mean	Std. Dev.	Mean	Std. Dev.	Mean	Std. Dev.	Mean	Std. Dev.
Criteria of buying the previous car								
uncomfortable	*1.65*	1.09	0.20	0.77	0.76	1.14	0.95	1.18
small	*1.42*	1.17	0.07	0.26	0.19	0.66	0.58	1.01
large	*0.85*	0.92	0.00	0.00	0.00	0.00	0.28	0.66
not fast enough	*1.38*	1.02	0.20	0.56	0.27	0.73	0.63	0.97
resale value	*2.19*	0.90	0.47	1.06	0.35	0.82	0.99	1.23
unreliable	*2.58*	0.81	0.40	1.06	0.43	0.93	1.14	1.36
too weak	*1.77*	1.07	0.07	0.26	0.30	0.78	0.74	1.10
spare parts problems	*1.58*	1.17	0.13	0.52	0.08	0.49	0.59	1.05
unsafe at accident	*2.50*	0.91	0.33	0.90	0.51	1.02	1.14	1.36
old style	*1.88*	1.03	0.20	0.77	1.73	1.41	1.49	1.34
fuel consumption	*1.85*	1.19	0.20	0.77	0.68	1.23	0.97	1.30
left handed	*1.62*	1.33	0.00	0.00	0.49	1.12	0.77	1.25
Criteria of buying the current car								
price	*1.92*	1.13	1.80	0.94	0.49	0.99	1.22	1.23

Scanned by CamScanner

consumption	*2.04*	1.08	2.00	0.93	0.59	1.04	1.35	1.25
model	2.50	0.71	1.73	0.96	*2.57*	0.96	2.38	0.93
country produced	*1.88*	1.03	1.33	1.11	0.65	1.03	1.19	1.17
years used	*2.31*	0.68	2.00	1.00	0.08	0.49	1.19	1.26
kilometers run	*2.31*	0.74	1.47	1.25	0.08	0.49	1.09	1.26
the way previous owner used the car	*2.00*	1.23	2.00	1.36	0.00	0.00	1.05	1.36
Criteria influencing earlier car-buying								
same category but cheaper	*1.81*	1.10	1.20	1.15	0.00	0.00	0.83	1.14
less consumption	*2.15*	1.12	2.00	1.13	0.43	0.83	1.31	1.29
size	1.50	1.10	*1.60*	1.30	0.57	0.99	1.08	1.18
new model	2.12	1.03	1.67	1.18	*2.73*	0.73	2.32	1.01
increase in expenses	*1.92*	1.23	1.87	1.30	0.38	0.83	1.18	1.31

Table 6. The self-estimation of income of respondents, according to the clusters

Income status	Cluster #			Total
	1	2	3	
Modest	1	0	0	1
Average	12	5	16	33
Above average	10	7	15	32
Well-off	2	1	6	9
Total	25	13	37	75

Table 7. The distribution of gender of respondents

Gender	Cluster Number			Total
	1	2	3	
no answer	1	1	0	2
female	4	8	10	22
male	21	6	27	54
Total	26	15	37	78

Scanned by CamScanner

Table 8. The distribution of the members of the 6 groups among clusters

Covered	Total	Upgrader	Cost-benefit	Trend follower
from all respondents	37	9	7	21
from not-car-keeping ones	25	5	1	19

Table 9. The distribution of the members of the 4 groups among clusters

Covered	Total	Upgrader	Cost-benefit	Trend follower
from all respondents	46	23	14	9
not-car-selling ones	37	18	14	5

Table 10. Estimation of the portion of car owners abandoning their unmarketable cars within the clusters

Cluster Number of Case	Mean	N	Std. Deviation
1	28.74	23	22.572
2	28.50	12	19.086
3	27.67	26	18.997
Total	28.24	61	20.105

Table 11. The home towns of the respondents

	Frequency	Percent
Lefkosa	33	42.30
Gazimagusa	18	23.08
Girne	19	24.36
Guzelyurt	3	3.85
Yeni Iskele	1	1.28
No place specified	4	5.13
Total	78	100.00

Table 12. Results of cetegorical principal component analysis, based on car attributes

Dimension	Cronbach's alpha	Variance Accounted for	
	Total Eigenvalue	% of Variance	Total Eigenvalue
1	0.909	5.987	49.890
2	0.209	1.238	10.314
Total	0.940(a)	7.224	60.204

a Total Cronbach's Alpha is based on the total Eigenvalue.

Scanned by CamScanner

Table 13. Component Loadings: The weights of attributes in Variable Principal Normalization

	Dimension	
	1	2
Uncomfortable	0.655	0.179
Small	0.674	0.461
Large	0.656	0.470
Not fast enough	0.760	0.092
Resale value	0.779	0.173
Unreliable	0.853	0.052
Too weak	0.785	0.199
Spare parts problem	0.730	0.078
Unsafe	0.836	0.096
Old style	0.239	0.800
Fuel consumption	0.649	0.188

Scanned by CamScanner

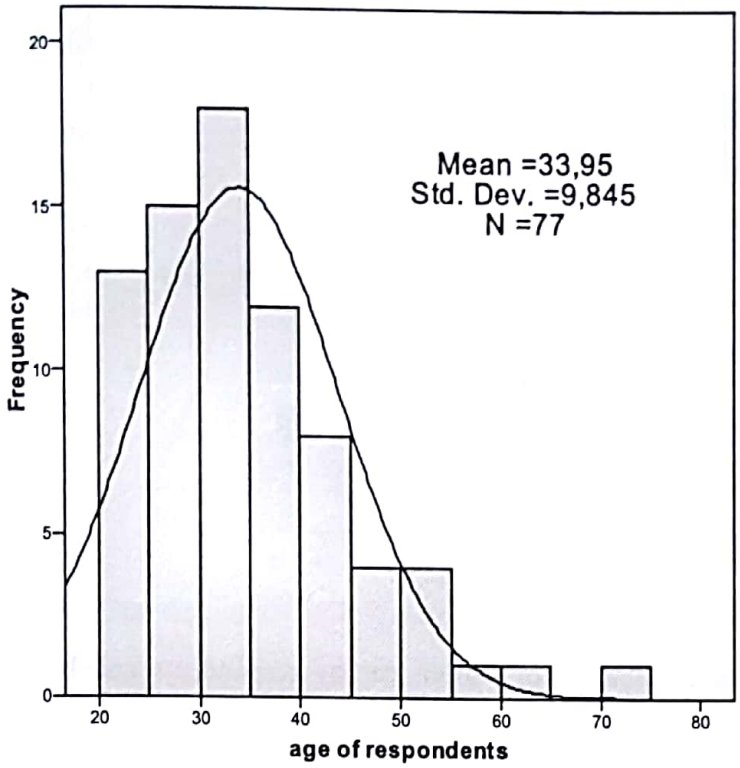

Figure 1. Age distribution of the respondents

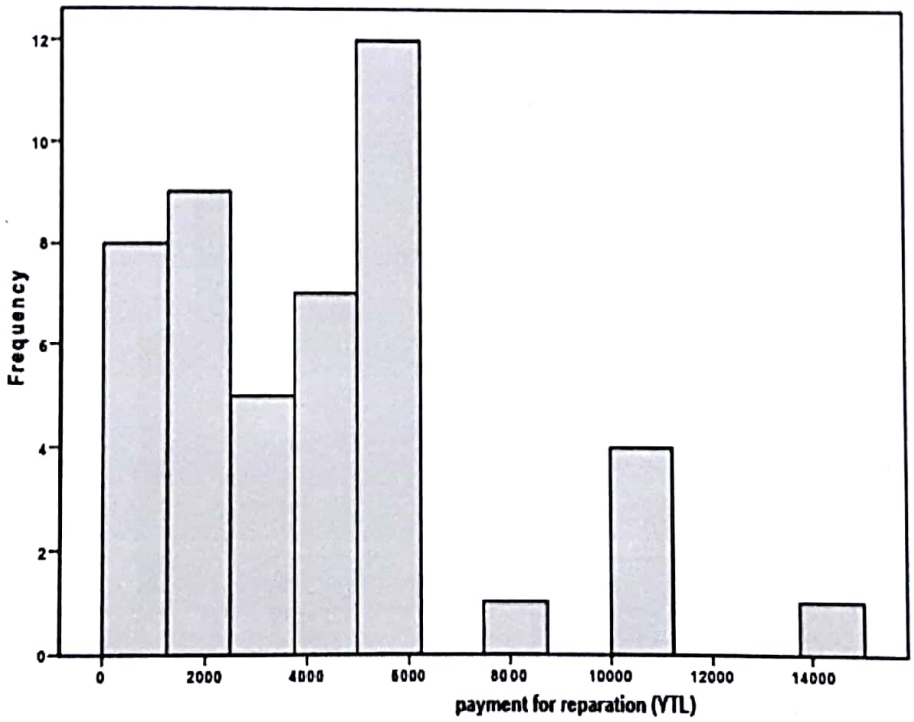

Figure. 2. The propensity to pay for reparation of a three years old car

Scanned by CamScanner

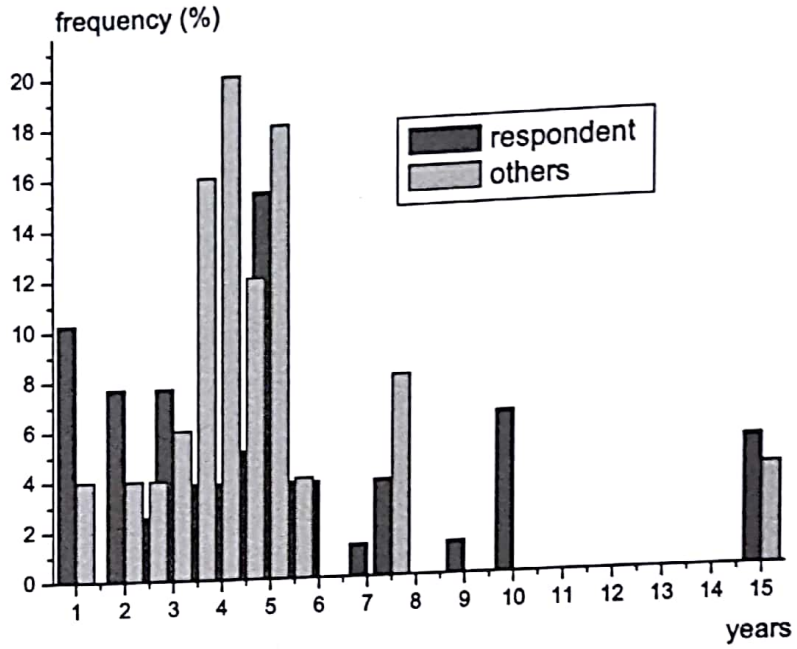

Figure 3. The expected usage duration of current car by respondents and by their acquaintances

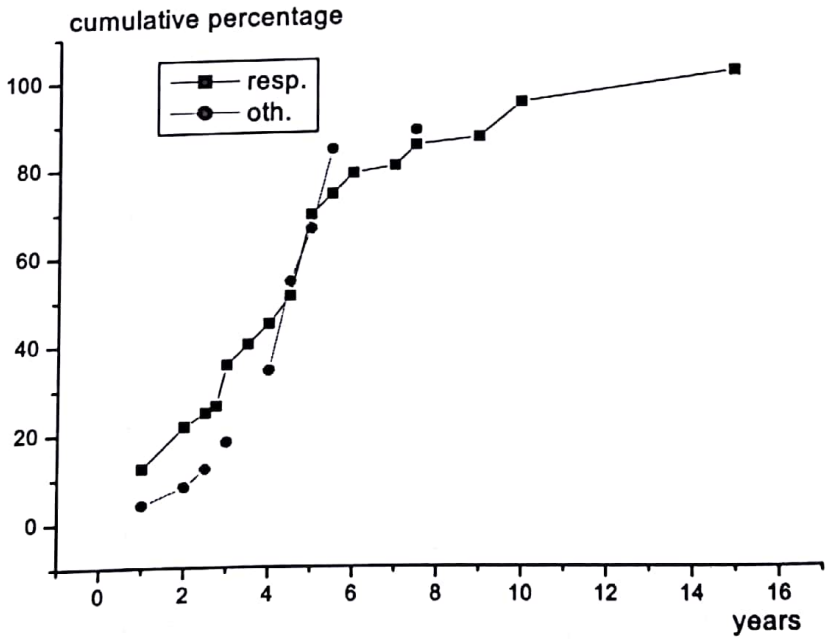

Figure 4. The distribution function of planned car usage

Scanned by CamScanner

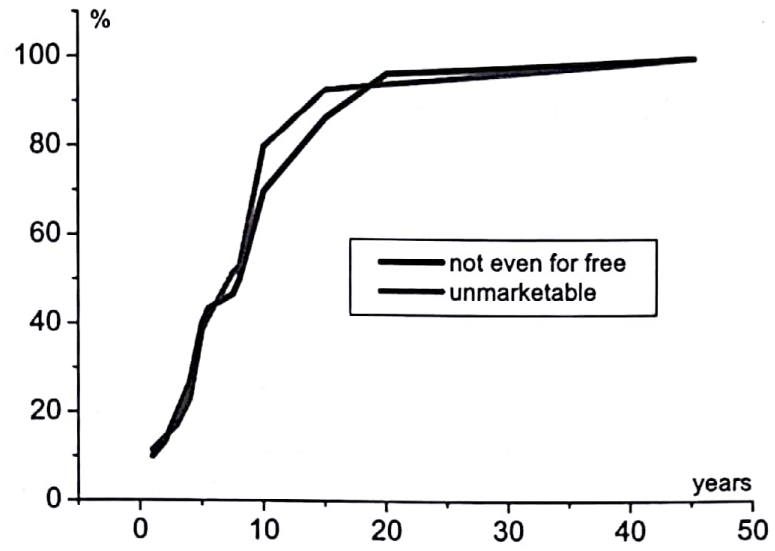

Figure 5. The distribution of estimated time of unmarketability and valuelessness of a car

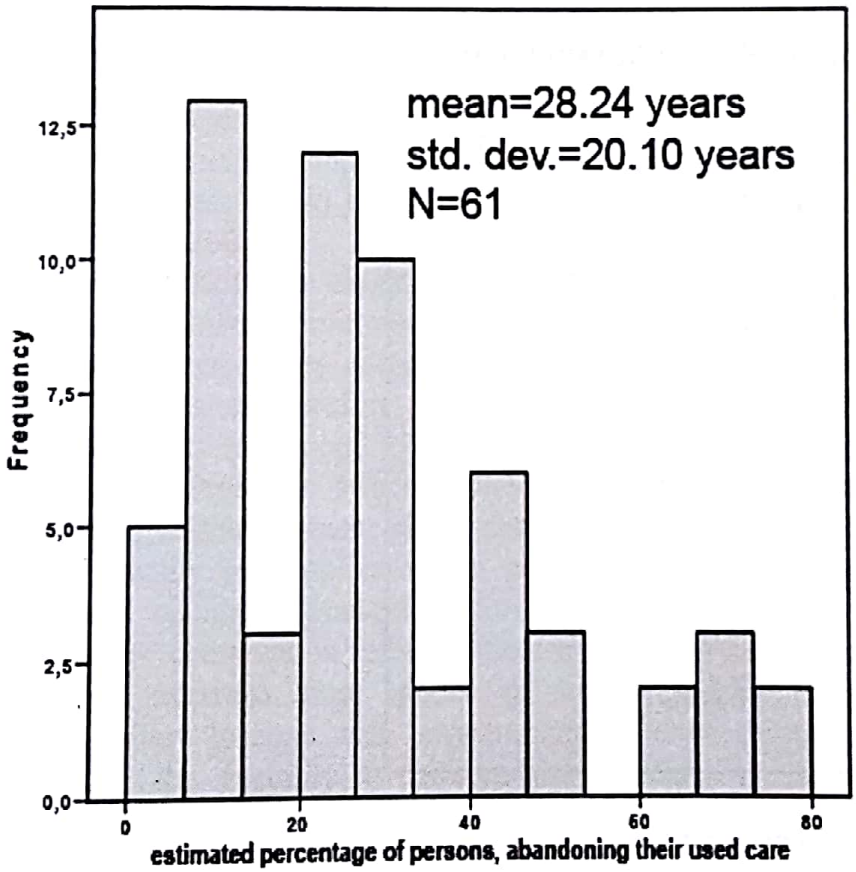

Figure 6. Estimation of the portion of car owners abandoning their unmarketable cars

Scanned by CamScanner

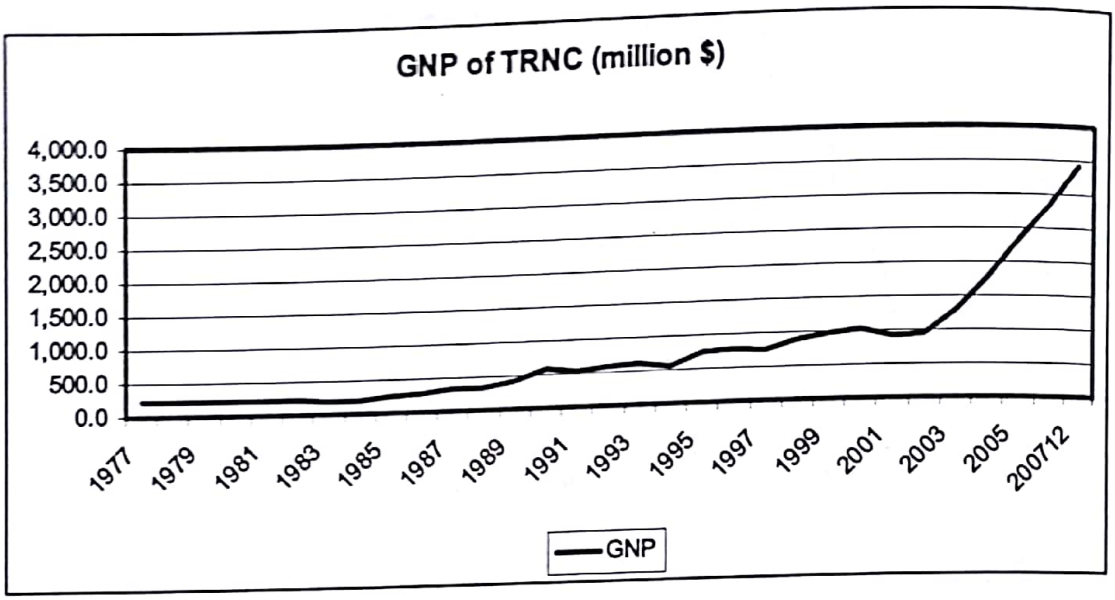

Figure 7. GNP of Northern Cyprus

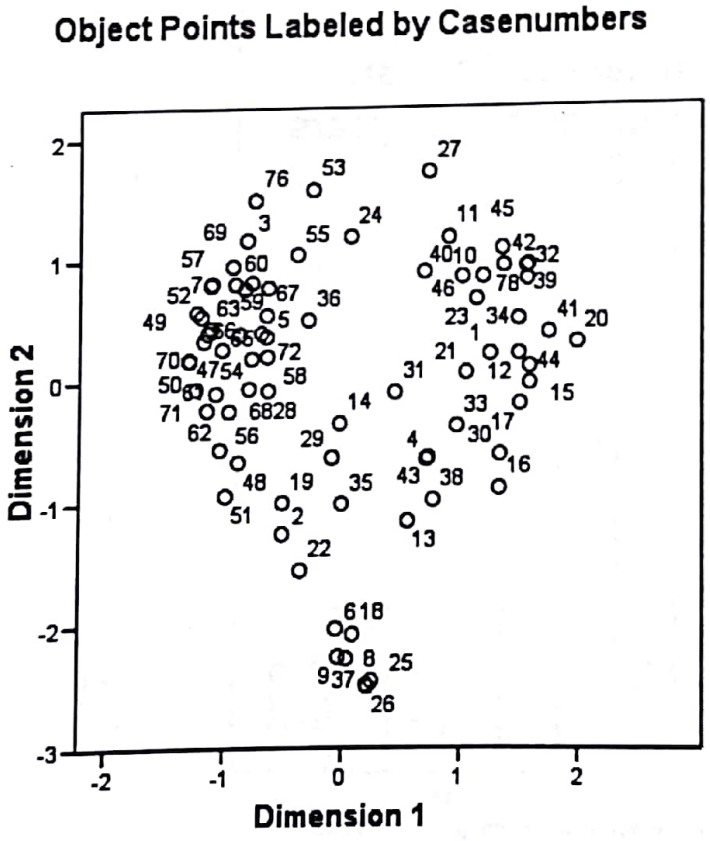

Variable Principal Normalization.

Figure 8. Car owners projected into the two dimensional space of principal components

Scanned by CamScanner

Infrastructure Construction Industry Needs in North Cyprus

Balkız ÖZTEMİR*

1. Introduction

Training and skills provision in management in northern part of Cyprus in its infrastructure construction industry have not been effectively addressed. Even though the construction industry is one of the most important industries in the country and the North Cyprus economy experienced a construction boom in the aftermath of the UN Peace Plan known as the Annan Plan for settling the Cyprus problem, very little research is undertaken to address the problems challenging this market.

Facing various challenges coupled with the pressures from clients to improve quality, to reduce costs, and to speed up construction processes, construction companies have to seek and learn new solutions that are necessary to meet growing demand for new types of buildings and structures. Regulatory frameworks, both international and local, concerning health and safety, sustainability, and the environment continue to change, and therefore, require construction firms to comply. All of these require tremendous learning, so that construction firms would be able to better deliver their services to the clients (Tjandra *et al.,* 2000).

High quality skills are essential for achieving performance improvements and failure to modernize recruitment and training can result in skill shortages, higher prices and poorer quality output (Gann *et al.,* 1998). The problems of training and skills provision, therefore, work against the industry's long-term needs and restrict its ability to respond to the variability of the production process (Arhani *et al.*, 2003). Problems affecting the construction industry in North Cyprus include lack of management skills, shortage of skilled labor, low productivity, and bad quality of supplies which are very similar attributes that a lot of developing countries possess (Ofori, 1993). In addition, North Cyprus' infrastructure construction industry faces more major challenges amongst which are project overruns, poor quality of structures, inappropriate procurement systems, failure to cope with infrastructure needs, resulting from construction boom, and the inability to adopt best practices. Investment in training, equipment, research and development is something the local companies neither spare for nor wants the international companies because of fear of losing financial income. In addition, companies in local infrastructure industry are guided by short-term goals.

* Senior Lecturer, Department of Architecture, Girne American University, North Cyprus

Scanned by CamScanner

This study is part of an on going research to identify the know-how and skill levels of the infrastructure construction industry and to find out what might be the best solution to be offered to improve the skills of the construction companies to increase their awareness that investing in their management and technical competence would increase their sustainability and competitiveness. The construction companies should be "cognizant of their strength and weaknesses in order to overcome the challenges of increased competitiveness" (Isik *et al.*, 2008).

2. Background on the Projects and Companies Observed in North Cyprus

The capacity and the capability of the construction industry in many developing countries, as in any infant industry, are still substantially deficient. These weaknesses are well known and had been widely reported (World Bank, 1984; Ofori, 2001; Ngowi, 2002). Nevertheless, project management practice is still at infancy stage in North Cyprus. There are still no companies in existence that only provides project management services and all construction professionals work for construction companies that are either owned by themselves or work for other companies that are family owned. According to Turgay (n.d.), most firms in the Turkish Republic of Northern Cyprus are small firms. In fact, most of the small firms are even micro businesses and hence the owner manager is certain to be the entrepreneur who does all the management process for his or her business. Again according to Turgay, 95.3 percent of all businesses in the Turkish Republic of Northern Cyprus are small businesses and 89 percent of the small and medium size businesses are family owned businesses.

As of now, there is also no single professional body that regulates the practice of construction Project Management. To set up a construction company by law is a very easy procedure in North Cyprus and this has led to a rapid increase in the number of the construction companies after Annan Plan in North Cyprus. According to the regulations, entry to the construction sector is very easy. The rules are:

1. To be a citizen of Turkish Republic of Northern Cyprus
2. To reside in Northern Cyprus for at least one year and be involved in the construction industry, and.
3. to have any of the following:
    a. To be registered with the chambers of Architects or the Engineers,
    b. To have a construction technician diploma of at least two years and work under observation under a registered architect or an engineer,

Scanned by CamScanner

c. To have a vocational school diploma and have seven years of experience working with a contractor, an engineer or an architect,
d. To have a high school diploma and have seven years of experience working with a contractor, an engineer or an architect,
e. To have a primary school diploma and have ten years of experience in construction as a foreman.

(Turkish Cypriot Building Contractors Association, http://www.muteahhitlerbirligi.org)

The common perception of the construction industry is that of an industry which delivers products and services that are often of inappropriate quality, and that fail to meet client demands for price certainty and guaranteed delivery (Lu and Sexton, 2006). This general perception also prevails for the construction industry in North Cyprus.

Construction industry in North Cyprus is relatively weak and facing severe problems like in other developing countries. As a result, construction work in northern Cyprus is characterized by delays, high costs, and poor quality of work, low productivity and inefficiency. The problems include: import dependency; shortages of skilled labour; inadequate production, low quality and high price of materials; lack of capital; lack of equipment and tools; and poor quality of management as listed in the World Banks' reports and the others that focus their research on developing countries like Ofori. Ali, Stewart, and Qureshi (2007) state that management-related problems are one of the most important aspects facing construction contractors since they have to deal with substantial constraints such as incomplete information, unpredictable client behavior and uncertain project circumstances. These problems are exacerbated by the policies, practices and procedures which are applied.

3. Challenges of the Infrastructure Construction

Measures taken to improve the efficiency of the construction industry have differed from country to country. In each country, the main measures have also changed over time. Results have generally been disappointing. Comprehensive, long-term approaches based on planned and coordinated actions have been rare. The main reasons for this lack of progress are: (a) the resource constraints facing these countries; (b) the weak administrative machineries; and (c) the inappropriate design of policies and measures which are also either poorly coordinated or are seldom comprehensive (World Bank, 1984). Unfortunately, there has been no proper, recorded or to the knowledge of the author, attempt to improve the efficiency of the construction industry in northern Cyprus.

Urgent demand in development and rehabilitation of the infrastructure of the country, followed by the boom in the housing construction has initiated several

Scanned by CamScanner

infrastructure projects. In addition, recently, more funding is being generated from international sources like Turkish Republic, EU and UNDP to tackle the problem; therefore, more opportunities in the infrastructure construction industry are generated. Unfortunately, available contractors that are qualified to participate in these projects are limited and there is a risk that these opportunities might be lost to international firms, which is not welcomed by the local industry. Just recently the Association of the General Contractors protested a waterline construction project funded and tendered by EU (the tender was open to all EU countries), claiming that the tender conditions put the local contractors at a disadvantageous position.

Vertical integration of construction projects and increased foreign participation in domestic construction characterize globalization in the country. As more trade barriers are lifted and as more countries participate in the globalization process, North Cyprus, regardless of all the economical obstacles presented from the division of the island, is entering an era of increasing competition. This move towards globalization in construction poses both opportunities and concerns for less competitive local construction companies. Increased competition from foreign contractors could edge out local ones and suppress domestic construction industries, and because of the trend towards foreign financed and designed contractual arrangements, projects are more and more technologically intensive which requires more knowledge. Domestic contractors in North Cyprus find the competition difficult, with their competitive advantage being principally cheap labor and doing business the old ways where the regulations did not matter as much.

Facing various challenges coupled with the pressures from clients to improve quality, to reduce costs, and to speed up construction processes, construction companies have to seek and learn new solutions that are necessary to meet growing demand for new types of buildings and structures. Regulatory frameworks, both international and local, concerning health and safety, sustainability, and the environment, continue to change, and therefore, require construction firms to comply. All of these require tremendous learning, so that construction firms would be able to better deliver their services to the clients (Tjandra and Tan, 2000).

To maintain the pace envisioned for their economic and infrastructure development, the active involvement of foreign capital, technology and management know-how should be encouraged. According to Raftery (1998), it is very unlikely for one country to excel or even be self-sufficient in the various construction components of finance, technology, management, materials and labor. Therefore, it is necessary to facilitate the trade of these resources among the various construction markets within the region. This is particularly true considering the fact that while labor and materials could in many cases be sourced domestically, such other components as technology, management and

Scanned by CamScanner

finance are more `global', and access to these involves collaboration with foreign parties.

4. Conclusion

There is an urgent need to improve project management operations in construction in northern Cyprus, in all aspects, since its economy is becoming more global, and more EU and foreign funding is on its way for more complex infrastructure projects. If the local construction industry does not want to lose confidence from the donors of the funding caused by the poor quality of implementation of development projects which often faces delays and cost overruns, it has to change its practice methods. Infrastructure companies in North Cyprus may be in different stage of project management maturity; however, they lack a common aspiration to improve the management of their projects, and above all, they have to recognize the necessity of high quality management tool applications for their survival. Donors have to focus on long-term institutional development and technical assistance rather than on the immediate feasibility of projects (Ngowi, 2002).

References

Ali, T. H.; Stewart, R. A., & Qureshi, S. (2007, July). *Evaluating Risk Management Practices in the Pakistani Construction Industry: The Current State of Play.* Presented at the Fourth International Conference on Construction in the 21st Century (CITC-IV, Gold Coast, Australia.

Arhani, S., Clarke, L., and Michielsens, E., (2003). "The state of construction training and employment in the local economy of Jersey", *Local Economy*, 18(3), 196-207.

Gann, D., and Senker, P. (1998). "Construction Skills training for the next millennium", *Construction Management and Economics*, 16(5), 569-80.

Isik, Z., Ardit, D., Dikmen, I., and Birgonul, M.T., (2008). "Impact of corporate strengths/weaknesses on project management competencies", *International Journal of Project Management,* doi:10.1016/j.ijporman.2008.10.002. Online at http://sciencedirect.com. Accessed on 10 December, 2008.

Lu, S. L. & Sexton, M. (2006). Innovation in small construction knowledge-intensive professional service firms: A case study of an architectural practice. *Construction Management and economics, 24(12),* 1269-1282.

Ngowi, Alfred (2002). "Challenges facing construction industries in developing countries", *Building Research & Information* 30(3), 149–151.

Ofori, G. (2001). Indicators for measuring construction industry development in developing countries. *Building Research and Information, 29(1),* 40-50

Ofori, G. (1993). "Research on construction industry development at the crossroads", *Construction Management and Economics*, Volume 11, Issue 3, 1993, Pages 175 – 185.

Scanned by CamScanner

Raftery, J., Pasadilla, B., Chiang, Y.H., Hui, Eddi C.M. & Tang, B. (1998). Globalization and construction industry development: implications of recent developments in the construction sector in Asia. *Construction Management and Economics 16,* 729-737

Tjandra, IK., and Tan W. (2000). "Organizational learning in construction: The case of construction firms operating in Jakarta, Indonesia", *Proceedings of the 1st International Conference: Creating a sustainable construction industry in developing countries (CIB W107),* Stellenbosch, South Africa, November 11-13. Online at http://buildnet.csir.co.za/cdcproc/. Accessed on 17 December, 2008.

Turgay, T. & Kassegn ,H. Z. (n.d.).Empirical Strategic Management Model for Small Businesses in the Turkish Republic of Northern Cyprus. *Review of Social, Economic & Business Studies, 3/4, 135-160*

The World Bank, Washington, D.C., U.S.A. (1984). *Issues and Strategies in Developing Countries,* ISBN 0-8213-0268-X

Scanned by CamScanner

Massive Social Trauma's Impact on Business Practices: A Business Ethics Perspective

Gizem Öksüzoğlu GÜVEN*

Introduction

When a traumatizing event such as destruction by war, war-like conditions, terrorism or oppression by a dictator occurs, it results with large group regression in the existence of group members sharing certain anxieties, expectations, behaviours, actions, and thought patterns (Volkan, 2004). The impact of such an event has different levels; considering that society is made up of individuals, firstly such a trauma impacts on individual psychology and identity causing individual trauma; secondly, at societal level it causes social trauma and thirdly, seriously shakes the large group. Thus, social health and structure are different in traumatised societies creating new environmental influences on functions of individuals and the society.

There has been a good deal of research on the business ethics practices of companies in advanced market economies (e.g., Spence & Lozano, 2000; Scholtens & Lammertjan, 2007); however, to date no research was found on business ethics in traumatised societies. No known study exists which looks into the relationship between social trauma and business ethics; current literature focuses on the impact of individual, organisational and market factors in investigating business ethics behaviour at micro and meso levels. This paper is a significant piece in providing the preliminary work which looks into social trauma's impact on business ethics practices which can be considered as a macro level relationship. This relationship is investigated through a case study of Cyprus where social trauma became chronic as a result of different types of traumatic experiences during different time periods which transmitted from one generation to another shaping the social elements. For many decades now, Cypriot Turks have faced many traumatizing occurrences from colonisation to war. This paper aims to make the first preliminary contribution to the business ethics literature through investigating business ethics within the social trauma context in order to provide a broader understanding of the relationship between them. Specifically, the paper focuses on business practices of Cypriot Turks from a business ethics perspective within a social trauma framework.

In this paper, an exploratory and inductive approach has been adopted with a social constructionist perspective based on the assumption that individuals continuously are in interaction, and an individual member's comprehension of

* Brunel Business School, Brunel University, Uxbridge, Middlesex, West London

Scanned by CamScanner

the world is shaped by other members who he/she interacted with before and/or is interacting with in the present such as friends and family (Burr, 2003).

Conceptual Understanding of the Informed Literature

Massive Social Trauma: Link from Individual to Society

Sztompka (2000) defines trauma in large groups (social trauma) as a "collective phenomenon, a condition experienced by a group, community, or a society as a result of disruptive events culturally interpreted as traumatizing" (Sztompka, 2000: 458). Any large group which experienced extreme circumstances of traumatisation; war, war like conditions; terrorism; oppression by a dictator; technological catastrophes; natural disasters; social, political, cultural, gender, ethnic or religious prosecution that leave them with life-long problems can be said to be affected by a massive social trauma (Krystal, 1968; Volkan, 2004).

"Though eyes untrained in human psychology may not see the relationship, ... 'trauma is the theoretical link from individual to group, cohort, population, nation, the World'" (Lowenberg, 1991 cited in Volkan, 2004: 50) especially in cases where all members of the society experiences massive trauma as a result of war or war like conditions. Since there is a link between individual to large group trauma, this section combines the concepts and definitions of both individual and social trauma to provide a compelling conceptual understanding of what social trauma is and how individual and social trauma are intertwined to provide the grounds to discuss social trauma's impact on business ethics practices of entrepreneurs.

"The understanding of trauma cannot be restricted to the intra-psychic processes of individual sufferer because it involves highly relevant social and cultural processes" (Robben and Suárez-Orozco, 2000a:1). Psychic, social, political, economic and cultural dimensions are connected through complex and over-determined socio-cultural contexts when large scale traumatic event occurs. Since large groups are made up of individuals, a society's responses to massive trauma reflect the extent of individual responses (Volkan, 2008:212; Volkan, 2006c).

According to Luhrmann (2000), social trauma causes sense of distress, humiliation and self-blame which accompanies "the recognition that one belongs to some group" as symptoms. There are a number of characteristics which define membership in the community and in some situations these characteristics are associated with failure, shame and guilt (Luhrmann, 2000:184). Volkan (1997) defines this as "chosen trauma".

Sztompka (2004) states that social trauma becomes apparent once society members start to understand their commonalities and perceive their similarities resulted from the incident. Exchange of observations and experiences, diagnoses and myths, gossip and rumours, identification of causes or villains, beginning to start talking about the traumatic incident, looking for conspiracies, effort to find

Scanned by CamScanner

coping methods are all symptoms of existence of social trauma. In some cases social trauma's expression among society shows itself in a more concrete form beyond symbolic, subjective or ideal levels through intense interaction, forming of groups, outburst of protests, collective mobilisation, social movements, organisations, associations and political parties; at a sociological level social trauma is visible on social organisations such as social networks, formal organisations and associations, hierarchies of stratification, class divisions and the like (Sztompka, 2004:160).

The massive trauma and collective violence distress large groups (i.e., societies) and cultural formations as much as they do individuals. The trauma's impact on members of a society may last for a very long time, especially when it is caused by war or war-like conditions and this is referred as Post Traumatic Stress Disorder (PTSD). Impact of trauma on a society is referred to as Societal PTSD (Rice and Benson, 2005).

Body and mind have their tissues and so do societies, and this tissue can be easily damaged through massive trauma causing breakages in social bonds, destruction of previous sources of support, undermining communality and the social trauma may even traumatize large group members who did not experience the catastrophe first hand (Erikson, 1995). When a large group experiences trauma, even though members of the large group experiences different effects at various intensities and different ways to cope with these effects; it is the large group itself rather than individual members who are subject to massive trauma; thus leading to collective rituals, testimonial narratives, monuments, historical studies and in some cases bodily practices (Connerton, 1989). This is a way for large groups to maintain and/or repair any wear and tear caused by the traumatic event to their large group identity "fabric" (Volkan, 2004).

To summarise the conceptualisation of the interaction, when a massive traumatic event occurs such as war, trauma impacts on individuals and society; and just the way individuals have identities societies also have their own large group identities. Society is made up of individuals; and large group phenomena occur when significant majority of population influenced by a traumatic event. These include large group identity confusion; large group regression; regression, progression, transgenerational transmission of trauma; siege mentality; altered siege mentality and division of society in some cases; therefore, it is accurate to say that a massive traumatic event has different levels of impact on a large group (i.e., a society) and its individual members.

Individual Identity Level: Massive traumatic event has impact on individual's psychology and shows itself as post-traumatic stress disorder (PTSD); in certain cases it may also cause the individual to question his/her identity which starts to form during infancy. These lead to individual level consequences of the traumatic event.

Scanned by CamScanner

Individual Level: At individual level, individual member of the large group suffers from the psychological and in some cases physical impact of the massive traumatic event, which creates certain individual feelings such as guilt, shame, humiliation, inability to mourn and the like. In cases where the massive traumatic event is war, the incidences of looting is highly likely possible. This creates alteration in the siege mentality which the war creates among the society during the event. Altered siege mentality also impacts on large group identity confusion.

Large Group (Societal) Identity Level: Following its individual members' emotions such as humiliation, guilt, shame and inability to mourn to a traumatic event, large group identity confusion occurs which leads to an inward aggression that results in the division of the large group, in most of the cases into two distinct sub-groups. Moreover, transgenerational transmission of trauma and trauma-related emotions occurs usually involving change of the traumatic historical occurrence-related stories while transmission to the younger generations. The existence of relationship between large group identity confusion and transgenerational transmission of trauma is also clear at large group identity level.

Social trauma and large group identity (scholars such as Sztompka, 2004 refer to as collective trauma) are intertwining concepts. In a massive traumatic situation such as war or war like situation and terrorism, the "enemy" group destroys the environment of the victimized group because of the differences in their large group identity. This is one of the main reasons why a traumatic event has an impact on a large group's identity.

Large Group (Societal) Level: There is a direct link between massive traumatic event and social trauma; as well as between massive traumatic event and regression/progression. Social trauma occurs as a result of a massive traumatic event and large groups under trauma regress which is called "large group regression". In most of the cases, regression is followed by progression; however, in certain circumstances they can co-exist. Furthermore, in cases of war siege mentality occurs as a result of social trauma and as explained in large group identity level, where as a result of traumatic experience, certain emotions are transmitted with change of story to new generations; social trauma which is directly caused by the traumatic experience also results in transgenerational trauma.

Scanned by CamScanner

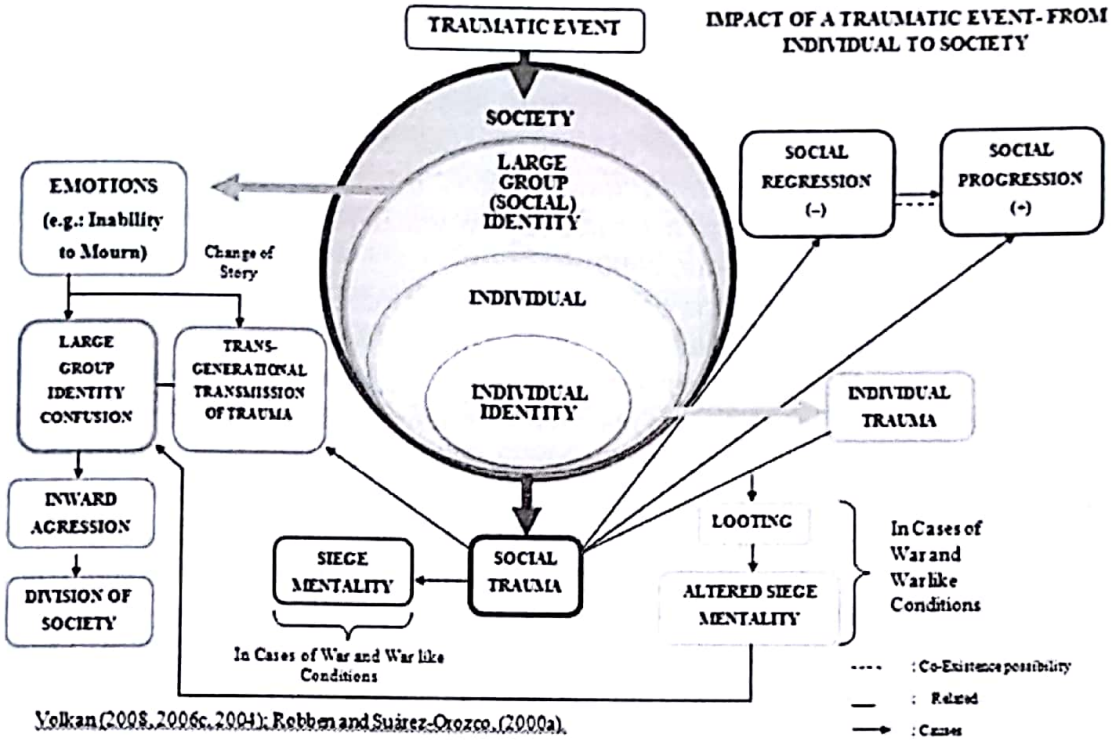

Figure 1: Impact of a Traumatic Event - From Individual to Society (Volkan, 2004, 2006c, 2008; Suárez-Orozco, 2000a).

"Massive traumas do not just nestle themselves in the victim's inner world: they are transmitted within the family and across generations" (Robben and Suárez-Orozco, 2000b: 44).

When a large group experiences a massive traumatic experience such as war, war-like conditions or deteriorating political system, there is an identifiable enemy or oppressor group that intentionally causes pain, helplessness and suffering on its victimized large group. In such cases, the impact on the large group is different in many ways compared to naturally or accidentally caused catastrophic disaster or sudden loss of a leader. The group members experience, "shared humiliation, shame, dehumanization and guilt, inability to be assertive and identification with the oppressor". This leads to a complicated large group mourning process causing transgenerational transmission of trauma (Volkan, 2006b: 2). This complication occurs when victimised large group members cannot mourn and repress; if they cannot reverse the feelings of humiliation and helplessness, what happens is, in most of the time unconsciously, they pass on their injured self images and incomplete psychological tasks to their offspring. Tajfel's work also suggests that values and emotions that are transmitted from ancestors shape the sense of belongingness to a group (Tajfel, 1981).

Scanned by CamScanner

The same historical, traumatic event is referred in all the images and tasks transferred and after decades, the individual members of the large group share the mental representation of the event which links them to their large group. Thus, the large group identity marker becomes the mental representation of the traumatic event. Here it is crucial to show the link between chosen traumas and transgenerational transmission of trauma; the "infection" of a large group's mourning process is the chosen trauma and when it is reactivated, it connects large group's members (Volkan, 2006: 307).

The impact of chosen trauma on large groups is studied by psychoanalysts and mental health professionals; and these studies most of which studied children and grandchildren of Holocaust survivors have shown how this transgenerational transmission occurs. Intergenerational transmission of trauma is also a reflection of the massive trauma on and a confirmation of its existence in a society (Robben and Suárez-Orozco, 2000a: 24). Over-protectiveness can be seen in Holocaust survivor parents and psychiatrists interpret this as a re-emergence of their suppressed object feelings and at the same time defensive anxiety about new losses (ibid., 24).

This section presented existing literature in order to provide the grounds to discuss business ethics within the social trauma framework. The following section presents existing literature on business ethics in small and medium sized enterprises (SMEs) context.

Business Ethics in SMEs

Ethics as it is used in this research, evaluates human conduct and how human beings essentially are supposed to behave, in particular towards each other and inquires the standards of good and bad; and right and wrong (Honderich, 2005; Mautner, 2005: 201). Thus, rather than considering morality and ethics distinctive concepts, in this research, with a more Socratic perspective, morality is considered as embedded in ethics.

According to Lewis (1985), even during 1980's the term 'business ethics' was defined in 254 various articles, books and textbooks in 308 different ways (Lewis, 1985). Therefore, instead of giving various definitions, it is more appropriate to provide the definition that is used in this particular research. Based on the above definition of ethics, business ethics is defined as the application of the 'ethics' concept defined above into the business environment.

An ethical decision is the one which is both legal and morally acceptable to the larger community (Jones, 1991: 367). Conversely, an unethical decision is defined as a decision that is either illegal or morally unacceptable to the larger community (Jones, 1991: 367). Bommer et al. (1987) state that what is legal is not necessarily ethical, they are not synonymous. However, the legal dimension of ethics is an important element in ethical decision-making.

Scanned by CamScanner

Managers do not act lawfully just because of the legal consequences of an unlawful behaviour, but also because of society's perception of "illegal" and the societal demand of obedience to morality. Business related crimes frequently cannot be prosecuted because it is difficult to understand the intricacies of the offence. Moreover, usually since the harm is not physical but rather economic or psychological, the case may be given low priority in prosecution. This results in relatively light prosecution against the relatively large personal or corporate financial rewards. Therefore, it can be concluded that a manager who does not perform a business-related crime, does not perform it because of the moral force behind the law and not because the existence of the law itself (Bommer et al., 1987).

Most social observers believe that in many societies, there is a major negative moral change and business people, public figures and politicians are engaged in ethical violations; this is a commonality in the world of sports, religion, business, politics and academia (Fassin, 2005). In many of the transition economies such as Eastern-European countries, China and Russia as a result of the absence of regulations, entrepreneurs build fortunes in considerably short times without ethical considerations and it is a fact that the size of the business influences business ethics (Fassin, 2005; Wu, 2002).

Unlike large organisations, in SMEs, most of the time ethical decisions are made by the owner-manager, and it is likely to reflect the individual ethics of the owner. This may create positive or negative influence on ethical profile of an SME and may impact ethical decisions for better or worse in general (Spence and Rutherfoord, 2003; Wu, 2002; Smith and Oakley, 1994).

During the beginning of 2005, there were an estimated 4.3 million SME businesses in the UK and they made up of 99.9% of the UK enterprises during 2005, providing 58.7% of the employment (Department of Trade and Industry, 2006). In TRNC, more than 95% of the private enterprises are SMEs and they provide 88% of the jobs in private sector (Tanova, 2003). In the EU, there are approximately 25 million SME employing more than 75 million people, making up of 99.8% of the businesses (EU Commission Turkey Office, 2005; EU Commission, 2005).

SMEs impact at the local, regional, and national levels of economy is evident; however, empirical studies suggest that SMEs lack the motives to practice social responsibility SMEs (Thompson and Hood, 1993; Wu, 2002). It should not be ignored that there are factors that influence ethical behaviour of business people; business is about money, power and working with people and people are not perfect (Fassin, 2005). Greed and pursuit of profit; the nature of competition and the desire to beat the other party in a competitive environment; and the need to insure or restore some standard of justice that may have been violated have been identified as three major dimensions that may drive individuals to unethical practice (Fassin, 2005).

Scanned by CamScanner

One of the elements that business is associated with is power, and it is the ultimate requirement for a manager to run a business (ibid., 2005). When objectively examined, power is neither something bad or nor good but rather is about the way it is possessed and it is utilised. If a company acts responsively towards its society, this is a positive utilisation of power (Gallo, 1998). In both non-family owned SMEs and family-owned businesses the power might be misused as the owner runs the business. Since the owner has the power discussed above, it gives him the control of company (Gallo, 1998). Any misuse of power may result in the form of lack of social awareness. Then the question of why people misuse their power emerges. Some people do always behave ethically in their private and social lives as well; whereas others do not. Therefore, it is questionable to what extent it is sensible to expect the same people that are not behaving ethically in their private and social lives to act ethically in their professional lives (Fassin, 2005).

In order to determine "the depth of the spontaneously ethical company business ethics", many studies in the literature of ethical decision-making examine individual attitudes of the decision-maker and individual values where the company's ethical behaviour results from (Wu, 2002: 163). Since in small businesses firms are more likely to be managed by the owners, ownership and management are not separated compared to a multinational firm. Along with this, since the ownership and management are not separated, it is very likely that ethical decision-making attitudes, individual beliefs of entrepreneurs, their 'social relationships and networks' cannot be separated from the business and they influence the practices within the company (Spence and Rutherfoord, 2003). Longenecker et al. (1989) observed that "management practices in smaller firms reflect to a greater degree the personality and attitudes of the entrepreneur" (Hannafey, 2003: 104). As a result of this, "individual's crucial choices between interests and ethics will necessarily impact on corporate business ethics, for better or worse. Individuality; therefore, influences business ethics" (Wu, 2002: 163; Smith and Oakley, 1994).

Furthermore, it is suggested that ethics is a very personal concept and the way it is experienced depends on an individual's core values which are shaped by their family members, teachers, and mentors in early life (Hannafey, 2003). It is discovered by many researches that seeking self-interest may adversely reflect on individual's (owner-manager) own values of ethics which increases unethical practice within an organisation (Hoffman et al., 1998). Therefore, this should be taken into account that in analysing individual owner-managers ethical attitudes, their background and mentality are both important.

De Facto States

Currently, a number of de facto states exists in many parts of the world from Asia to Africa; in the group of limitedly recognized countries TRNC, the

Scanned by CamScanner

Republic of China which is widely known as Taiwan, Palestine and the Sahrawi Arab Democratic Republic can be listed. In addition to limitedly recognized countries, there are completely unrecognized states as well such as Abkhazia, Transnistria, Nagorno-Karabakh, Somaliland, Chechnya and Anjouan (Bahceli, 2004; Lynch, 2004; Volkan, 2006a). Most of these nations became de facto states as a result of war; they have similar political, economical and ethical issues and some of them have more than 10 years of cease-fire. De facto states are "internationally non-recognized states" (Wallensteen and Sollenberg, 1999: 595; Bahceli, 2004; Lynch, 2004; Volkan, 2006a). In this research TRNC is also considered as a completely unrecognised country because although politically Turkey recognises TRNC because of socio-political and economical reasons, it is more accurate to consider TRNC as a completely unrecognised de facto state.

Through a synthesis of Volkan and Itzkowitz's (2000) definition of large group identity and Pegg's (1998) definition of de facto states, a de facto state is defined as a large group whose members share a persistent sense of sameness that seek international and constitutional recognition as their unity fulfils the duties expected from a sovereign state government, in a given territorial area that is internationally accepted as belonging to another state's soil. Here the sense of sameness in large groups that is referred does not necessarily constitute ethnic large groups but may include any shared element that can create the large identity.

It is accurate to say most of the de facto states (i.e., South Ossetia, Abkhazia, TRNC) have separate national flags, different history reservoirs than those of the "others" or the main state, which are considered to be citizens/minorities of governmental institutions which satisfy main government duties such as military protection, education, regulating trade and the like. In most of the cases, de facto states have all of the characteristics of a fully recognized state except having their own internationally recognised soil.

During the Cold War period, with decolonization process many new states emerged on the basis of self-determination. These newly emerged states granted sovereignty and their juridical statehood. As according to the third clause of the 1960 UN Declaration political, economic, social or educational unpreparedness was not a reason to deny independence; non-self governing territories also granted self-determination as a legal and moral right on the basis of *uti possedetis juris,* which entails that newly sovereign state inherits colonial administrative borders they held at independence (Lynch, 2004: 17). It was introduced to guarantee equal sovereignty and territorial integrity with insistency and later on expanded to include intrastate sovereignty as well.

This declaration of decolonisation was a crucial juncture which created de facto state as such; newly sovereign states inherit colonial administrative border they held at independence, and according to the sixth clause any attempt aimed at the partial or total disruption of the national unity and the territorial integrity of a

Scanned by CamScanner

country is incompatible with the purposes and principles of the Charter of the UN. This lead to new states achieving definite existence as the ones emerged from decolonisation were impossible to fail based on this declaration. (Lynch, 2004).

However, this also eliminated the right of all people to have self-determination rights; thus people demanding self-determination and creation of states with traits of a sovereign state facing with the situation of being considered as "de facto" by the world since according to the declaration this is seen as an attempt of partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of the state formed after decolonisation. (Lynch, 2004; UN Declaration, 1960).

A very solid counter-argument on the limitations put by the world on self-determination can be argued through Kant's notion of justice and rights; "Justice itself requires that the right be granted, for there is no more certain injustice that alien rule imposed against the will of the people" (Hoffmann, 1981:34).

Business-Government-Society (BGS) Relationship and Social Dominance Theory

Although business-government-society (BGS) relationship exists in every country, in de facto states these elements have more complex and different ties than of a recognised country.

There are many reasons that de facto states demand sovereignty and recognition; first of all, when a state is recognised it enjoys benefits from being part of the international state society securing the elimination of extinction possibilities; to protection and self-defence opportunities. Without sovereignty and recognition a state has no protection in the international arena and very limited rights to enjoy (Lynch, 2004). However, for certain group within these states, unrecognition is a means to get individual benefit.

In de facto states instead of economic imperatives politic is the utmost factor that runs the state; therefore, they are defined as "political animals" (Lynch, 2004: 63). De facto states sustained through firm political determination, deep economic weakness, and extensive criminalization, which all originate from "subsistence syndromes" (psychological state of feeling the lack of existence as an independent entity) which economic isolations strengthen; the authorities develop structures to maintain this, as corrupt corporatism is the foundation of political stability and shadowy figures have government-supported monopolistic roles. This is pursued as by inviting or appointing them, and authorities seek to eliminate or neutralize potential threats to their status quo by this way (ibid., 64, 66).

Status quo generates profit both for the people belonging to the selected members of the de facto state and people who have connections that are outsiders; thus illegal economic activities and crime are undeniable elements of

Scanned by CamScanner

de facto states and this involvement of crime and illegal economic activities are a reflection of the weakness of main states (ibid., 68).

"It is clear that enough people, inside and outside the de facto states, profit enough from the states' existence to make the status quo durable. A perverted and weak, but workable, incentive structure has emerged ..." (ibid., 69).

Dominance Model is applicable to explain BGS relationship in de facto states as it has a clear hierarchical model; where government and businesses take place at the top of the pyramid, and the rest of the population is represented at the bottom part while external factors shape the environment, these three elements interact (business, government and society) (Steiner, 2005).

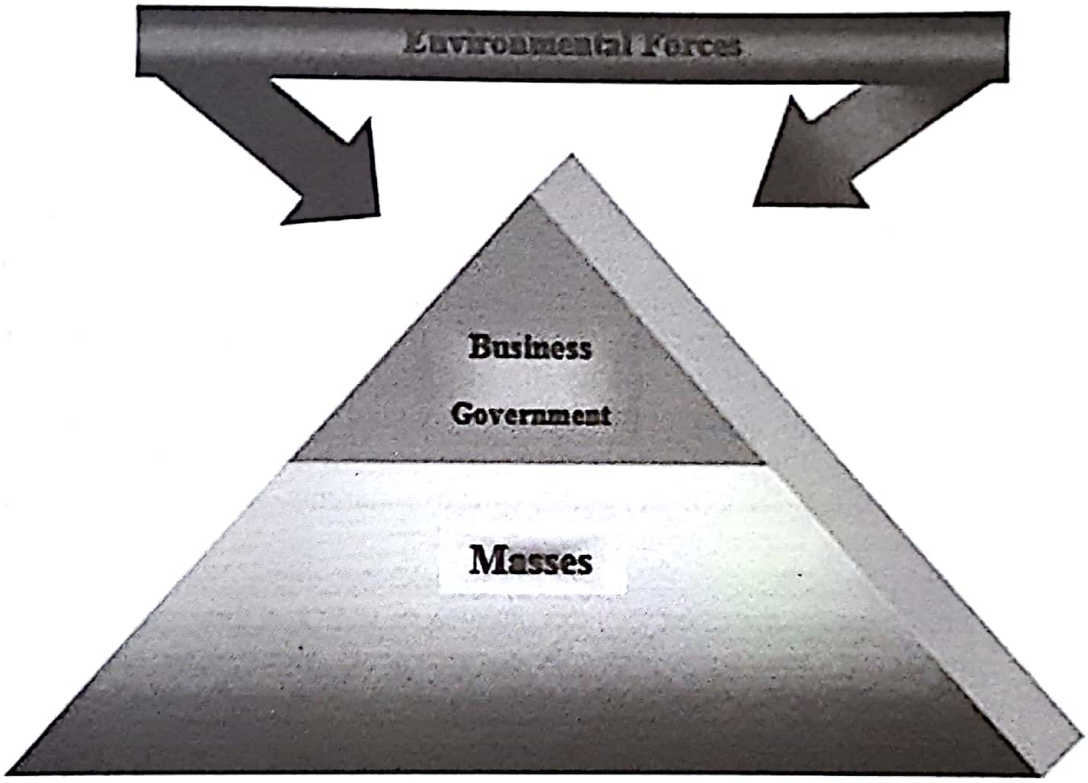

Figure 2: The Dominance Model (Steiner, 2005:13)

In theory, democracy is a system where its sovereign members are represented by the government; however, according to the Dominance Model government and businesses dominate the rest of the society; therefore, "corporations and a powerful elite control a system that enriches a few at the expense of the many" (ibid., 13). This is very much in line with Lynch's (2004) statement about the way de facto states work and the reasons of why they stay unrecognized.

It is evident that hegemonic groups show themselves in steep difference in multi-ethnic and multi-group societies. The hegemonic groups have dominant representation in social institutions and decision-making positions; especially as with the increasing power of the hegemonic groups' representation. This case is

Scanned by CamScanner

just the opposite for the negative reference group, as their representation shows the steepest decrease when decision-making positions and powerful social institutions are examined (Sidanius and Pratto, 1993). This can also be considered a manifestation of R. D. Putnam's law of increasing disproportion (Putnam, 1976). The law of increasing disproportion states that "as one ascends the political hierarchy, the advantages of maleness, education, high socio-economic status and elite background increases disproportionately" (Volcansek, 1996: 6). Putnam's law's patterns can be found around the globe although it was formulated based on Europe (ibid., 1996).

In the light of the presented literature, following section presents the research methodology and research findings of the case study of Cypriot Turks.

Research Methodology

Research Methodology

Social constructs impact on our ways of attributing meaning to things, shape our values and beliefs (Burr, 2003). With this epistemological position, a social constructionist perspective was adopted acknowledging the importance of participants' individual interpretations of the occurrences on their responses.

Considering the exploratory nature of this research, qualitative research approach was employed and through semi-structured interviews, non-participant covert observations and photographs, between-method triangulation is enabled for the primary data collected (Flick, 1998). Interviews were conducted in North Cyprus, with Cypriot Turk entrepreneurs whose parents were also born in Cyprus to ensure any impact of nativity, i.e., either themselves or their families were Cyprus nationals prior to 1963 and therefore experienced the war. Nativity was considered because the main lens that data were analysed through was social trauma. Interviews were held with 40 entrepreneurs from different sectors located in three major cities. The participants were shortlisted based on their employee numbers according to the European Commission's definition of SMEs and from related business associations' membership lists to ensure unbiased sampling (EU Commission Regulation, 2003; Randall and Gibson, 1990). Governmental statistics published non-governmental data, newspapers and photographs taken by others served as secondary data which acted as a confirmation agent of the data gathered from primary data, thus increased validity.

Data Analysis

Collected data were analysed through Nvivo (qualitative data and interview responses) and SPSS softwares (quantifiable information, e.g. demographics, war experiences). To enhance interpretation accuracy, diverse analysis techniques were used. For visual data collected such as photographs and newspaper images, ethnographic content analysis was used; to get participants'

Scanned by CamScanner

individual stories socio-cultural narrative analysis was employed; lastly, discourse analysis was employed to get an in-depth insight of the main statements; it has a crucial role in understanding the relationship between social trauma and business ethics practices as it enables to identify social, economic and political climate (Grbich, 2007).

Both primary and secondary data were blended and analysed at two levels.

Level 1 – Macro Level: looks into aggregate characteristics of the North Cyprus environment covering socio-political, economic and socio-psychological elements aiming to provide an overall, general picture of general environment and atmosphere in North Cyprus.

Level 2 – Micro Level: looks into the determinants and reasons of unethical business practices and existing case examples from both primary and secondary data. This section focuses on business-related issues more specifically, rather than providing a depiction of general socio-economic environment.

In this study both micro and macro level analysis can be presented in a cycle where Level 1 analysis supports the interpretation of Level 2 analysis, and vice versa.

Research Findings

Case Study: Cypriot Turks

Once a large-group starts to respond to trauma, this shows itself in societal, cultural or political processes. Even though the majority of the group members work on the healing process, if helplessness still continues then five major psychological phenomena can be experienced:

1. A shared sense of shame, humiliation, dehumanization and guilt
2. A shared inability to be assertive
3. A shared identification with the oppressor
4. A shared difficulty or even inability to mourn losses
5. A shared transgenerational transmission of trauma (Volkan, 2006:14; Volkan, 2008:213).

Although Cypriot Turks experienced traumatic events during Ottoman and Great Britain periods, it clenched when they were forced to live in enclaves during 1963-1974 under the influence of emotions such as humiliation, shame, victimisation, survivor's guilt and inability to mourn. They became identified with the oppressor, they could not mourn to their losses, and they became part of transgenerational transmission of trauma. This eventually damaged the feeling of "us" within the large-group they belong as a result of turning the aggression felt for the oppressor towards themselves, and caused divisions within the society in North Cyprus leading to large-group identity confusion (Volkan, 2008: 215). Large-group identity confusion that Cypriot Turks experience today is mainly related with a social-political-psychological phenomenon called "siege mentality" in an altered form (Volkan, 2008: 215). It is altered as a result of

Scanned by CamScanner

looting that occurred after the 1963-1974 war. Siege mentality is the feeling that "one's own society is surrounded by a hostile world or the rest of the world has highly negative intentions towards one's own society" (Bar-Tal and Antebi, 1992). In large-groups with siege mentality, no one can have a position change for better without being humiliated and being jealous by its fellow group members as this positive change disturbs the unhealthy large-group identity which is based on masochism, humiliation and helpless anger. When siege mentality continues even after the disappearance of the traumatic event, the unhealthy society tries to pull the positively changing individuals or entities back to the crowd that feels shame and humiliation as in the case of North Cyprus (Volkan, 2008: 216).

Cypriot Greeks are recognised as a legitimate state by the World, whereas Cypriot Turks are recognised only by Turkey. The reality of unrecognition by the World states created an "invisible enclave" for Cypriot Turks which acted as a continuation of the previous enclave years. Still embargoes on Cypriot Turks continue and they cannot have typical human rights; this leads to the feeling of being second class world citizen. International posting is done through Turkey; Cypriot Turks cannot participate in any internationally recognised sports events. Moreover, there are no direct flights to North Cyprus; there is no foreign investment; it is impossible to trade with foreign countries directly and the international community does not recognise passport and travel documents that North Cyprus authorities issue; this is concrete evidence that they have no large-group identity that is legitimately recognised by the World (Volkan, 2008: 203; Cyprus Turkish Chamber of Commerce, 2007). After literally being in enclaves for 11 years, since 1974, Cypriot Turks still continue to live in an invisible enclave (Volkan, 2008:203).

Association of one's own ethnicity and nation with a negative behaviour such as looting and the hopelessness are also indicators of the impact of social trauma on both individuals and society in the form of inward psychological aggression through degrading own society and leads eventual division within the society which is a very visible element of North Cyprus.

Most of the observers of the Cyprus conflict have missed that political connections are, in fact, still very important in enjoying wealth and privileges in North Cyprus. Navaro-Yasin wrote, "in the experiences in which I have immersed myself in Northern Cyprus, there is no space where 'culture' is not already and all the time politicized" (Navaro-Yasin, 2003: 121). The group within the North Cyprus population, being as socio-economic elites of the Cypriot Turks, enjoys the benefits of having political connections. The most important benefit that they enjoy is getting land. However, this unequal distribution of property created a problem; political allegiance led to wholesale redistribution of the properties (Lacher and Kaymak, 2005). At the moment in North Cyprus, opposing political parties are perceived as if they have different

Scanned by CamScanner

large group identities as a result of this division among society members (Volkan, 2008a).

Data and Findings

Three main areas emerged from the primary data findings; looting, corruption and limitations imposed by de facto state.

Looting

This emerged area is linked in the above-mentioned literature with social trauma as it alters siege mentality which is caused by a massively traumatic event such as war or war like condition that can be transmitted from one generation to another and as supported by the literature it was altered and embedded into the daily life in North Cyprus.

As it was mentioned previously, looting is part of the phenomenon called siege mentality. When we recall the literature and look at the focused relationship of trauma, siege mentality and unethical behaviour, we can see that looting, which is caused by the traumatic event through impacting individuals, is the main unethical behaviour which also leads to an alteration in the siege mentality of a society. Looting is a concept which made an impact within Cypriot Turks and it became part of their lives; now most of the Cypriot Turks refer to this phenomenon as *ganimet kültürü* [looting culture].

> IPM05a: The ethics of the society was seriously damaged because when you look at the people; before 1974 my dad had water hose, grape-vine trimming machine, ladder among people in our neighbourhood, the neighbours would come and borrow these from my dad before 1974. However, after 1974 all of our neighbours had ladders, water hoses and grape-vine trimming machine and grape-vine pest control pump and that feudal thing, I mean the economic bases which were enabling the organic connection disappeared. And this also created serious troubles among neighbours, did you know that? I mean when go from basic to complex, there are also people who got land unjustly, then sold it and today this disturbs our social psychology. I have been working for 26 years now; my savings is obvious; on the other hand, you look at a person, he has been given 100 acres of arable field next to the sea, you hear that he sold it for I don't know how much trillion. I will never see that much trillion until the end of my life. Therefore, these are serious things, traumata. These are traumata but these are serious traumata and you cannot underestimate [IPM05 used original English word underestimate] these at all. And in my opinion, Cypriot Turk society has a psychological case. I think it exists... exists.

The unjust distribution of land and property is also associated with BGS relationship explained earlier.

Scanned by CamScanner

Corruption

When bribery was brought up during the interviews through researcher asking participants "assuming that bribery and corruption exists, how do this impact on your business conduct?", all of the participants except one replied by saying "we do not assume, it does exist" or "This is not an assumption, we know that it exists" and by similar responses like these.

> IPM19: We don't assume [that bribery and cronyism exist] anyway, I believe it exists. Especially in governmental departments I believe there is bribery and cronyism in serious scales.
>
> IPM05b: I ask about it [bribery] to some of my friends while joking around and ask them; "how do you give bribes? I mean you are going to offer bribe to a person, how can you do it?" and they tell me "we go to the person, we say look brother, you do this for us, and wish whatever you want from us; we'll do it for you. When we say this, that person gets the message."
>
> IPM10: You bring a container for example, when you bring this one container merchandise your commissioner tells you 'Lets empty your container after usual working hours because it is more appropriate like that. Then you see that, customs officers, government's employees, customs officers, gets over time from the government. They work after 5pm so that they can get paid overtime, but on top of that, even though they come with their personal cars, they request money for taxi, for food and similar expenses and you pay extra. Last time, I paid 500 YTL extra because of that whereas usually the normal procedure should not take more than 200 YTL

Especially IPM10 quotation supports the theoretical association between social trauma – siege mentality and its alteration through looting.

One of the reflections of large-group identity confusion is to direct the aggression felt for the oppressor towards one's own society; therefore, this aggressive process damages the feeling of "us" and divides unity within the society. When this division is further fed by disrupted siege mentality as in the case of Cypriot Turks, selfishness and jealousy take over. In North Cyprus, selfishness, jealousy and unjust practices created divisions within Cypriot Turks, thus leading to a distorted business-government-society relationship which is a very common style in de facto states.

> IPM03: We have cronyism; every government when they come to power they appoint their partisans. If every government appoints their partisans who are incapable/ unknowledgeable to a high position how is this going to work.
>
> IPM25: When a state is weak, its people are unhappy. What makes a state weak is a group of politicians who makes a few people happy while making a lot of its people unhappy.

IPM25's comments about the state and its people very much relate to Lynch's (2004) statement, which was presented in the preceding section of this article.

Scanned by CamScanner

Status quo generates profit both for the people belonging to the selected members of the de facto state and for the people who have connections that are outsiders but rest of the society members experience disadvantages from this mutual relationship between selected member and politicians (Lynch, 2004).

Limitations Imposed by De Facto State

As mentioned previously there are embargoes and unrecognition, which creates a secluded environment not only for citizens but also for entrepreneurs of North Cyprus.

> IPM01: While doing business I feel the small volume; I feel the limited capacity of the market. I feel that after I reach a certain point, because of the small volume I cannot do anything else.

IPM08, who is a shoe manufacturer, refers to the limitations imposed by not being able to trade with other countries directly.

> IPM8: We do not have that chance. I could have gone to Italy, make an agreement, bring in a sole; I can make that sole my own brand and sell it. We could have had that chance but they did not give us, because we are closed economy.

IPM32 a consumer electronics retailer explained in detail the ways Cypriot Turk entrepreneurs usually experience political limitations especially in the process of import.

> IPM32: The unresolved Cyprus problem is a very serious disadvantage for us because if we are talking about a GNP [Gross National Product] of 10,000-12,000 USD, there are opportunities for this to be higher in normal economic conditions. The best example for this is South Cyprus. As a society, which lost a war, they have approximately 25,000 USD GNP with direct international transportation and international recognition. They have tourism as the locomotive sector, services sector, banking, finance and other light industry, agriculture, agricultural production and it goes on. In the North, as our country is not recognised our expense costs increase and we lose many economic opportunities. [Pause] Of course, after 23 April 2004, the borders were open and later on with the green line regulations, individual trade permitted up to €135 and because of variety and quality there is a serious move to the South [move of Cypriot Turk customers]. Quality of services, low expense costs, quantity discounts that they can get because of the larger market volume are all serious disadvantages for the economy of North. In terms of transportation expenses, we made a study in --- [an association name that IPM32 is an active member of] and I can tell you clear figures. A ship comes from Hong Kong to Mersin Port for 2050 USD; same ship from Hong Kong goes to Limassol Port for the same price, 2050 USD; however transferring a container from Mersin Port to Famagusta Port costs us between 850 to 950 USD. This makes approximately a 45% extra freight charge for cargo especially for merchandise purchased from Far East, which reflects on its value price and further reflects on our other expenses.

Scanned by CamScanner

Discussion

Considering the large scale corruptions and looting, the general business environment gets damage as a result of the government-business elites' relationship, which impacts negatively on society members' and other companies' behaviours which do not have influential networks. Although partially this is caused by the de facto situation of the North Cyprus, this situation is also linked with the looting habit that has been going on for more than 30 years now as well as more individualistic personas of Cypriot Turk which is something related with traumatic event, siege mentality, large group identity confusion and altered siege mentality which all resulted in division within the society. The current business-government-society relationship is represented in Figure 3.

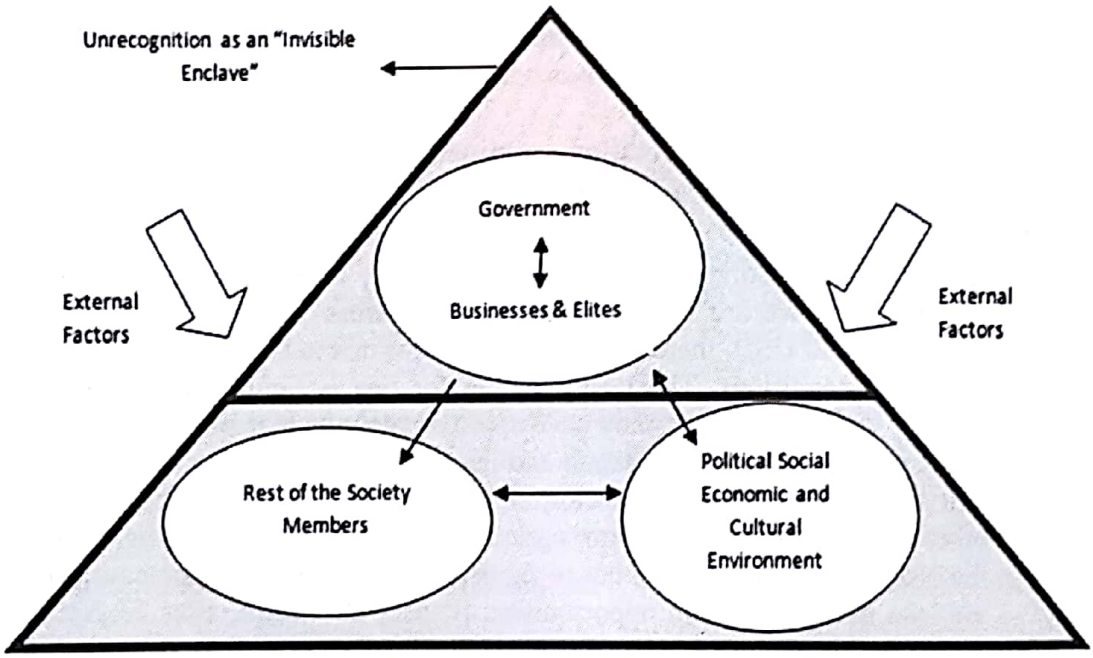

Figure 3: BGS Relationship – Dominance Model Adapted to De Facto States

It is evident from and confirmed by the data that there is a significant relationship between social trauma and unethical business practices. Social trauma impacted on the society in three different ways; first of all it impacted on social identity and emotions such as inability to mourn led to large group identity confusion and eventually caused division within the society. This is associated with looting which is another phenomenon, caused by the siege mentality's alteration. Siege mentality originates from social trauma (caused by war) and individual level looting, altered it in the long-run, further promoting large group identity confusion.

Scanned by CamScanner

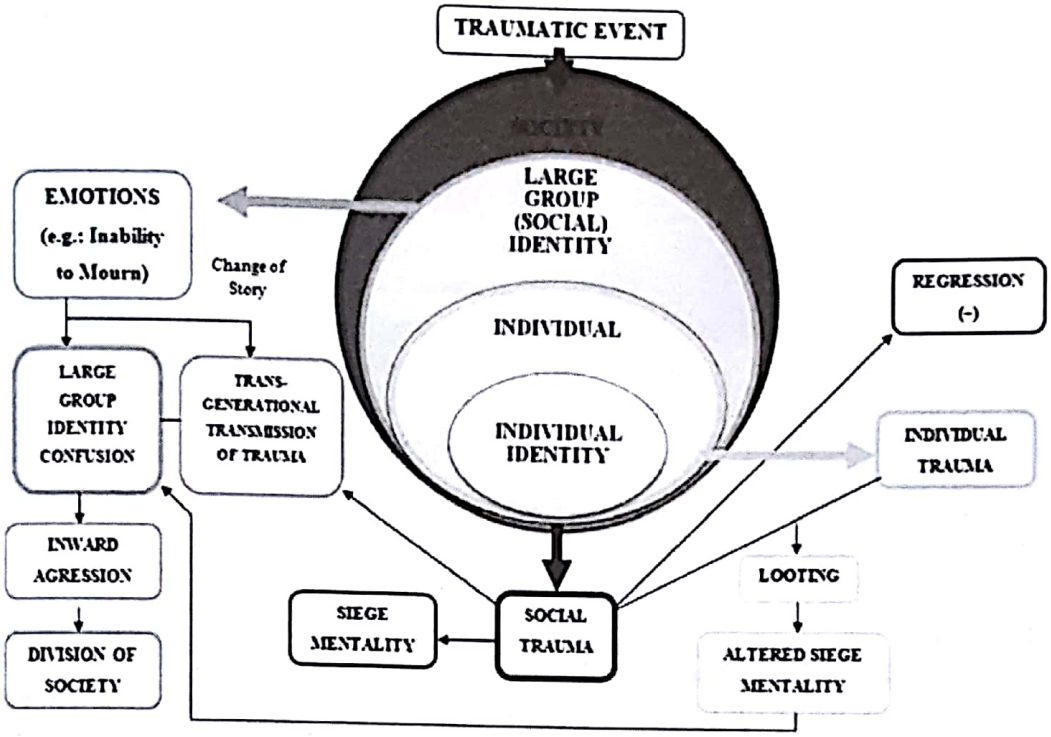

Figure 4: Impact of the Traumatic Event - From Individual to Society in North Cyprus

As trauma impacts on people at societal and individual levels, this impact shows itself in negative processes. In some cases, the trauma's impact on society and individuals in terms of ethical behaviour can be seen directly, as in the case of looting. However, in some cases, the impact takes more complicated routes and it is harder to see this relationship. In North Cyprus's case, de facto situation further promotes business-government-society relationship which has very much to do with the trauma's impact on today's Cypriot Turks and it connects to business conduct and daily lives of people at micro-level. This relationship is depicted in Figure 5.

Scanned by CamScanner

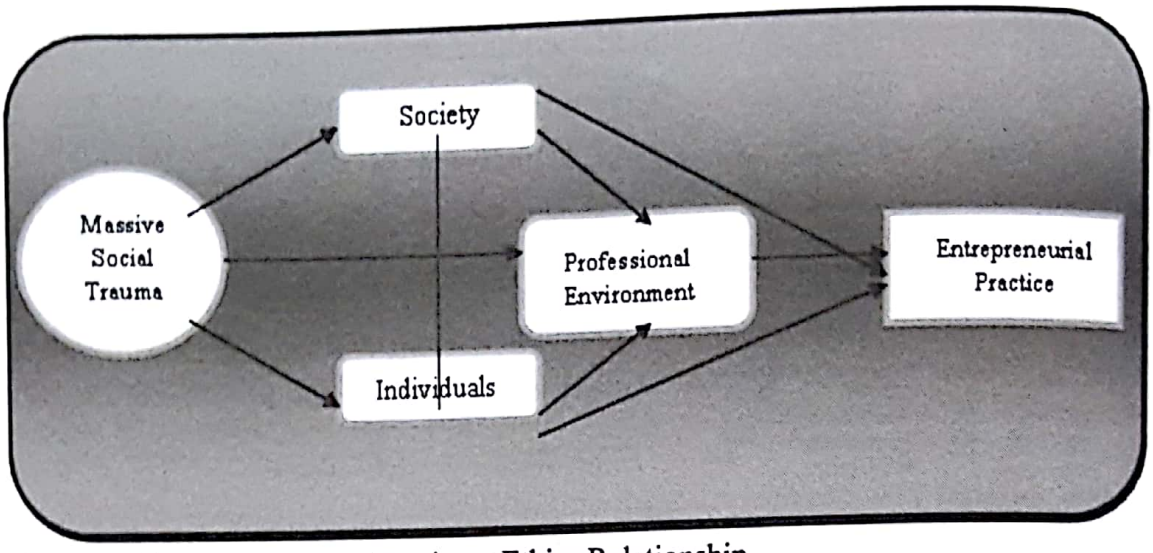

Figure 5: Social Trauma and Business Ethics Relationship

Conclusion

Massive social trauma impacts on the society and its individual members and since individuals make up of a society, they cannot be seen as two independent elements, but rather they are co-dependent. Society through its institutions, morality, values, practices and the like contributes to the shaping of the professional environment, similar contribution is done by individuals through their businesses or through their position at an institution, and their decision-making processes, imposed values, understanding of ethicality and the like. Therefore, massive social trauma impacts on individual and social formations and this is valid for professional environment as well. Especially in North Cyprus case, being a de facto state is imposed by the external forces and this is another type of massive social trauma which directly impacts on the professional environment elements. In return, all these elements – individual, society, professional environment and the massive social trauma's impact on these significantly shapes and in some cases impose certain ways of entrepreneurial practice, which can be considered unethical according to most of the ethical and moral theories. The comprehension of this deeply embedded relationship of social trauma and individual ethical behaviour is crucial, before any improvement can be worked on in terms of creating ethical and socially responsible businesses.

References

Bahçeli, T. (2004). Under Turkey's Wings: The Turkish Republic of Northern Cyprus, the Struggle for International Acceptance. in T. Bahceli, B. Bartmann, and H. Srebrnik, (Eds), *De Facto States: The Quest for Sovereignty* (pp.164-186). Great Britain: Routledge.

Scanned by CamScanner

Bommer, M., Gratto, C., J. Gravander, and M. Tuttle (1987). A Behavioural Model of Ethical and Unethical Decision-making. *Journal of Business Ethics,* 6, 265-280.

Burr, V. (2003). *Social Constructionism.* 2nd edition. Great Britain: Routledge.

Connerton, P. (1989). *How Societies Remember.* Cambridge: Cambridge University Press.

Department of Trade and Industry (2006) URN 06/92 of 31 August 2006. Statistical Press Release, DTI National Statistics.

Erikson, K. (1995). *N*otes on Trauma and Community. In *Trauma: Explorations in Memory.* (ed.), C. Caruth. Baltimore: John Hopkins University Press.

EU Commission (2005) The New SME Definition: User Guide and Model Declaration, NB-60-04-773-EN-C, EU Commission Publications Office.

EU Commission Turkey Office (2005) *Bilgi Notları – KOBİler İçin AB Mali İşbirliği* [Turkish] [Information Notes – EU Monetary Cooperation for SMEs] Turkey: EU Commission Turkey Office.

EU Council Regulation (2003). (EC) No. 2003/361 of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises.

Fassin, Y. (2005). The Reasons behind Non-ethical Behaviour in Business and Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 60, 265-279.

Flick, U (1998). *An Introduction to Qualitative Research.* Great Britain: Sage Publications Ltd.

Gallo, M. A. (1998). Ethics in Personal Behavior in Family Business. *Family Business Review*, 11(4), 325-336.

Gribich, C. (2007). *Qualitative Data Analysis: An Introduction.* Great Britain: Sage Publications.

Hannafey, F. T. (2003). Entrepreneurship and Ethics: A Literature Review. *Journal of Business Ethics*, 46(2), 99-110.

Hoffman, J. J., Grantham, C., Lamont, B. T. (1998). The Effect of Firm Profit versus Personal Economic Well Being on the Level of Ethical Responses Given by Managers. *Journal of Business Ethics,* 17, 239-244.

Honderich, T. (2005). *The Oxford Companion to Philosophy*, USA: Oxford University, Press.

Jones, T. M. (1991). Ethical Decision-making by Individuals in Organisations: An Issue-Contingent Model. *The Academy of Management Review,* 16(2), 366-395.

Krystal, H. (1968). Studies of Concentration-Camp Survivors, in *Massive Psychic Trauma* (pp.23-46). (Ed.) H. Krystal. New York: International Universities Press.

Lewis, P. V. (1985). Defining Business Ethics: Like Nailing Jello to a Wall. *Journal of Business Ethics,* 4, 377-383.

Longenecker, J. G.; Moore, C. W.; Petty, J. W.; Palich, L. E. and McKinney, J. A. (2006). Ethical Attitudes in Small Businesses and Large Corporations: Theory and Empirical Findings from a Tracking Study Spanning Three Decades. *Journal of Small Business Management*, 44(2),167-183.

Luhrmann, T. M. (2000). The Traumatized Social Self: the Parsi Predicament in Modern Bombay, In A. C. G. M. Robben and M. M. Suarez-Orozco (Eds.), *Cultures Under Siege: Collective Violence and Trauma,* (pp.158-194). United Kingdom: Cambridge University Press.

Lynch, D. (2004). *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De-Facto States*. United States: United States Institute of Peace.

Maunter, T (2005). *Dictionary of Philosophy*, 2nd ed. England: Penguin Books.

Scanned by CamScanner

Pegg, S. (1998). *International Society and the De Facto State*. Great Britain: Ashgate Publishing Limited.

Putnam, R. D. (1976). *The Comparative Study of Political Elites*, NJ: Prentice Hall.

Randall, D. M. and Gibson, A. M. (1990). Methodology in Business Ethics Research: A Review and Critical Assessment. *Journal of Business Ethics*, 9, 457-471.

Rice, C. A. And Benson, J. F. (2005). Hungering for Revenge: The Irish Famine, the Troubles and Shame-Rage Cycles, and their Role in Group Therapy in Northern Ireland. *Group Analysis*, 38(2), 219-235.

Robben, A. C. G. M. and Suárez-Orozco, M. M. (2000a). Interdisciplinary Perspectives on Violence and Trauma, In A. C. G. M. Robben and M. M. Suarez-Orozco (Eds.), *Cultures Under Siege: Collective Violence and Trauma* (pp1-43). United Kingdom: Cambridge University Press.

Robben, A. C. G. M. and Suárez-Orozco, M. M. (2000b). Part I: The Management of Collective Trauma In A. C. G. M. Robben and M. M. Suarez-Orozco (Eds.), *Cultures Under Siege: Collective Violence and Trauma* (pp 43-48). United Kingdom: Cambridge University Press.

Scholtens, B. and D. Lammertjan (2007). Cultural Values and International Differences in Business Ethics. *Journal of Business Ethics*, 75, 273-284.

Sidanius, J. and Pratto, F. (1993). The Inevitability of Oppression and the Dynamics of Social Dominance. In. P. M. Sniderman, P. E. Tetlock, and E.G., Carmines (Eds.), *Prejudice, Politics and the American Dilemma*. USA: Stanford University Press.

Smith, P. L. and Oakley, E. F. III (1994). A Study of the Ethical Values of Metropolitan and Non-metropolitan Small Business Owners. *Journal of Small Business Management*, 32(3), 17-27.

Spence, L and J. F. Lozano (2000). Communicating about Ethics with Small Firms: Experiences from the UK and Spain. *Journal of Business Ethics*, 27, 43-53.

Spence, L. J. and Rutherfoord, R. (2003). Small Business and Empirical Perspectives in Business Ethics: Editorial. *Journal of Business Ethics*, 47,1-5.

Steiner J. F. (2005). *Business Government and Society: A Managerial Perspective*. USA: McGraw-Hill.

Sztompka, P. (2000). Cultural Trauma: The Other Face of Social Change. *European Journal of Social Theory*, 3(4), 449-466.

Sztompka, P. (2004). The Trauma of Social Change: A Case of Postcommunist Societies. In, J. C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser, and P. Sztompka (Eds.), *Cultural Trauma and Collective Identity*. USA: University of California Press.

Tajfel, H. (1981). *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge University Press: London.

Tanova, C. (2003) Firm Size and Recruitment: Staffing Practices in Small and Large Organizations In North Cyprus. *Career Development International*, 8(2),107-114.

United Nations Declaration (1960). Retrieved January, 12 2008. http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm

Volcansek, M. L. (1996). Introduction, In R. M. Salokar and M. L. Volcansek (Eds.), *Women in Law: A Bio-bibliographical Sourcebook* (pp.1-17). USA: Greenwood Press.

Vokan, V. D. and Itzkowitz, N. (2000). Modern Greek and Turkish Identities and the Psychodynamics of Greek-Turkish Relations, In A. C. G. M. Robben and M. M.

Scanned by CamScanner

Suárez-Orozco (pp.227-248). *Cultures Under Siege: Collective Violence and Trauma*. Great Britain: Cambridge University Press.

Volkan, V. D. (1997). Blood Lines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism. USA: Westview Press.

Volkan, V. D. (2004). *Blind Trust: Large Groups and Their Leaders in Times of Crisis and Terror*. USA: Pitchstone Publishing.

Volkan, V. D. (2006a). *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts*. USA: Pitchstone Publishing.

Volkan, V. D. (2006b). 'The Next Chapter: Consequences of Societal Trauma', *Memory, Narrative and Forgiveness: Reflecting on Ten Years of South Africa's Truth and Reconciliation Commission and Celebrating Archbishop Desmond Tutu's Life of Peaceful Justice*, University of Cape Town, South Africa, 22 October 2006.

Volkan, V. D. (2006c). Large-Group Psychodynamics and Massive Violence (Psicodinâmica da violência de grandes grupos e da violência de massas). *Ciência & Saúde Coletiva*, 11(2), 303-314.

Volkan, V. D. (2008). *Kibris: Savas ve Uyum Catisan Iki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi*. Turkey: Everest Yayinlari.

Wallensteeen, P. and Sollenberg, M. (1999). Armed Conflict, 1989-98. *Journal of Peace Research*. 36(5), 595-606

Wu, C. F. (2002). The Relationship of Ethical Decision-Making to Business Ethics and Performance in Taiwan. *Journal of Business Ethics* 35,163-176.

Scanned by CamScanner

Development of Gazimagusa Harbor for Marine Tourism

Ali GÜNYAKTI*

Introduction

Marine tourism market, being very competitive and dynamic, is regarded as one of the fastest growing areas of global tourism. Besides historical heritages, beaches and marine facilities are important elements in a country's attractiveness as an international tourist destination for this market. During the last quarter century, the pleasure boats have become a part of the life style of the wealthy and the middle-class. Yachting requires a wide range of employment including a combination of services for sea voyage, infrastructure like marina and shelters, construction industry and managerial services. The attractiveness of yacht harbors in the international marketing depends on the quality and variety of services given at a yacht harbor. Extra qualified services such as food and beverage, entertainment, lodging and shopping must be given together with standard services in very near areas. A yacht harbor must provide a wide range of facilities and activities, giving the yachters many choices and fewer reasons to leave the place. Customer satisfaction is important. The possibility for a combination of marine activities in sea and cultural activities on land will support the competition.

The Mediterranean Sea is one of the important regions for marine tourism and especially for yachts in the world. The yacht tourism is intensive in Caribbean Sea during winter months and in Mediterranean Sea during summer months. There are about 1.2 million yachts served by about 315 thousand mooring facilities of 720 existing marinas and mooring locations mainly located in the western part of the Mediterranean Sea. Along Turkish coastlines there are about 22 yacht harbors and 23 berthing places of various municipalities with 21 thousand mooring facilities for existing 65 thousand yachts (Kadak, 2009).

Besides economic, historical, cultural and climatic reasons, there are shortages of suitable places for new yacht harbors along coastlines of western Mediterranean countries. The net shortage between the demand and supply of mooring facilities in this part, shifted yacht tourism gradually towards the eastern end of the Mediterranean Sea, where many new marinas can be constructed. The space advantages for the development of marine tourism in the eastern Mediterranean basin are very strong around Turkey and TRNC having a mild climate during the whole season. TRNC with its favorable climate, beautiful natural settings and historical places, appears to be an ideal place for yacht

* Prof. Dr., Civil Engineering Department, Faculty of Engineering, EMU, Gazimagusa

Scanned by CamScanner

tourism. Especially low prices in services combined with the high quality of the offered services will be important advantages in the international competitive position of TRNC in the eastern basin of the Mediterranean Sea.

Gazimagusa, which is located on the eastern coast of TRNC, has nice beaches with fine sands besides a commercial harbor and important cultural heritages of various civilizations. The other attractive structures for marine tourism are the castle around the old city, the historical buildings and old churches in the city, the university, Marash with an important tourist potentiality, and a shipyard in the harbor. In Gazimagusa, there are also many casinos, hotels, shops, restaurants, cafés, and other facilities.

Since the local economy of Gazimagusa is heavily reliant upon tourism, future activities of hotels in Marash (after expected peace resolution) and a well designed yacht harbor can flourish it. For the sustainable marine tourism in this town, it is necessary to achieve a port development parallel to the growing tourism requirements in the Eastern Mediterranean Sea. The historical Castle and a well-designed yacht harbor inside the inner harbor with a new modern passenger quay in the outer harbor may attract the visitors as well as the local people every day (Figure 1). The existing harbor authority can provide all the entry services (passport control, customs, health, police and municipality) to the incoming yachts.

After the expected peace resolution between two sides of Cyprus, a sizable portion of cruise ships may include TRNC harbors to their itineraries. Thus, any improvement for Gazimagusa's natural and structural features including a modern passenger harbor, yacht harbor, beaches, castles, and new hotels in Marash will contribute favorably to its quality of life as a tourist destination.

Marine Tourism in TRNC and Gazimagusa Yacht Harbor

Manageable coastal resources of TRNC are important input to the regional economic development issues depending upon the coastal and marine tourism. Regional economic development seems to be possible based on marine industries which may attract tourists to explore the cultural, historical and natural resources of the coastal regions. Marine tourism in TRNC holds potential for growth and regional development. Presently TRNC has only one small yacht harbor in Girne with a mooring capacity of 80 either in the sea or on the land. TRNC has a capacity of at least 7 yacht harbors along its coastline from Lefke to Gazimagusa. These places have reasonable distances among them to be covered by daily sailing. Thus, after completion of these yacht harbors, yachting along the coastline of TRNC may have stops at suitable locations (Günyaktı et al., 2005).

Marine tourism developments can generate long term economic benefits if we respect the environmental objectives. With the marine tourism a quick regional development is possible. Hotels, motels, resorts, camps, conference centers, transportation services, restaurants, bars, gift and souvenir shops, local markets,

Scanned by CamScanner

and cultural events will gain a dynamism bringing various social-cultural-economical activities to the region.

Yachters seek antiquities, history, culture, sun, sea, sand, and fun. All these are main constituents of the Mediterranean coastal areas. The eastern part of the Mediterranean basin promotes the development of marine tourism with new yacht harbors because of the historical and cultural values and the clean sea water on which a sustainable tourism depends largely.

A yacht harbor has a major impact on the local economy by creating jobs and adding value for local businesses. Yacht tourism creates at least 25-30 times more income than other types of tourism (Kadak, 2009). The four main revenue sources are repairs, storage, and slip rental of yachts besides shop sales. Yacht harbors offer boat services, boat storage to yachts. Boat servicing will include all interior and exterior servicing, marine repairs and refits including electronic and mechanical repairs, painting bottoms and topsides, and welding and metal fabrication. The working boat yard of a yacht harbor carries out annual maintenance work including hoisting and craneage, boat cleaning, polishing and antifouling. Yacht owners can be supplied paints, varnishes, marine fasteners, chain, ground tackle and marine cleaning supplies with added value (services and activities) locally. The yacht harbors almost always provide refueling, fresh water, shopping for food and provisions, internet access, weather updates, warm showers, laundry services as well as sail and motor repair. Very roughly one can say that every job in the marine tourism sector supports a further 12 jobs in the local economy, through tenant businesses, suppliers and as a result of visitor and employee expenditures in the wider economy by providing marine related or no marine related services (e.g. pubs and restaurants) to marina berth-holders and visitors.

Well developed yacht harbors such as marinas serve both to the yacht owners and to the yachts. In the harbor or in nearby areas there should be electricity, water, fuel supplies, telephone, telephone, fax, TV, toilet, laundry, weather forecast, bank, exchange bureau, ticket reservation services besides the technical requirements of a maintenance and repair establishment on the shore such as the travel lift, crane, etc. In addition to these, yacht owners would prefer to choose a yacht harbor if it provides restaurant, duty free shop, supermarket, cinema, cultural activities, and sport facilities, parking, and security services.

As in the case of Gazimagusa, the closeness of the yacht harbor to a city enables the yacht owners to have an easy access to most of the services like banks, exchange bureaus, restaurants, bars, supermarkets, sport facilities and all others. Such a yacht harbor will offer easy access by air as it is conveniently located within driving distance (approximately 40 minutes) from Ercan Airport and (approximately 25 minutes) from Gecitkale airport.

Coastal and waterfront development (such as a yacht harbor and passenger quay) can have enormous economic benefits to the surrounding region as: 1)

Scanned by CamScanner

generation of employment for local population, 2) enhancing the living standard of a town, 3) fostering cultural identity, 4) finance conservation, 5) development of different new service businesses, 6) rise in land values, 7) rise in rental values of flats, 8) cash influx to region, and 9) contribution to governmental tax revenues.

The sector of yacht harbors is an important contributor to employment, regeneration and tourism. Especially the contribution to governmental tax revenues is very important. For example, the Value Added Tax (VAT) is a consumption tax that was introduced in TRNC in 1989. As the term suggests, the government effectively earns revenue from the value that is added at each stage of the supply of a good or service to the consumer. Consumables sold to yachtsmen, e.g. foodstuffs, will continue to be subject to VAT as these items are consumed locally by the visitor. The wide range of products and services that the value added services group currently offers includes: a) chartering services, b) insurance services, c) yacht management services, d) maritime and corporate travel services, e) maritime catering services, f) supervision services, and g) communication services.

Yacht harbors have some value-added features as yacht club, traditional Turkish-style saunas, dining, yacht charters, diving excursions, tourist information, obtaining a yacht operator's certificate, a bar and guesthouse. They have a diverse range of income streams including a large shore storage capacity, and an extensive visitor offer provided by the historical city comprising of a cinema, health club and a wide range of restaurants, bars and retailers. By improving the facilities and security, and providing additional structural requirements the yacht harbor can play a key role in the regeneration of the town through the creation of high value jobs in specialist marine and engineering skills, helping to raise the image and attractiveness of the Gazimagusa area, stimulating the confidence of local businesses and encouraging other businesses to raise the quality of the local retail and leisure offer to the visitors that the marina attracts.

Proposed Development Project in Gazimagusa Harbor

It is evident that, by a holistic solution for the marine facilities, marine tourism in TRNC can gain an impetus and its share in tourism sector may reach to a substantial level. There is an intensive cruise traffic originated almost wholly in Greece and Italy (without any contact with TRNC) in the Eastern Mediterranean. For example, the number of the cruise ships, that are visiting harbors in Greek Cypriot Side every year, exceeds 600 (Cyprus Tourism Organization, 2005). After the expected peace resolution between two sides of Cyprus, a sizable portion of cruise ships may include TRNC harbors to their itineraries. To be able to give the required services to the cruise ships, Girne and Gazimagusa towns should have modern passenger facilities from now and then. Such facility for

Scanned by CamScanner

Gazimagusa can be developed in the outer harbor where depth of water may be increased to the required value by means of bottom dredging.

The main item for the proposed project for marine tourism in Gazimagusa includes a modern yacht harbor for pleasure boats (with necessary facilities and supplies for the yachters and foreign tourists) and a modern passenger terminal in the existing commercial harbor. GM yacht harbor (supported by the existing facilities of the city) will be developed inside the inner harbor by dredging the bottom to have 6 m of water depth and by constructing a new inlet with various numbers of fingers for berths protected by a breakwater (Figure 1).

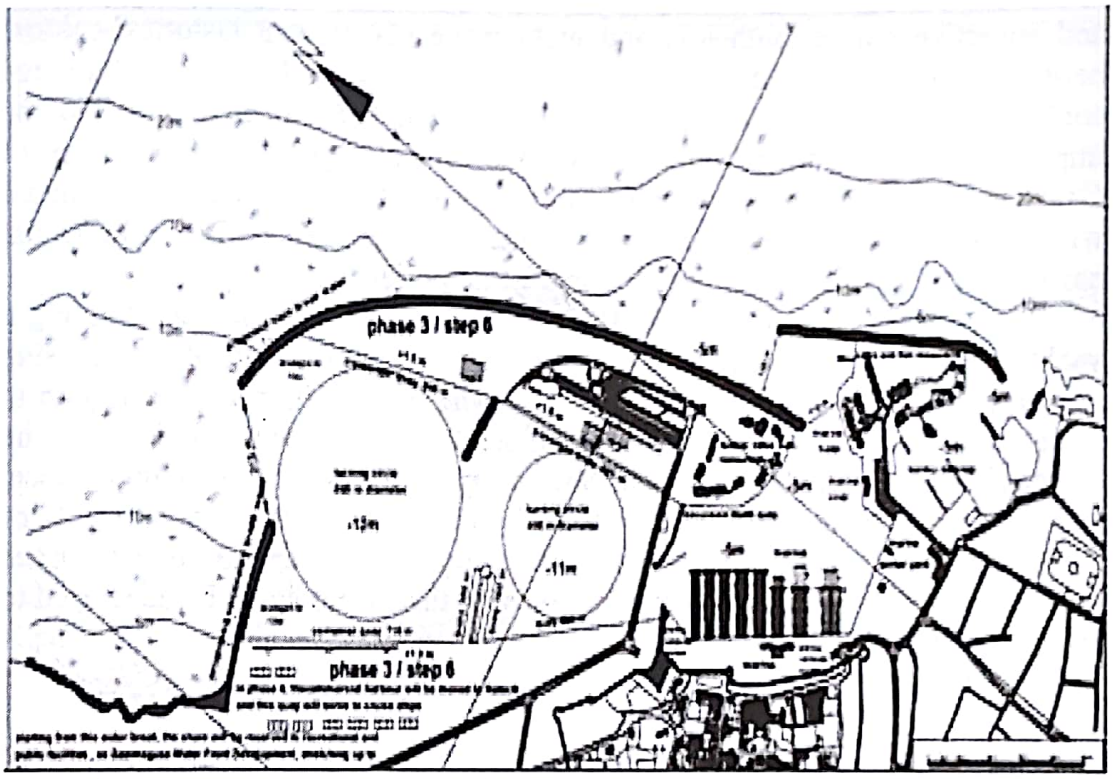

Figure 1 – The proposed development for GM harbor (Günyaktı, et al., 2005)

The GM yacht harbor will have the capacity to guest 250 - 300 yachts in-water slips with 100 berths on land and accommodate vessels up to 30 meters in length. It will also include the facilities such as yacht club, restaurant, café, swimming pool together with some other facilities, especially planned on the islands. It will operate 12 months a year, 7 days a week with reception desk open 8 am to 8 pm in the winter, and 8 am to 9 pm in summer season (May - September). The construction of the yacht harbor can be finished within around 1,5 years.

GM yacht harbor will provide rather easily most of services required by yachts and their owners as it is situated in the coastal town. The marine repair facility existed in this area will be an important advantage for the proposed marina development. However, these facilities in conjunction with major marina developments also have a number of environmental issues which need to be

Scanned by CamScanner

assessed and managed on an ongoing basis. The main environmental impacts of marine tourism are pressure on natural resources, pollution and waste generation and damage to ecosystems. In the marine environments, environmental modifications brought by intensive use may pose a serious threat to tourism.

Conclusions

The marine tourism has a prospectus future in Eastern Mediterranean Basin where the gap between demand and supply of berthing places for yachts is very big. Turkey and TRNC should get a respectful share of increasing yacht tourism market in this region. For example, TRNC may take advantage of her preserved and attractive nature, authentic and picturesque places, and historical-cultural heritages by implementing reasonable strategies and tactics. Regional commercial activities and other industries can be developed parallel to the improvement in marine tourism. For the quick regional development of Gazimagusa coastal zone, a complex of yacht harbor and a passenger terminal will be very urgent implementation in the existing harbor. The commercial harbor can be developed for land and marine activities.

A number of proposals were made and projects prepared for constructing a yacht harbor in Gazimagusa coastal area (General Directorate of Ports, 1998; Limbrey, 2003; and Günyaktı et. al. 2005). The inner harbor and the lagoon in the eastern part can be developed to facilitate up to 600 yachts by dredging the bottom. Gazimagusa has a Castle and many ruins of historical importance. Besides these advantages the future capacity of hotels in Marash, availability of casinos, cultural activities in the university, restaurants, bars and entertainment will make it even more attractive. The stores in the harbor could be developed to rehabilitate yachts in winter seasons for maintenance and repair.

References

Cyprus Tourism Organization, Greek Cypriot Administration (2005), www.visitcyprus.org.cy

General Directorate of Ports, Ministry of Communication and Transportation, Turkish Republic of Northern Cyprus (1998), *Concluding Reports of the Working Groups on First Maritime Gathering*, Gazimagusa, North Cyprus.

Günyaktı, A., Bıçak A., Altınay, M. Aksugür, E., Katırcıoğlu, S. and Çelik, E. (2005), *Turkish Republic of Northern Cyprus Master Plan for National Harbors and Shores*, Gazimağusa, North Cyprus (in Turkish).

Kadak, Ş. (2009). "İşte Hayat – Hüsnü Akhan ile röportaş". Sabah Gazetesi, page 10, 06 September 2009.

Limberly, F. (2003) Famagusta Marina, Report presented to the General Directorate of Ports of Turkish Republic of North Cyprus, Gazimagusa, North Cyprus.

Scanned by CamScanner

Mimarlık - Sanat Bildirileri

Papers on Architecture - Art

Scanned by CamScanner

The Ocean-Liner in Modern and Contemporary Cypriot Architecture

Marko KIESSEL*
Asu TOZAN**

The Motif of the Ocean-liner in Modern and Contemporary Architecture

This study introduces for the first time the buildings and building types in Cyprus which display ship-motifs. It is supposed to analyze what the connotations of these motifs are and if they correspond to the international development. Especially Peter Serenyi (1967), Adolf Max Vogt (1974), Stanislaus von Moos (1975) and Gert Kähler (1981) analyzed the phenomenon of ship-motifs in modern and contemporary European and Russian architecture. Initially their results and interpretations are introduced and discussed in order to make the authors' classifications of Cypriot examples understandable.

In around 1900 the ocean-liner was considered to be the quintessence of technical progress, the interest in automobiles or airplanes played a minor role (Kähler, 1981: 61-67). On a first level the ship was understood as a positive model for architecture in a purely functional manner, as described for example by Anatole de Baudot in 1916 (Kähler, 1981: 135). Similarly ocean-liners, automobiles, factories and airplanes had constituted a part of the image stock of the Deutscher Werkbund before WWI. From 1920 onwards Le Corbusier's laudation of the icons of progress, expressed in his journal Esprit Nouveau, was going to continue the program of the Deutscher Werkbund (Kähler, 1981: 53; Moos, 1994: 164-165), whereas in Germany the enthusiasm for the machine had perished after the experiences during the Great War. So the newly founded Bauhaus pursued a curriculum along the Arts and Crafts tradition. Not earlier than 1923 the interest in the machine as model for architectural design re-emerged among the German avantgarde (Kähler, 1981: 74; Moos, 1994: 165, 175).[1]

After WWI the technological aspect of the ship still had been fascinating architects and designers, however, on a second level an aesthetic interest became evident, for example in a subtitle to an image of an ocean-liner in "Towards a New Architecture": "Architecture is the masterly, correct and magnificent play of masses brought together in light" (Le Corbusier, 1923: 95). The continuous importance of the "moving machine" ocean-liner, in comparison to other vehicles, is revealed by the fact that Le Corbusier discusses ocean-liners prior to automobiles and airplanes.

* Asst. Prof. Dr., Faculty of Architecture, Design and Fine Arts, Girne American University, North Cyprus
** Dr., Senior Lecturer, Faculty of Architecture, Near East University, North Cyprus

Scanned by CamScanner

On a third level, finally, the liner had developed a rather figurative meaning (Kähler, 1981: 50-54) which can be concluded from sentences like: "The house of the earthmen is the expression of a circumscribed world. The steamship is the first stage in the realization of a world organized according to the new spirit" (Le Corbusier, 1923: 96). Peter Serenyi had been the first to understand the motif of the ocean-liner in the architecture of Le Corbusier as a metaphor for a new form of living and housing (1967). Hence the motif was not limited to functional or formal-aesthetic aspects only (Kähler, 1981: 113-114, 136-136; Moos, 1994: 175).

In Germany, also Hans Scharoun, the "naval" architect, emphasized both, the functional and metaphoric aspects of the liner: "Man ersehnt, etwas von der Kühnheit moderner Schiffskonstruktionen auf die Gestaltung des neuen Hauses übertragen zu sehen und hofft, dadurch die Kleinlichkeit und Enge des heutigen Wohnungsbaus zu überwinden" (1928)[2], expressing his "Wunschtraum von einer freien Gesellschaft, die sich unter leichten Segeln sicher über die gebaute Landschaft bewegt".[3] And Ernst May, the municipal architect of Frankfurt, who employed ship-motifs in communal buildings of housing complexes, intended to express the "equality of a new, democratic society" by his architecture (May after Kähler, 1981: 83-84).

Contemporary critics of the nautical imagery apparently refer to its formal-aesthetic nature: In "Bauen in Frankreich" (1928) Sigfried Giedeon criticizes the romanticism of Le Corbusier when incorporating whole nautical form-complexes into architecture. Bruno Taut criticizes the analogies with machines of the traffic in "Die neue Baukunst in Europa und Amerika" (1929). Parts of the avantgarde were definitively irritated by such a formalism (Moos, 1994: 178). In the 1920s, nevertheless, forms of the ship became architectural motifs, in relation to an architecture which is rather known for its rejection of ornament and its tendency to abstract forms (Kähler, 1981: 76). The machine enthusiasm of the avantgarde architects and an emerging machine aesthetic was the premise for the use of such motifs (Kähler, 1981: 98).[4] They can be specified as rounded/curvilinear corners (bows), forward-oriented, superimposed cantilevered balconies (promenade-deck), tubular, horizontal metal balustrades (railings), superimposed and shifted flat roofs (decks/sun-decks), multistorey access galleries (promenade-deck), cylindrical or oval chimneys (smoke-stacks), rows of circular windows (portholes), steep (metal) staircases and masts.

In *Central Europe* of the 1920s, except for the case of Erich Mendelsohn, ship-motifs were limited to the function "housing" and especially related to "housing" and the aspect "community", according to Kähler. Walter Gropius, for example, applied such motifs in the Bauhaus 'students' dormitory-/studio building and in the communal building of the Dessau-Törten housing estate; Ernst May in the housing estate Frankfurt-Römerstadt; Hans Scharoun in several housing estates in Berlin and in a hostel in Breslau; Le Corbusier in the housing estate Pessac

Scanned by CamScanner

(1981: 79-80, 82, 85, 88, 98, 117). Hospitals and sanatoria, understood as a special form of communal housing, display ship-motifs during that period alike, for example buildings by Otto Salvisberg (Kähler, 1981: 90-93).

The written and architectural sources allowed the conclusion that Gropius, Le Corbusier, May and Scharoun did consider the cabin of a liner to be a cell of human scale. Its relation to the liner's communal spaces would be understood as a model for modern urban design and housing, balancing between privacy and community (Kähler, 1981: 107-112, 114, 139-140; Wittmann-Englert, 2006: 91-95). Finally, the liner became thereby the expression of a social utopia of a free and equal community, of a better society (Kähler, 1981: 81-82, 83-85, 89-90, 111-112, 142-143; Wittmann-Englert, 2006: 91). On the other hand, the ship-motifs in the architecture of sanatoria or hospitals designed by Salvisberg, Le Corbusier, Johannes Duiker and others connoted the saving boat, the "ark" (Kähler, 1981: 90-93, 125-130, 142-144; Curtis, 1990: 176; Wittmann-Englert, 2006: 92-93). It had not been paid attention to, however, that the ocean-liner of the beginning of the 20th century, with its separation into first, second and third class, was rather a symbol for the class society instead of a symbol for a new form of living (Kähler, 1981: 112, 138-139; Wittmann-Englert, 2006: 92).

Eric Mendelsohn is discussed by Kähler as a special case. His projects were related to other functions than the buildings of the previously mentioned architects. In his department stores, offices, factories and cinemas Mendelsohn did not apply ship-motifs ostentatiously. His architecture reflects urban situations like corners, streets, squares and is understood as an intention to accentuate the dynamic movement of the city. The architecture of Mendelsohn connotes therefore the ship in general as a metaphor for urban dynamism and movement in a futuristic sense[5], rather than the liner as a metaphor for a free and equal community (1981: 93-98). In contrast to Kähler's argument, Mendelsohn's architecture is rather not unique regarding the application of nautical vocabulary in buildings which are related to other functions than "housing". According to a random research on ship-motifs it appears that the reference was rather widespread already before the 1930s.[6]

In *Russia* of the 1920s ship-motifs were related to projects and realized buildings of "social condensers", i.e. buildings supposed to promote the social transformation of the society: workers' clubs, factories, theatres, cinemas and communal houses like the Narkomfin building by Moses Ginsburg. No original written sources concerning the application of ship-motifs in Russia exist. Kähler assumes a similar connotation like in central Europe, although the western social utopia of a free and equal community, of a better society had become supposedly a Russian (communist) reality: the liner as a prototype of a special form of an organized communal life, a protecting container and an "ark" (Kähler, 1981: 159-160, 146, 156). An older interpretation understands the aspect "labour" as a continuous motif in Russian architecture of the 1920s. Hence, the ship is seen as

Scanned by CamScanner

a moving machine (the machine representing in general "labour" and the liberation of the working class) and as a moving house (Vogt 1974 after Kähler, 1981: 160; 146). By combining both theories, the liner may have been a metaphor for an organized, protected form of communal life and communal labour.

The *international distribution* of the motif of the ocean-liner during the 1930s resulted in a trivialization of the architectural motif, according to Kähler. The close relation between the liner and the function "housing" had been abolished. Instead the ship as a superficial metaphor for "movement", for the "machine" prevailed (1981: 165-167).[7] Since the 1960s ship-motifs just would refer formal-aesthetically to the avantgarde-modernism of the 1920s, without a common connotation. Individually a connotation going beyond a simple formal reference may still exist, but by way of a "private iconology" (1981: 200-202). Since the 1930s until today, however, a rather big number of school-, factory-, office- and apartment-buildings display ship-motifs.[8] These buildings are places where people meet, still functioning as "social condensers". Although they are not anymore related to the specific social utopia of the 1920s of a "community of the free and equal" (Kähler, 1981: 85), the aspect "community" is very likely their common intended connotation, in the opinion of the authors. Surprisingly Kähler himself mentions this aspect in relation to Scharoun's later works like the Philarmonic building in Berlin (1981: 90), however, without concluding that "community" may have actually been a common connotation for most of these buildings.

Recently an analysis of ship-motifs in modern church architecture points out the ship as metaphor for "rescue", "community" and "ark" (Wittmann-Englert, 2006: 84-110).

In the analysis of Cypriot buildings it is necessary to specify, in which cases ship-motifs mark simply the ship as a "moving machine" in a rather formal-aesthetic way, and in which cases they connote the ocean-liner as a symbol of a more profound meaning.

Modern architecture in Cyprus between 1930 and 1974

Several buildings of this study belong to the pre-1974 period. Due to missing precise data regarding their construction dates, it is necessary to provide the reader with an overview of the development of modern architecture in Cyprus. Further architectural references are given while discussing the single buildings.

Principles of the international style or "New Building" were employed in construction from the 1930s onwards (Fereos, 2006: 15). The development therefore proceeded similarly as in Britain or Greece, where architectural modernism started later than in central Europe.[9] British architects, influenced by the continental developments of the 1920s and working for the colonial government, contributed to the architectural modernization of the island. So a

Scanned by CamScanner

Konak project, designed for the Public Works Department in 1938 by William Caruana, displays a modern design vocabulary: asymmetric plan and elevation, geometric interplay of cubic masses, projecting wing with rounded bow and flat roofs, a portico being part of the local tradition (Schaar et al., 1995: 68, 70 Fig. 58). Additionally, the return of the first Cypriot architects that had been internationally educated, several of them in France, affected the local development since the 1930s (Fereos, 2006: 15).[10]

Characteristics of buildings of the 1930s-1940s that were designed in a modern style, can be summarized as follows: The load bearing material usually consists of a mixture of traditional construction material and concrete beams. Lime- or sandstone is extensively used on the surface of buildings: This "transitional" construction technique and regional design is employed for example on the Orphanage building by Polys Michaelides, built in Nicosia in appr. 1934-35. It is characterized by a rational design language, smooth ashlar-surface and strip windows that emphasize the horizontal (Fereos, 2006: 15). The fashion of stone-cladding, applied on buildings of a modern design, continues at least until the 1950s[11]: The Severion Library, erected in Nicosia in 1949 (Keshishian, 1990: 146), displays a modernized classicism. An apartment building in Nicosia, erected with a concrete skeleton before 1960 (Rustem, 1960, 4th pict. p. bottom), is partially provided with a decorative stone-cladding (Fig. 10). The combination of a modern design vocabulary and ashlar masonry can be observed in the British colony Jordan between the 1930s and 1940s alike (Abu-Dayyeh & Abu-Ghanimeh, 2006: 87-88).

Early datable examples of a modern design with plaster surface instead of ashlar-cladding are: the Dome hotel in Kyrenia and the Forest Park Hotel in Platres, both built before 1935 as documented by contemporary photographs (Lazarides, 2007: 134, 216 Nr.99; Rustem, 1960, 26th pict.). The mass of the three-storey Dome hotel consisted of simple, plastered cubes, supplied with a flat roof and, on the seaside facade, with a projecting one-storey wing ending in a curvilinear "bow". The horizontal profile is emphasized by flat roofs, by rows of detached standing windows and their window sills. The hillside hotel at Platres is an elongated four-storey building, with at least one of the minor sides ending in a three-storeyed rounded "bow". This bow is surrounded by a cantilevered glazed corridor in the ground- and by a cantilevered balcony in the third floor. Such curvilinear forms, especially along with an emphasis of the horizontal, remained popular in modern Cypriot architecture: Buildings of the 1960s still display curvilinear corner solutions corresponding to the course of the streets. Surely an important example of early Cypriot modernism is a vanished building at the Liberty square of Nicosia that had rather been casually photographed by Giragos Zartarian in 1935 (Lazarides, 2007: 55, middle; Keshishian, 1990: 210, bottom). The two-storey building represented a modern version of a colonial house with a portico (as on p. 55 right), standing on a slightly elevated podium. Frontal

Scanned by CamScanner

concrete pillars, a rounded corner at the right flank, asymmetry, a roof terrace framed and roofed by continuous concrete pillars prove, despite the general "lithic", "hybrid modernity" of that time (Abu-Dayyeh & Abu-Ghanimeh, 2006: 87), to what extent and how early the material concrete had been used in construction and design.

During the post-war period until appr. 1960 concrete skeletal frames were introduced along a wide front (Fereos, 2006: 16). An apartment building in Nicosia, built before 1960 (Rustem, 1960, 4th pict. p. bottom), demonstrates how ashlar masonry is still used as surface material: It is "squeezed" inbetween the visible vertical concrete ribs without any load bearing function (Fig. 10). The skeletal frame of the L-shaped Police Headquarters in Nicosia, built in 1956 (Keshishian, 1990: 279), projects from the plastered surface, rhythmizes the facade vertically and balances therefore the strip-effect of the horizontal rows of windows. The application of the material concrete and of its potential for plasticity in design is obviously strengthened close to the end of the 1950s, as it is demonstrated by a residence of Stavros Economou (Fereos, 2006: 19, Fig. 10).

During the period between 1960 and 1974 finally, concrete as aesthethic and construction material clearly dominates: cantilevers, pilotis and elaborate sun-protection screens became elements of a partially "vernacular" Cypriot modernism (Fereos, 2006: 16, Fig. 3-5, 19; Architektoniki, 1966: 54-88). Several buildings around the Liberty Square in Nicosia like the Mitsis building (1960), the Hadjisavva building (1966) (Keshishian, 1990: 206, 208) and the town-hall of Famagusta (1962) (Fig. 18) display these characteristics.

Ship-motifs in Modern and Contemporary Cypriot Architecture

On the basis of an island-wide survey ship-motifs have been recorded first of all in or in the vicinity of the bigger cities Nicosia, Famagusta, Girne (Kyrenia) and Larnaca, but very rarely in villages. Out of 29 buildings, 13 are introduced in this study. The buildings, grouped according to their function, and their ship-motifs are analyzed in relation to local and international examples by way of art-historical/architectural comparison. An interpretation of the meaning of these motifs is undertaken in the last chapter.

Scanned by CamScanner

Housing
Detached houses/residences

Fig. 1-2. Girne (Kyrenia) center; architect: presently unknown; date: presumably 1930s-1950 (authors' photo).

A detached three-storey, plastered building in the centre of Girne (Kyrenia) is in a bad condition (Fig. 1-2). Two wings of the L-shaped building end in a curvilinear "bow". Apart from the arcaded portico on the street facade which belongs to the local architectural tradition, the building displays modern design features which shall be called generalizingly "Mendelsohnian": the curvilinear ends of the two projecting wings, the horizontal, slightly banded profile, supported by window-frames and a flat roof. The nautical imagery derives from the street facade: a "bow" on the left, a shifted superimposition of deck-like balconies, supported by the general emphasis of the horizontal line, a "sun deck" on the flat roof and a vertical row of portholes (Fig. 1).[12] Local and datable stylistic comparisons are the already introduced Dome Hotel in Kyrenia, the Forest Park Hotel Platres, both built before 1935, and the Konak project in Güzelyurt (Morphou, 1938) (Schaar et al., 1995: 70; Lazarides, 2007: 134, 216 Nr. 99).

Fig. 3. Larnaca, close to harbour and seaside; architect: presently unknown; date: presumably 1930s-1950 (authors' photo).

Scanned by CamScanner

In contrast to the previous building a two-storey plastered, detached residence in Larnaca is not equipped with architectural elements of the local tradition (Fig. 3). It is comparable with the previous building regarding its "Mendelsohnian" features and datable accordingly. The nautical imagery is regognizable in the projecting "bow" on pilotis that is directed towards the sea and surrounded by a cantilevered balcony, in the shifted superimposition of balcony and "sun deck", in its original tubular metal railing and in the row of portholes above the horizontal sun-protection screen.

Vertical and horizontal rows of portholes, a rectilinear, forward-directed chimney with inclined top whose shape refers to contemporary ocean-liner "architecture"; metal railings and a sun-deck are the formal-aesthetic ship-motifs on a detached two-storeyed sea-side building (Fig. 4). The design is based on the idea of a villa at the sea and stands in a line of tradition which started in 1916 with a project of a sea-villa by Le Corbusier (Kähler, 1981: 114-115). The general impression of its rectilinear mass and its white colour remind one of some projects of the "New York Five" whose architecture referred back to 1920s-modernism and especially to the architectural language of Le Corbusier.[13] The partial ashlar-cladding, however, connects the house at Boğaz (Bogazi) with the local tradition.

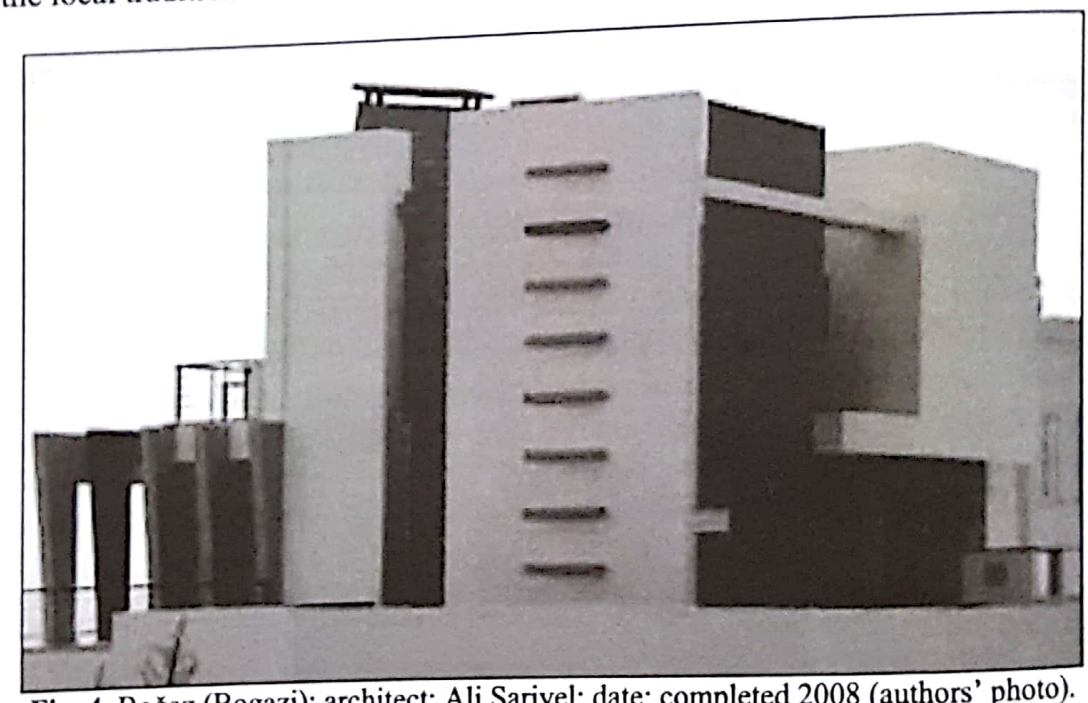

Fig. 4. Boğaz (Bogazi); architect: Ali Sariyel; date: completed 2008 (authors' photo).

Apartment buildings

A two-storeyed, non-detached corner building in the old town of Nicosia consists of commercial space in the ground and of apartments in the upper floor (Fig. 5-6). This combination of commercial and living space is a typical feature of

Scanned by CamScanner

apartment buildings in Cyprus. The building is surrounded by streets on two sides and provided with a concrete frame in the ground floor, a technique which had been introduced after WWII (Fereos, 2006: 16). The ashlar cladding of the upper floor belongs to the local architectural tradition. It is still employed on an apartment building in Nicosia, erected before 1960 (Fig. 10; Rustem, 1960, 4th picture p. bottom). As "Mendelsohnian" features can be named the curvilinear corner and the horizontal elements, partially banded and "moving" around the corner.[14] As Art Deco feature can be understood the two vertical non-fluted continuous bands emphasizing the corner-entrance. The "bow"-like corner, a flat roof serving as sun-deck, a horizontal row of portholes, a directed, forward-moving cantilevered balcony-band with tubular metal railing make up the ship-motifs.

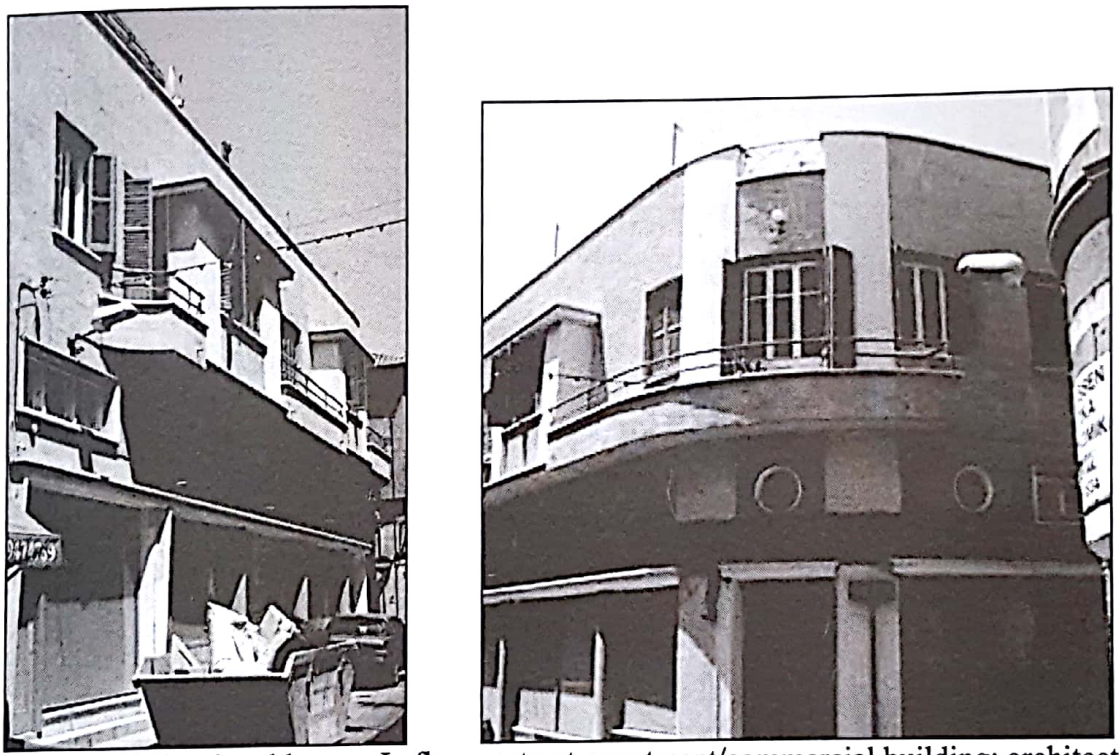

Fig. 5-6. Nicosia, old town, Lefkonos street; apartment/commercial building; architect: presently unknown; date: presumably 1940s-1950s (authors' photo).

A three-storeyed, non-detached corner building in the new town of Nicosia had been built on a strongly angled ground and is surrounded by streets on three sides (Fig. 7-8). Space for commercial usage is located in the ground floor (Fig. 8), space for living in the upper floor(s). A link to the local tradition is constituted by ashlar cladding and a colonnaded roof balustrade. The slight classicism of the rounded rear (Fig. 8) and of the moulded window frames are comparable to the modernized classicism of the Nicosia Palace Hotel, built before 1935 (Lazarides, 2007: 52). Modern architectural features can be recognized in curvilinear corners and roof terraces. Although the building

Scanned by CamScanner

consists of conic masses of different height and width, horizontal elements like cantilevered balconies and projecting eaves continue visually from the rear to front "bow". The latter one, in combination with the angled shape of the building, the horizontal profile, a few portholes and the shifted superimposition of balconies and "sun-deck" create the image of a ship.

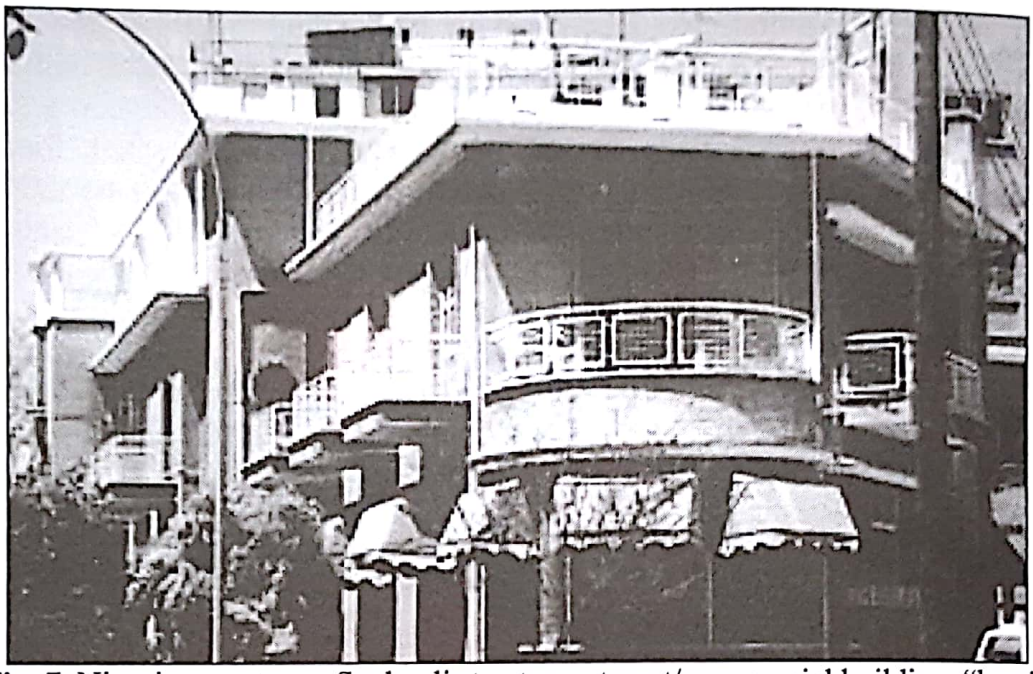

Fig. 7. Nicosia, new town, Sophouli street; apartment/commercial building, "bow"; architect: presently unknown; date: presumably 1930s-1950 (authors' photo).

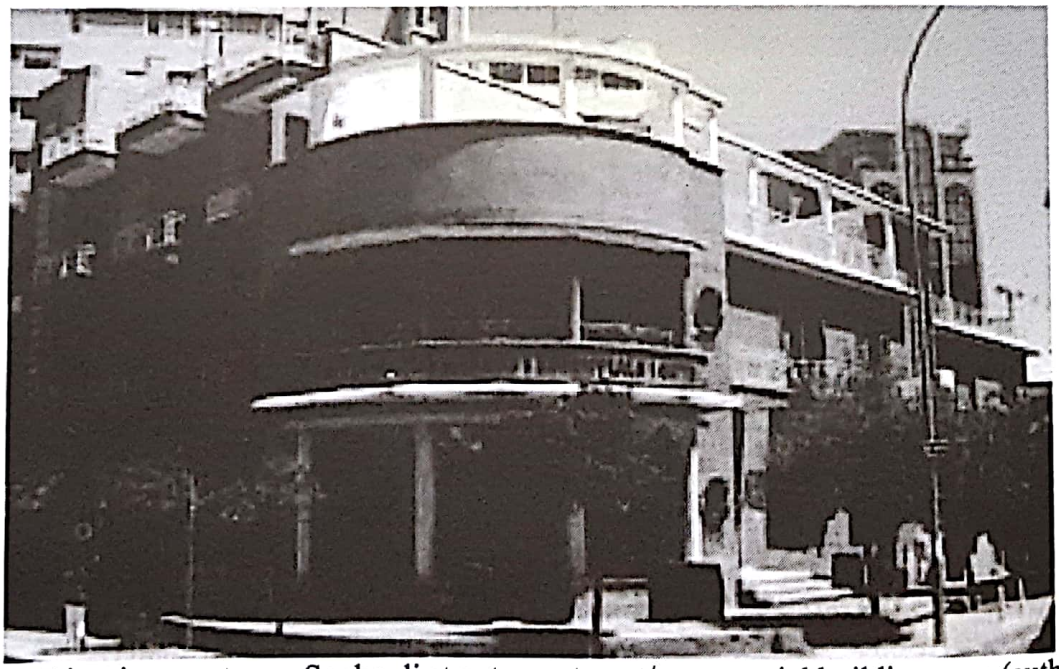

Fig. 8. Nicosia, new town, Sophouli street; apartment/commercial building, rear (authors' photo).

Scanned by CamScanner

An originally two-storeyed, non-detached corner building in the centre of Girne (Kyrenia) belongs to the previous apartment/commercial building-type (Fig. 9). It is surrounded by streets on three sides and equipped with one curvilinear corner each at the front and rear. The white, plastered building is provided with a skeletal concrete frame, at least in the ground floor. Specially emphasized is the "bow" that is directed to the interior of the country. Thereby the building displays an obvious orientation. Equal in concept is a corner building in Nicosia, built before 1950 (Lazarides, 2007: 62 on the right), consisting of the same emphasized horizontal structure based on cantilevered balconies and projecting concrete lintels. This specific formal approach can be observed very often in the island. The nautical imagery is less strong, less obvious than in the previous examples: an oriented "bow", a shifted superimposition of "sun-deck" and cantilevered balconies with metal balustrades and a general emphasis of the horizontal.

Fig. 9. Girne (Kyrenia) center; apartment/commercial building; architect: presently unknown; date: presumably 1940-1950 (authors' photo).

A four-storeyed corner building (Fig. 10), located presumably in the old town of Nicosia, had been built on a strongly angled ground and was surrounded by streets on three sides, at the least. A concrete skeleton is visualized and combined with ashlar masonry on the facade. A strong nautical imagery is created by the oriented narrowness of the building ending in a curvilinear "bow",

Scanned by CamScanner

by superimposed, partially cantilevered balconies with metal balustrades and a "sun-deck".

A two-storeyed, detached corner building at Kumyalı (Fig. 11) belongs to the previous category of apartment buildings alike. It is equipped with a concrete skeleton and surrounded by streets on two sides. The curvilinear corner at the rear is misplaced as a curve of the road does not exist there. A horizontal row of portholes, the sole but clear ship-motif, "moves" continuously from the front to the right side of the building, as do three coloured horizontal bands. Those, a cantilevered balcony and a projecting flat roof without "sun-deck" had been intended to stress the horizontal profile. The rather decorative than architectural horizontal elements and the misplacement of the curvilinear corner may prove a rather late date within the pre-1974 period. Comparable in structure, material and shape is the former and present municipality building of Güzelyurt (Morphou). Probably the design is influenced by older examples of the same apartment building type.

Fig. 10. Nicosia, old town, apartment/commercial building; architect: presently unknown; date: presumably 1940s to 1950s (photo: after Rustem 1960, 4th picture page).

Scanned by CamScanner

Fig. 11. Kumyalı (Koma Yialou); apartment/commercial building; architect: presently unknown; date: presumably 1960-1974 (authors' photo).

In Salamis, close to Famagusta, a multi-storey, L-shaped apartment housing-complex is located at the shore (Fig. 12-13). This postmodern building which demonstrates modern, postmodern-classical and deconstructivist features, is provided with communal facilities like a restaurant. Its nautical imagery derives from the sea facade and its terraced "sun-decks" and metal railings (Fig. 12). It derives from coloured cylinders which resemble smoke-stacks, from the south wing whose west facade displays a ship's bow and a ship's rear at the same time (Fig. 13), from the north elevation of the south wing and its access-galleries which resemble the promenade decks of an ocean-liner.

Fig. 12. Salamis; apartment building Venus Beach, seaside (east) facade; architect: presently unknown; date: post-2000 (authors' photo).

Scanned by CamScanner

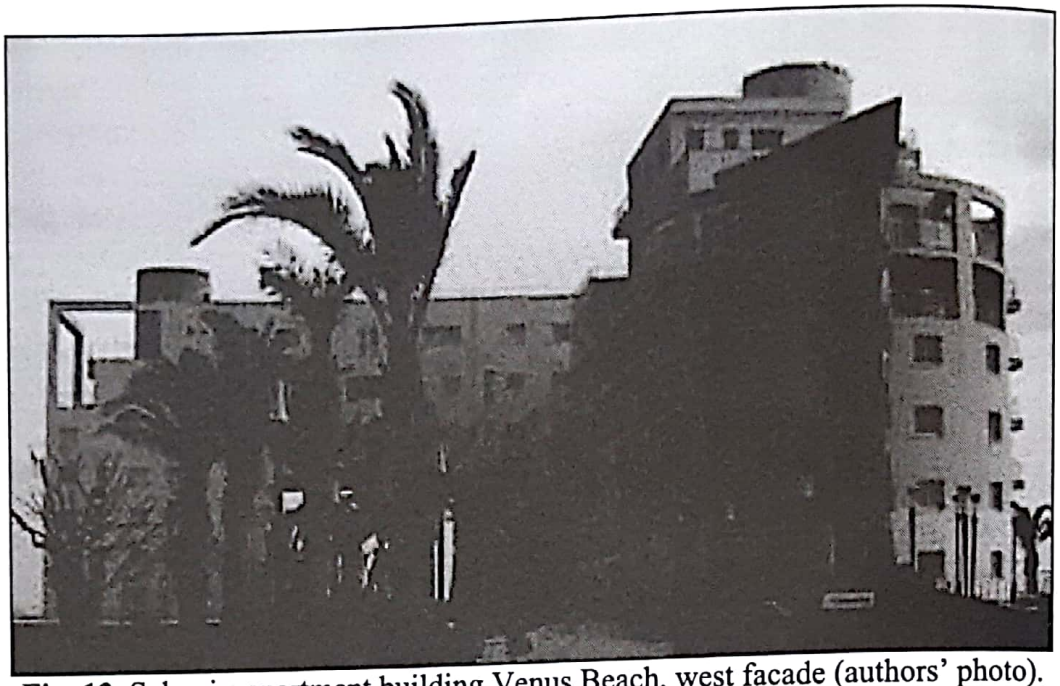

Fig. 13. Salamis; apartment building Venus Beach, west facade (authors' photo).

Hotel buildings

The elevation of the four-storey hotel building (Fig. 14-15) is the postmodern version of the modern exterior of the Maritim Grand Azur Hotel at Marmaris in Turkey.[15] While the grid pattern of the curvilinear elevation of the Maritim emphasizes (in a modern manner) the horizontal, the grid of the curvilinear Malpas hotel is topped by abstract arches on abstract columns. They stress the vertical and form an arcade. The building is provided with a symmetrical entrance facade oriented to the interior of the country. Horizontal and vertical rows of portholes, as applied similarly in the hotel complex at Marmaris, and a "sun-deck" are the motifs of a ship.

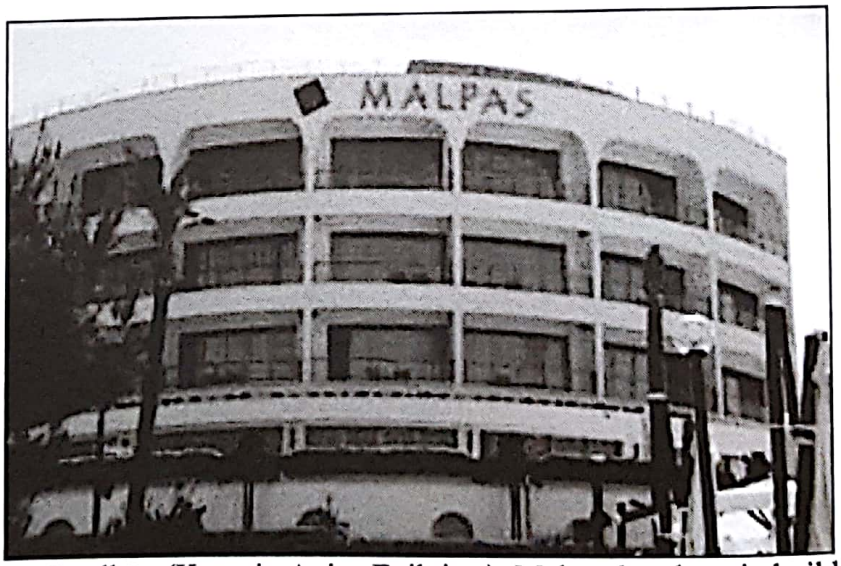

Fig. 14. Girne-Çatalköy (Kyrenia-Agios Epiktitos); Malpas hotel, main building, seaside facade; architect: Osman Sarper; date: 2003-2007 (authors' photo).

Scanned by CamScanner

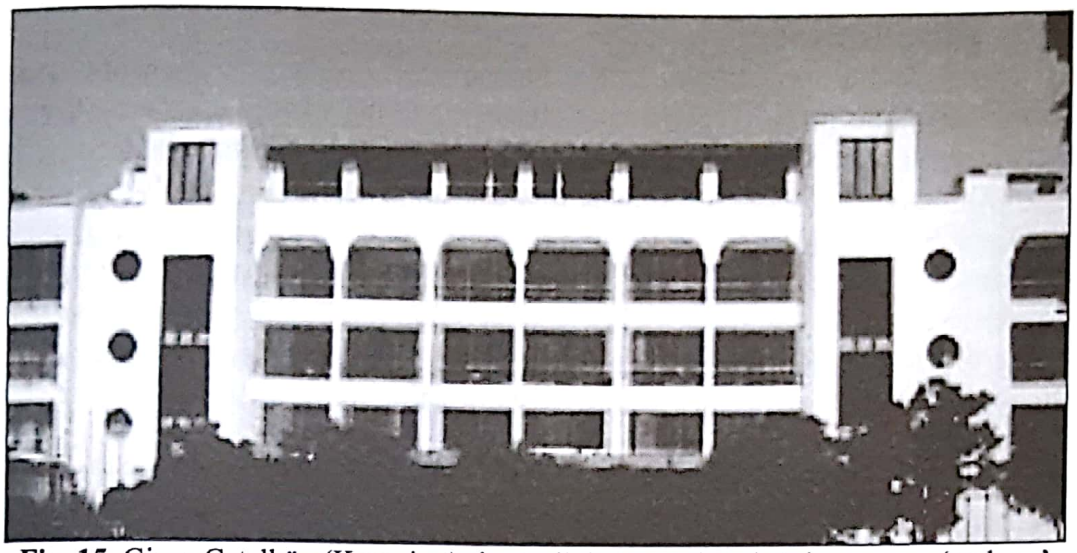

Fig. 15. Girne-Çatalköy (Kyrenia-Agios Epiktitos); Malpas hotel, entrance (authors' photo).

Hospital

A multi-storey detached corner building in Nicosia is surrounded by streets on two sides (Fig. 16-17). The curvilinear corner of the hospital building corresponds to the course of the streets. Apart from detached standing windows the hospital is provided with rows and small groups of vertically and horizontally placed portholes. They are the only ship-motifs applied.

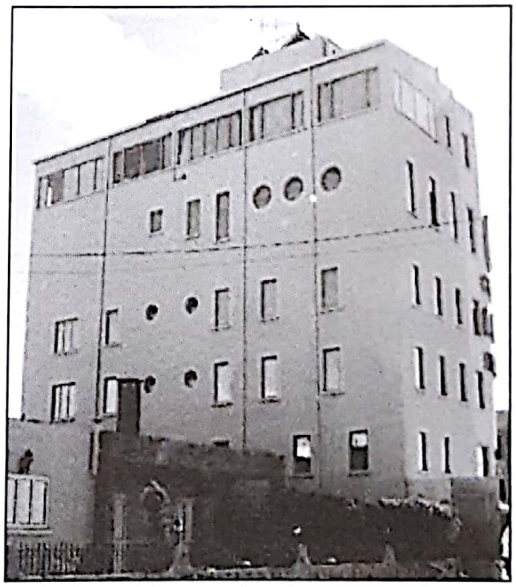

Fig. 16-17. Nicosia, north side, new town; hospital; architect: Birgül Beyatli; date: 1999-2005 (authors' photo).

Scanned by CamScanner

Public administration

The whitish four-storeyed town-hall at Famagusta[16] displays the typical Cypriot concrete aesthetic of the 1960s (Architektoniki, 1966: 54-88). The cone-shaped plan was built on a narrowing ground and is surrounded by streets on three sides (Fig. 18). Its mass is of different height and supported completely by pilotis which are V-shaped under the lower cone-shaped "bow". The concave front of the main body is equipped with a central tower. On top of a flat roof and immediately behind the tower a glazed, flat-roofed pavillion is placed. The front evokes the impression of a ship's bow, with a bridge, a steering cabin and a watch-tower. Additionally the elevated mass of the building seems to float over the ground.

As formal comparison Mendelsohn's older cone-shaped Metal Worker's Union building in Berlin (1930) comes to mind. It was provided at its concave front with a higher head. Its ground floor was slightly reset creating the impression of a building floating over the ground. The similarity to the town-hall is striking, apart from the missing "bow".[17] The cone-shaped head-building of Le Corbusier's project for the League of Nations at Geneva has to be mentioned here alike (Curtis, 1997: 86-87, Fig. 86). Le Corbusier clearly related his design of the project to the liner, expressed already in a paper in 1929 (Kähler, 1981: 139). The drawing shows a head-building, oriented to the lake and equipped with a high elevation and with a low, concave pavillion in front of the main body. As the main body and the pavillion are elevated by pilotis, the lake-front reminds one similarly of a ship with a bridge, floating over the ground.

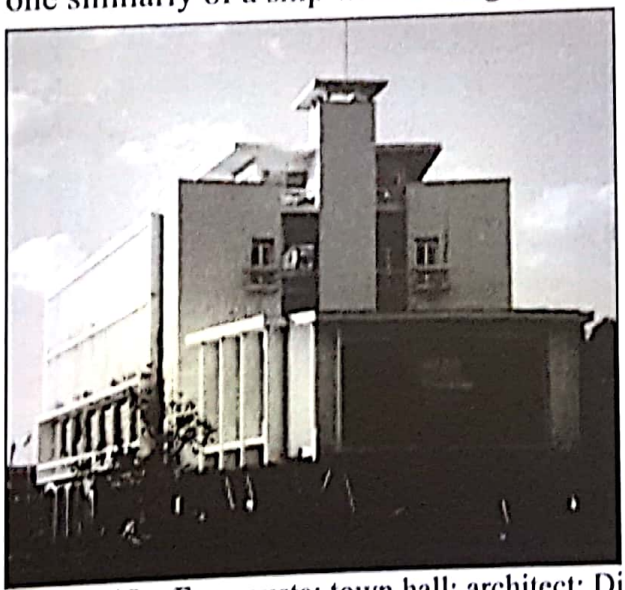

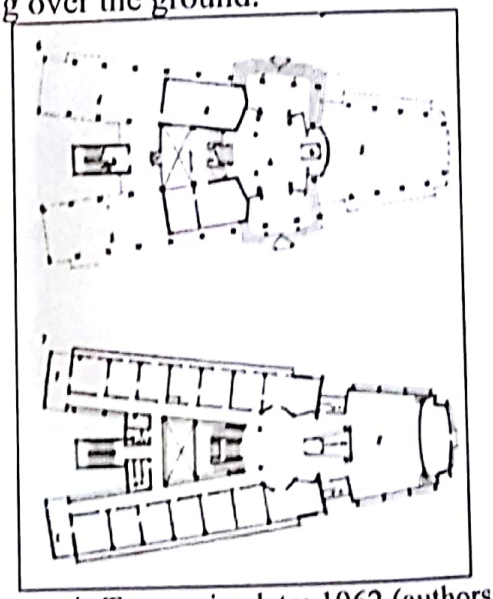

Fig. 18a. Famagusta; town hall; architect: Dionyssis Toumazis; date: 1962 (authors' photo).

Fig. 18b. Plan of ground- and 1st floor (photo: *Architektoniki*, 55, 1966, 83 Fig. 6-7).

Scanned by CamScanner

Labour

Industrial buildings

A pre-1974 two-storey building displays a partially cantilevered, rectilinear concrete plasticity based on banded strip windows (Fig. 19-20). The emphasis lies on the horizontal. The design features and the prevailing construction material concrete are comparable with buildings erected from ca. 1955 onwards, for example an elementary school by Dimitris Thymopoulos from 1955-57 (Keshishian, 1990: 109, 206, 208; Fereos, 2006: 19, Fig. 9). Related to nautical imagery are first of all rows of portholes, then the weaker motif of the projecting bridge/steering cabin (Fig. 20), completed by the general emphasis on the horizontal.

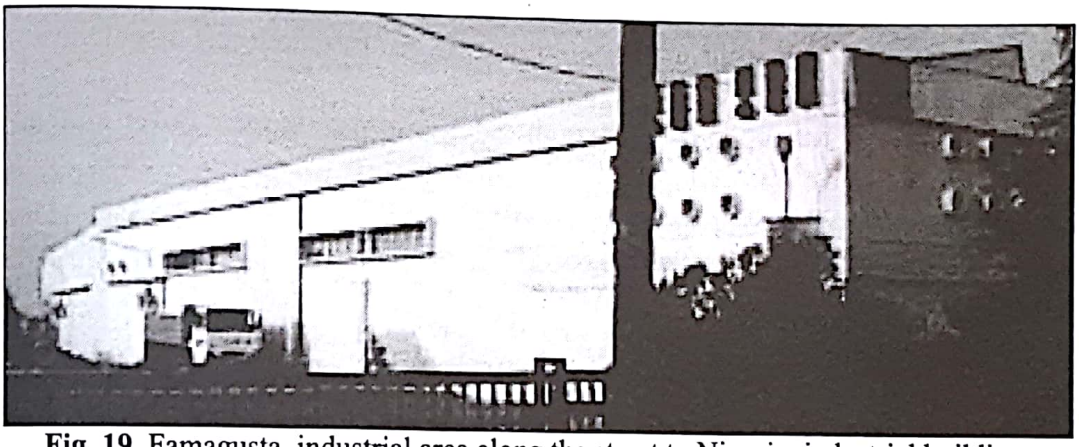

Fig. 19. Famagusta, industrial area along the street to Nicosia; industrial building; architect: presently unknown; date: ca. 1955-1974 (authors' photo).

Fig. 20. Famagusta, industrial building of Fig. 19 (authors' photo).

Scanned by CamScanner

The Motif of the Ocean-liner in Cypriot Architecture of the 20th Century and Its Significance

The authors' (not completed) survey of related buildings proves that ship-motifs are a rather continuous phenomenon in modern Cypriot architecture between the 1930s and ca. 1970, a fact that corresponds with the international development. A following hiatus of appr. 30 years, however, might be related to the present state of research. From appr. 2000 onwards further examples have been recorded. A peak in the usage of nautical vocabulary is the period between the 1930s to the 1950s, represented by buildings of curvilinear "Mendelsohnian" forms. The function of the buildings are related to housing in the first place, including as a special case of housing, a hotel and a hospital. Other recorded functions are public administration and labour. Church architecture in Cyprus has apparently not been affected by ship-motifs in contrast to international developments (Wittmann-Englert, 2006).

In the following it is analyzed in which cases ship-motifs refer to the ship as a "machine" in a rather formal-aesthetic manner, and in which cases these motifs refer to the ocean-liner as a metaphor of a more profound meaning.

The *detached houses* in Cyprus (Fig. 1-4) did and do not convey the meaning of the social utopia of the 1920s discussed in the introduction on the motif of the ocean-liner. Neither did the villas of Le Corbusier and of others in the 1920s, due to the fact that villas did not reflect a communal life for which the ocean-liner was a metaphor. Revealing is indeed that no ostentatious nautical design for a detached house is known from architects like Gropius, Scharoun or May. However, for Le Corbusier villas served as a laboratory and experiment for a new urban design. Therefore the formal-aesthetic relations of villas to ships were interpreted to have had a societal value alike (Kähler, 1981: 119-120). The early modern Cypriot examples, however, refer rather generally, in a "Mendelsohnian" sense (Kähler, 1981: 93-98), to the ship as "moving machine" (Fig. 1-3). In the case of the house at Boğaz (Bogazi) the ship-motifs may just mark a "villa at the seaside".

Between the 1930s and 1950s the examples of the discussed *apartment/commercial building* type that are provided with ship-motifs are non-detached corner buildings. They are closely surrounded by streets on at least two sides, displaying at least one curvilinear corner which corresponds to the course of the streets (Fig. 5-10).[18] Most probably the location of the apartment buildings, defined by the course and by the curve of the streets, had been a decisive reason for their nautical design. Curvilinear corners, combined with a continuous horizontal (banded) modelling of the facade, would support the impression of a dynamic "movement" corresponding visually to the flow of the traffic. Urban projects by Erich Mendelsohn, Ernst May, Hans and Wassili Luckhardt exhibit those design features in the 1920s. They are related, especially in the case of Mendelsohn, to futurist architectural concepts (Kähler, 1981: 93-

Scanned by CamScanner

98)[19]: "(....) Here lie the stairs, here the entrance, here the bands of windows above the shelves. Stairs, entrance, windows pass into the rhythm of speeding cars in the booming traffic...(...)."[20] So are, very likely, the early modern apartment buildings in Cyprus, completed by decorative elements going back to Art Deco. Like the early residences they do not connote the ocean-liner but in general the "ship" representing urban dynamism and movement. A similar meaning may be concluded regarding the later building in Kumyalı (Koma Yialou) that may have cited the older apartment building type architecturally (Fig. 11).

Hotels had demonstrated already early a nautical imagery. The hotel building at Girne (Kyrenia, Fig. 14-15) is formally part of a modern tradition that started with buildings like Scharoun's Hostel for the Werkbund exhibition in Wroclaw (Breslau) in 1928-29 and that continued with projects like the Gyopár Hotel in Budapest by Joszéf Fischer (1941) or the Hotel d'Anfa in Casablanca by Marius Boyer (ca. 1950).[21] On a semantic level, however, already the two latter buildings differ from Scharoun's hotel concept, designed for a community of "free and equal" urban citizens (Kähler, 1981: 89). The architecture of these hotels is per se rather supposed to advertise the ocean-liner as a luxurious cruiser, "floating" just by chance over safe ground instead of in the sea. Adressed is therefore the individuality of the passengers rather than the aspect "community". So it is in the case of the Cypriot hotel building in Girne (Kyrenia). The apartment complex in Salamis has to be placed inbetween the function of a hotel- and of an apartment building due to its hotel-like facilities (Fig. 12-13). It connotes similarly a participation in a luxurious ocean-liner cruise, replaced by a "liner" on the ground near the sea. "Community" is nevertheless emphasized more strongly as the "ship's passengers" do live permanently "on board" and may eventually constitute a community. More probable is, however, that the ship-motifs of the apartment-complex mark just a "house at the seaside", as in the case of the villa in Boğaz (Bogazi).

Hospitals had demonstrated already early ship-motifs alike. The hospital building at Nicosia (Fig. 16-17) is formally and metaphorically part of a modern tradition that started with buildings like Johannes Duiker's Zonnestraal Sanatorium (Hilversum, 1926-28), O. Salvisberg's "Elfenau" (Bern, 1929-30) and Le Corbusier's buildings for the salvation army (Paris, 1929-33). These places connoted a saving boat, an "ark", supposed to save a "community" of desperates hoping for cure (Kähler, 1981: 90-93, 125-130, 142-144; Curtis, 1990: 176-177; Wittmann-Englert, 2006: 92-93). So does the hospital in Nicosia.

Internationally there are only a few *administrative governmental buildings* like the town-hall of Famagusta (Fig. 18) whose architecture displays ship-motifs: There is the Ministry of Education and Health building in Rio de Janeiro by Lúcio Costa (1937-42), a high-rise slab which "floats" on pilotis and that is crowned by oval "smoke-stacks".[22] But especially the already introduced League

Scanned by CamScanner

of Nations at Geneva has to be mentioned (Curtis, 1997: 86-87, Fig. 86). Le Corbusier related his nautical design explicitly to the aspect of *navigation* in a paper published in 1929 (Kähler, 1981: 139). On the League project Curtis comments: "The curved flanges of the Pavillion also resembled the bridge of a ship, as if the League were a vessel of state being steered towards a peaceful future of progressive liberalism." (Curtis, 1997: 87). It is this aspect which is behind the architecture of the town-hall alike. The masterpiece represents the community of Famagusta in form of a ship which shall be safely *navigated/governed* through/in dangerous seas. "Into his League of Nations scheme Le Corbusier poured all his idealism, his noble vision of a man triumphant, his hope that the new world order might come about in which human laws would harmonize with the rules of nature" (Curtis, 1997: 87). In order to express his idealism Le Corbusier chose the motif of the ocean-liner. The League of Nations is obviously an "architecture of hope" (Kähler, 1981: 162). So is, in a smaller scale of importance, the Le Corbusian architecture of the town-hall in Famagusta.

Industrial buildings or *buildings of labour* (including offices) displaying ship-motifs go back to the 1920s. Apart from several projects and buildings in Russia (Kähler, 1981: 146-149), the Van Nelle Factory by Brinkmann, van der Vlugt and Stam in Rotterdam (1927-29) may be mentioned as one of the continental examples (Curtis, 1987: 176-177). On a first level ship-motifs, related to an industrial building, were a metaphor for a (moving) "machine" as the machine would represent in general the aspect "labour" during the machine-age of the 1920s. On a second level an industrial building was believed to be a "social condenser" (Kähler, 1981: 99-101, 145-146). Hence ship-motifs on industrial buildings marked the ocean-liner as a metaphor for an organized communal life and labour.[23] The industrial building and company in Famagusta therefore might be understood as a liner, inhabited and navigated by a community of human beings who share time, labour and destination (Fig. 19-20).

Conclusion

The European social utopia of the 1920s, of a free and equal community and of a better society, had been symbolized architecturally by ship-motifs signifying the ocean-liner. These motifs, appearing in Cypriot architecture since the 1930s, did and do not refer to this specific utopia. Ship-motifs in Cypriot architecture of villas and apartment buildings of the 1930s to 1950s reflect an urban dynamism in a formal-aesthetic "Mendelsohnian" manner. However, the ship-motifs of a few buildings of the 1960s, of a town-hall and of an industrial building, connote the ocean-liner: as a metaphor for a protecting container and a navigating house of the *community*. In the case of a contemporary hospital building these motifs refer to the "ark" or saving boat, a typical European connotation of the 1920s, hence again to the aspect *community*. A contemporary villa and a hotel building,

Scanned by CamScanner

finally, convey the more obvious meaning of a "house at the sea" and of a "luxurious cruiser" for the entertainment of individual passengers .

Notes

[1] On the machine age, machine aesthetic and nautical motifs in relation to Le Corbusier, the Bauhaus, the Constructivists see also: Curtis 1987, 107-110, 124-127, 175-178; Kruft, H.-W. (1994). *A History of Architectural Theory*. From Vitruvius to the Present Press (R. Taylor; E. Callander & A. Wood, Transl.). New York: Princeton Architectural Press (original German ed. 1985), pp. 369-371, 385-386, 418-419.

[2] On Scharoun, the naval architect: Syring, E., Kirschenmann, J.C. (2004). *Hans Scharoun 1893-1972*. Outsider of Modernism. Köln: Taschen, 7-8. Citation from an unpublished manuscript: "One wishes to see something of the boldness of modern ship structures transferred to the design of houses and thus hopes to overcome the pettiness and narrowness of today's housing".

[3] "Dream of a free society which moves under light sails over the built environment" (Scharoun after Kähler 89-90, transl. M. Kiessel).

[4] Kähler 1981, 99-101 extensively on the machine aesthetic.

[5] On futurism: Heinze-Greenberg, I. (2009). Eric Mendelsohn and Tel Aviv. *Docomomo*, 40, 94-99 (95).

[6] For example: V. Frida, Primary and Middle School building, Prague (1927-37) (Altin, E. (Ed.) (2003). *Prague 1900-2000.* Boyut Yayinlari Mimarlik ve Kent Dizisi 6. Istanbul: Boyut Matbaacilik, 101), J.A. Brinkmann/L.C. van der Vlugt/M. Stam, Van Nelle Factory, Rotterdam (1927-29) (Curtis 1987, 176-177), E. Kastner/F. Waage, Umspannwerk-Trafo, Vienna (1928) (Altin, E. (Ed.) (2003). *Viyana 1900-2000*. Boyut Yayinlari Mimarlik ve Kent Dizisi 7. Istanbul: Boyut Matbaacilik, 25).

[7] A late building example with the original connotation that had been suggested by Kähler is the Unitè d'habitation by Le Corbusier (1981, 120-123).

[8] Random examples: Schools: H. Scharoun, Geschwister-Scholl-Gesamtschule, Lünen (1956-62); J. O'Gorman, Primary School Carlos A. Carillo, Mexico City (1932) (Koselj, N. (2009). Education for Everybody. The Role of Education in Relation to the Modern Movement. *Docomomo*, 40, 14-33 (23, 27)); K. Panayotakos, Elementary School, Athens (1932-33) (Conduratos & Wang 1999, 138); O. Steidle, University of Ulm West. Factories/Offices: U. Kiessler/O. Steidle, Gruner&Jahr publishing headquarter, Hamburg; R. Erskine, The Ark, London; N. Grimshaw, Western Morning News, Plymouth (Meyhöfer, D. (1995). *Contemporary European Architects 2*. Köln: Taschen, 12,14, 22, 90-91); G. Steidle, Regional studio for Austrian State Radio, Eisenstadt; Phosphate Elimination Plant, Berlin (Gössel, P., Leuthäuser, G. (2001). *Architecture in the Twentieth Century*. Köln: Taschen, 332-333, 335); Pim van der Ven Architecten, Eneco head office, Capelle aan den Ijessel (*Dutch Architects 3* (1997). Amsterdam: BIS Publishers, 208-209). Housing: K. Panayotakos, the Blue Apartment building, Athens (1932-33) (Conduratos & Wang 1999, 140); S. Stirling, student hostel University St. Andrews (Kähler 1981, 188-193); Feekes Architecten, Woudhuis project, Apeldoorn (*Dutch Architects 3* (1997). Amsterdam: BIS Publishers, 70-71); OMA (R. Koolhaas), Byzantium Amsterdam (incl. offices).

Scanned by CamScanner

[9] Giacumatos, A. (1999). From Conservatism to Populism, pausing at Modernism. The Architecture of the Inter-War period. In Conduratos & Wang , 27-40; Curtis 1987, 223-229.

[10] Return in early years of the period 1930-1974: Polys Michaelides from France after a short term in the office of Le Corbusier; return in later years of that period: Dimitris Thymopoulos from Paris (Fereos 2006, 18); Arif Feridun from Istanbul and Ahmet Vural Behaeddin from Istanbul (interview/information from Turkish-Cypriot Chambers of Architects). Stavros Economou has been influenced by the vocabulary of Le Corbusier (Fereos 2006, 18) who affected Greek architects alike, especially in the period after WWII (Petridou, V. (1999). The Wanderings of an Odyssey: Traces and Works of Greek Architects abroad. In Conduratos & Wang, 109-115 (111)).

[11] On the use of local stone in Cyprus: Hafizoğlu, S. (2000). Stone Use in British Domestic Architecture in North Cyprus. Master Thesis, Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture. On the use of concrete and reinforced concrete since the 1920s: Tozan, A. (2008). Urbanization and Architecture in Cyprus as an Example of Colonial Modernization (1878-1960). Doctoral Thesis, Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, 91-92.

[12] On the "Mendelsohnian" features: Heinze-Greenberg 2009 (note 5), 95; Stephan, R. (1999). "The merchandise is primary- all architectural means serve its praise". Department stores in Berlin, Breslau, Chemnitz, Duisburg, Nuremberg, Oslo and Stuttgart, 1924-1932. In Stephan 1999, 72-109. The "Mendelsohnian" emphasis on the horizontal band and curvilinear corners, however, is also a characteristic of projects of other 1920s-architects, like Hans and Wassili Luckhardt, to name just a few. Very similar to the building in Girne (Kyrenia), regarding the disposition of a projecting wing with curvilinear end and a cubic mass at its rear, is the "nautical" residence "Römer" at Othmarschen by Karl Schneider from 1927/28: Müller-Wulckow, W. (1975). Architektur der Zwanziger Jahre in Deutschland. Freiburg i. B.: Langewiesche-Königstein (new ed. of originally four volumes published from 1929 to 1932), 51.

[13] On the "New York Five" or the "Whites": Gössel & Leuthäuser 2001 (note 8), 281-291.

[14] Compare for example Mendelsohn's Schocken store at Stuttgart (Gössel & Leuthäuser 2001 (note 8), 134).

[15] Erkman, U. (2001). Grand Azur-Marmaris. In Ü. Altinoluk (Ed.), *Oteller, Tatil Köyleri* (pp. 7-19). Istanbul: Tasarim Yayin Grubu.

[16] Keshishian, K.K. (1985). *Famagusta, Town and District*. Cyprus. A Survey of its People and Places from Ancient Times. Nicosia: Zavallis Press Ltd., 78 Fig. on top.

[17] Stephan, R. (1999). *"We believe in Berlin". The Metal Worker's Union Building, the Columbushaus and other Office Buildings in Berlin*. In Stephan 1999, 120-141 (125).

[18] Additional examples of that years are located in Nicosia.

[19] A pioneering building regarding this design is a department store, built by Hans Poelzig in Breslau in 1910: Müller-Wulckow 1975 (note 13), 92.

[20] Eric Mendelsohn cited after Stephan 1999, 80.

[21] Syring & Kirschenmann 2004 (note 2), 32-37; Cruickshank, D. (Ed.) (1996). *Sir Banister Fletcher's A History of Architecture*. Twentieth Edition. Oxford: Architectural Press, 1414-1415; Cohen, J.-L., Eleb, M. (2002). *Casablanca*. Colonial Myths and Architectural Ventures. New York: The Monacelli Press, 258 bottom.

[22] Cruickshank 1996 (note 22), 1534-1536.

[23] Concerning this interpretation compare: Kähler 1981, 159-160, 145-146, 156.

Scanned by CamScanner

References

Abu-Dayyeh, N., Abu-Ghanimeh, A. (2006). Lithic Modernity. Jordan's Architectural Legacy. *Docomomo*, 35, 87-91.

Architektoniki, 55, 1966, 54-88 (82-83).

Conduratos, S., Wang, W. (Eds.) (1999). *20th-century architecture. Greece*. Munich: Prestel Verlag.

Curtis, W.J.R: (2nd ed. 1987). Modern architecture since 1900. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Curtis, W.J.R. (repr. 1997). *Le Corbusier*. Ideas and Forms. London: Phaidon Press (first ed. 1986).

Fereos, St., & Phokaides, P. (2006). Architecture in Cyprus between the 1930s and 1970s. *Docomomo*, 35, 15-19.

Keshishian, K.K. (2nd ed.1990). *Nicosia*. Capital of Cyprus then and now. Nicosia: The Moufflon Book and Art centre.

Kähler, G. (1981). *Architektur als Symbolverfall*. Das Dampfermotiv in der Baukunst (Bauwelt Fundamente 59). Braunschweig/Wiesbaden: Friedr. Vieweg & Sohn.

Rustem, K. (1960). *Picture Book of Cyprus*. Nicosia: K. Rustem and Brother.

Lazarides, St. (Ed.) (2007). Giragos Zartarian, Photographs 1935-1950. Nicosia: Marfin Laiki Cultural Centre Publication.

Le Corbusier (repr. 1952). *Towards a New Architecture* (F. Etchells, Trans.). London: The Architectural Press. (Original work published in French 1923).

Moos, St. von (1994). Der Fall Le Corbusier. Kreuzbestäubungen, Allergien, Infektionen. In V. Magnano Lampugnani, R. Schneider (Eds.), *Moderne Architektur in Deutschland 1900 bis 1950. Expressionismus und Neue Sachlichkeit* (pp. 161-183). Stuttgart: Gerd Hatje.

Schaar, K.W., Given, M., Theocharous, G. (1995). *Under the Clock*. Colonial Architecture and History in Cyprus, 1878-1960. Nicosia: Bank of Cyprus.

R. Stephan (Ed.) (1999). *Eric Mendelsohn. Architect 1887-1953*. New York: The Monacelli Press.

Wittmann-Englert, K. (2006). Zelt, Schiff und Wohnung. Kirchenbauten der Nachkriegsmoderne. Lindernberg im Allgäu: Kunstverlag Josef Fink.

Further reading on the ocean-liner:

Moos, St. von (1974). Wohnkollektiv, Hospiz und Dampfer. *architheses*, 12, 30-41.

Serenyi, P. (1967). Le Corbusier, Fourier, and the monastery of Ema. *The Art Bulletin*, 49, 4, 277-286.

Vogt, A.M. (1974). Russische und Französische Revolutionsarchitektur 1917/1789. Zur Einwirkung des Marxismus und des Newtonismus auf die Bauweise. Köln: DuMont Schauberg, 162-163.

Scanned by CamScanner

Üretimlerini Kendi Yaşamı ve Tecrübeleri Üzerinden Yaratan Sanatçı Tracey Emin'in Günümüz Sanatındaki Yeri ve Üretim Koşullarının Analizi

Ayşegül TÜRK*
Nuray AKKOL**

Tracey Emın'in Hayatı ve İşleri

1963 doğumlu olan sanatçı Tracey Emin, Londra'da doğmuş İngiltere'nin güney doğusunda bulunan Margate'de büyümüştür. Kıbrıslı bir Türk olan babasına göre büyük büyük babası, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Sudan'dan gelmiş bir köle, yani siyahtır. Babasının annesi ise tipik bir Akdenizlidir ve muhtemelen Yunanistan'dan geldiği düşünülür. Kendi annesinin ise İngiliz olan bir aile geçmişi vardır.

Hayatından yola çıkarak sanat üreten Tracey Emin çalışmalarında sürekli olarak bu kökensel çeşitliliği yan yana getirir ve bunun üzerinden sanatsal üretimlerini gerçekleştirir. Sanatçı, Kıbrıslı Türk olan babası sayesinde bazı çalışmalarında Türkiye, Kıbrıs ve Türk dili ile olan yakın ilişkilerini de ele almıştır.

Tracey Emin çalışmalarını kendi yaşamı ile ilişkilendirerek yaptığından Kıbrıs Türk kökenli Britanyalı sanatçı kabul edilir.

Sanatçının eğitimine baktığımızda, Medway College of Design'da, moda; Maidstone Art College'da, resim; Royal College of Art'ta, baskı ve bir dönem de Birkbeck'de felsefe okuyarak eğitimine devam etmiştir.

Tracey Emin "Genç Britanyalı Sanatçılar" (YBA) arasında büyük üne kavuşan Damien Hirst, Sarah Lucas, Chapman Kardeşler, Rachel Whiteread, Chris Ofili,Glenn Brown arasında yer alır. Ayrıca İngiltere'deki modern sanatın "çılgın kızı" olarak da ünlenmiştir. Britart ekibi olarak da adlandırılan bu ekip, kavramsal sanat ve enstalasyonlar yapan sanatçılardan oluşuyordu. Bu sanatçılar izleyiciyi "şoke eden" taktikleriyle dikkat çekerler. Bu ekibin kullandığı malzemeler arasında günlük hayattan eşyalar, çöp ve atık malzemeler, hatta hayvan ölüleri bile vardır.

1994 yılında Londra'nın en önemli galerilerinden biri. the White Cube Gallery'de (Beyaz Küp) ilk kişisel sergisini açan Tracey Emin'in için sergisi için tipik bir otobiyografik sergisi nitelemesi yapılır.

1997 yılında 5. Uluslararası İstanbul Bienali'ne katılan Tracey Emin, "Saying Good-bye to Those You Love" (Sevdiklerinize Veda Etmek) adlı neon işi tren

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Ankara
** Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Çankırı

Scanned by CamScanner

istasyonunda ve "Burning Up" videosunu içeren bir performansda Pera Palas'ta sergiledi.

Ancak Tracey Emin'in adını duyurması 1997 yılında Charles Saatchi tarafından satın alınıp, Royal Academy of London'da düzenlenen 'Sensation' isimli sergide "Everyone I Have Ever Slept With 1963-1995" adlı çalışmasının gösterilmesiyle oldu (Resim 1).

Tracey Emin'i dünya, 'My Bed' (Yatağım) (Resim 2) adlı işiyle tanıdı. 1999 yılında, Turner Priz ödülüne bu işiyle aday gösterildi. Tate Museum Tracey Emin'in 'My Bed' adlı işini satın aldı ve ona bir oda ayırdı (Başarır 2009, 11). 2000'li yıllar sanatçı için çok daha parlak geçti. Sanatçı küratör olarak da çeşitli sergilere imza attı. 2007 yılında David Hockney, Peter Blake, Anthony Caro ve Alison Wilding gibi sanatçıların da arasında bulunduğu Royal Academy of Arts'ın akademisyenler kadrosuna katıldı ve aynı yıl 53. Venedik Bienali'nde Britanya'yı temsil etti. Tracey Emin halen yaşamını ve üretiminin çoğunu Britanya'da gerçekleştiriyor.

Sanatçı Türkiye'deki ilk kişisel sergisini 2004 yılında İstanbul Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi'nde açmıştır. "Tracey İstanbul'da" başlıklı sergi 1990'lı yıllardaki genç İngiliz sanatçı fenomeni sırasında büyük ün kazanan Emin'in İstanbul ziyaretlerinin bir uzantısı niteliği taşır.

"Tracey Emin İstanbul'da" adlı sergi bir tür köklere dönüşü ifade edip, kendi hayatını izleyiciyle paylaşır. Bu sergi İstanbul'a, Türk kültürüne, babasına ve baba ocağı Kıbrıs'a dair işlerinin küçük bir toplamı gibidir. Farklı kökenlerden gelen ailesi için Tracey Emin'in babası şöyle demektedir: "Tüm dünyanın suları bir araya geliyor. Her bir deniz parçası bir diğer deniz parçasına karışıyor. Bir başka toprağa, bir başka ulusa karışıyor, tıpkı kan gibi... Herkesin kanı birbirine ilintileniyor; aslında herkes birbiriyle ilintili. Bu nedenle, insanların neden hâlâ kavga ettiklerini anlayamıyorum" (<http: //www.radikal.com.tr /haber.php? haberno=129063>2004).

Tracey Emin'in Günümüz Sanatındaki Yeri ve Üretim Koşulları

Bu kaotik dünya içinde Tracey Emin'in ele aldığı konular yalnızlık, intihar, tüketilmeyi içermektedir. Bunları ele alış biçimi bir kurban durumunda değil de, cesurca kimseye aldırmadan utanmadan ele almasıdır. Sanatçı, sanat dünyasında 1990'larda "British Young Artists" BYA adını alan yapı bozum sanatçılarından biri olarak, aynı zamanda sanat çevrelerinde "Britart" olarak bilinen çağdaş akımının öncüleriyle birlikte sanatsal tercihleri ve sivri sözleriyle sansasyonel olmuştur.

"Benim için sanatçı olmak sadece güzel bir şey yapmak veya insanların sizin sırtınızı okşamaları sıvazlamaları değildir. Mesaj iletmek ve iletişimdir" (Grosenick 2001, 48-51). Sanatı gerçeğin yeniden inşası olarak gören T.Emin'e baktığımızda; güncel sanatın dilleri olan çizimler, enstalasyonlar, super-8 filmler,

Scanned by CamScanner

fotoğraflar, kumaş ve iplik işi dikişler, aplike battaniyeler, neon tüpler gibi çeşitli alternatif malzemelerle gerçekleştirdiğini görürüz. (Resim:4)

Çalışmalarındaki yazı temelli işlerini dikerek ya da mültimedya neon ışıklarından oluşturur. Bu çalışmalarda sözlerin kendilerinden de anlaşılacağı gibi şiirsellik de gözlenir: You Forgot To Kiss My Soul (Ruhumu Öpmeyi Unuttun), I Need Art Like I Need God (Sanata, Tanrı'ya İhtiyacım Olduğu Gibi İhtiyacım Var), My Cunt is Wet With Fear (Vajinam Korkuyla Islandı), Enzine (Resim 5).

Sanatçı gerçeğin kendisini sanat nesnesi olarak gördüğünden yaptığı işlere genellikle belgesel tanımlanması yapmaktadır. Video işlerinden Emin & Emin, 1996 yılında babası ve kendisinin Kıbrıs`ta çekilen görüntülerinden oluşan yaşamının belgeleri olarak tanımlanabilinir. Hatta belgeleme olarak adlandırabileceğimiz bu durum öyle bir durumdadır ki, yaşamın gizlilik yanını tümüyle ortadan kaldırarak sevgililerini ve birlikte olduğu insanların isimlerini açık bir şekilde yazmaya kadar götürür. Özellikle toplum tarafından kadınlar için bir tabu gibi görülen konular olan tecavüz, bekaret, namus, cinsellik gibi konuları kendi yaşamı ve anıları üzerinden insanları rahatsız edecek kadar ele alarak cesur bir durum sergiler.

"Everyone I Have Ever Slept (1963-1995)" (1963-1995 Yılları Arasında Yattığım Herkes) isimli işinde, sevgililerin, ailesinin ve kürtajda aldırdığı iki fetüsünün isimleri de vardır. Elbette cinselliği çağrıştırmak bir kadın için çok kolay olmayan bir eylem, açık şekilde sevgililerin isimlerini yazmak cesaretli bir durumdur. İsimlerin çadır içinde yer alması da yine göçebeliği çağrıştırması açısından gerçek anlamı sanatçının yaşamındaki yerine oturuyor.

Sıra dışı sanatçı olan T. Emin ilk defa açık politik mesajlar içeren bir eser ortaya koydu. Bu eser "Hate and Power Can Be a Terrible Thing" (Nefret ve Güç Korkunç Olabilir) ismini taşıyor.

Bir diğer işi de üzerinde yazılar olan bir battaniye ile Margaret Thatcher'in Falklands Savaşı sebebiyle bir savaş suçlusu olduğunu anlatıyor. Eski İngiliz başbakanının ismi geçmese de, battaniyenin üzerinde "Seni Vahşi Acımasız O...pu" gibi sloganlar var.

"Sometimes the Dress is Worth More Money than the Money" (Bazen Elbise Paradan Daha Çok Para Eder, 2000-01) adlı videosunda Türkiye' de açtığı sergisinde Türkiye'den aldığı gelinliği ve üzerine takılmış paralarla yıkıntılar arasından koşuyor (Resim 6). Sanki düğün yerinden kaçma duygusunu anımsatır gibi koşar ve kurbanlığı anımsatan koyun ölüsünü geçerek yoluna devam eder. Sonuçta kurban simgesi, kaçma eylemi bir şekilde evlilik kurumuna veya hiç olmayacak evlilikten kaçıp kurtulma ifadesi içindir. Elbiseler kimliktir; bir çok okumaya açıktır. Bu nedenle gücü paradan daha fazladır. 'Elbiseler örtmez insanı, tam tersine deşifre eder' düşüncesinden yola çıkılarak yapılmış bir çalışma olduğu görülür.

Scanned by CamScanner

Yine güncel olandan, hayattan yola çıkarak ele aldığı konularda bir çok feminist sanatçının evlilik konumuna yaklaşımı veya eleştirelliği noktasında ortaklık görürüz. 1996'da Kıbrıs'ta çektiği "Emin & Emin" videosunda denizde dalgalarla oynayan baba Emin ve Tracey Emin'i görürüz. Galiba en çok sevdiği ve tek bağlı olduğu insan babası, baba Emin dalgalarla oynarken kameraya arkası dönük, İngiliz aksanlı Kıbrıs Türkçesiyle 'Üsküdar'a gideriken aldı da bir yağmur' şarkısının söylüyor" (Başarır 2009, 16).

Bunlara ek olarak sanatçı sansasyonel olmayı da hayatında öne çıkartarak bu durumu işlerinin tanıtımı için kullanmıştır. Bunu bir TV programında otele gidip yatacağını, erkek arkadaşı olmadığı içinde belki de mastürbasyon yapabileceği üzerine konuşur. Bu genel olarak suskun, cinselliğini sesli konuşmayan kadın bakış açısına ters bir durum olup yapı bozum olarak algılanabilinirde. Fakat Chin-tao Wu bu sansasyonel davranışları ve kendini pazarlama anlayışını başka bir yerden açıklar: "Çağdaş sanatın, özellikle de avangard tezahürlerinin genellikle hakim sisteme isyan ettiği düşünülür; ama bu etkinliklerle çağdaş sanat, o sistem içerisinde baştan çıkarıcı bir ticari çekicilik kazanıyor. Sanatlarını Regan-Thatcer döneminde öğrenen, hatta bazıları ilk olarak bu dönemde ünlenen günümüz sanatçı kuşağının bazı harika çocuklarının (Jeff Koons, Damien Hirst ve Tracey Emin ilk akla gelenleri) kendini pazarlama ve imaj tasarımı alanlarında bu kadar becerikli olmalarına belki de şaşmamak gerek " (Wu 2005, 264).

Bu gerçeklik dünyası içinde bütün konularını erotikleştirdiği bir Tracey Emin dünyasıyla karşı karşıyayız. Genellikle işlerinin çoğunda cinsel deneyimlerini veya cinselliği anlatması çift okuma yapılacağı bir durumda olduğu gibi, ayrıca kısa yoldan şöhret yakalama veya imajımı pazarlıyor okumalarının yapılabileceği sınır bir yerde durmaktadır. Bu aynı zamanda 20. yüzyıl cinselliğinin ve ahlakının sorgulanmasını da içerir." O anlamda 20. yüzyılın sanatlarında patlayan cinsellik, aslında aklın bir sorgulamasıdır denebilir ve o yapıtların tümü bunu, doğrudan cinselliğin kendisini sorgulayarak gerçekleştirir. Bu tam anlamda bir yön değişikliğidir" (Kahraman 2005, 10). Tam da burada T. Emin'de olduğu gibi cinselliğin bedensel bir gerçeklik olarak ele alınmasını görmekteyiz. Bu.bedenin bir anlamda özgürleşmesi, cinsel olarak görünmesi, yaşaması ve tabusunun yıkılması demektir.

20. yüzyılın sanatçılarının yaptığı işlerine baktığımızda cinselliğin ahlakın sorgulanması anlamını içerir. Daha önceki dönemlerde yer alan cinsellik daha çok ahlakın yüceltilmesiyken şimdi T. Emin'de olduğu gibi cinselliğin doğrudan bedensel bir gerçekliğe dönüşmesidir. Bu durumda da bedenin özgürleştirilmesi anlamını katar.

Cinsellikte utanma sıkılma konumuna düşmeden dürüst cinsellik feministlerin de ele aldığı bir konu olarak erkek iktidarının cinsellikte yıkılması anlamına gelmektedir. Feminist bir sanatçı olarak kabul edeceğimiz T. Emin bunun kendi işlerini gerçekleştirirken önemsemesi özellikle ezilenin utanma duyguları olarak

Scanned by CamScanner

kadına yüklediği cinsellikteki rolünü altüst eder. Hayatı sanat haline getiren bu varoluş kadının cinsellikteki rolü üzerine de yeniden düşünmemizi sorgulatır.

Gözde bir İngiliz sanatçı, herkesin en az bir parçasına aşina olduğu hikâyeleri hiç sakınmadan ama hiç de kendini acındırmadan, hatta küstahça anlatır. Yaşamını anlattığı kitabı "Yaban Vatan" için bir otobiyografiden çok tüm diğerlerine eklenecek bir yapıt demek gerek. Kitabın derdi, ne bir sanatçının nasıl yetiştiğini anlatmak, ne de Tracey'nin yapıtlarını daha iyi anlamamızı sağlamak. Hepsinden çok, bu kitap bu İngiliz kadının çocukluğundan beri içinde biriktirdiği duyguların katmerleşmiş hali ve onları bir kere daha önümüze döküvermesiyle oluşmuştur diyebiliriz.

"My Bed" ile "Everyone I Have Slept with 1965–1995" İsimli İşlerinin Çözümlenmesi

My Bed (Yatağım)

1999 yılında Turner Ödülüne aday gösterilen ve Tate Modern'de sergilenen "My Bed" (Yatağım) sanatçı Tracey Emin'in en çok yankı uyandıran işlerinden biridir (Resim 3). Bir galeri mekânında en doğal haliyle dağınık bir yatak sergilemeye sunulmuştur. Sanatçı ilişki problemleri yüzünden yaşadığı ağır depresyon dönemlerinde yatağının da bu şekilde olduğunu düşünmektedir. Dağınık yatağın kirli çarşafları, kullanılmış prezervatifleri, kan lekeli iç çamaşırları, atılmış izmaritleri ve boş içki şişeleri zaten olması gereken yerinde ve olması gereken haliyle sergilenmiştir. Hatta yatak görünümü o kadar bilindik ve sıradan haldedir ki galeri temizliğinden sorumlu kadının yatağı yapmasını ve etrafı temizlemesi son anda önlenmiştir. John Cage'de "yaşamdan farklı olmayan ama yaşamın içinden bir eylem olan" bir sanat yapmayı araştıran tavrı ile benzer bir noktadadır (Germaner 1997, 22). Burada sanatsal eylem ile yaşam ve yaratıcılık arasındaki sıkı ve sürekli ilişkide önemli olan düşüncenin nasıl olduğudur. Yapıt oluşturmada dış dünyadan gelen nesne ve durumlar; gerçeğin bir parçası ve belgesi olarak sunulur. Tracey Emin'in cinsel deneyimlerinden, yalnızlık ve kırılganlık duyumsatan işleri kadın sanatçının en yalın ve samimi yapıtlarıdır. Yapıtlarında küçük bir kız çocuğu iken karanlık sokaklarda uğradığı tecavüz, kokuşmuş apartman dairelerinde yaşadığı sarhoşluklara, mastürbasyon alışkanlıklarına, seks hayatına, travmatik kürtaj deneyimlerine en derin korku ve tutkularına, hayata asılma çabalarına işleri aracılığı ile tanıklık ederiz.

Günlük yaşantımızda hepimizin yaşadığı bir durumdur Tracey Emin'in "Yatağım" enstalâsyonu. Bir 'an'a tanıklık eden yatak - yatak odası ve orada yaşananlar mekânından kopartılarak – soyutlanarak galeri mekânına getirildiğinde yeni anlamlar yaratacak mecrayı da sorgulamaya da başlar. Sanatçı Alan Kaprow "sanat olmayan, sanattan daha fazla bir şeydir" (Germaner 1997, 23). diye ifade ettiği durum, "Yatağım" enstalâsyonunu neredeyse doğrudan tanımlar niteliktedir.

Scanned by CamScanner

Heidegger "Sanat Eserinin Kökeni" makalesinde ise; sanat eseri için "gerçeğin sergilenmesi yorumunu yapmaktadır. Sanatçı Emin gerçeği sergilemiştir. Bu sergileme sırasında ise bir dönüşümü bağlamından ayırma düşüncesi vardır. Ali Akay bu dönüştürme sürecine ilişkin şunları demektedir: "Belirli bir işlevi olan bir objeyi alıp, başka bir objeye dönüştürüyorsunuz. Yani daha önceki işlevinden soyup, ona yeni bir işlev yüklüyorsunuz. Ya da işlevini aynen koruyup bir sanat objesi haline getiriyorsunuz. İster objeyi eski işlevi ile koruyun, ister korumayın; 'bu bir sanat objesidir' dediğiniz anda, onun kimliği değişmiş demektir (Akay 1990, 202). Sanatçı da tam da bunu yapmıştır. Sanat objesi olmayan ama sanat objesi olarak sunulan bir objeyle izleyiciyi karşılaştırmıştır. Bu karşılaşmanın tarihsel kökenine bakıldığında Marcel Duchamp'a gitmemiz gerekecektir. Marcel Duchamp "Pisuar"ı sergiledikten sonra sanatçının tek ve biricik olarak yarattığı sanat yapıtı kavramı tahtından edilmiştir. Bunun yerine bir düşünce ürünü olarak sanat yapıtı kavramı ortaya çıkmıştır. Ready-Made'in (hazır nesnenin) sanatsal bağlamda yer buluşu sanat dünyasında yeni yolları açmışsa, zaten öyle olanın da sergilemesi de (Tracey Emin: Yatağım) bu derece önemlidir. Çünkü "Yatağım" da 'bir düşünce ürünü olarak sanat yapıtı kavramı'nın ifadesini de bulmaktayız.

Marcel Duchamp'ın "Pisuar"ı ile Tracey Emin'in "Yatağım" arasındaki paralellikleri şöyle açıklayabiliriz: Yatağın ya da pisuarın sanat objesi olmadan önceki kimliği yani eski kimliği kullanılan, işlevi ile yaşantımıza dahil olan bilindik halidir. Sanat nesnesi olduktan sonra oluşan yeni kimliği ile nesne artık yeni bir alana taşınmıştır. Ancak bu iki kimlik sürekli olarak birbirlerinin yerine geçerler. Ali Akay bu yerine geçme eylemi için şöyle demektedir: "Örneğin Marcel Duchamp'ın pisuarı bir müzede karşınıza çıktığında size kesinlikle 'işeme' eylemini anımsatacak; ya da bir tuvalette aynı pisuar, bir sanat objesi olarak görünecektir (Akay 1990, 201).

Başka bir açıdan bakacak olursak "yatak, yatma eylemi, yatak odası" genellikle gizli, kapalı ve karanlık alanların nesne ve eylemleridir. İnsan eylemleri içinde en gizli ve gözden uzak olarak yapılanıdır. Yatak odasında yaşananlar her ne olursa olsun dışarıya anlatılmaz, gösterilmez, içeride tutulur, saklanır. Kendi evimiz olarak düşünüldüğünde eve gelen misafire yatak odanızı açmazsınız. Çünkü orası mahreminizdir. Özel alanın en özeli olarak kabul edilir. Başka bir göze açılmaz, izin yoktur. Yasaktır, yasaklanmıştır. Hem kişi bu yasağı koyar, hem de öteki bunu görmeyi arzu etmez. Sır alanlardan biridir ve edecek gibi görünür. Sanatçı ise bu işinde cinsellik yüklü kendi yatağını sunarak cinselliğin kışkırtıcı alanına, "girilemez" alanına girer ve gösterir.

Sanatçı Tracey Emin bu sır alanı "Yatağım" enstalâsyonu ile kamuya açmıştır. 1990'lı yıllarda sanat dünyasını karıştıran ve sanatçı Tracey Emin'in de aralarında bulunduğu Britart akımının izleyiciyi şoke eden duruşunun da izleri bu enstalâsyonda yadsınamaz. Damien Hirst, Chapman Kardeşler Sarah Lucas, Raphel Whiteread gibi önemli sanatçılarda Britart akımının üyeleri arasında yer

Scanned by CamScanner

alır. Özel alanın kamuya açılması, izleyiciye gösterilmesi sanatsal ifadenin sınırlarının oldukça zorlanmasıdır. Klasik anlamda resim - heykel gibi sanatsal disiplinlerin ifade olanaklarının yerine yaşanılan zaman ve mekânda; yaşanan ortamın sanatsal olarak sunulması izleyicinin de yeni okuma olanaklarını gerekli kılmaktadır.

"Yatağım" enstalâsyonunda gerçekliğin yeniden sunumu ile gerçeğin aynası gibi değerlendirmek mümkündür. "Marherey Lenin ve Tolstoy hakkındaki makalelerini tartışırken dediği gibi edebiyatın gerçekliği olduğu gibi yansıtan bir ayna olması halinde, daha çok kırılmış bir ayna olabileceği benzetmesini yapar" (Wolff 2000, 66). Emin'de bu işinde zaman ve mekân atlaması yaparak ve çoklu izleyiciye açarak gerçeklik kırılmış; bir aynadan bakıyormuş gibi çoğalır gider. Yasaklı olan cinsellik açığa çıkartılarak kırık aynalardaki gibi bütünleşmesi zor bir toplam yaratılmaya çalışılır. Kendi hayatı da cinsellik deneyimleri, yaşadığı travmatik kürtaj deneyimleri, karanlık sokaklarda uğradığı tecavüz, sarhoşlukları ve mastürbasyon alışkanlıkları ile kırık bir aynadaki görüntünün çoğaltımıdır.

Sanatçı ağır depresyondayken günlerini geçirdiği yatağını izleyiciye açarken; izleyici sanatçının yaşantısına dair ipuçlarını toplar, birleştirir, onun yaşantısına dair bir hikâye ve bir alan oluşturur. Böylece izleyici sanatçının sunduğu alan ile kendi alanını çakıştırır. Bu durumda açığa çıkmış bir röntgenci gibi gizli olanı ama açığa çıkarılmış olanı izlemeye başlar. Açık edilmiş olan ise gecenin karanlık yüzü, masum olmayan yanıdır. Temiz ve ideal olanın yok edilişidir. Ağrıyan bir beden gibi "Yatağım" da yasak, kirli ve karanlıkta olandır. Saklanan cinsellik açığa çıkarılmıştır. Üstelik de herhangi bir beden gösterilmeden yapılır. Sadece bir imge tüm kışkırtıcılığı ile düşündürür ve geleneksel olan ters yüz edilir.

Yatağın niye oraya konulduğundan; yatakta yaşananları hayal etmenin; yerde bulunan nesnelerin halinden; izleyici sanatçının oluşturduğu alandan sanatçı hakkında bir röntgenci gibi bilgi toplar. Bu bilgi toplama eylemi sanatçının sunduğu göstergelerle mümkün olur. İzleyici bu göstergeleri toplarken zaten bir benzeri de kendi yaşantısı içinde olmuş olabilir ya da böyle bir sahneyi filmlerde vs. görmüş olma ihtimali vardır. Bu görüntünün sunulması röntgenci konumuna gelen izleyiciyi şaşırtmaz artık. Yeniden izler, bakar, keşfeder. Tekrarın tekrarını yaşar. Hem kendi yaşantısında, hem de sanatçının yaşantısında bu beklenmedik bir çakışmadır. Sanatçının umduğu karşılaşma belki de budur. Cinselliğe ait söylev kipidir bu. Başka bir açıdan ise küçük bir delikten röntgencinin gördüğündeki haz bambaşkadır. Burada ise özel alanın kamuya açıldığı bir durumun legalleşmesidir yaşadığı. İzlediği şey bir yatak odası mahalidir ve bu mahalin sakinleri gitmiştir. Sakinleri nerededir? Neler yaşanmıştır? Neden terk etmişlerdir? Nereye gittikleri belli değildir. Neden bu yatak buradadır? Açık ya da örtük olarak ima edilerek yaşanan cinsellik neden ortada bırakılmıştır? Gecenin izleri birçok şeyi söylemesine rağmen merak etmekten başka yapılacak ne vardır? Birçok soru peş peşe gelebilir. Cevaplar ise izleyicinin zihninde

Scanned by CamScanner

istenildiği gibi kurulur. Kurmacayı engelleyen hiçbir baskı unsuru da yoktur. İzleyici özgür bir alana geçmiştir. Artık gizli olanı açığa çıkarabilme özgürlüğü vardır. Yapıttan uzaklaşma ya da yakınlaşma özgürlüğü vardır. Kaynak iş ordadır. Kendi algıları ve deneyimleri de ordadır. Zamanın akışı kendi elindedir ve düşüncelerinin peşinde istediği gibi gidebilir. Çünkü sanatçı yatağını dışarıya -galeriye- çıkarmıştır. Durumun kendisi çok yalındır. "Yatağım" enstalâsyonu da yalındır. Ancak öyküsel anlatımlara uygun bir çağrışım zemini de vardır. Çoklu yorumlara yol açacak açık yatak; açık yapıt gibi farklı okuma biçimlerine uygundur. "Görülen, bir şeyin betimlenişi değil, ne ise odur" anlayışının oldukça uzağındadır (Germaner 1997, 43). Çünkü zihinde cevaplanacak birçok soru cevabını bulamamıştır. Yatak üzerinde olası bedenlerini kaybetmiştir. Ama izleyici zihninde yeni bir durum yaratmaktadır. Yeniden yaratım ise herhangi bir çıplak beden çağrışımı olmadan olur. Bu durum gösterenin olmadan gösterilmesidir. Bu yeni bir cinsellik söylemidir.

Kendi yatağını galeriye koyan sanatçı yatak nesnesini bağlamından kopartarak zaman ve mekân algısını ters yüz etmiştir. Yerinden edilmiş yatak Ali Akay'ın dediği gibi yersiz yurtsuzlaştırılmıştır. Akay "bir çeşit yerinden oynama", "yersiz yurtsuzlaşma" anlamına gelen bu durum için; sisteme tutarlı bir eleştiri getirmek için yeterli değildir" demektedir (Akay 1997, 186). Şiddetli ya da yumuşak yersiz yurtsuzlaşmadan da söz etsek bile durumun kendisi sanatçının yaşam pratiğindeki kopuş noktalarında kendini göstermektedir.

Yatağın çevresindeki tükenmiş, kirli, kullanılmış tüketim nesneleri tükettiğimiz ölçüde sistemi yeniden ürettiğimiz paradoksuna da götürür. Yerde atılı duran tüketilmiş ve atık haline gelmiş yaşam birikintileri bir taraftan da zamanın izini sunar. Zamanın belgeleri gibidir. Zamanın kayıt edilmiş hali olarak bu yaşam birikintileri sanatçının zamanı ile izleyicinin zamanı arasında zikzaklar yaşatır. Geçmiş, şimdi ve olası gelecekten bahsedilebilir bir mecranın izlerini sunar.

Daniel Buren ve Tracey Emin işleri arasında, bakma ve algılama arasında bir benzerlik kurulabilir. Buren 1960'lı yıllarda 8,7 cm genişliğindeki düşey paralel bantları, çizgileri sokaklarda, meydanlarda, galerilerin duvarlarında dolaştırmıştır. Buren'in yapıtlarına bakarken izleyici bir resim karşısında değil, yalnızca çizgilerle oluşturulmuş yüzeyle karşı karşıyadır. Buren'in yapıtları önünde seyirci çalışmanın rastlantısal bir şey olmadığının da farkındadır. Gördüğü çizgiler Buren adlı sanatçının isteği doğrultusunda tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Durumun bilincinde olsa dahi, seyirci ne sanatçının ustalığına, ne kompozisyonun dengesine, ne renklerin yumuşaklığına ne de içeriğin derinliğine hayran kalabilir. Çünkü bu acımasız paralel çizgiler tüm değerleri bir kenara itmekte ve yalnızca yüzeyi vurgulamaktadır (Germaner 1997, 52). Sanatçı Emin'in "Yatağım" enstalâsyonunda izleyicinin tutumu Buren'in işlerine bakma ve algılama biçimine benzer. Hayranlık duyacağı her

Scanned by CamScanner

şey sıfıra indirgenmiştir. Gördüğü şey dağınık geceden kalma bir yataktır ve bu olgu değişmez. Ayrıca yerinden edilmiş bir cinselliği de eklemek gerekir.

İçyapının dışa yansıması, yapıt üzerinde sanatçı kişiliğini yansıtan izler ve işaretlerin bulunması sanat yapıtı için 1960'lara gelinene kadar mutlak olandı. Şimdi ise tümüyle farklı bir açıdan bakacağız Sanat yapıtı ile özdeşleyim kuracağı bir sanatsal durum özlemi içinde olan izleyici için "Yatağım" olağandışı bir karşılaşmadır. Güzel ve ideal olanın sunulmadığı, izleyicinin resim heykel gibi sanatçı eli değmemiş bir nesnenin yapıt gibi sunulması izleyicinin sanat yapıtı tanımlamasını bozacağından gecenin karanlık yüzü gibi sanatın karanlık yüzünün temsili olarak kabul edilebilir. "Benjamin'e göre bundan böyle herhangi bir sanat yapıtı ile öznel ve içten bir ilişki kurmak olanaksızdır. Sanat yapıtları artık kendilerine yönelttiğimiz bakışları yanıtlamıyor, onları okumuyor ve bize yeni bir bakışla iade etmiyorlar (Kahraman 1995, 37).

Tracey Emin'in yatağı ya da aslında kişinin kendi yatağı da olabilecek bir yatakla karşılaşmayla izleyici şu konumdadır: Klasik olarak icra edilmiş bir sanat yapıtı göremediğinden öfkeli, özel olanın kamuya açılmasından dolayı sırları açığa düşmüştür. Sanat yapıtı güzeli gösterir diyen düşüncenin tersine çevrildiği, kirli-pis olanın olduğu gibi sunulduğu bir işle karşılaşmanın verdiği boşluktadır.

Everyone I Have Slept with 1965–1995 (1963–1995 Arasında Yattığım Herkes)

Royal Academy'de düzenlediği Sensation (Sansasyon) adlı sergide yer alan "1963–1995 Yılları Arasında Yattığım Herkes" isimli çalışması seks yaptığı herkesin adını nakışla işlediği mavi bir çadırdan oluşturmuştur (Resim 1).

Kamp yapanların doğada kullandığı türden bir çadırı galeri mekânında sergileyen sanatçı çadır formunu içindekileri saklayan kapalı bir form olarak kullanmıştır. Mekân içinde yeni bir mekân algısı yaratabilen "çadır" içine girilebilen, çıkılabilen hareketliliğe uygun bir yapıdadır. Hem hareketliliğe uygun hali, hem de kapalı oluşu ile bedensel benzerlikleri çağrıştırır. Çadır; vajina olarak yorumlanabilecek bir alan olarak sanatçı cinsiyet ve seks konularına gönderme yapar. Özel alanının kamuya açtığı My Bed'den sonra "1963–1995 Yılları Arasında Yattığım Herkes" sanatçının diğer önemli işidir. Çadırın içinde büyük harflerle nakışladığı 1963–1995 yılları arasında seks yaptığı birçok arkadaşının, çocukken tacize uğradığı akrabalarının, ikiz kardeşinin ismi ve kürtajla aldırdığı iki fetüsün isimleri yer almaktadır. Birlikte olduğu insanları çadır içinde deşifre ettiği bu çalışmasında isimler dışarıda değildir, içeride oldukça büyük olarak yer almıştır. Metaforik bir nesne olarak çadır örtük biçimde sanatçının bedenidir. Hayatına giren insanlar bedeninde ve ruhunda nasıl kalıcı izler bıraktıysa ve tüm yaşamını kapladıysa; çadırın içinde büyük harflerle çıkartılamayacak biçimde işlediği ve sabitlediği isimlerle çadır-vajinayı da kalıcılaştırmış ve ötekinin yani izleyicinin gözüne açmıştır.

Scanned by CamScanner

Çadır imgesine dönecek olursak; çadır karanlık ormanda ya da dağda sizi her türlü tehlikeden koruyan hali ile önemli bir sığınaktır. Bu sığınakta olası tehlikelere karşı korunur, saklanabilirsiniz, uyuyabilirsiniz. Yani yaşamsal ihtiyaçların giderilebileceği yapay bir alandır. Başka bir bakış açısı ile çadır göçme eyleminin sembolüdür. Çadır konduruldugu yerde hızla ev ve yerleşme duygusu yaşatır. Son derece pratik bir yaşam gerecidir. İstediğiniz yere istediğiniz zaman götürme pratikliği ile aidiyet ve yerleşme kavramlarını da alt üst eder. Bu anlamda sanatçının yaşamına denk olan çadır imgesi hem bedenin göçerliğini hem de ev, aidiyet ve kök duygusunu aktaran bir imge olarak çoklu anlamlara sahiptir. Sanatçının kökeni de çadır formunu tercih etmesinde belirleyici olmuştur. Soyu Sudan'dan Anadolu'ya Osmanlı İmparatorluğu zamanında getirilen kölelere dayanan bir kökle göçebeliğin sembolü olan çadır, sanatçı Emin için geçmişine bir göndermedir.

Sanatçı ise bir dönem hayatında olan insanları tuhaf bir korumaya alarak çadırında tekinsiz bir yan oluşturmuştur (Resim 2). Hem deşifre etmekte, hem de koruyucu bir alan içinde tutmaktadır. "İçeride" isimleri yazılı insanların adları, yani sırları ortaya çıkmıştır. Kapalı olan alan içinde yani içeride sanatçının geçmişi yani tarihi vardır. Burada yine izleyiciyi sanatçının bireysel tarihi karşılar. Ortaya çıkan bireysel tarih bir olumsuzlamayı ve eleştiriyi de içerir. Gerçeğin negatif tarafının vurgulandığı ve dile dönüşümünde özellikle "1963-1995 yılları arasında yattığım herkes" ibaresini kullanarak eleştirel bir tavır içinde olmuştur.

Sanatını aslında tamamen kendi merkezli kuran sanatçı yaşadıkları, hissettikleri, geçmişi onu derinden etkileyen her şeyi izleyiciye gösterebileceği sanatsal bir nesne haline dönüştürür. Yaşadıklarını sanatsal üretime dönüştürürken sanatçı izleyiciyi alışıldık bakış biçimlerinin dışarı çıkması için zorlar. İzleyici belli bir dönem yattığı insanları bilmek ister mi? Ya da kürtajla aldırdığı fetüsün isimlerini? Ya da tacize uğradığı akrabalarını? Ya da bir galeriye geldiğinizde ya da günlük bir gazeteyi elinize aldığınızda köşe yazarının özel alanının her ayrıntısını kamuya açmasını? Sanatçı bunu neden açığa koyar? Sanatının konusu kendi yaşam alanı olan Tracey Emin bunu yaşamının tüm sırlarını açığa çıkartarak yapar. Buradan da kendi sanatsal dilini yaratır ve izleyici şoklar. Masum ve temiz değildir yaşadıkları. Bu yüzden de cicileştirmeden ve sevimli hale getirmeden gerek dille gerekse anlatım biçimi ve düşüncesi ile doğrudan bunu yapar.

"Kişi belli bir sözcüğün simgelediği kavramı, kullandığı bağlamdan anlar" (Atakan 1998, 56). Buna göre adı geçen herhangi bir isim bir kimlikte ya da bir faturada ya da bir diplomada karşılaşıldığında tümüyle bağlı bulunduğu anlamı çağıracakken; sanatçı burada koyduğu bağlamla bu isimler bedenlenir. Eylemleri ile ötekinin hayatını etkiler ve yeni bir epistemolojik alan yaratır. Tıpkı Joseph Kosuth'un 1965 yılında sergilediği "Bir ve Üç İskemle" işi gibi. İzleyiciye sandalyenin üç hali de sunulur. Fotoğrafı, tanımı ve gerçek bir sandalyedir.

Scanned by CamScanner

Kosuth'un yöneldiği sanatta "nesne linguistik tanımlamanın yerini alır ve dış dünya ile ortak olarak önerilmiş kavramların yapamayacağı kadar çok sayıda ve doğrudan ilişki kurar" (Germaner 1997, 51). Burada sanatçı sanat ve dil arasındaki bağlantıyı düşündürürken Emin 'in işinde adı geçen bu isimler yapıtın ismi ile ilişkilendiğinde anlamlı hale gelmektedir. Sanatçının çadırında yazılı isimler kişilerin karakterini göstermezler, sanatçının hayatına girmiş olmalarından başka hiçbir önemleri yoktur ve sanatçı çadırın içinde başka bir tanımlama alanı da yaratmaz. İsimler ve sanatçı için anlamı hepsi bu. Yalnızca dilin anlatım gücü öne çıkartılmıştır. Hatta okuma yazma fişleri gibi bunlar düz büyük, kalın harflerden oluşturulmuş isimlerdir. "Kavramsal sanatta yazının kullanımı bir düşünceyi belirtmenin en açık yollarından biri olarak görülmektedir" (Germaner 1997, 52). Tracey Emin'in kullandığı yazısal ifade düşünceyi görselleştirir ancak; yazı burada kompozisyon öğesi ya da kaligrafik unsurlara sahip olan estetik ifadeyi güçlendiren, imgesel çağrışımlara açık bir unsur değildir. Jestsel uygulamaya veya soyut izlere dönüşmez. Sanatçının kalp atışının izlerini taşımaz. Sanatçının da zaten böyle kaygıları hiç yoktur.

Sonuç

Sanatın sınırlarının eridiği günümüzde sanatçının kendi hikâyesi sanatının konusu olurken; geleneksel sanat yapıtı ve sanatçı kavramları da tersyüz edilmektedir. Asıl olan hayattır anlayışından yola çıkan ve hayatında da aktivist olan Tracey Emin'in işleri, hayatı çok önemsemesinin sonucudurlar. Bu işlerde sarsıntılı ve sıra dışı yaşamı sanatsal üretime aynı doğrultuda yansımaktadır. Bu duruma maruz kalan izleyicinin de sıradan ve normal olan ile sıra dışı ve anormal olanının sınırlarını genişletiyor. Sanatçı Tracey Emin bireysel mitolojisi ile yaşam ve sanat arasındaki sınırları eritirken, hem yapıtı ile hem de yapıtın algılanması sürecinde izleyiciyi şaşırtır, şoke eder. Sıradan olana dikkat çekerken bir yandan da sanatçı kişiliğinin sınır tanımazlığı ile yaşamın karanlık ve kirli taraflarının göstergelerini sanatsal platformda açığa çıkarır, sıradan yaşamları yerinden söker. Yeni bir yapı bozumla yeniden kurar. Çünkü sanatçının kendi yaşamı da yapıtları da 'underground' bir film gibidir.

Kaynakça

Akay, A. (1990). *Kıvrımlar.* İstanbul: Bağlam Yayınevi.

Akay, A.(1997) *Postmodern Görüntü.* İstanbul: Bağlam Yayınevi.

Atakan, N. (1998) *Arayışlar Resimde ve Heykelde Alternatif Akımlar.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınevi.

Başarır, G. (2009). *Dolayısla Sanat.* İstanbul: Scala Yayıncılık.

Emin, T. (2007). *Yaban Vatan.* Çeviren: Tery Erbeş, Mehmet Öznur, İstanbul: Popcore Yayıncılık.

Erciyes, C. (2004). *Bu Serginin Tamamı Türk.* http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=129063

Scanned by CamScanner

Germaner, S.(1997). *1960 Sonrası Sanat Akımlar, Eğilimler; Gruplar, Sanatçılar.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Grosenick, E. (2001). *Women Artist in the 20th and 21st Century, The tyranny of intimacy (s.48-51).* İtaly:Taschen.

Kahraman, H. B. (1995). *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınevi.

Kahraman, H. B. (2005). *Cinsellik görsellik porografi.* İstanbul: Agorakitaplığı.

Wolff, J. (2000). *Sanatın Toplumsal Üretimi.* Çeviren: Ayşegül Demir. İstanbul: Özne Yayınevi.

Wu, C. (2005). *Kültürün Özelleştirilmesi. 1980'ler Sonrasında Şirketlerin Sanata Müdahalesi.* Çeviri: E. Soğancılar. İstanbul: İletişim Yayınları / Sanat Hayat Dizisi.

Scanned by CamScanner

Resimler Listesi

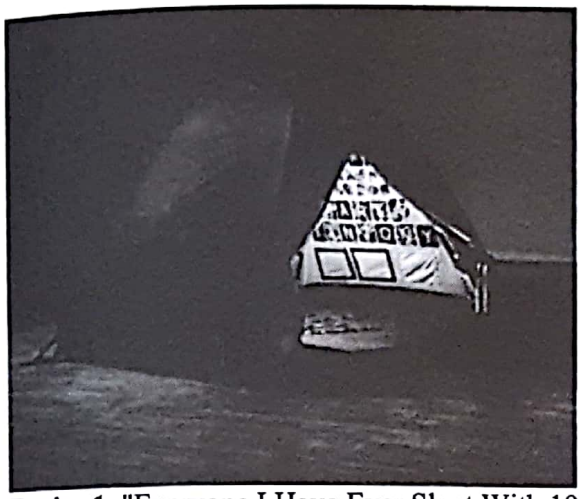

Resim 1. "Everyone I Have Ever Slept With 1963-1995

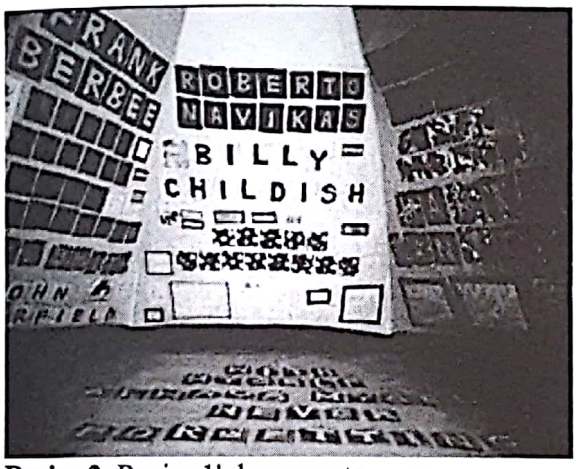

Resim 2. Resim 1' den ayrıntı

Resim 3. My Bed..

Scanned by CamScanner

Resim 4. Neon Iş

Resim 5. Enzine

Scanned by CamScanner

Resim 6. Sometimes the dress is worth more money than the money

Scanned by CamScanner

Dil - Edebiyat - Eğitim Bildirileri

Papers on Linguistic–Literature and Education

Scanned by CamScanner

Çağdaş Kıbrıs Türk Şiirinde Halkbilimsel Yansımalar

Metin KARADAĞ*

Giriş

Şiirin antik kültürler içindeki mitolojik öğelerden beslenerek gelişip yayıldığını öne süren çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Romantik düşüncenin dili mitosa indirgemesi, daha sonraki dönemlerde antropolojik kuramların büyü, ayin, töre ve gelenek kavramları üzerinde yoğunlaşması, lirik anlatımın benimsenip yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Evrensel bağlamda birçok örneklerle ortaya konulabilecek bu süreç, Türk kültürü içinde sınırlı verilerle de olsa Orta Asya merkezinden Anadolu'ya doğru uzanan coğrafyada da gözlemlenebilir. Spiritual söylemin kırlık kesimdeki yansıması olan tekke lirizminde antik çağların mitik öğeleri, folklorik kimliklere dönüşerek yeni bir renkle koşuklara taşınmıştır. Sembolik nitelikteki varlıklar (örneğin kuşlar, bitkiler, doğaüstü yaratıklar) hem basit kurgulu halk şiirinin hem de oldukça kapalı (hermetic) bir yapıya sahip Divan şiirinin içinde yüzyıllar boyunca yer almıştır.

Folklorik/mitolojik öğelerin halk şiirinde en çok görüldüğü tür, mânilerdir. Divan Şiiri ise, daha çok hayvan ve bitkilerin mitolojik serüvenine kadim Fars kaynaklarından iktibasla ilgi duyar. *Simurg, Anka, Hüma*lar şiir sultanlarının gözde motifleridir (Batislam, 2002). Bu eğilim eski kültürlerin efsanevî adları çerçevesinde örülmüş *kıssa*larla, kimi zaman telmih, mazmun ve diğer araçlarla dizelere bolca yerleştirilir (Tökel, 2000).

Modern Türk şiiri de folklorik/mitolojik öğeleri dizelerde kullanmaktan kaçınmamıştır. Behçet Necatigil'in deyişiyle: "*Taşıdıkları sezgi gücü, yer yer insan yaradılışındaki zaaf ve tutkuları, çağlar üstü bir keskinliğe, çok yönlü bir kullanış imkânına bağlanmış olmalarıyla mitoslar, bugün de sanatın yararlandığı bir ilham ve kültür kaynağıdırlar*" (Afacan, 14).

Kıbrıs Türk şiiri, gerek coğrafya yakınlığı, gerekse siyasal/kültürel ilişkilerin eskiliği ve işlevselliği gibi bir çok sebepten ötürü Türkiye kaynaklı esin ve izlenimlerden oldum olasıya etkilenmiştir. Edebiyat kadrosunu oluşturan pek çok kişinin Türkiye'de eğitim görmeleri veya Türk yayım dünyasında yer almaları bu etkinin diğer önemli kaynaklarıdır. Öte yandan Kıbrıs Türk şiiri üzerinde duran birçok yazar/araştırmacının değindiği gibi yerel yerleşimden kaynaklanan özgün kültür verileri de bu şiirin oluşmasında oldukça işlevseldir. Akdenizlilik, farklı kültürlerin varisi olmak, ada şiirinin özgün yanlarını oluşturmaktadır. Kıbrıs Türk halk edebiyatında yüzyılların ardından gelen çatışma (karşılama ya da mâni atışması) halk kültürünün çok farklı yansımalarını dizelere taşımış, hatta bu

* Prof. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, KKTC

Scanned by CamScanner

yaygınlık Rum halk edebiyatına da çattizma/*çatizmos* adlarıyla benzer bir biçimde geçmiştir. Ortak edebiyatın tekerleme türü de bu çerçevede kendisine yer bulmuştur. Bir örnek:

Girne
İçine girme
Girersen eylenme
Eylenirsen evlenme
Evlenirsen döllenme
Döllenirsen çocuk etme
Çocuk edersen enlendirme. (M. Yaşın 212/213)

Hasan Bulliler ve Halid Arap destanları da ortak edebiyatın epik örnekleri arasındadır.

Üzerinde durulması gerektiğine inandığımız Lurucinalı Mustafa Ramadan (1905-1995) çatışma (çatizma) ve destan türündeki halk şiirinin tipik bir temsilcisidir (Yaşın, M. 517).

Araştırma

Özelliklerine kısaca değindiğimiz sahip folklorik motifli şiirin, Kıbrıs Türk şiiri içindeki yansıma ve yorumlarını ele alacağımız çalışmamızda, bildiri boyutu çerçevesinde, sınırlı adlar üzerinde duracağız. Araştırmamızda veri saptamaları; motif, tem incelemeleriyle Kıbrıs Türk şiirinde halkbilimsel öğelerin işlevini belirlemeye çalışacak; adanın yaşayan önemli kültür, sanat ve bilim insanlarından Harid Fedai tarafından

Ben, eskilerce "Cezire-yi Hadrâ",
senin "Yeşilada" dediğin;
suyunu içip ekmeğini yediğin,
Kıbrıs'ım

diye betimlenen ada şiirinin folklorik kökenlerini örneklerle ele alacağız.

Larnakalı Mehmet Nâzım (1900-1971) ile Kıbrıs şiirinde "modernleşen gazel ve türkünün" ortaya çıktığını vurgulayan Mehmet Yaşın'ın seçkisinden halk kültürünün pastoral bir yansıması, bizi Faruk Nâfiz Çamlıbel'in Çoban Türküleri'ne götürür;

Kavalınla güzel çoban neredesin nerede?
Senin gamlı nağmelerin şifâdır derde...
Çal ey çoban hassas kalbin inlesin biraz
Çal kavalı ağlayayım, derdim onulmaz... (Yaşın, M. 379)

Kahve kültürü; Kıbrıs yaşamında önemli bir yere sahiptir. Osmanlı, Türk ve Ortadoğu kültürlerinin etkileriyle yeme, içme kültüründeki zenginlikler, beğeniler günümüze kadar sürmüştür. Şair Urkiye Mine Balman, kahve tutkusunu şu dizelerde dile getirirken "kahve falı", "kahve sohbetleri", "kahve/tütün/tiryaki" gibi yerel ve folklorik verileri yansıtır:

Scanned by CamScanner

Şekilllenir köpükler/ Düğümlü bir sır gibi/ Kalplere huzu yükler/ Gerçek bir satır gibi.
Göz ve gönül oynar/ Halkalanmış bir bulut/ Yudum yudum zevk çalar/ Tiryakinin çubuğu.
Renk ve koku buluşu/ Porselen fincanlarda/ Ne şekiller buluşur/ Tatlı heyecanlarda.
Haberler kırık dökük/ Telve konuşur tel tel/ Cezvede köpük köpük/ Fincanda başka güzel.
Uzun bir yol eğlence/ Arzu, düşünce, hayal/ Bir ömürdür her gece/ Kahve fincanında fal.
(Yaşın, M. 391)

Her ne kadar yaşamının büyük bir bölümünü ada dışında geçirmiş ve kendi deyişiyle "*dalları çeşitli ülkelerde kalmış*" yapısıyla Kıbrıs Türk Edebiyatına ne verebileceğini kendisi sorgulasa da Kıbrıs Türk şiirinin mihenk taşlarından bir olan Osman Türkay, mitik/folklorik motifleri dizelerine ustalıkla taşımış bir sanatçıdır. Şairimizin 1958 tarihli bir şiirinde Kıbrıs Türk'ünün folklorik görüntüsü yansıtılırken, iş mânilerinin ya da tekerlemelerin havasını buluruz:

Bu yaz hava çok sıcak/ Harnıplar tez kararacak/ Şekerlene şekerlene ballanacak/ İşte Ağustos ayındayız/ Dağ yolunda kadın, erkek, kız/ Babalarınız, amcalarınız, dayılarınız/ Dediler "Başladı harup toplama panayırınız!"/ Boş eşek eyri bacak dik kulak/ Anıra anıra koşacak/ Bir bu geçitten bir o geçitten/ Ve yollar uzayacak da uzayacak/ Beşparmak Beşparmak!/
Boş eşek, eyri bacak, dik kulak/ Nallar tırnakta, semer arkada, çuvak omuzda,/ Bir bu/ geçitten bir o geçitten/ Taka-tuka koşacak da koşacak/ Beşparmak Beşparmak!
Dağlar düz, günler yüz, gençler kız, arı vız, kollar hız/ Vurun uzun değneklerinizi yüklü dallara be gençler!/ Dükülü dükülüversin semiz ballı harnıplarınız/ Toplasın analarınız, bacılarınız, yavuklarınız!/ Bu sene harnıplar çok ballı/ Silkele şu zorlu dalı / Pekmez kıralı/ Bal Kazafanalı!
(Karadağ, 4).

Osman Türkay, yaygın bir efsanenin kaynağı olan Beşparmak dağını dizelere yerleştirerek, dağla, efsanenin etkileyici kurgusunu ve adaya duyduğu özlemin sembolünü yansıtmıştır:

Kendimi boşluklara bırakıp haykırmak geçiyor içimden
Beşparmak, beşparmak
Bizim beşparmak
Etten nasıl ayrılır tırnak
İşte karşımdasın çiçekli bir dal gibi
Ufku bir uçtan bir uca kuşatan hilal gibi (Türkay 2000, 224)

Beşparmak dağının efsanevî boyutlarının Kıbrıs Türk şiirine yansıması üzerinde yapılmış bir çalışmada sonuç olarak şunlar vurgulanmaktadır:

Scanned by CamScanner

"...Beşparmak Dağına sitemin yer aldığı, onu bir engel gibi gören dizelerin de bulunmasına rağmen, genel olarak Kıbrıs Türk şiirinde Beşparmak umudu, özlemi, güzelliği, güveni, sırdaşlığı, zaferi anlatan bir sembol olarak kullanılmıştır" (Öztürk, 1).

Bayram motifi, farklı türlerdeki bir çok ürünüyle ünlenen ÖzkerYaşın'ın dizelerinde de geçmişe özlem ve geçmişin iz bırakmış anılarıyla; bayram karakteristiği içinde yansıtılmıştır:

Aklıma geliyor Lefkoşa'nın / Geçmiş bayramları. Yeni elbiseler giymiş kadınlar, kızlar,
Yeni elbiseler giymiş adamlar (...) / Çağlayan'dan Barbaro Tabyası'na / Piyasa yapanlar...
Atlı karıncalar, salıncaklar, Kumar makineleri / Elektrikli otomobiller
Ve atış poligonları.../ Bayram yerinde / Kurulmuş koca bir çadır,
Yarısı balık: "Deniz Kızı"/ "Harika Ölüm Cambazları"/ Türkiye'den gelen şarkıcı
*Benli Safinaz,/ Ve büyük illüzyonist/ Meşhur Hintli sihirbaz/ Profesör Van Kadra... (*Yaşın, Ö. 326).

Uzunca şiirin devamında kırsal kesim insanlarının bayram kültürü takıları, geleneksel giysileri ile içten bir dille işlenir:

Hey gidi eski bayramlar!/ Kıbrıs'ın dört yanından köylüler/ akın etmişler Lefkoşa'ya/ Allı pullu elbiseleriyle yollarda/ Köylü kızları/ Bileklerinde sıra sıra bilezikler, Gerdanlarında altınlar, Bakınırlar şaşkın şaşkın/ Laf atan delikanlılara (Yaşın, Ö. 328).

Şairin, folklorik çerçeve içinde kurgulanan bir diğer şiirinde de "Kıbrıs'ta Halk Oyunları" işlenir. Renk renk giysiler, ışık cümbüşü içerisinde Anadolu'nun dört bucağı, ada toprağında yeniden dile getirilir:

Bu bir ışık cümbüşüdür/ Renk renk fistanlı kınalı elli/ Sarı kızlar, esmer kızlar, kumral kızlar/
Tuttursun hele bir oyun havasını/ Gezeriz karış karış vatan haritasını..
Hey Mağusa'nın, Baf'ın, Lefkoşa'nın/ Bileği bükülmez evladı/ Dön ha, dön ha, dön/ İndir kılıcını kalkana/ Seni doğuran ana/ Kıbrıs'ın Ayşe'si, Fatma'sı/ Gurur duysun Türklüğünden... (Yaşın, Ö. 143-144).

Özker Yaşın'ın yurtseverlik, ulusal mücadele, kurtuluşla ilgili birçok şiirinin yanı sıra, bireysel yorum ve izlenimlerinin ön planda olduğu şiirleri de bulunmaktadır. Bunlar içinde konumuzu ilgilendirmesi açısından *Canım Kıbrıs'ım* adlı uzun şiirde, eski dönemlerin tipleri ve onların genel yapıları hakkındaki yorumlar dikkat çekmekte; cirit, çayır güreşi gibi bir zamanlar yaygın olduğu dile getirilen geleneksel sporların yok olduğu; artık görülmez olan halk şenliklerinin unutulup gittiği, "mutluluğun sebil olduğu" devranın döndüğü anlatılır:

Scanned by CamScanner

(...) Nerde harup toplayan/ Al yanaklı köylü kızlar/ Nerde cirit oyunları/ Burma bıyıklı sipahiler/ Nerde şenlikler, pehlivan güreşleri/ Nerde Osmanlı günleri/ Nerde o mutluluğun/ Sebil olduğu zamanlar? (Ö. Yaşın 25)

Özker Yaşın, eski değerlerin, geleneksel kültür öğelerinin, çağdaş zamanlar içinde eriyip yok olmasını bir "kültür ve kimlik erozyonu" olarak görür. Adadan ayrılmak isteyenlere Kıbrıs toprağının ağzından, yurdun ve kültürel değerlerin önemi vurgulanır:

El oğlu anlamaz derdini/Eloğlu bu mavi gökleri bilmez(...) Seyyar kebapçılar, ayrancı, bulgur köfteci,/ Hurma yaprağına dizilmiş yasemin satan çocuk/ Gazinolarda Türkçe şarkılar.../ Gitme oğul/ Kucağımda yatanlar/ Senin deden / Senin baban, senin kardeşin... (Yaşın,Ö. 27)

Yurtseverlik temlerinin ağırlık kazandığı yapıtlarıyla çağdaş Kıbrıs Türk edebiyatının usta kalemlerinden Özker Yaşın zaman zaman da;

Ebemkuşağı olup köprü kurarım/ Kıbrıs'tan Ankara'ya/ Haber salarım turnalarla/ Göklerin yedinci katına/ Binip gelsin diye Atatürk'üm/ Küheylan atına (Yaşın, M. 427)

dizelerinde dikkatimizi çeken turnanın halk kültüründeki işlevine gönderme yapması tarzında halk kültürü eğilimlerini yansıtmaktadır. Özker Yaşın şiirlerinde ada kültürünün ana çizgilerine sık sık yer verir. Akdenizliliğin de sembolleri arasında yer alan zeytin, üzüm/verigo, şarap, zivaniya adanın doğal güzellikleri ile birlikte işlenir:

yazdığım şiirlerde/ Dostluk, kardeşlik, sevgi/
Gürül gürül akan çeşmeler, dağ pınarları/ Üzümler, verigolar, badem, dut, kaysı
Şarap, konyak, zivaniya/ Mutluluk için kalkan bardaklar
Bizi ayırmayan duvaklar/ Ve dostça kucaklaşan insanlar olmalıydı. (Yaşın, M. 428)

İçki motifinden söz açılmışken Süleyman Uluçamgil'in *Deli Şehir* başlıklı Lefkoşa'yı betimleyen şiirindeki bir haneyle Lefkoşa meyhanelerinin eski görüntüsünü yansıtalım:

Lefkoşa derler var bir deli şehir/ Meyhanelerinde gazelleri/ Aşk üstüne, delilik üstüne
Vurdumduymazlık üstünedir (Yaşın, M. 437).

Lefkoşa'nın şairlerimize gizemli, egzotik gelen eski dönemleri, nostaljik yaklaşımlarla sıkça karşımıza çıkmaktadır. Osman Güvenir de *Eski Dost* başlıklı şiirinde Girne Kapısı'ndaki eski anların *"cinciraklı, salıncak sandallı, badem şekerli"* manzarasını yansıtırken, İpçiler hisarındaki horoz güreşlerinin, Mevlevî tekkesindeki semazenlerin buruk tablolarını çizer:

Eski bir dostuma rastladım bizim sokakta(...)/ Onunla çocukluk yıllarımızı anımsadık orada
Lefkoşada./ Girne Kapısı'na renkler katan/ Ahmet efendinin cinciraklarını/ Ve kopça vurduğumuz

Scanned by CamScanner

Salıncak sandalları,/ Atlı karıncaları,/ Sokaktan geçen Aynalının badem şekerlerini,
İpçiler hisarındaki horoz güreşlerini,/ Ve çörekçi Ayşe'nin çöreklerini.../Bir hayal gibi kaldı usumuzda
Mevlevi Tekkesinde dönen semazenler,/ Kulaklarımızda kaldı/ Kutsal musikinin son nağmeleri,
Ve kudümün sedası,/ Eski günlerin son halkası./Bütün anılar o kubbelerin altında,
Ramazan topları gün batımında(...) (Güvenir, 9).

Orhan Veli Kanık'ta ustaca örneklerini gördüğümüz Türk halk mizahının evrensel fıkra tipi Nasreddin Hoca'nın çağdaş şiire yansıtılmasını, Kutlu Adalı'nın *(1935 Lefkoşa-1996, Lefkoşa)* kaleminde bulmaktayız:

Hoca eşeğe ters binmiş gider / Tüm çocuklar ardına düşmüş / Haline güler
- A Hoca efendi bu halin ne / Eşeğe binilir mi hiç böyle?
Eşeğe ters bindiğini Hoca da bilir / Ama olan oldu artık
Yanlış ayak bastı üzengiye / Ters oturdu / Yular yerine de eliyle
Eşeğin kuyruğunu tuttu Hoca/ Çocukların maskarası oluyor
Başlamış gülsün şeytanca
- Eşeğe doğru binseydim eğer çocuklar / Hepiniz arkamda kalırdınız
İstedim ki yüz yüze olalım/ Ben sizi göreyim, siz beni / Konuşa güle böyle gidelim
Arkamda ne olup bitiyor göreyim (Yaşın, M. 443).

Aynı kuşak şairlerinden Orbay Deliceırmak, *Leylâ ile Köroğlu* adlı şiir kitabındaki farklı şiirlerinde Türk halk edebiyatının yaygın adları olan Köroğlu, Ferhat, Leylâ, Şirin gibi adlara göndermeler yaparak, çağrışımın geniş olanaklarını dizelere taşımıştır. Epik anlatım tarzını yeğleyen şairin, özellikle Köroğlu tipini şiirlerinde kullanması, anlatım hedeflerine ulaşma açısından başarılı olmuştur. Deliceırmak, adanın İngiliz egemenliğinden kurtulmasını dizelere taşırken Köroğlu'nun yiğitliğinden, Ferhat'ın kararlılığından, azminden esintiler yaratır, Şirin'in emsalsiz güzelliğinin bile özgürlükle kıyaslanamayacağını vurgular:

Bahar geldi artık/ Aştı dağları Köroğlu'nun atı/ Şirin kucakladı Ferhat'ı.
Şirin'den de güzelsin ey özgürlük/ Şirin'den de güzelsin.. (Deliceırmak, 18).

Bosna'da yaşanan insanlık ayıplarına karşı umudu, "*Dağlarda sabah oldu/ Sen nerdesin Köroğlu'nun atı"* diye sorgulayan şair, bir başka şiirinde yine Bosna faciası için; "*Dağlar engel değil, aşinadır sazıma/ Sevda yüreğimde/ Ferhat umurumdadır...*" (Deliceırmak, 27) diyerek halk edebiyatı motiflerinden yararlanmıştır. Toprak şiirinde Aşık Veysel'i anarken "*Her bedene uyan gömlek/ Sadık yâri Veysel'in/ Zor değil seni giymek" (*Deliceırmak, 27) diyen şairimiz Somali'deki acılar karşısında da *"Leylaklan karışıyor/ Somali'nin çocukları/ Ferhat dağlar delmez oldu/ Tütmez oldu türkülerde sevdalar../ Artık ne Ferhat ne Şirin var/ Ve çokuluslu teraziler için çatlar/ Dalındaki nar../Artık sevdalar*

Scanned by CamScanner

nüklear.. (Deliceırmak, 29) diyerek umutsuzluğun ifadesini artık görülmeyen Ferhat'in azmi ile anlatmaya çalışmaktadır. Şairin sıkça işlediği bağımsızlık temi, *"Bağımsızlık IV"* başlıklı şiirde de Köroğlu motifiyle bağlantılı olarak dile getirilir: *Köroğlu'nun/ Kır atının/Kır tayı/ Önüne yığınla koysalar da arpayı/ Bağlı durmaz çeker gider/ Bir rüzgardır eser gider /Coşar gider, koşar gider /Gider dağlara dağlara../Ferman ne ki /Dağlar varken.../Yücelir özgür insan/ Yücelir uçar,/ Can bedenden çıkarken...* (Deliceırmak, 33). Şairin kitabına da ad olan Leylâ ile Köroğlu adlı şiiri de, halk edebiyatı öğeleri ile kurgulanmış bir şiirdir. Karacaoğlan'ın pastoral dünyası, Köroğlu'nun yiğit ırası, lirizm ile epik söylemi şu dizelerde birleştirmiştir:

Ölüm menzilindedir sevdanın /Gülüm yar/ Korkunun ne yararı var... /Az biraz Karacaoğlan kuşan / Kır çiçekleri sevince açar...
Ölüm menzilindedir kavganın /Korkunun ne yararı var... /Kim ki yüreğinde bir nebze Köroğlu saklar / Zulüm çeşmesine çanak mı tutar... /ağız atlar er meydanında coşar...
Ölüm neresinde dilerse/ Orasında olsun yaşamın/ Bir sevdası bir kavgası olmalıdır insanın...
*Kırlangıçlar mıdır işareti Nisanın,/ Aslan sevince kükrer/ Kuşlar sevince u*çar...
(Deliceırmak, 39).

Türk halk edebiyatında keklik, kına motifi, hüzünlü sedalanmalar, haber salmalar, ayrılık-gurbet, göç, sıla gibi kavramlarla iç içe yer alır. Anadolu halk türkülerinin içli, hüzünlü
iletilerini Fikret Demirağ'ın *ötme keklik ölürüm* başlıklı şiirinde buluruz:

(...) anam bile bilmez kaç ışık söndü içimde! / gitme keklik, ölürüm.
dağ söneceğine, gül söneceğine ben öleyim, / nasıl olsa kendimi yaşamıyorum!
ötme keklik, kanım akar ötersen/ beni ötüşünün
ortasına atarsan
yüreğimin önüne barikatlar kurarsan / birgün "bağlama"nın, öbür gün ağlamanın
ikizkardeşini ararsan/ benim keklik! ötme keklik, ölürüm.
şimdi karlar, kentler birbirine karıştıysa/ benim yolum
karlara, kentleredir,
tutma keklik, ölürüm./ anam bile bilmez kaç ışık söndü içimde! (Yaşın, M. 455).

Hayatın sonlandığı nokta, türlü yansımalarıyla edebiyatta ve halkbiliminde önemli yer tutar. Neşe Yaşın, *Kapılar* adlı şiirinde ölüm motifini ada kültüründeki yansımalarıyla işlemiştir:

...siyah başörtüleriyle dualar/ gözyaşı ve yalnızlık yandı mumlarda
buhurdanlıklar tüttü hep/ soğuk dul odalarında(...)/ onlar hep dua ettiler
ve mersin dalları taşıdılar/ her bayram mezarlara/ top top yaseminler asıldı
beyaz çarşaflı karyolalara/ ince bir sızıyla yaşandı özlem
sessizce indi/ yürekten kasıklara/ kapılar çalınırdı/ ve kadınlar açarlardı kapıları

Scanned by CamScanner

geçip giderdi hayat/ her gün tozu alınarak ve parlatılarak (Yaşın, M. 475-476).

Günümüz Kıbrıs Türk şiirinin usta kalemlerinden Filiz Naldöven, adalı edebiyatçılarda çokça gördüğümüz kimlik arayış ya da sorgulamalarını *Kimlik Çiçeği* adlı şiirine yansıtmıştır:

önce hüznü damıtıp turunçlardan
serptik ölümlerin ardından günlere
sonra hüznü damıtıp çayından adanın
verdik bir dingin sıcaklığa kanımızı
sonra hüznü damıtıp mersinlerden
akıttık buruk sevdalar gözlerimizden
sonra hüznü damıtıp zeytinlerden
karayağ değirmenlerinde döndürdük
sonra hüznü damıtıp üzümlerden
al kana sarhoş uyandık geceleri
sonra hüzün damıtıp kendini
takıldı yakamıza kimlik çiçeği (Yaşın, M. 488).

Yerel ağız özelliklerinin şiire yerleştirilmesi hem halkbilimsel hem de dilbilimsel açılardan dikkat çekicidir. Kıbrıs ağzının şiirdeki yansımalarından ilginç bir örneği "toy-düğün" teması içinde Raşit Pertev'in dizelerinde buluruz:

damat der ne gelirsiniz böyle sinirli sinirli/ gerdek oldu biddi
başlık parasıdır istediğiniz/ yoksa angoni (=torun, MK)
sinsile der isdersa bir eli yağda/ bir eli balda olsun/ biz seni ne damatlığa gabul etdik
ne da gelin deye verdik oğlumuzu/ damat der ne dövdüm ne da aç bırakdım
şikayetiniz nedir/ sinsile der yerin dibine batsın/ toy gençler düğünü
hangi mangada/tabancasını şakaklara dayayan/ güveyi/ damat der cehiz verdiniz güya
da gaylesini çekersiniz / masrafsızdır çatısız angonisiz hane (Yaşın, M. 490-491).

Ağız özelliklerinin yanı sıra halkbilimsel açıdan dikkatimiz çeken bir yorum da Rıdvan Arifoğlu'nun *Unutulursa Sandalyeler/ Hırsızlar Alır Gider* adlı şiirinde çocuk oyunları ve tekerlemelerin işlenmesiyle oluşturulmuştur:

Lingiri oynarken çeliği çaktırmadan Rum tarafına yolladım
Daha gelmedi.
Çomağı da gözüme soktum belki öbür gözümle
Körlenirim diye bir ülkeyi olsun, daha çıkmadı. (...)
Çember çevire çevire/ Varillere yanaştım/Mayınları geçerek sınır aştım. (...)
Istavroza urum kızı/ Ben bir ya lan cı lık uy dur dum/ Duma duma dum
Kır mızı mum/ Ga ra sa kal sen, yum (Yaşın, M. 498).

Scanned by CamScanner

Bu ilginç şiirde çelik çomak oyunun adadaki yansıması olan *lingiri, çember çevirmek ve tekerlemeli söyleyiş* ana izlek çerçevesinde ustaca yararlanılmış yan öğelerdir.

Eski Kıbrıs hayatı farklı olguların etkisi altında hızla değişik kimi kendine özgü çizgilerini yitirdiğinde, şair duyarlığı geçmişin rengini yaşanan anda yansıtmaya çalışır. Fikret Kürşad'ın Eski Günler başlıklı şiirinin aşağıdaki dizelerinde hem bu duygusallığı yakalarız hem de yitmiş folklorik öğelere rastlarız:

Herkes ekmek peşinde koşturur dururdu/ Emsali yoktu Mustafa amcanın yoğurdu/ Lezzetler ustasıydı aşçı Mustafa dayı/ Ciğerci Ahmedimin ustası sayılırdı.

Mevlevi Tekkesinde ney sesi yükselirdi,/ Dervişlerin dönüşü herkesi mest ederdi, / Gece gündüz doluydu " Mulla Hasan" kahvesi, / Özenle pişirilir, kumda güzel kahvesi.

Sarayönü karakolu yirmi dört saat ayaktaydı,/ Vardiyalı polisler devamlı sokaktaydı/ Lokmacı Abdullah'ın meşhurdu şamişisi / Ut çalardı Kıbrıs'ın Ahmet Beceriklisi.

Bayramları Hisarda kutlardı fakir millet,/ Atlıkarıncaları kurardı usta Ahmet / Hammalın Mustafa'ydı meyhaneci kralı, /Meyhanesinde vardı her konunun alası

Çoronik'ti hep saray önünün eğlencesi, /Her geçeni bilirdi ona göre söverdi, /Osman Gezer karşıda aynı telden çalardı,/ Bunlar renkli nüktedan, unutulmaz insandı.

Aynalının kolunda küçük bir sepet vardı,/ Kuvvet macunu satar, rızkını kazanırdı,/Hasan Bulli destanı okurdu aksakallı, /Hele fazla satarsa okurdu tüm destanı (Kürşad, 9-10).

Şairimiz, renkli, duygulu sahnelerle yansıttığı eskinin değişip yeni zevk ve beğenilerin egemenleşmesini, kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirmektedir:

Zaman değişti şimdi, renkli simalar gitti, / Karşı komşudan merhaba duymak bitti, /İnsanımız değişti hayat şartlan öyle,/ Bir koşuşmadır gider, hayat tarzıdır böyle.

Eski günler düşleyip, eskiyi arıyorum, /Ne eski geri gelir, ne zaman durdurulur, /Hayat devam ediyor, bizler handaki yolcu,/ Bu handan binler geçti, zaman akıp gidiyor (Kürşad, 9-10).

Fikret Kürşad, *Kına* başlıklı şiirinde de, kınanın Türk kültürü içindeki yeri ve işlevini dizelerine taşımıştır:

Töre, Türk Milletine asırlardır rehberdir. /Kına yakmak töresi, bunlardan bir tanedir,/ Üç kınası var Türk'ün nesillerdir yakılır, /Bu üç kına, yüzyıllar var, vazgeçmeden yapılır.

Scanned by CamScanner

Geline kına yakılır, evine kurban ol diye, /Kurbana kına yakılır, Allah'a kurban diye,/ Mehmet'e kına yakılır, Vatan'a kurban diye, /Kına Türk'te töredir, kurban olsunlar diye.
Gelinin avucu kınalı evine uğurlanır. / Kurban kınalı olur, kurban olur bağışlanır, / Asker elinde kına cepheye uğurlanır,/ Kına Türk'te töredir, her zaman uygulanır (Kürşad, 84).

Gelenek ve göreneklerin şiire yansıtılmasındaki örneklerden biri de Kubilay Beliğ'in *Kız İsteme* adlı şiiridir. Farklı Türk yörelerinde kimi ayrıntıya dayalı değişikliklere karşın düğün/evlenme sürecinin başlangıcını oluşturan "kız isteme" Beliğ'in dizelerinde Kıbrıs halk kültürünün kendine özgü yanları ile ele alınmıştır:

Heyecan çok, evel Allah evi sarmış hoş hava, / Damadın keyfini hiç sorma, uçar sanki beyim.
Bir buket gül en hoşundan bir paket de baklava, /Mutlu gün, evden çıkarken haydi bismillah deyin.
Misafirler buyururlar ve alır yerlerini, / Kız evindeyse bakarsan daha çoktur heyecan
Kızla damat kaçamak gözle süzer birbirini / Kahve testiyle de başlar kızı önce imtihan.
Anne yapsın diye kahve kızı yollar mutfağa,/ Az geçer, kız bin nazar altında tepsiyle gelir.
Doğrulur kaynanaya ilk ne bakar sol ya sağa, /Sıra damada gelince de sinirler gerilir .
Kahveler çok çok güzeldi, bol köpüklü, keyfi tam, / Pek güzel olmuş beyendik, sağlık olsun eline.
Baba bekler ve bulurken de bir uygun ortam, /Tok sesiyle gelelim der ziyaret sebebine.
Besmeleyle söze başlar ve bütün kalbiyle, /Bir hayırlı iş için sizler geldik diyoruz.
Allahın emri ve Peygamber'imiz kavliyle, /Kızımız Fatma'yı oğlum Kemal'e istiyoruz.
Bir kızın anne-babası daha bilmem ne arar, /Bu güzel teklifiniz bizleri memnun etti.
Oğlumuz genç, bitmiş askerlik, güzel hem çok kibar, /Münasip bulduk efendim, kızı verdik gitti (Beliğ, 20-21).

Kubilay Beliğ'in *Kıbrıs Yemekleri ve Yerel Bazı Tatlılar* başlıklı 39 beyitlik uzun şiiri, halk edebiyatımızın ünlü yemek destanları gibidir. Çoğu Kıbrıs ve Kıbrıs Türk halk mutfağının ürünü olan yemek ve tatlılar ana çizgileriyle; zaman zaman da ayrıntıları ile şiire yerleştirilmiştir. Şiirde, geleneksel Kıbrıs mutfağının önde gelen yemek ve tatlılarından molohiya, bullez, kolokas, golyandro, hummuz, makarna bulli,fırın kebap, şeftali kebap, hellimli bitta, çorçorikya kimi zaman

Scanned by CamScanner

ironik; bazen de halk şiirinin samimî söyleyiş özelliğiyle yansıtılır. Uzunluğu nedeniyle bu ilginç şiirden bazı örnekler sunacağız:

Birçok yemek ve tatlısı vardır şu Kıbrıs'ın, /Lezzetlidir ve ağzma lâyıktır herkesin.
Bullez, fırın kebap, kolokas hem molohiya, /Makul sırayla evde girer hepsi tepsiye.
Çok nazlıdır bizim kolokas, baş tutar bazan, /Yağmur yemezse tarlada pişmez zaman zaman.
Kolyandro şart olur kolokas varsa sofrada,/ Onsuz salatanın tadı hiç var mı dünyada.
Bullez kızartılır patatesçikle, çok da sık, /Kaynar yanında kuru baklayla sarmısak.
Zeytinyağıyla taze soğan, sirke eklenir, / Billahi patlaymcaya dek âfiyetlenir.
Bir başka çok özel yiyecek var: molohiya, /Bir ot bu, deste deste gelir yazda çarşıya.
Hummuz çeşitli çok baharat isteyen yemek, /Tutturdunuz mu ölçüyü her şey tamam demek.
Hummuz yapınca bir taşa çift kuş tutarsınız, / Öğlen yemeğ'ni yer, gece çorba yaparsınız.
Millî yemekse bence makarnayla bullidir,/ Hiç sanmam itiraz eden olsun, bu bellidir.
Enfes fırın kebapları cidden çok ünlüdür, / Her tepsi et yahut patateslerle süslüdür.
Bazen havuç ve nar tomatesler de eklenir./ İştahla bir çoban salata doğranır, yenir.
Şeftali şişse Kıbrıs'a has, şanlı bir kebâb, /Tek yağlı şiş yanında her akşam yemek sevâb.
Kıymayla malzeme sarılır terp'e ustaca, /Kıbrıslı olmayanlara cidden bu: bilmece...
Hellimse Kıbrıs'ın çok özel yerli peyniri,/ Kahvaltı sofrasında hazır her zaman yeri.
Hellimli bitta'nın tadı cidden de başkadır,/ İnsan yedikçe yer, yine hiç doymadım sanır.
İnsan çok iş yapar bizim hellimle bir kere, İster kavur, ya yap kömür üstünde ızgara.
Zeytinli çok nefis, günün her vakti yersiniz,/ Çay geldiğinde nerde o zeytinli dersiniz.
Zeytinyağıyla ince soğan, nane yoğrulur, Normal fırında bir kabarır sormayın hamur.
Kıbrıslı çok çeşit ve özel tatlılar yapar,/ Yollarda köylü zembile kor, gezdirir satar.

Scanned by CamScanner

Köfter, sucuk, susamlı ve tahınlı bittalar, /Yer insan önce sonra da parmakların yalar.
Pastelli bir susam ve pekmezli tatlıdır, /Köyler bu hoş ürünle öğünmekte haklıdır.
Ağzında kil olur, yayılır bitta insanın, /Yerken yavaş ye, yok, bulaşır sonra her yanın
Bambaşkadır canım şu ceviz macununda tat, /Çok doğrudur bu söz "yeme billahi yanında yat
Ekser bununla ilk misafirler ağırlanır, / Ev sahibi'yse gerdan açar hem gururlanır.
Çok patlıcan yemekleri vardır, bu doğrudur, / Kıbrıs'ta bir de tatlısı vardır ve zorludur.
Bunlar özel surette reçellik hazırlanır, /İnsan yeyince farkına varmaz , lokum sanır.
Bak, bir de çorçorikya "gullirikya" yaparlar, bu bir hamur,/Hem pekmezin karışmasıdır, hazmı zor olur.
*Yerler, yesinler afiyet olsun, bu zevklidir, /Başlarken önce besmele çekmek önemlidir. (*Beliğ 76)

Aynı şairin Bir *Mahalle Bir Ses* başlıklı şiirinde ise Lefkoşa'nın tarihî semtlerinden Yeni Camii Mahallesi geçmişi ve günceliyle yansıtılır. Şiirin bir bölümünde de çocuk folklorunun renkli ürünlerinden oyunlar betimlenir:

(...)Cami avlusu semt çocukları ile
cıvıl cıvıldır gün boyu.
Oynanan oyunların beşi beş para.
Çaputtan doldurma topla futbol,
lingiri, saklambaç, dizme,
çukurcuk, bal satarım, uzun eşek,
vızzz ve en zevklisi
mezar taşları üzerinden
birdirbir atlama,
Taşın üstünden rahat atlayanlar,
Sürünerek geçenler,
Takılıp pat diye yere düşenler,
Ve tabii ki arkasından yükselen kahkahalar... (Beliğ 157)

Kubilay Beliğ, *Bakla Falı* adlı şiirinde de bakla ve kahve fallarını ele alarak ironik bir biçemle fal kültürünü yansıtmaya çalışmıştır. (...) *Çıkardı cebinden/ bir avuç bakla/ Dua mırıldanıp/ koydu ortaya./ Besmeleyle başladı/ konuşmaya. Döktü ezberinden/ Bir hâfız gibi/ Havadan sudan ne/ gelirse akla/ Tanrım bu ne hikmet/nasıl keramet...*

Scanned by CamScanner

Bakla ve papatya fallarına alaycı bir dille yaklaşan şair, 'kara sultan' dediği kahve ve kahve falı konusunda açıkça övgüler dizerek tarafgirliğini sergilemektedir!

(...)Kahve falı, sorma /o çok, çok başka/ sosyal etkinliği/ zevki bambaşka/ Fincanından/ pişirmesine kadar/ çok meharet ister/ o 'kara sultan' (Beliğ 230-231).

Çağdaş Kıbrıs Şiirinin oluşmasında emeği olduğu her araştırmada vurgulanan Pembe Marmara, geleneksel kültürün verilerini modern şiir teknikleriyle birleştirebilen önemli bir şairdir. Özellikle, mâni, tekerleme biçeminin güncel yaratısını izlediğimiz şairin *Bayram* başlıklı şiirinde bayram atmosferinin renkli, geleneksel tablosunu izleriz:

Sıngılıyı sıyırdım/Eski saraya kandil astım/ Bir ayağımı mağrıba/ Bir ayağımı da maşrıka bastım/ Gittim Yavuz'a bindim/ Durdu aşağı indim/Küfi Dayıdan/ Tulumba tatlısı yedim/ Kırmızı mendili başına sarılı/ Şalvarlı, sarı gömlekli Ismayılı/ Çifte telli oynarken gördüm/ Hee diye çocuklara bağırdım(...) (Yaşın, M. 395).

Sonuç

Kıbrıs Türk Edebiyatında ortak (anonim) şiir ürünlerinde Türkiye şiirine koşutluk ön plandadır. Mâni, tekerleme, türkü gibi türlerde gerek coğrafî yakınlık gerekse iletişim olanakları, ortak yapılanmanın temel sebepleri arasındadır.

Modern şiir çerçevesinde ada şairleri de genel olarak Türkiye'deki edebî akım ve oluşumların etkisindedirler. Ancak özellikle 80'li yıllardan başlayarak dil, içerik, biçim bakımından adaya özgü bir şiir yaratmanın da çabaları görülmektedir. Öte yandan – konumu belirsizliğini korumakta olan- siyasal yapının karmaşıklığı ve her alanda olduğu gibi sanat, edebiyat alanındaki ambargolar, kuşatılmışlık duygusu, mazisi zaten çok sınırlı olan bir kültürün özgün şiir geleneği yaratmasını da zorlaştırmaktadır.

Adadaki şiir kitaplarının incelenmesiyle, yerelliğin renkli ayrıntılarından evrenselliğin varsıllığına ulaşama sürecindeki Kıbrıslı şairlerin ada kültürünün temelinden, folklorik öğelerden kimi renkleri dizelerine taşıma çabaları, hemen dikkat çekmektedir. Yaptığımız araştırma, bu çabaların belli gruplarda toplanabileceğini ortaya koymuştur:

1. Köroğlu, Ferhat, Âşık Veysel, Leylâ vb.. gibi salt Anadolu'da değil Türkçe ikliminde yaşatılan folklorik adlar ve bunlarla ilgili öğeler, motifler,
2. Belli dönemlerde Türk Edebiyatı'nda da ekol yaratarak önemli taraftar şairler toplamış olan heceli söyleyişe sahip eğilimler. Bu tutum çerçevesinde mâni, tekerleme, türkü yapısını anıştıran şiirler.
3. Doğrudan Kıbrıs Türk kültürünün folklorik öğelerinin ağırlıkta olduğu şiirler. Bu kümede tarihsel seyir içinde ortadan kalkmaya yüz tutmuş

Scanned by CamScanner

gelenekler/görenekler, mekânsal değerler, anılar, yeme-içme kültürüne ilişkin veriler, destanî tipler, çocuk folkloru vb. öğeler.

Bildiri çerçevesinde belli sayıdaki şair (şiir) üzerinde sınırlandırdığımız çalışmanın genelleştirilmesi durumunda, çağdaş Kıbrıs Türk şiirinin kökenleri, gelişimi, yapısı hakkında daha somut yargılar ortaya konulabileceği kanısındayız.

Kaynakça

Afacan, A.(2003). *Şiir ve Mitologya*. Ankara. Doruk Yayımcılık.

Batislam, D. (2002). Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* I. 185-208.

Beliğ, K. (2007). *Kır Çiçekleri*, Lefkoşa.

Deliceırmak, O. (1994). *Leylâ ile Köroğlu*. Lefkoşa.

Güvenir, O. 2003). *Özümdeki Damlalar*. Lefkoşa.

Karadağ, M. (2007). Akdeniz Kültürü Bağlamında Osman Türkay Şiiri. Erzurum Atatürk Üniversitesi Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu 25-27 Nisan. s 4.

Kürşad, F. (2008) *Kıbrısname – I*. Lefkoşa.

Öztürk, R.(2003). Beşparmak Olgusu ve Kıbrıs. www.turkiyat.selcuk.edu.tr

Tökel, D.A.(2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Ankara. Akçağ Yayınları.

Türkay, O.(1993). *Edebiyat, Eleştiri ve Dil Üstüne Düşünceler*, Lefkoşa.

Yaşın, Ö. (1986). *Kıbrıs Benim Vatanım*, İstanbul. Çevre Yayınları.

Yaşın, M. (2005). *Kıbrıslı Türk Şiiri Antolojisi*. İstanbul. Adam Yayınları.

Yücel, H.(1996). Ulusal-Etnik Kimlik Tartışması İçinde Çağdaş Kıbrıslı Türk Şiirine Bir Bakış. *Sonbahar Dergisi*. 35. 7-12.

Scanned by CamScanner

Kıbrıslı Türklerin Halk Anlatılarında Yer Alan Mitolojik Motiflerden Bir Kesit

Muhsine Helimoğlu YAVUZ*

Giriş

"Dixi et salvavi animam meam"

"Konuştum ve ruhumu kurtardım" anlamına gelen bu Latince söz, halk anlatılarının yaratılışındaki temel gereksinimi özet olarak anlatabilecek, en anlamlı sözlerden birisidir. İnsanoğlu yaratılışından bu yana, içinde yaşadığı ortamın siyasal, sosyal, psikolojik, ekonomik v.b. koşullarına göre kimi zaman doğrudan, kimi zaman da 'örtük transaksiyon' yoluyla dolaylı olarak duygularını, düşüncelerini, eleştirilerini, sorunlarını ve çözüm önerilerini, kısacası hayata ve insana yönelik her şeyi, çeşitli anlatılar yoluyla dışarı vurmuştur. Dışavurum aracı olarak kullandığı bu anlatıların başında da sözlü halk anlatıları, özellikle masallar gelir. Çünkü bir yerde 'sorun' varsa 'anlatı' da vardır. Anlatı varsa 'anlatım' da olmalıdır. Eğer sorun ve anlatı varsa ama anlatım yoksa işte o zaman insanoğlunun ruhu cendereye girmiş ve en büyük açmazı oluşmaya başlamış demektir. Anlatı ve ona bağlı anlatım varsa, sorun dışa vurulmuş ve böylece bir ölçüde de olsa çözüm arayışı da başlamıştır; yani yukarıdaki deyişle, insan konuşmuş ve ruhunu kurtarmıştır.

İnsanoğlunun dünyayı ortak algılayışı nedeniyle de dünyadaki halkların anlatıları birbirlerine benzerler, çünkü temelde ortak motifler üstüne kurulmuşlardır. Böyle olunca da başlangıcından günümüze, bilinmeyenden bilinene, düşten gerçeğe doğru halk anlatılarını şöyle sıralayabiliriz: (1) Mitler-mitik anlatılar, (2) Masallar, (3) Efsaneler, (4) Destanlar, (5) Halk hikayeleri.

Bu kronolojik sıralamada görüldüğü gibi, masallar mitik anlatılardan hemen sonra gelmekte ve doğal olarak da öteki anlatılardan daha çok mit motifi taşımaktadırlar. Zaten masalların tarihçesine bakıldığında Arnold Van Gennep, bu konuda çeşitli ekollerin görüşlerine yer verdiği, 1924'te yayımlanan *Le Folklor* adlı eserinde, "Mitoloji Mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu" der.[1] Böyle olunca da dünya halk anlatılarının özellikle de masalların, mitlerle çok yakın ve yer yer de aynı ortak motifler üstüne kurulmuş olmaları doğaldır. Yalnız onlardan en ayırt edici özellikleri, mitler göksel-tanrısal olayları konu alırken, masallarda inanca dayalı dini motifler yok denecek kadar azdır. Bir başka halk anlatısı türü olan efsanelerde ise dinsel motifler, 'Dini Efsaneler' başlıklı bir bölüm oluşturacak kadar çok yer alırlar. Buna karşılık da efsanelerin inandırıcılık çabası ve inanç

* Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul

Scanned by CamScanner

boyutu taşıma özelliği öteki türlerden, özellikle de masallardan çok daha ağır basar. Oysa masalların inandırıcı olma gibi bir amacı uğraşı yoktur. Tam tersine bir düş ürünü olduğunu, anlatıcı sık sık "masal bu ya" söylemiyle anımsatır. Böylece de anlatı mesajını verirken, eğer "zülf-i yâre" dokunacaksa kendisine bir "koruma kalkanı" oluşturur. Görüldüğü gibi masallar yalnızca kronolojik açıdan değil, misyon ve işlevleri açısından da doğal olarak mitlerden sonra yer almışlardır. Ne var ki mitlerdeki tanrısal, kutsal, göksel kahramanların yerini; masallarda gerçek, dünyevi insan kahramanlar ve onların olağanüstü güçler aracılığıyla gerçekleştirdikleri eylemler almıştır.

Ana Bölüm

Mit ve masallardaki bu ortak motifler, bazı anlatılarda neredeyse birebir ortaklık-aynılık gösterirler. Yalnızca kahramanların konumları, mekan-zaman–eylem farklılıkları iki anlatıyı birbirinden ayıran özellikler içerirler. Şimdi bu ortak motif benzerlikleri ile mekan-zaman-eylem farklılıklarını, bir Kıbrıs Türk Halk Masalı ile Klasik Yunan'dan bir mitik anlatıyı karşılaştırarak örnekleyelim.

A- Klasik Yunan Mitik Anlatısı: "Eros ile Psikhe" (Sevgi ile Ruh)[2]
B- Kıbrıs Türk Halk Masalı: "Can Bahtiyar"[3]

Eros ile Psikhe

Özet

Çok eski zamanlarda Girit kralının birbirinden güzel üç kızı vardır. İlk ikisi kıskanç ve dünya malı konusunda aç gözlü olan bu kızların, en küçüğü olan Psikhe güzelliğinin yanı sıra, bir ermiş özelliği taşıyacak kadar iyi kalpli, yalın ve erdemlidir. Halk arasında çok sevilip bir azize katına yüceltilen Psikhe'i çok kıskanan Tanrıça Afrodit, aşk tanrısı olan oğlu Eros'tan, bu kızı bir canavara âşık etmesini ister. Ama ne var ki, kızı gören Eros, bu güzellikten çok etkilenerek, ona kendisi aşık olur. Kim olduğunu söylemeden, onu kendi emrindeki rüzgarların aracılığıyla, göklerdeki zengin ve güzel sarayına götürür. Yalnızca geceleri gelir ve karanlıkta kızla beraber olur. Kıza da eğer merak edip yüzünü görürse, sihrin bozulacağını ve ayrılacaklarını söyler. Günler böyle mutluluk içinde geçerken, onun mutluluğunu kıskanan kötü kalpli ablaları, kızın aklını karıştırarak, kocasının belki de korkunç bir canavar olduğunu söylerler ve mutlaka onun yüzünü görmesi konusunda kıza baskı yaparlar. Sonunda merakına yenilen kız, gece bir mum yakarak Eros'un yüzüne bakar, ama ne yazık ki onu görmesiyle de yitirmesi bir olur. Anlatının devamında Psikhe yıllarca süren, özellikle kaynanası Afrodit'in karşısına çıkardığı pek çok acılı uğraşlardan sonra, çok ağır bir bedel ödeyerek Eros'a kavuşur.

Kahramanlar

-Eros
-Psikhe

Scanned by CamScanner

-Eros'un annesi (Afrodit)
-Kral
-Kralın üç kızı
-Kötü kalpli, kıskanç, entrikacı ortanca ve büyük kızlar
-İyi kalpli ve güzel küçük kız (Psikhe)
-Zengin prensler
-Aşık Tanrısı Eros - canavar
-Tanrı ve tanrıçalar
-Habercil, aracı ve taşıyıcı rüzgarlar (Antropomorfizm)

Mekan
-Girit
-Olimpos Dağı
-Kutsal ve büyülü kayalıklar
-Gökyüzünde gizemli ve görkemli saraylar
-Büyülü bahçeler

Zaman
-Bilinmeyen mitik zamanlar

Can Bahtiyar

Özet

Yoksul bir oduncunun üç kızı vardır. Yer altında büyülü bir mekanda yaşayan, çok zengin ve yakışıklı bir genç olan Can Bahtiyar, yardımcısı Arap aracılığıyla, oduncuya torba torba altın vererek bu kızları sırayla yerin altındaki zengin ve görkemli evine götürür ve bir ilaç içirerek onlarla birlikte olur. Fakat tembel ve sorumsuz olan ilk iki kızı beğenmeyerek geri babalarına gönderir. En küçük kız ise güzelliği ve zekasıyla Can Bahtiyar'ı kendisine aşık eder. Bir köpek kılığında ve yalnızca geceleri kızın yanına gelen oğlan, kıza kendi yüzünü hiç görmemesi gerektiğini, yoksa büyünün bozulacağını ve ayrılacaklarını söyler. Ama ne var ki, merakına yenilen küçük kız, bir gece oğlanın yüzüne bakar ve bakmasıyla da onu yitirmesi bir olur. Sonra oğlanı bulmak üzere yollara düşen kız, çok zor ve acılı bir süreçten geçtikten sonra, özellikle de kaynanasının, birlikteliklerini engelleme uğraşlarına karşın, ağır bir bedel ödeyerek, sevdiğine kavuşur.

Bu masalın bir başka varyantında ise Can Bahtiyar, bir peri padişahının oğludur. Üç kız kardeş ise bir padişahın kızlarıdır. Can Bahtiyar, bunlardan en küçüğüne aşık olur ve güvercin kılığına girerek gelir ve kızın penceresine koyduğu içi su dolu leğende yıkanıp, yakışıklı bir delikanlıya dönüşerek, kızla beraber olur. Daha sonra, küçük kardeşlerinden bu sırrı öğrenen kötü kalpli ablalar, bir tuzak kurup, leğene cam kırıkları koyarak, oğlanın yaralanmasına

Scanned by CamScanner

neden olurlar. Yaralanan oğlan kaybolup gider. Onun peşine düşen küçük kız, pek çok zorlu uğraştan sonra oğlanı bulur ve kavuşurlar.

Kahramanlar

-Can Bahtiyar
-Oduncunun akıllı, çalışkan ve güzel küçük kızı
-Can Bahtiyar'ın annesi
-Yoksul oduncu
-Oduncunun üç kızı
-Tembel ve sorumsuz ortanca ve büyük kızlar
-Arap - taşıyıcı, aracı

Mekan

-Yeryüzünde bir köy, orman
-Büyülü kuyu
-Büyülü kayalar
-Yer altındaki olağandışı, görkemli, zengin bir ev

Zaman

-Bilinmeyen masal zamanları

Görüldüğü gibi, biri mit biri masal olan bu iki halk anlatısı, bir anlatının oluşması için gerekli olan 'zaman-mekan-kahraman' üçlemesi açısından karşılaştırıldığında, kahramanların statüsü (yani mittekilerin kral, prenses, tanrı tanrıça; masaldakilerin oduncu, yoksul kızlar, zengin delikanlı) ve mekanların gökselliği-dünyeviliği (yani mittekinin gökyüzünde bir saray, masaldakinin ise yer altında görkemli bir ev olması) dışında, neredeyse birebir örtüşürler. Bu örtüşme de doğal olarak anlatıların eylemlerine ve işlevlerine yansıyacak ve yine ortaklıklar, belki de aynılıklar gösterecektir. Bu saptamadan hareketle, şimdi de "koşut-karşılaştırmalı yöntemle" anlatıların olay örgülerine bakalım.

Eros ile Psikhe ve *Can Bahtiyar*'da Olay Örgüsü

1) Psikhe, Girit kralının çok akıllı, güzel ve değerli olan en küçük kızıdır. Kralın ortanca ve büyük kızları ise duyarsız, maddi ve kıskançtırlar. Masaldaki yoksul oduncunun küçük kızı da güzel, akıllı ve çalışkandır. Ortanca ve büyük kızlar ise sorumsuz ve tembeldirler.

2) Eros, yakışıklı, güçlü ve olağanüstü bir varlıktır. Bir tanrıçanın oğludur. Can Bahtiyar da yakışıklı, güçlü ve kendisine yapılan sihir sonucunda, şekil değiştirip köpeğe dönüşmüş, olağanüstü bir kahramandır.

Her iki anlatıda da olayların üstlerine kurulduğu bu kadın ve erkek kahramanların benzerliklerinden hareketle, anlatıların olayları da birbirlerine koşut olarak gelişirler. Şöyle ki, mitik anlatıda, Eros kralın küçük kızına aşık olurken, masalda da Can Bahtiyar oduncunun küçük kızına aşık olur. Her iki

Scanned by CamScanner

anlatıda da erkek kahramanlar, asıl yüzlerini gizlerler. Kızlar Eros'u bir canavar, Can Bahtiyarı da bir köpek olarak algılarlar. Her iki erkek kahraman da eşlerinin yanlarına yalnızca geceleri gelip, insana dönüşürler ama asıl yüzlerini onlara göstermezler.

3) Her iki anlatıda da kızlar, büyülü içkilerle uyutulurlar ve gençlerle birlikte olurlar. Bu durum, mitte sunulan iksir, kız tarafından da bir mutluluk aracı olarak kabul görür ve kız da bu aşk birlikteliğine katılır. Oysa masalda bu durum, oduncunun ortanca ve büyük kızları için,"Kızcağıza ilaç vermiş, kendinden geçirmiş, birlikte yatmışlar" anlatımıyla yer alır. Yani ikinci olayda kızlar bu birliktelik edimine, bilinçli olarak katılmamışlardır. Yani bir başka deyişle ilaç verilmese belki de direnip, namuslarını koruyacaklardır. Görüldüğü gibi birinci olayda yer alan iksir, her iki taraf için de bir haz aracı iken, ikinci anlatıdaki içki, kızları uyutmak için kullanılmıştır. Anlatılardaki önemsiz gibi görülen bu ince ayrıntı, aslında, bu her iki anlatıyı yaratan toplumların değer yargılarını, aşk ve cinsellik edimine nasıl yaklaştıklarını, namus anlayışlarını göstermesi bakımından önemlidir ve dikkate değer bir noktadır. Hele hele çoğu Yeşilçam Türk filmlerinde sıklıkla yer alan, masum kızların içkisine ilaç katılarak iğfal edilmeleri motifi, anlatıdaki bu olay örgüsünün filmlere taşınmış halinden başka bir şey olmasa gerek. Masaldaki küçük kızın, ilacı içmeyip, göz ucuyla olayları izlemesi ve yanına gelen köpeğin, silkinip yakışıklı bir delikanlıya dönüştüğünü görünce de onunla isteyerek yatması ise, çıkar ve varsıllık karşılığında, bu değer yargısının ve namus anlayışının, nasıl da gözardı edilebileceğini göstermesi açısından ayrıca ilgiye değer bir ayrıntıdır.

4) Masal anlatısında, yoksul oduncu kızlarını ve küçük kızını bir torba altın karşılığında, yani bir bakıma yüklüce bir başlık parası karşılığında Arap'a, daha doğrusu onun aracılığıyla Can Bahtiyar'a verirken, mitik anlatıda böyle bir şey söz konusu değildir. Bu durum, mitteki kızın babasının kral olmasından, yani ekonomik nedenlerden kaynaklandığı kadar, toplumsal değerlerden ve geleneklerin farklılığından da kaynaklanır. Geleneklerinde "başlık" parası olan bir toplum için, bunun anlatıya da yansıması, elbette çok doğal bir olgudur.

5) Mitik anlatıda ortanca ve büyük kızlar, küçük kardeşlerinin mutluluğunu kıskanıp onun aklını çelerek, mutluluğuna engel olurlar ama sonunda kendileri de cezalarını bulurlar. Oysa masalda, ablalarının küçük kardeşlerini kıskandıkları ve ona kötülük yaptıkları doğrultusunda geliştirilmiş bir olay örgüsüne rastlamayız. Kardeş kıskançlıkları, insani bir zaaf olarak hemen her toplumda yer aldığı halde, buradaki masal anlatısında buna yer verilmemesini, bu anlatıyı yaratan toplumun bir bakıma kendisini yüceltmesi ve bu negatif duyguyu görmezlikten gelip, yok sayarak, onu dillendirip var etmeyerek, belki de bir bakıma ondan kurtulma çabası olarak da değerlendirebiliriz. Yani psikolojide yer alan üç savunma mekanizmasından, yani 'rasyonalizasyon', 'projeksiyon' ve 'negasyon' üçlemesinden birisi olan, tipik bir 'negasyon' savunmasıyla karşı karşıya olabiliriz. Mitik anlatıda, böyle bir savunmaya gereksinim duyulmaması

Scanned by CamScanner

da yine o anlatıyı yaratan toplumların değer yargılarını yansıtması açısından düşünmeye değer bir noktadır.

6) Sonuçta, her iki anlatıda da insanlığın temel duygularından birisi olan 'merak' duygusu ağır basar ve kızlar gerçeği öğrenme uğruna eşlerini, buna bağlı olarak da bütün rahatlarını ve olanaklarını yitirirler. Sonra da bu yitirilenin peşine düşüp, pek çok akıl almaz sıkıntı ve güçlük yaşadıktan sonra mutlu sona ulaşırlar. Bu her iki anlatıda da araştırma, gerçeği bulma yolunda çekilen güçlükler, elbette insanlara verilen ortak bir iletidir. Özellikle masaldaki kadın kahramanın, sevdiği adamı ararken karşısına çıkan dağların adlarının 'Beşlik Dağı', 'Onluk Dağı', 'Yirmilik Dağı' olarak, giderek artan bir rakamsal sıralamayla yer alması da hayatta her sorgulamanın, her araştırmanın insan beynindeki soruları azaltmayacağı, tam tersine katlayarak arttıracağı iletisini vermesi açısından, önemli semboller olarak değerlendirilmelidir.

7) Anlatının devamında yine dağların ayrıca 'Kuruş Dağı', 'Şilin Dağı', 'Çifte Şilin Dağı', 'Lira Dağı" olarak adlandırılmaları da anlatıyı yaratan toplumun, zorlukların artmasını ama bu artışa koşut olarak öğrenilenlerin değerinin de artmasını, para değerlerinin artışıyla sembolize etmeleri bakımından ilgiye değerdir.

8) İster göksel olsun, ister dünyevi her iki anlatıda da yer alan 'kaynana' motifi ayrıca ilgiye değerdir. İnsansal yaşamın (burada insanların yarattığı tanrısal yaşamın da elbette) dramatik kurgusunu oluşturan bir ezeli gerçeklik olan (ki sanırım ebedi de olacaktır) anaların oğullarından, kadınların da kocalarından vazgeçememeleri nedeniyle çıkan bu gelin-kaynana anlaşmazlığının, bu anlatılarda da ortak-temel motiflerden birisini oluşturması ilginçtir.

Sonuç

Sonuç olarak, görüldüğü gibi dünyadaki halk anlatıları, özellikle de mitler ve masallar ortak motifler üstüne kurulurlar, bu nedenle de evrensel bir özellik gösterirler. Anlatılardaki bu ortaklıkları etik, ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve bunlardan başka birçok nedenlerin ortaklıklarının yanı sıra, temelde insanların dünyayı algılayışlarındaki ortaklıkta aramak gerekir. Bu karşılaştırmalı çalışmalar bizi, dünyadaki toplumların ortaklaşa oluşturdukları temel insani değerlerin, nerelerden süzülüp geldiği konusunda bir sonuca götürecektir. Bu sonuç ve sonuçlar da bizim dünyayı ve insanı algılama uğraşılarımız için önemli referanslar oluşturabilir.

Notlar

[1] Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri,* 3.baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

[2] Mit metninin alındığı kaynak: Buckley, E.F. (1985). *Mitolojiden Masallar.* İstanbul, Çeviren: Orhan Petek.

[3] Masal metninin alındığı kaynak: Gökçeoğlu, M. (2005). *Toplu Masallar-1.* Lefkoşa: Gökçeoğlu Yayınları.

Scanned by CamScanner

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Genel Ortaöğretim Okullarında Eğitimde Zaman Kaybı Konusunun Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa) Yöntemi ile İrdelenmesi

Meryem ÖKSÜZOGLU*
Cem BİROL**

Giriş

Dünyanın küreselleşmesine paralel olarak, değişim hızı da her geçen gün artarak devam etmektedir. Toplam kalite kavramı yaşamımızda önemli bir yer alırken, insan faktörü daha fazla önem kazanmaktadır. Eğitim sistemlerinin tartışıldığı ve nitelikli bireylerin yetiştirilmesinin büyük önem kazandığı günümüzde, iş yaşamında daha verimli eleman gerektiğinden işletmeler insan kaynaklarının daha etkili kullanılabilmesi için bu konudaki eğitim faaliyetlerine büyük önem vermektedirler. Artık kaliteli üretim için kaliteli eleman gerektiği herkesçe bilinmektedir. Konusunda iyi yetişmiş kaliteli eleman zamanın her anını iyi değerlendiren, zamanı doğru kullanabilen kişidir.

Zaman kişinin tüm yaşamı boyunca kulladığı önemli bir kaynaktır. Peter Drucker'a göre zaman en kıt ve eşsiz, MacKenzie'ye göre son derece nazik ve Lakien'e göre de temel bir kaynaktır (Can, 2005: 357). Tek kelimeyle ifade etmek gerekirse Benjamin Franklin'nin de ifade ettiği gibi zaman "hayattır".

Yaşamımızın her alanında olduğu gibi zaman, eğitimde de iyi kullanılmadığında hem para hem de verimlilik kaybına neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle, zamanın verimli kullanılmaması boşa harcanması yani 'zaman kaybı' demektir. Bu çalışmayla KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Genel Ortaöğretim Okullarında, zamanın verimli kullanılmaması nedeniyle boşa harcanması başka bir ifadeyle 'zaman kaybı'nın nedenleri, Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa) ile sorunun sebep ve sonuçlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Eğitimde zaman kaybı ile ilgili pek fazla kaynak bulunamamıştır. Ancak 'Zaman Yönetimi' ve 'Zamanı Etkili Kullanma' gibi benzer konularda, Ş. Karakaya'nın "Eğitimde Zaman Yönetimi ve Sorunları" ile Beniot Millot & Julia Lane'nin " The Efficient Use of Time in Education" gibi benzer çalışmalara rastlanmıştır.

1990'lı yıllardan başlayarak Toplam Kalite Yönetimi (TKY) hizmet sektöründe bir değişim aracı olarak yerini almıştır. Günümüzde yaşanan teknolojik ve kültürel değişim sürecinde yeni değerler yaratmak zorunda kalan eğitim kurumları, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için mevcut kaynakların

* Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC
** Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Lefkoşa, KKTC

Scanned by CamScanner

etkin kullanımını sağlamada TKY önemli bir araçtır (Yıldırım, 2002). Eğitimde herhengi bir problemin nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için TKY modellerinden yararlanılmaktadır.

Zaman Kavramı

Benjamin Franklin zamanı şöyle niteler " Eğer hayatı seviyorsan, zamanı öldürme, çünkü zaman hayattır." Zaman kavramının bir başka tanımı ise "Geçen zaman akan bir nehir gibidir. Aynı nehirde iki kez yıkanmak mümkün olmadığı gibi, aynı zamanı iki kez yaşamak da mümkün değildir" (Tutar,2003: 4). Bu tanımlar da zamanın, insan yaşamında ne denli önemli olduğunu açıkca vurgulamaktadırlar.

Zamanı iyi kullanabildiğiniz taktirde bir değer ifade eder. Bireyin gerçek anlamda ne kadar yaşadığı, zamanı ne kadar iyi kullandığı ile eşdeğerdir. Zaman hep aynı yönde akan ve asla ters yönde akmayan bir kaynaktır. Akan zaman şüphesiz iyi kullanıldığı oranda bir değer ifade etmektedir. Kullanılmayan, boşa akan zaman bir değer ifade etmez. Bu nedenle değerli bir kaynak olan zaman iyi, etkili ve üretken kullanılmalıdır. Zaman iyi kullanıldığı, boşa harcanmadığı durumlarda zamanın kazanıldığı düşünülür. Gerçekte zaman akıp giden bir kaynak olduğundan, zamanı kazanmak mümkün değildir. Ancak zamanı iyi kullanmak, içinde bulunulan her anı en iyi şekilde değerlendirerek çok iş yapmak demektir. Zaman bir kez boşa harcanıp, geçip gittiğinde onu tekrar elde edemeyeceğinizden, yapmak istedikleriniz için çok daha az zamanınız kalır veya hiç zamanınız kalmayabilir (Keenan, 2004: 5).

Zamanın yetmemesi gibi birşey sözkonusu değildir. Herkesin yapacaklarını yapması için bir sürü zamanı vardır. Ancak gerçekten yapmak isterse. İşlerinizi yapmak için çok meşgul olduğunuzdan yapamadığınızı düşünüyorsanız, çevrenizde sizden daha meşgul olan ve sizden daha çok iş yapmayı başaran insan olduğunu untmayın. Onların daha fazla zamanı yok. Sadece zamanlarını daha iyi, daha etkili kullanıyorlar. Birçok kişi yeterli zamanının olmadığından yakınırken, bazı kişiler yetersiz gelen o zaman içerisinde daha fazla iş yapmayı başarırlar. Bunun için de yapılacak işi en az zamana sığdırmak, bir başka ifadeyle zamanı yapılacak iş için harcamak gerekmektedir. Zamanı boşa harcamak hayatı harcamak anlamına gelirken, zamanı iyi kullanmak ise hayatı doğru kullanmak ve en iyi sonuçlara ulaşmak demektir (Lakein, 1997: 11-12).

Zaman, evrende benzeri olmayan bir değerdir. Geri döndürülemeyen, yeniden yaşanamayan, depolanamayan ve satın alınamayan bir kaynaktır. Zamanın hiç durmadan akması ve geçen anın tekrar yaşanmasının mümkün olmaması, zamanı iyi kullanmanın en temel nedenidir. Zamanın diğer kaynaklardan daha dağerli olmasının nedeni; satın alınamaz, biriktirilemez, üretilemez ama diğer kaynaklar gibi tüketilir olmasıdır (Tutar, 2003: 3, 4). Belirli bir ritimle amansızca akıp giden ve paha biçilmez olan zaman, en az anlaşılan ve en kötü kullanılan bir kaynaktır (Scoot, 1997: 9).

Scanned by CamScanner

Zaman kendisi bir iş yapmayan, yapılan bir işin yapılmasını kolaylaştırmayan, herhangi bir etkinliğe katkısı olmayan, ancak her iş ve etkinlikte zorunlu olarak kullanılan bir kaynaktır. Yapılacak her iş için zamana ihtiyaç vardır. Yapılan her iş belli bir zaman diliminde gerçekleşir. Söz konusu zaman dilimine kim ne kadar iş ve etkinlik sığdırabiliyorsa, zamanı o kadar iyi kullanıyor demektir (Tutar, 2003: 4). Başka bir ifadeyle, zaman ne kadar iyi kullanılırsa, zaman kaybı o kadar az demektir.

Toplam Kalite Yönetimi - Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa)

Kalite kelimesinin karşılığı Latince'de 'qualitas'tır. Latince kökenli 'qualitas' kelimesi zaman içinde Türkçe'ye 'kalite' olarak geçmiştir. Kalitenin sözlük anlamı ise niteliktir. Toplam Kalite Yönetimi (TKY) değişik yazarlar tarafından değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Juran'a göre TKY amaca ve kullanıma uygunluktur. Crosby'ye göre koşullara uygunluktur. Ishikawa'ya göre ise en ekonomik , en kullanışlı aynı zamanda tüketiciyi tatmin eden kaliteli ürün geliştirmek, tasarımını yapmak üretmek ve satış sonrası hizmetleri vermektir. TKY bir başka ifadeyle bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı, kendilerini gerçekleştirdikleri, iletişimin rahat kurulduğu yeni bir yönetim anlayışıdır (Doğan, 2002: 15-16). TKY ulusal pazarların sıkı rekabetine karşı işletmelerin geliştirdiği en önemli rekabet stratejilerindendir ve 21. yüzyıla çağdaş bir yönetim tekniği olarak damgasını vurmuştur (Özevren, 2000: 4).

Toplam Kalite Yönetimi araç ve teknikleri, çalışma takımlarına karşılaştıkları sorunlara ve günlük uygulamalara daha dikkatli yaklaşmada yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır (Ensari, 2000: 125). Toplam Kalite Yönetimi 1994 tarihli ISO 8402'de "Bir kuruluş içinde kaliteye odak olan, kuruluşun bütün üyelerinin katılımına dayanan, müşteri memnuniyeti yoluyla uzun vadeli başarıyı amaçlayan ve kuruluşun bütün üyeleri ve topluma yarar sağlayan yönetim yaklaşımı" şeklinde tanımlanmaktadır (Özveren, 2000: 6). TKY'nin merkezinde insan vardır. Şüphesiz eğitimde de TKY'nin en önemli unsuru insandır. Eğitim sistemi içerisinde insan; öğrenci, öğretmen ve yönetici kimlikleriyle yer almaktadır. Eğitim kalitesinin artırılmasıyla mevcut insan kaynaklarının etkin yönetimi doğru orantılıdır (Yıldırım, 2002).

Toplam Kalite modellerinden biri olan Balık Kılçığı modeli (Ishikawa), ilk olarak 1943 yılında Kaoru Ishikawa tarafından tasarlanmıştır (Rinehart, 1993: 197). Bu model bulucusundan dolayı Ishikawa ya da görünüşünden dolayı Balık Kılçığı olarak da bilinen bir sebep-sonuç diyagramıdır (Bonstingl, 1992: 55). Balık Kılçığı yöntemi, bir örgütün süreç ve sistemlerinde ortaya çıkan problemlerin kök neden ve sonuçlarını belirlemede yararlıdır (Ensari, 2000: 128). Bu model kullanılmaya karar verildiğinde, var olan sorun balığın baş kısmına yerleştirilir (Bonstingl, 1992: 55). Balığın ana kılçıklarına sorunun ana nedenleri yerleştirilir. Ana nedenleri etkileyen alt nedenler ise ara kılçıklara yerleştirilir. Nedenler kısa ve öz olarak, belli bir kategori içinde diyagrama

Scanned by CamScanner

yerleştirilir ve sıralanır (Rinehart, 1993: 197). Bu da sorunun net bir şekilde görülmesine yardımcı olur.

Temel kılçıklar olarak 7M (Man = İnsan, Machine = Makina, Medium = Çevre, Material = Malzeme, Method = Yöntem, Management = Yönetim, Measurability = Ölçülebilirlik) kullanılır veya beyin fırtınası uygulanarak daha uygun olanlar bulunur (Taptık, Keleş, 1998: 70).

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmada, yaşama eşdeğer olan zamanın, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Genel Ortaöğretim okullarında kullanılırken ortaya çıkan zaman kaybının ele alınarak irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle 'eğitimde zaman kaybı' problem olarak belirlenmiştir. Araştırmada amaç, eğitim ve öğretim uygulamalarında 'zaman kaybı'nın ana nedenlerini ve onlara bağlı olan alt nedenlerinin belirlenerek ortaya konmasıdır. Bunun için toplam kalite modellerinden Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa) kullanılmıştır. Bu modelin seçilmesindeki neden, problemin sebeplerini ortaya koymak için uygun olduğunun düşünülmüş olmasıdır. (Özveren, 2000: 143). Balık Kılçığı Diyagramı, diğer sorunların görülmesini de sağlar böylece daha geniş görüşlü çözümler üretilebilir (Özveren, 2000: 221). Bu modelin seçilmesinin bir başka nedeni de sorunun olası nedenlerini görsel olarak ortaya koymaktır (Doğan, 2002: 52). Aynı zamanda bir örgütün içinde ortaya çıkan problemlerin neden ve sonuçlarını belirlemede yararlıdır (Ensari, 2000: 128).

Eğitimde 'zaman kaybı' sorununun nedenlerini belirlmek amacıyla, toplam kalite yönetimi modellerinden biri olan Balık Kılçığı Diyagramı (Ishikawa) kullanılmıştır. Sorunun temel nedneleri ile alt nedenlerini belirleyebilmek için " beyin fırtınası" gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 'beyin fırtınası' yöntemi, problemin ana nedenleri ile alt nedenlerini belirlerken, sorunu ve sorunun çözümünü de bulmaya yarayan bir yöntem olması nedeniyle kullanılmıştır (Doğan, 2002: 51).

Bu araştırmada çalışma grubu olarak merkezde bulunan Genel Ortaöğretim okullarından bir lise seçilmiştir. Zaman kaybı sorununun nedenlerini tesbit edebilmek için farklı branşlardan, farklı derslik ortamlarında ders yapan 5 öğretmen ve bir idareci seçilmiştir. Beyin fırtınası hem teknoloji donanımlı derslikte, hem de laboratuvarda ders yapan bir fizik öğretmeni, klasik sınıfta ders yapan bir felsefe grubu öğretmeni ile bir edebiyat öğretmeni, açık havada ders yapan bir beden eğitimi öğretmeni, hem teknoloji donanımlı derslikte hem de klasik sınıfta ders yapan bir tarih öğretmeni ve bir idareci olmak üzere toplam 6 öğretmenle yapılmıştır.

Beyin fırtınası gerçekleştirilirken uygun büyüklükte sessiz bir ortam seçilmiştir. Ortam katılımcıların rahat edebilecekleri şekilde hazırlanmıştır. Katılımcılar konu ile ilgili önceden bilgilendirilmiş ve ses kaydı için izin alınmıştır. Beyin fırtınası süresince söylenenler ayrıca not edilmiştir. Bunun

Scanned by CamScanner

yanında üzerine not almak için tahta kullanılmıştır. Araştırma konusu tahtaya yazılarak konu ile ilgili görüşler not edilmiş, daha sonra da öncelik sırasına konmuştur. Gerçekleştirilen beyin fırtınasında sorunu oluşturan ana ve alt nedenlerin ortaya çıkmasının ardından, sorunun çözümüne yönelik öneriler de ortaya konmuştur.

Eğitimde zaman kaybının, hangi boyutta olduğunun belirlenebilmesi için 2007- 2008 eğitim-öğretim yılında kaybedilen zamanla ilgili bazı veriler de belgelere dayalı olarak verilmiştir.

Genel Ortaöğretim Okullarında, Eğitimde Zaman Kaybı'nın nedenlerinin Balık Kılçığı (Ishikawa) Yöntemi İle Ortaya Konması ve Çözüm Önerileri

'Zaman Kaybı' sorununu ortaya koymak ve nedenlerini belirlemek için Lefkoşa merkezde bulunan bir lisede, 5 öğretmen ve bir idareci ile gerçekleştirilen beyin fırtınası sonucunda, zaman kaybı konusunda ortaya çıkan ana nedenler ve alt nedenler, Şekil-1'de Toplam Kalite Modellerinden Balık Kılçığı (Ishikawa) Diyagramı üzerinde gösterilmiştir.

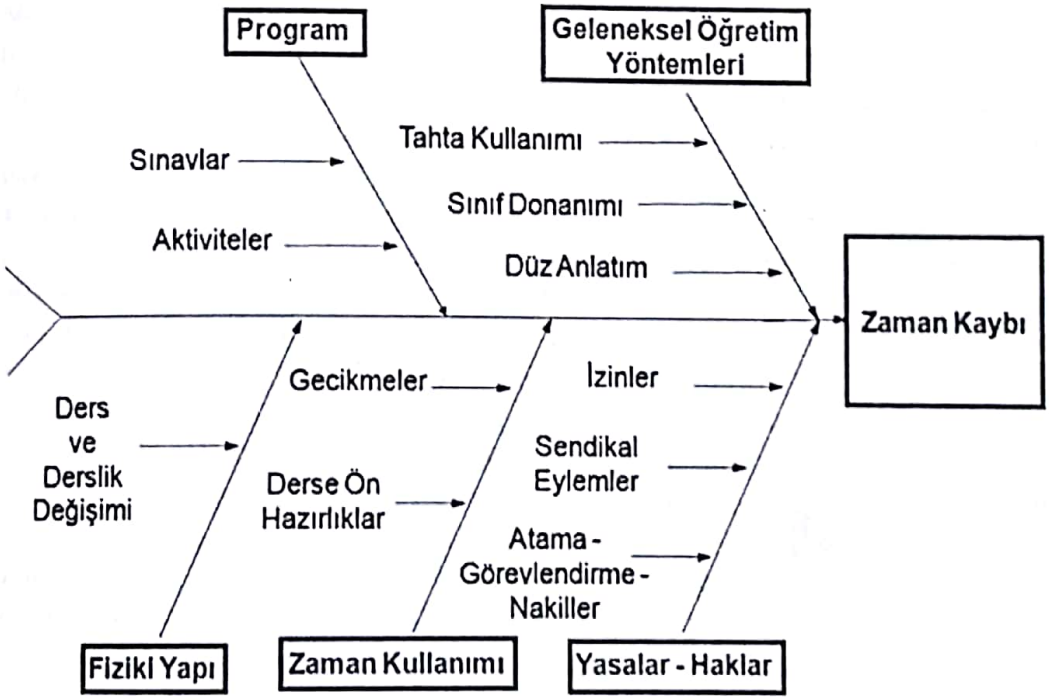

Şekil 1: Okulun beş öğretmen ve bir idarecisiyle gerçekleştirilen beyin fırtınası sonucunda zaman kaybı ile ilgili ana ve alt nedenlerin Ishikawa Diagramı ile gösterilmesi.

Genel Ortaöğretim dairesine bağlı Lefkoşa merkezde bulunan bir lisede zaman kaybı probleminin Balık Kılçığı (Ishikawa) yöntemi ile ana nedenlerle alt

Scanned by CamScanner

nedenlerin belirlenebilmesi için 5 öğretmen ve 1 idareciyle gerçekleştirilen beyin fırtınası sonucunda elde edilen nedenler;

1- Geleneksel Öğretim Yöntemleri
a) Düz Anlatım b) Tahta Kullanımı c) Sınıf Donanımı
2- Program
a) Sınavlar b) Aktiviteler
3- Zaman Kullanımı
a) Gecikmeler b) Derse ön Hazırlık
4- Fiziki Yapı
a) Ders ve Derslik Değişimi
5- Yasalar - Haklar
a) İzinler b) Sendikal Eylemler c) Atama, Görevlendirme ve Nakiller

1- Geleneksel Öğretim Yöntemleri

a) Düz anlatım: En eski öğretim yöntemlerinden biri olan düz anlatım yönteminin etkililik düzeyi az olur. Öğrenciler pasif dinleyici durumundadırlar. Genelde öğretmenler anlattıklarının öğrenciler tarafından kolayca anlaşıldığını düşünürler ama düz anlatımda bu düşünce doğru değildir. Konuyu dinleyemeyen veya takip edemeyen öğrenciler dersten koparlar. Bu nedenle düz anlatım yönteminde öğrencilerin öğrenme düzeylerine yönelik olarak yeteri kadar dönüt alınamamaktadır (Tan, 2006: 94). Düz anlatımda öğrenciler bilgileri işitsel yolla alır. İşitme duyusunun öğrenmeye etki oranı %13'tür (Küçükahmet, 2005: 45). Anlatım yöntemi daha çok işitme duyusuna hitap eder. Oysa eğitimde ne kadar çok duyu organı kullanılırsa o kadar iyi olur. Görmeye dayalı bilgilerin ve psikomotor davranışların bu yöntemle öğretilmesi çok zordur. Öğrenci derste aktif olmadığından dersi dinlemeyebilir, öğrenme sorumluluğundan kaçabilir. Doğru dürüst dinlenmeyen bir derste bilgiler de tam özümsenemez ve kısa zamanda unutulur (Ergün ve Özdaş, 2007). Dolayısıyla bu yöntemle, gerçekleşmesi beklenen öğrenme tam olarak gerçekleşemeyecektir. Öğrenme düzeyi oldukça düşük olacağından, bilgiyi aktarmak için kullanılan zamanın büyük bir kısmı boşa harcanmış olacaktır.

b) Tahta Kullanımı: Anlatılan konu ile ilgili bilgilerin daha sonra hatırlanmak üzere öz olarak öğrencinin defterine aktarması için öğretmen tarafından tahtaya yazılması derste önemli bir zamanı gerektirmektedir. Aynı şekilde tahtaya yazılan yazıların öğrenciler tarafından deftere geçirilmesi için de önemli bir zaman harcanmaktadır. Yazı öğretmene ve anlatmaya dayalı eğitimde bir devrim niteliğindeydi. Ancak yazılı kaynakların öğretimde daima olumlu rol oynamadığı biliniyor. Öğrenciler, kitaptan veya ders notlarından sınav öncesi çalışırız düşüncesiyle ciddi olarak ders dinlemiyor dolayısıyla da öğrenme tam

Scanned by CamScanner

olmuyor (Ergün, 1998). Böylece sınıfta bilginin yazarak aktarılması önemli bir zaman kaybına neden olmaktadır.

c) Sınıf Donanımı: Geleneksel öğretim yönteminde öğretim gerçekleştirebilmek için sınıf ortamında genelde bir yazı tahtası, öğrencinin oturduğu sandalyeler ve masalar vardır. Böyle bir sınıf ortamında dersler çoğu zaman düz anlatım yöntemi ile yapıldığından, öğrenciler pasif dinleyici durumundadırlar; bu nedenle öğrencilerin dikkati daha kısa sürede dağılır ve dersten kısa sürede koparlar (Tan, 2006: 94). Böylece öğretme için kullanılan zamanın büyük bir bölümü boşa harcanmış olur.

2- Program

Genel Ortaöğretim Dairesi 50/1989 sayılı yasası uyarınca yapılan tüzüğe göre, bir öğretim yılı iki dönemden oluşmaktadır. Bir öğretim yılında, bir dönem sonunda bir de arada olmak üzere her dönem için iki sınav olmak üzere toplam dört sınav yapılmaktadır (Sınıf Geçme ve Sınav Tüzüğü, 2003: 5). Her öğretim yılı başında okullara gönderilen çalışma takviminde, yıl içerisinde yapılacak sınavların tarihleri belirlenmiştir. 2008-2009 öğretim yılı çalışma takviminde her sınav dönemi için 7 gün verilmiştir. Takvime göre sınavların 08:30-12:30 saatleri arasında, günde en çok iki sınav olacak şekilde yapılması ve aynı gün gerçekleştirilen iki sınav arasında en az 30 dakika ara olması öngörülmektedir. Yıl içerisinde yapılacak eğitim ve öğretim etkinliklerini içeren çalışma takvimi, ilgili daire tarafından her yıl tüm okullara gönderilmektedir (Çalışma Takvimi 2008-2009). Ayrıca günlük ders sayısı ve süresi, teneffüs sayısı ve süreleri de Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın belirlediği ve okullara gönderdiği programa göre uygulanmaktadır (Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi, 2005: 10). Bir dersin haftada toplam kaç saat okutulacağı da bakanlıkça belirlenerek uygulanmak üzere okullara gönderilmektedir (Genel Liseler Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi 2008-2009).

*a) Sınavlar:*Genel Ortaöğretim Dairesi tarafından her öğretim yılı başlarken okullara gönderilen çalışma takviminde, dört sınav döneminin her biri için 7 sınav günü öngörülmektedir. Bir öğretim yılı boyunca toplam yirmi sekiz okul günü sınavlara ayrılmaktadır. Bir ders gününde her biri kırk dakikadan olmak üzere yapılan 7 dersin toplam süreleri 280 dakikadır. Ancak yirmi sekiz sınav günü içerisinde her gün sınav için minimum 60, maksimum 180 dakika kullanılmaktadır. Böylece bir günde en az 100, en çok 250 dakikalık bir zaman kullanılmamış yani boşa geçmiş olur. Sınav dönemlerinde kullanılmayan toplam zaman, 2800 ve 7000 dakika arasında değişmektedir. Bu da 70 ile 175 arasında ders saatinin boşa geçmesi, bir başka ifadeyle zaman kaybı anlamına gelmektedir. Bir öğretim yılında ortalama 123 ders saati boşa geçiyor demektir. Yaklaşık 18 ders gününe denk olan 123 ders saati, eğitim için büyük bir zaman kaybı olarak ortaya çıkmaktadır.

Scanned by CamScanner

b) Aktiviteler: Bir öğretim yılı içerisinde gerçekleştirilen sosyal, kültürel, akademik ve sportif aktiviteler vardır. Bu aktiviteler eğitim amaçlı olarak okullarda gerçekleştirilen aktivitelerdir. Yıllık çalışma takviminde aktivitelerin hangi tarihlerde olacağı belirtilmesine karşın, haftalık programda bu aktivitelere yer verilmemektedir. Bu nedenle bu aktiviteler dersler için ayrılan zamandan alınarak gerçekleştirilmektedir. Müfredat haftalık ders saatine göre programlandığından, aktiviteler için derslere ayrılan zamandan kullanılması, derslerde zaman kaybına neden olmaktadır.

3- Zaman Kullanımı

a) Gecikmeler: Değişik nedenlerden dolayı meydana gelen öğretmen gecikmeleri, derse giriş zilinin çalmasından itibaren meydana gelen gecikmelerdir. Bu gecikmeler genellikle ilk derslerde trafik veya evden çıkarken meydana gelen beklenmedik olaylardan kaynaklanan gecikmelerdir. Ara derslerde ise birçok farklı nedenden dolayı 3-5 dakikalık gecikmeler yaşanabilmektedir. Araştırmanın yapıldığı 94 öğretmeni bulunan okulda, her gün ortalama 2 öğretmenin birer derslerine 5 dakika geç girdiği kabul edilirse, bu süre günde 10, haftada 50, ayda 200 dakika demektir. Bir öğretim yılında sınav haftaları ve tatiller dikkate alınmadığında 26 hafta ders süresi içerisinde 5200 dakikalık bir zamanın kullanılmadığı ortaya çıkarken, önemli bir zamanın kullanılmadığı görülmektedir. Her dersin süresi 40 dakika, bir günde de 7 saat ders olduğu dikkate alındığında, gecikmeler bir ders yılında 130 ders saati yani yaklaşık 19 eğitim günü kullanılmamış demektir.

b) Derse Ön Hazırlık: Fen laboratuvarları, bilgisayar laboratuvarı ve teknolojik donanımlı dersliklerde genelde dersten önce hazırlık gerektirdiği için öğretmen dersin başında ders hazırlığı için ihtiyacı olan zamanı kullanır. Kullanılan bu zaman öğrenciye ayrılan ders süresinden kullanıldığından, derse ayrılan zamanın tümü dersin aktarımı için kullanılamaz. Ön hazırlık için harcanan zaman da aktif ders saatinden alındığından, burada da bir zaman kaybı sözkonusu olmaktadır.

4- Fiziki Yapı

a) Ders ve Derslik Değişimi: Araştırmanın gerçekleştirildiği okulun binası üç katlı, üç ayrı bloktan oluşurken, laboratuvarlar, müzik odası ve resim atölyeleri de farklı bir alanda yer almaktadırlar. Zilin çalmasıyla bir ders biterken öteki ders başlamaktadır. Zille birlikte hem öğretmen hem de öğrencinin bulunduğu sınıftan çıkarak bir başka dersliğe ya da laboratuvara gidebilmesi için bir zamana ihtiyacı vardır. Bu zaman da derse ayrılan süreden kullanılmaktadır. Harcanan bu zaman ilk bakışta küçük bir zaman birimi gibi dursa da, toplamda kayda değer bir zaman birimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Scanned by CamScanner

5-Yasalar ve Haklar

a) İzinler: i) Bir öğretim yılında (şubat ve yaz tatilleri dışında) her öğretmenin 15 gün mazaret izin hakkı vardır. Bazı koşullarda bu izin 15 gün daha verilerek toplam 30 güne çıkarılabilir (Öğretmenler Yasası, 1999: 28, 29). Mazaret izinleri kesintisiz olmadığından, bu sürenin nerdeyse tamamı okul günlerine denk gelmektedir. Dolayısıyla izin kullanılan süre içinde uygulanması gereken program uygulanamadığından zaman boşa akıp geçmiş olmaktadır. ii) Her öğretmenin yılda 42 gün (doktor raporu ile belgelemesi halinde) hastalık izni kullanma hakkı vardır (Öğretmenler Yasası,1999: 29). Kesintisiz olarak bir aydan daha az bir süre alınan hastalık izinlerinde öğretmenin yerine başka bir öğretmen gönderilemediğinden, programda öngörülen derslerin süreleri boş zaman olarak geçer. Araştırmanın yapıldığı lisede 2008-2009 öğretim yılında öğretmenlerin kullandığı izinlerin toplamı 909 gün olarak tespit edilmiştir. Bu süre ilgili öğretim yılı içinde yaklaşık olarak 6 öğretmenin bir ders yılı boyunca okula gitmemesi demektir. İzinlerden kaynaklanan zaman kaybı, eğitim adına çok ciddi bir kayıp olarak ortaya çıkmaktadır.

b) Sendikal Eylemler: Orta eğitimde görev yapan öğretmenlerin üyesi olduğu, Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası, Anayasa'nın 54. maddesi ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Referandum Yasası'nın 15 (2) maddesine (Çalışma Yasası El Kitabı, 2004: 10) dayanarak sendikal hakkı olan grev yapma hakkını gerek duyduğu zaman kullanmaktadır. Sendika anayasal hakkını kullanırken, gerçekleştirilen grevler, eğitimde önemli bir zaman kaybına neden olmaktadır. 2008-2009 öğretim yılında gerçekleştirilen grevlerde, grev tutanaklarından elde edilen bilgilere göre on sekiz okul günü grevde geçtiğinden, eğitim ve öğretim gerçekleştirilememiştir. Sonuç olarak, on sekiz okul günü zaman olarak boşa geçtiği ve bundan dolayı da önemli bir zaman kaybının ortaya çıktığı görülmektedir.

c) Atama, Görevlendirme ve Nakiller: Münhal kadroların atama yoluyla doldurulması, geçici olarak boşalan münhal yerlere görevlendirmelerin zamanında yapılmaması zaman kaybına neden olurken, öğretmen nakillerinin gecikmesi de zaman kaybınının ciddi nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Geleneksel öğretim yöntemi ve geleneksel sınıf ortamında öğrenme, daha çok işitme duyusuna dayalı yapıldığından dikkat kısa sürede dağılır, motivasyon düşer, kullanılan süre uzun, öğrenme ise az olmaktadır. Sınıfa geç girme ve laboratuvarda veya derslikte derse ön hazırlık için ders saatinin kullanılması ders zamanını kısaltmakta, motivasyonu olumsuz etkilemektedir. Binanın çok katlı olması ve geniş bir alana yayılması, ayrıca her iki sınıfa ayrı merdiven

Scanned by CamScanner

kullanılarak ulaşılması sonucunda, ders ve derslik değişimi sırasında önemli gecikmeler meydana gelmektedir.

Öğretmen kendisine yasada verilen hastalık ve mazaret izinlerini kullanırken, programdaki dersler boş geçmektedir. Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası'nın yasada bir hak olarak verilen grev hakkını kullandığı durumlarda, programlanan eğitim ve öğretim gerçekleşemediğinden zaman boşa geçmekte ve eğitimde büyük zaman kayıpları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca geciken öğretmen atamaları, görevlendirme ve nakillerinin geç yapılması da eğitimde önemli kayıplara neden olmaktadır. 2008-2009 öğretim yılında sınav dönemleri, derse girerken yaşanan küçük gecikmeler ve grevlerden dolayı eğitimde kaybedilen zaman 55 ders günüdür. Bir öğretim yılında ortalama 160 ders günü olan okullarda, öğretime harcanması gereken zamanın dörtte birinin boşa gittiği görülmektedir. Bunun yanında izin kullanımından dolayı yaklaşık 6 öğretmenin bir yıl boyunca okula gelmediği de dikkate alındığında, eğitimdeki zaman kaybının çok ciddi boyutlara ulaştığı ortaya çıkmaktadır.

Öneriler

1- Geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulanmasından doğan zaman kaybının daha aza indirilebilmesi için, öğretimde geleneksel öğretim yöntemleri yerine, teknolojiyi kullanarak öğrencilerin işitme duyusunun yanında, algılamada %75 etkili olan görme duyusuna yönelik öğretim yapılmasıyla mümkündür. Teknolojinin kullanılması anlatım süresini kısaltırken, daha az zamanda daha etkili öğretim gerçekleşecektir (Küçükahmet, 2002: 45). Böylece zaman kaybı en alt düzeye düşmüş olacaktır.

2- a) Ortaöğretim okullarında uygulanmakta olan haftalık ders programında sadece teorik derslerin programlanması öngörülmektedir. Okul içi ve dışında gerçekleştirilecek eğitim ve öğretim etkinliklerinin büyük bir kısmı öğretim süresinden alınarak yapıldığından öğretime ayrılan zamandan kayıp olmaktadır. Bu tür kayıpların olmaması için ders programında öğretimle birlikte her türlü eğitimin etkinliklerinin de planlanarak programda gösterilmesi, eğitimdeki zaman kaybının önüne geçerken, eğitim faaliyetlerinin verimliliğini de artıracak ve eğitim kalitesini olumlu yönde etkileyecektir.

b) Zamanın verimli kullanılması için ders ve derslik değişimi için her ders arasında bir süre verilmelidir. Bu süre, ders ve derslik değişimi ile derse ön hazırlık için kullanılmalıdır. Bunu belirlemek için, her ders arasında çifte zil çalınması ve kısa arayla çalan iki zil arasındaki bu sürenin ders ve derslik değişiminde kullanılması, meydana gelen zaman kayıplarını önleyecektir.

Scanned by CamScanner

3- a) Öğretmenin yasaya dayalı olarak izin haklarını kullanması durumunda, izinli öğretmenin dersini doldurmak üzere hemen devreye girecek sözleşmeli öğretmen sistemi getirilmesi ve etkili bir işlerlik kazandırılması, önemli bir zaman kaybının önüne geçecektir.

b) Sendikal bir hak olarak kullanılan grevlerin uygulanması durumunda, öğrencilerin kayıplarını önleyici veya meydana gelecek kayıpları giderici gerekli düzenlemelerin bakanlıkça yapılması, grev nedeniyle eğitimde meydana gelen zaman kaybının önüne geçecektir.

Kaynakça

Bonstingl, J.J. (1992). *Schools of Quality An Introduction to Total Quality Management in Education.* Association for Supervision and Curriculum Development, USA.

Can, H. (2005). *Organizasyon ve Yönetim.* (7. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çalışma Takvimi. (2008-2009). Genel Ortaöğretim Dairesi

Çalışma Yasası El Kitabı. (2004).Çalışma Bakanlığı

Demirel, Ö. (2006). *Kurumdan Uygulamaya. Eğitimde Program Geliştirme.* (9. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğan, E. (2002). *Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi.* Ankara: Academyplus Yayınevi.

Ensari, H. (2000). *21. Yüzyıl Okulları İçin Toplam Kalite Yönetimi.* (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erdem, A. R. (2005). *Etkili ve Verimli –Nitelikli- Eğitim.* Ankara:Anı Yayınları.

Ergün, M. (1998). İnternet destekli eğitim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı: 1. Erişim tarihi 27 Haziran 2009, http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun 5.htm

Ergün, M., ve Özdaş, A. (2007). *Öğretim Yöntem ve Teknikleri.* Erişim tarihi 23 Haziran 2009, http://www.turkceciler.com/egitek/ogretim_yontemleri.htlm

Genel Liseler Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. (2008-2009). Genel Ortaöğretim Dairesi.

Keenan, K. (2004). *Yöneticinin Kılavuzu- Zamanı Doğru Kullanma.* (3. Baskı). (Çev. E. Koparan). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi. (2004). Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı.

Küçükahmet, L. (2005). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.* (16. Baskı). Ankara: nobel Yayınları.

Lakein, A. (1997). *Zaman Hayattır.* 2. Baskı. (Çev. S.Tezcan). İstanbul: Rota Yayın Yatırım Tanıtım Tic. Ltd. Şti.

Öğretmenler Yasası.(1999). Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası Yayınları.

Özveren, M. (2000). *Toplam Kalite Yönetimi – Temel Kavramlar ve Uygulamalar.* 2. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.

Rinehart, G. (1993). *Quality Education.* ASQC Quality Press.

Scoot, M. (1997). *Zaman Yönetimi.* (Çev. A. Ç. Çelik) (2. Baskı). İstanbul: Rota Yayınları.

Sınıf Geçme ve Sınav Tüzüğü. (2003). KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Genel Ortaöğretim Dairesi 50/ 1989 sayılı yasanın, 17/1 maddesi uyarınca yapılmıştır.

Talim ve Terbiye Dairesi. (2005). *Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi.* Lefkoşa:Devlet Basımevi.

Scanned by CamScanner

Tan, Ş. (2006). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme-Öğretim Yöntem ve Teknikleri Ölçme ve Değerlendirme KPSS El Kitabı.* (10. Baskı). Ankara:Pegem A Yayıncılık.

Taptık, Y. ve Keleş, Ö.(1998). *Kalite Savaş Araçları.* İstanbul: Kalder Yayınları.

Tutar, H. (2003). *Zaman Yönetimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Yıldırım, H. A. (2002). *Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi.* 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.

Scanned by CamScanner

Kıbrıs Türklerinde Harf Devrimini Uygulama Girişimlerine Bir Bakış

Çağın ZORT*

I- Kıbrıs Türklerinin Kısa Tarihi

Osmanlı padişahı II. Selim zamanında Kıbrıs'ın coğrafi, askeri vb. sebeplerle fethedilmesi kararına varılmıştır. Bir kaynağa göre 1570'te Lala Mustafa Paşa komutasında 360 kadar gemi bulunmaktaydı (Gazioğlu, 2000: 35). Başka bir kaynağa göre ise gemi sayısı 124-400 arasındaydı (Gazioğlu, 2000: 35). Eyalet ve Kapıkulu olmak üzere iki gruba ayrılan Kara Kuvvetleri'nde ise 50.000 Eyalet askeri ve 11.000 Kapıkulu askeri olmak üzere 60.000 civarında asker bulunmaktaydı (Gazioğlu, 2000: 36). Donanma, Temmuz 1570'te Larnaka'ya ayak basmış ve Kıbrıs'ın fethine başlanmıştır. Lefkoşa'nın kuşatılmasından sonra Lefkoşa Kalesi ele geçirilmiştir. Kışın basması üzerine çok iyi korunaklı olan Mağusa'nın fethi bir gün sonraya bırakılmıştır ve nihayet 1571'de uzun bir kuşatma ve çetin savaşlardan sonra Mağusa Kalesi'nin fethedilmesiyle Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır. Adanın fethinden sonra yerli halka iki yıl için vergi muafiyeti tanıyan Osmanlı yönetimi Venediklilerden boşalan köylere bir iskân mucibince Kıbrıs'a Türklerin yerleştirilmesi sağlanmıştır. İşte 1571-1878 tarihleri arasındaki Osmanlı Türk idaresinden sonra Kıbrıs, İngilizlerin idaresine terk edilmek zorunda kalınmıştır.

Bu ayrılığa rağmen Ada'da kalan Türkler, Anadolu'daki soydaşlarıyla olan ilişkilerini koparmamışlardır. Lozan Antlaşması öncesi haklarını korumak için girişimde bulunmuşlar, Kurtuluş Savaşı süresince gelişmeleri yakından takip etmişler ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu candan kutlamışlardır:

> *"12 Kânun-u Evvel 1918 tarihinde içtima eden ve bilcümle Kıbrıs ahali-i Müslimesini temsil eyliyen biz umum vekiller dünkü içtima-ı umumide birlikte ittiha eden kararlar mucibince Rum vatandaşlarımızın harekât ve metalibatı hakkındaki protestomuzu ve cezirenin Devlet-i Âliye-i Osmaniyeye terk ve iadesi hakkındaki amal-i milliyemizi makamat-ı âliyeye is'al ve ısma eylemek ve bu babda iktiza edecek tedbir ve teşebbüsatı Osmanlı murahhaslarının vesatet ve nasihatleri üzre icra etmek ve ledelhace Kongreye gidip ifa-i vazife etmek üzre Reis-i milletimiz bulunan Kıbrıs Müftüsü faziletin Mehmet Ziyaeddin Efendi Hazretlerini yegâne ve bilittifak vekil-i mutlak ve murahhas intihap ve tayin eylediğimizi mübeyyin, işbu vekâletname-i umumî taraflarımızdan imza edilmiştir."* (Nesim, 1989: 7).

* Öğretim Görevlisi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC

Scanned by CamScanner

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından sonra *Söz* gazetesi, Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip etmiş ve Cumhuriyetin ilanından dokuz gün önce, başyazar Mehmet Remzi Okan şöyle yazmıştır:

"Türkün yüce evlâdı Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin hür ve müstakil yaşamaya kat'iyyen karar verdiğini bütün dünyaya ilan etti. Böylece Türk milleti, hayat ve hürriyetinin müdafii ve muhafızı, bilfiil kendisi olacağını, hakikî mümessili vasıtası ile bildirmiş bulunuyor. Bu Türkiye Cumhuriyetinin ilanı demektir. (Nesim, 1989: 11)

1925 yılından itibaren 29 Ekim'in millî bayram olarak ilan edilmesi üzerine adanın her tarafındaki ilkokullarda, köylerde ve kasaba kulüplerinde Cumhuriyet Bayramı coşku ile kutlanmıştır. "Muhterem Gazinin açtığı nurlu ve feyizli yolda yürümek her Türkün millî vazifesidir" (Söz, 17.10.1925) diye düşünen Kıbrıs Türkü evlerini, dükkânlarını baştan başa Türk bayraklarıyla donatmış, her tarafa Atatürk'ün resimlerini asmış, gece kutlama törenleri ve fener alayları tertiplenmiştir. Türkiye konsolosunu tebrik etmek üzere binlerce halk ziyaretine gitmiş ve ağırlanmışlardır. Bu günlerde 'Cumhuriyet Marşı' Kıbrıs Türkünün ağzından düşmüyordu. Cumhuriyet idaresinin gelişinden duyulan memnunluk ve cumhuriyete bağlılık her fırsatta yineleniyordu. Bunu destekleyen bir kitap da 1938 yılında Denizli Lisesi Tarih Öğretmeni İsmet Konur'un yayımladığı *Kıbrıs Türkleri*'dir. Kitabın *Büyük Türk İnkılâbı ve Kıbrıs Türkleri* başlıklı kısmında Kıbrıslı Türklerin bu devrimleri gönülden ve hemen benimsedikleri hakkında şöyle yazmaktadır:

> *Osmanlı İmparatorluğu, inhilâl edüp yerine yeni Türkiye Cumhuriyeti teşekkül ettikten sonra Türkiye'de Atatürk'ün irşat ve delâletiyle husule gelen büyük inkılâp Kıbrıs Türkleri tarafından büyük bir dikkat ve alâka ile günü gününe takip ve tatbik edilmektedir. Anavatan'a imtisalen fes her tarafta bırakılarak şapka geyildi; çarşaf tarihin karanlıklarına gömüldü ve kadınlar artık kafes arkasından dışarıya çıkarak hayatla yüz yüze geldi. Eski harflerin yerini yeni Türk harfleri ve rakamları aldı.* (Konur, 1938: 33.)

Türkiye Cumhuriyeti 1925 yılında, ilk Türk konsolosunu Kıbrıs'a (Larnaka'da açılan Türk konsolosluğuna) göndermiştir. İlk konsolos olan Âsâf Bey, Kıbrıs Türklerinin her alanda kalkınması ve gelişmesi için çalışmıştır. Ayrıca millî duygularının gelişmesinde büyük katkı koymuş olmakla birlikte Lozan Antlaşması'yla Kıbrıslı Türklere verilen haklar gereği, Ada'daki Türklerin Anadolu'ya göçünü teşvik ettiğinden çoğu kez büyük eleştirilere uğramıştır.

Yayınlarını devam ettiren *Söz* gazetesi, Kıbrıslı Türklerin göçlerini önlemeye ve Atatürk devrimlerini yakından izlemeye devam etmiştir. Âsâf Bey'in 1928'de yeniden konsolos olarak Lefkoşa'da görevlendirilmesi Kıbrıslı Türkler tarafından büyük bir mutlulukla karşılanmıştır:

Ancak 1927 yılı başlarında Türkiye konsolosluğunun bilinmeyen nedenlerden dolayı kapatılışı Kıbrıs Türklerini yasa boğmuş, 1927 yılı Cumhuriyet Bayramı

Scanned by CamScanner

aynı coşku fakat büyük bir burukluk içerisinde kutlanmıştır. Kıbrıs Türklerinin ısrarı üzerine 1928 yılında Âsâf Bey yeniden Kıbrıs konsolosu olarak atanmıştır. Konsolosluğun bu defa bir sahil kasabası olan Larnaka'da açılmış olması Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye bağlılıklarını daha da güçlendirmiş ve onu "Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Kemal Paşa" sözleriyle büyük bir kalabalık karşılamıştır. Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı inkılâpları adım adım izleyen Kıbrıs Türkleri her vesile ile Türklüklerini ortaya koyuyor ve Atatürk'e olan bağlılıklarını gösteriyorlardı (Nesim, 1989: 14).

1929 yılı Cumhuriyet Bayramında Leymosun Türk Ocağı tarafından Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine şu telgraf gönderilmiştir:

"Reis-i Cumhur Gazi Paşa Hazretlerine
Ankara
Ulu milletimizin, ulu bayramını tebrik ederiz.
Leymosun Türk Ocağı
29.10.1929"

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafa verdiği yanıt ise şöyle:
"Leymosun Türk Ocağı
Kıbrıs
Tebrikinize teşekkürler ederim.
Reis-i Cumhur
Gazi Mustafa Kemal
5.XI.1929"

Bir kulübün çektiği telgrafa bizzat Atatürk tarafından verilen bu yanıt, kısa dahi olsa, Kıbrıs Türkleri için son derece anlamlı ve kendilerine değer verildiğinin somut bir ifadesidir.

Âsâf Beyin Kıbrıs'ta konsolos olarak bulunduğu dönemde Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal cemiyetleri yeniden örgütlenmiş ve güç ekonomik koşullarına rağmen Kıbrıs Türkleri bu gibi kurumlara cömertçe yardımda bulunmayı sürdürmüşlerdir. 1925 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı ve Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay Bey Mısır dönüşü Kıbrıs'a da uğramış ve burada kaldığı iki aya yakın süre içerisinde pek çok Türk köyünü ziyaretle ateşli nutuklar çekmiş ve cemiyetin kollarını kurarak Kıbrıs Türklerinin cömertçe yardımlarını sağlamıştır. Fuat Bey'e bu gezilerinde Âsâf Bey'den başka lise müdürü Kâzım Nami Bey de katılmıştır.

Kâzım Nami Bey'e göre Kıbrıs Türklerinde Türkiye'ye bağlılık ve milliyetçilik son derece güçlü idi ve o zaman toplanan yardım miktarı 3000 Kıbrıs Lirası civarında bulunuyordu. (Yeşilada Dergisi, 1949)

Atatürk'ün yaptıklarını yakından takip eden sadece **Söz** gazetesi değil, aynı zamanda *Masum Millet* gazetesi sahibi *Jön Rifat*'tır. Bu iki yazar zaman zaman

Scanned by CamScanner

birbirlerine ters düşmekle birlikte devrimler konusunda büyük bir işbirliği yapmışlardır:

II-Kıbrıs Türklerinde Harf İnkılâbı ve Çağdaş Eğitim

Türk inkılâplarını yakından izleyen Kıbrıs Türkleri, Türkiye'deki her gelişmeden anında haberdar olmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından sosyal alandaki yenilikler, Kıbrıs Türkleri tarafından ivedilikle yaşama geçirilmiştir. Bu yeniliklerden birisi de *Harf İnkılâbı*'dır.

Yeni harflerin öğretilmesi için Türkiye'de öğretmenlerle Türk Ocakları seferber olurken, Kıbrıs'ta da okullardan önce kulüpler harekete geçecekti. *Söz* gazetesinin 25 Eylül 1928 tarihli sayısında ilk girişim olarak Lefkoşa'daki Birlik ocağında bir kurs başlatıldığı ve pek yakında Ada'nın başka kaza merkezlerinde de böyle girişimlerde bulunulacağı haber verilmektedir:

İlk Teşebbüs

Birlik Ocağı yeni alfabemizin ta'lim için bir kurs açmış ve bilmeyenlere ders vermeğe başlamıştır. Yeni harflerle kısa bir müddet zarfında okuyup yazabileceklerini haber alan halk dört gözle yeni alfabelerin vürudına intizar ediyorlar. Lefkoşe'de olduğu gibi diğer kaza merkezlerindeki kulüplerde de yeni harfleri öğretmek için halka mahsus olmak üzre kurslar açılacaktır. (*Söz*, 25 Eylül, 1928)

12 Ağustos 1928 tarihli *Söz* gazetesi harf inkılâbı konusunda şu haberi veriyordu:

"Yeni Harfler

Latin harflerinin tetkik ve teshiline memur komisyon, vazifesini ikmal etmiş ve karar kıldığı şekli, Reis-i Cumhur hazretlerine takdim etmiştir.

Kabul edilen şekil yakında neşredilecek ondan sonra kanun layihası ile Büyük Millet Meclisine verilecektir."

23 Ağustos 1928 tarihli Söz gazetesi ise yine harf inkılâbıyla ilgili olarak şu haberi veriyordu:

"Dil Heyeti Kararını Verdi

İlk Mekteplerin İlk Sınıflarında

Latin Harfleri İle Tedrisat Yapılacak"

Yeni alfabe şeklini tespit etmekte olan Dil Hey'eti, yeni harflerin kısa bir zaman zarfında temini için lazım gelen tedbirleri müzakere ve tayin etmiştir. Yeni harflerin istimaline Meclis'te kanuniyet kesbettikten sonre bu sene Teşrin-i sani iptidasında beşlenecek ve memleketin her tarafında umumi bir tedrisat şebekesi vücuda getirilecektir. Bu sene bilumum mekteplerin ilk sınıflarında Latin harflerinin tedrisine başlanacaktır. (İsmail ve Birinci, 218-219)

Scanned by CamScanner

25 Eylül 1928 tarihli *Söz* gazetesinde de Türkiye Maarif Vekâletinin, tüm okullarda yeni ders yılında yeni harflerin okutulacağı ve yeni harflerle kitapların basımının 5 Teşrin-i evvel (Ekim) tarihine kadar bitirileceği haberi verilmektedir.

Yine Kıbrıs Türk basını yeni harflerin en erken zamanda Kıbrıs'ta da uygulanabilmesi için hazırlık yapılmasını istiyordu. Kıbrıs Türklerini Anavatandan koparmak için çaba harcayan İngiliz yönetimi bu konuda da Kıbrıs Türklerine karşı cephe almakta gecikmedi. Maarif Müdürü olan Canon Newham diğer inkılâplara olduğu gibi buna da karşı çıktı ise de 15 Ağustos 1928 tarihinde toplanan Öğretmenler Cemiyeti "Türkiye'de Latin harflerinin kabul edildiği zaman Kıbrıs'ta da kabul edilmesini" karara bağladı.

Kıbrıs'ta yeni alfabeye geçilmesi, kolay yazışmanın sağlanması bakımından İngiliz yönetiminin de işine geliyordu. Bu nedenle daha işin başından itibaren Türk halkının bu eğilimini uygun karşılamıştır. Maarif Başmüfettişi İbrahim Hakkı Bey'in alfabe uygulamalarını incelemek üzere 1929 Mayısında Ankara'ya gönderilmesi ve zamanın Kıbrıs Valisi Sir Ronald Storrs'un Başbakan İsmet Paşa ile görüşmelerinde Latin harflerinin Ada okullarında da erkenden başlatılacağına dair söz vermesi hep bu cümledendir (Fedai, 2002: 106):

1928 yılında Türkiye'de harf inkılâbı yapıldı. Bu inkılâp yapıldıktan az sonra Türkiye'ye ziyarete giden Kıbrıs Valisi Sir Ronald Storrs'a, zamanın başbakanı İsmet Paşa ile mülâkatlarında, harf devriminden de sözedildi. Yeni harflerin Kıbrıs Türk okullarında okutulması gerekli olduğuna dair Başbakan, Vali'den söz aldı. Hakikaten 1929-1930 yıl başında yeni harflerle tedrisat burada da başlatıldı. (Behçet, 1969: 314.)

İlerici Müftü ve Okullar Komisyonu üyesi Hürremzade Hakkı Efendi n Eylül 1928 Salı günü Evkaf dairesinde bir toplantı yaptı. Evrak Murahhası Münir Bey'in başkanlığında yapılan toplantıya Milletvekili Dr. Eyyüb ve C. Newham da çağrıldılar. Toplantıda alınan karar şöyle idi:

> *"Yeni Türk harflerinin Türk mekteplerine tatbik ve teşmili (uygulanıp yaygınlaştırılması) na-kabül-i içtinap (kaçınılması olanaksız) bir lüzum ve zaruret olduğu hakkında Dr. Eyyüb Bey tarafından ileri sürülen teklif ittifak-ı ara ile tasvip edilmiş ve bilumum mektep müdürleri ile köy muallimlerinin de bu babda tamim yapılması karargir olmuştur."*

Bu karar üzerine Maarif Müdürü Newham, 25 Eylül 1928 tarihli gazetelerde aşağıdaki duyuruyu yaparak hemen bu yıldan itibaren okullarda yeni Türk harfleriyle öğretim yapılacağını duyurmuştur:

İlân

Gelecek sene-i tedrisiyede, Cezire-i mekatib-i İslamiyesinde tedris edilecek kitaplar Latin hurufuyla, yani yeni Türk harfleriyle tab edileceğinden bilumum muallimin ve muallimatın sene-yi tedrisiye-i hazıra esnasında işbu yeni harflerle istinas hasıl eğlemeye ve şakirdanide o yolda hazırlanmaya gayret eylemeleri ehemmiyetle ihzar olunur.

Scanned by CamScanner

Kıbrıs Müstemlekesi Maarif Müdürü / C. Newham

Lefkoşa'daki kitapçılar tarafından halk için getirtilen alfabelerin kısa sürede satılması, yeni Türk harflerine duyulan ilginin büyüklüğünü kanıtlamaktadır. Kıbrıs Türk kültüründe ve Türklüğün gelişmesinde öncelik eden kulüplerden Birlik Ocağının, Lefkoşa'da açtığı kurs büyük ilgi görmüş ve bunu diğer kazalardaki kulüplerin açtıkları kurslar izlemiştir. Öğretmenler de bulundukları köylerde kurslar düzenlemişlerdir. Böylece Kıbrıs Türk halkı yeni Türk alfabesini çok kısa bir sürede okur-yazar duruma gelmişlerdir.

11 Mayıs 1930 tarihinde toplanan Öğretmenler Cemiyeti genel kurulu, okul müfredatlarının yeniden düzenlenmesi için komisyonları oluşturmuş ve Türk eğitim sistemi ile Kıbrıs Türk eğitimi arasında daha yakın ilişkiler kurulması kararı almıştır. Ancak, bilindiği gibi, bu girişim 1931 isyanı ile gerçekleşememiş olmakla birlikte Kıbrıs Türk öğretmeni daima Atatürk ilke ve inkılâbı doğrultusunda eğitim ve öğretimde bulunmaya devam etmiştir.

Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra adada yayımlanan Türk gazeteleri de yeni Türk harfleri ile çıkmak için faaliyete girişmişlerdir. *Söz* gazetesi sahibi Remzi Bey derhal Almanya'ya bir firmaya Latince matbaa harfleri sipariş etmiştir. Bir tesadüf eseri aynı firmaya Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de siparişte bulunmuştur. Firma bir yanlışlık eseri *Söz* gazetesinin sipariş tutarını da Türkiye Cumhuriyetinin yaptığı siparişlerin faturasına eklemiştir. Bu işlerle görevli olan Naşit Hakkı Uluğ, durumu Mustafa Kemal'e arz etmiş bunun üzerine Ulu Önder "Hay hay, Söz gazetesinin siparişi de bizim tarafımızdan ödensin, Kıbrıs'ta Türk sesi sönmesin" demişlerdir (Nesim, 1989: 14).

Kısa zaman içinde *Söz*, *Birlik* gibi gazeteler yeni Türk harfleri ile çıkmaya başlamışlardır. Ancak *Masum Millet* gazetesi eski harflerle olan yayımlarını 1934 yılına kadar sürdürmek zorunda kalmıştır. Bunu yaparken kendilerinin irtica yanlısı olmadıklarını sık sık belirterek zaten aralarında büyük çatışma olan *Söz* gazetesini Türkiye'den para yardımı almakla suçlamışlardır. Zaman zaman birbirleriyle çatışmalara girmiş olmalarına rağmen Kıbrıs Türkünü daha ileri bir toplum haline getirmek için Atatürkçülük ve inkılâpçılık konusunda daima işbirliği yapmışlardır.

Kıbrıs Türk halkının, en çok üzerinde durduğu bir konu da eğitim konusu olmuştur. En küçük köylere kadar okulların açılması için köy okul komisyonları, kaza okul komisyonları ve Merkezi Maarif Encümeni büyük çaba harcamıştır. Kıbrıs'ta dil, din ve kültür bakımından tamamıyla birbirinden farklı iki halkın yaşamakta olduğunu gören İngiliz yönetimi ta başlangıçtan beri Türk ve Rum maariflerini birbirinden ayrı tutmuş, her cemaatın kendi okullarını yönetmesi için aynı komisyonlar seçmelerine olanak tanımıştır. 1884 yılında oluşturulan ilk Türk Maarif Encümeni üyeleri İngiliz Yüksek Komiseri, başkadı, müftü, rüştiye müdürü ve diğer seçimle gelen kaza temsilcilerinden oluşmaktaydı. Daha sonra Yüksek Komiserin yerini vali veya onun müsteşarı, daha sonraları ise İngiliz Maarif Müdürleri almıştır. Orta dereceli okullar için ayrı komisyonlar

Scanned by CamScanner

oluşturulmuştur. 1931 isyanından sonra encümen ve komisyonlar seçimle değil, valinin ataması ile oluşmaya başlamıştır. İngiliz Hükümeti denetiminde olmasına rağmen Türk Maarif Encümeni daima Kıbrıs Türk eğitiminin gelişmesi, çağdaşlaşması ve Türkiye'deki eğitim sisteminden kopmaması yolunda etkin kararlar almıştır. Diğer taraftan 1918 yılında temeli atılan Kıbrıs Türk Muallimin Cemiyeti, Kıbrıs Türk eğitimi ile Türkiye eğitim sistemi arasında bir paralellik kurulması ve sürekli diyalogun sürmesi için baştan beri etkinlik göstermiştir. Türklüğü ve Kemalizm'i adanın en ücra köylerine kadar taşıyan Kıbrıs Türk öğretmenleri, sadece çocukları eğitmekle kalmamışlar, Kıbrıs Türk halkının da bilinçli, çağdaş, ilerici ve Atatürkçü insanlar olarak yetişmeleri için büyük çaba harcamışlardır. Şöyle ki Kıbrıs Türk siyasal mücadele tarihini en çok meşgul eden konulardan birisi de maarif konusu olmuştur. Okullarını daima ayakta tutmaya çalışan Türk halkı öğretmenine çok büyük önem vermiştir. Temel eğitimi zorunlu kılan bir kanun bulunmadığı halde İkinci Dünya Savaşı öncesinde Kıbrıs'ta okulsuz köy bulunmadığını ve okur-yazar oranının % 98'lere vardığını görmek Kıbrıs Türk halkının eğitime verdiği önemin bir göstergesidir. Kıbrıs Türk halkının ve inkılâpçı milliyetçi öğretmenlerin yaptığı işbirliği sayesinde Kıbrıs Türkleri, Anavatan sınırları dışında kalmış olmakla birlikte kendilerini hiçbir zaman Türk milletinden ayrı olarak düşünmemişler; Türkiye'deki soydaşları ile aralarındaki sosyal ve kültürel mesafeyi daima "sıfır" seviyesinde tutmayı başarmışlardır. Kıbrıs Türk halkının günlük yaşamını hep Türklük, Atatürkçülük konuları doldurmuştur. Kıbrıs Türk basını Atatürk'ün gezilerini, demeçlerini günü gününe Kıbrıs Türklerine duyurmuş ve bunu yaparken **"Atatürk'ümüz, Gazi Paşa, Cumhurreisimiz"** gibi sıfatlar kullanmıştır. Türkiye'deki kalkınma hamleleri, açılan fabrikalar, politik gelişmeler Kıbrıs Türkünün ilgilendiği temel konular olarak gazetelerde yer almıştır. Bu konuda bir iki örnek verelim:

9 Ağustos 1929 tarihinde Atatürk'ün Paris Büyükelçisi Fethi Bey'i İstanbul'da kalmakta olduğu yalıda kabul edişi haberine geniş yer ayıran 29 Ağustos tarihli *Söz* gazetesi Gazi'nin halka hitaben "Beni görmek demek behemehal yüzümü görmek demek değildir. Benim fikrimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir" dediğini ve konuşmasını şöyle tamamladığını yazıyordu:

"Bu millet, bu memleket yeni rejimi üzerinde dünyanın en makbul bir mevcudiyeti olacaktır. Ben bunu kendi gözlerimle görmeden ölmeyeceğim".

Yine 4 Eylül 1928 tarihli *Söz* gazetesi de Başvekil İsmet Paşa'nın harf inkılâbı ile ilgili olarak söylediği şu sözleri iri puntolu Arap harfleri ile veriyordu:

"Bugün memleket baştan başa bir dershane halindedir. Bu dershanenin baş muallimi, bu milletin başlıca hazinesi olan büyük evlâdı gazi'dir Türk milleti bu dershaneden muvaffak çıkıncaya kadar çalışacak ve az zamanda muvaffakiyetle çıkacaktır".

Scanned by CamScanner

Türkiye'deki devrimlerin Kıbrıs'ta adeta bayraktarlığını yapan *Söz* gazetesi de 4 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1928 gün ve 357. sayısıyla, gazete başlığını yeni harflere dönüştürecekti. Gazetenin bütünüyle yeni harflere geçmesi için de 1 Ocak 1931'i beklemesi gerekecekti. (Fedai, 2002: 106)

1929-1930 ders yılı yaklaştığında yeni alfabeye geçilmesi için gereken ortam artık en güzel şekilde yaratılmış bulunuyordu. Okulların açılmasından birkaç gün önce *Söz* gazetesi şöyle yazacaktı:

Eylül 1'de mektepler açılacağı cihetle şehrimizdeki muallimler hazırlık yapmakta ve bazıları bugünden işleri başına hareket etmektedirler. Bütün muallimlerimiz yeni harflerin kabulünü memnuniyetle karşılamakta ve Arap harflerinden kurtulacaklarından sevinmektedirler. Fedâkâr ve çalışkan muallimlerimize muvaffakiyet temenni ederken genç mekteplileri; dimağları ezen ve üzen Arap harflerinden kurtuldukları için tebrik ederiz. Yeni nesil, imlâyı öğrenmek için bizim kadar zahmet çekmeyecek ve bundan artıracakları zamanı daha mühim derslere sarfedeceklerdir. Talihli çocuklar! Çalışınız. İstikbal sizin ve herşey sizindir (*Söz*, 29 Ağustos 1929).

Atatürk'ün, Kamutay'ın 5. açılış gününde verdiği söylev 21 Kasım 1935 tarihli *Ses* gazetesinde yer almaktadır. Gazete Atatürk'ün şöyle dediğini yazmaktadır.

"Sulhun bozulmuş olmasından ıstırap duymamak mümkün değildir. Her halde bugünkü ağır ihtilafların ortadan kalkması, medenî insanlığın başlıca dileği olmalıdır, iç idare teşkilâtımızı yurdun doğu bölgelerinden başlayarak genişletmek ihtiyacını duymaktayız. Doğu vilâyetlerimizin belli başlı ihtiyacı, orta ve batı illerimizi demir yollarla bağlamaktır."

Ses gazetesinin *Great Britain and East* adlı dergilerden aktardığı "Kemalizm" adlı yazıda ise şöyle denmektedir.

Kemalizm sayesinde Türkiye'de yapılan inkılâplar hayrete şayandır. Fakat Türkiye'nin gösterdiği örnek, Atatürk'ü rehber tanıyan İslam komşularına yani İran, Efgan ve Irak'a tesiri noktasından da daha ziyade hayret vericidir (13.2.1936)

Söz ise, 15 Ocak 1935 tarihinde, ön sayfasında şu haberi vermekteydi:

"Türk yurdunun korunması amacıyla Tayyare Cemiyetine yardımda bulunan 66 Ermeni'ye İstanbul Valisi Muhiddin Bey tarafından altın, gümüş ve tunç tayyare madalyaları verilmiştir."

21 Mayıs 1933 tarihli *Söz* gazetesi Atatürk'ün Türk Kuşu Kurumu'nun açılışında yaptığı konuşmayı *Tan* gazetesine dayanarak yayımlıyordu. Gazeteye göre Atatürk konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir:

"Türk çocuğu! Her işte olduğu gibi, havacılıkta da, en yüksek düzeyde gökte seni bekleyen yerini, az zamanda dolduracaksın. Bundan, gerçek dostlarımız sevinecek, Türk ulusu mutlu olacaktır."

Gazete Atatürk'ün söylevinde kullandığı öztürkçe kelimelere dikkati çekmekte ve bu kelimelerine eski karşıtlarını vermektedir. Bu söylevde Atatürk'ün kullandığı 'okan' kelimesini, Mehmet Remzi soyadı olarak seçmiş ve

Scanned by CamScanner

kullanmaya başlamıştır. Gerçekten Kıbrıs Türk halkı, basınıyla ve eğitim kurumlarıyla dil inkılâbını hemen benimsemiş ve öz Türkçeyi kullanmaya başlamıştır. En başarılı bir biçimde uygulanan yeniliklerden birisi de soyadları alanındadır. Yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte Kıbrıs Türkleri soyadı kullanmaya başlamışlar; hatta çocuklarına öztürkçe adlar vermeyi bir yarış haline getirmişlerdir.

Muallimler Cemiyeti yeni Türk harflerini kullanma kararını o yıl derhal uygulamaya koymuş ve öğretmenler hiçbir geçiş süresi tanımaya ihtiyaç görmeden yeni Türk harflerini o anda uygulamaya koymuşlardır:

III-Atatürk Devrimlerinin Uygulamasındaki Çabalar, Çekilen Zorluklar ve İngiliz Yönetimi'nin Uygulamada Çıkardığı Engelleme Çabaları

Kıbrıs Türk Muallimin Cemiyeti'nin 15 Ağustos 1928'de yaptığı ve Müftü Hürremzade Hakkı Efendi'nin de katıldığı toplantıda bu konuda bir de önerge onaylanmıştır. Cemiyet başkanı Taki Bey'in (Tegi Bey) genel kurula sunduğu önerge şöyle idi: "Latin harfleri Türkiye'de kabul edildiği zaman Kıbrıs'ta da aynen kabulü ve beynelmilel rakamların şimdiden mekteplerde tatbiki. Ayrı 1 Ocak, 23 Nisan ve 29 Ekim günlerinin de resmi tatil olması." Bu öneri oy birliğiyle kabul edilmiştir. Arkasından 11 Eylül 1928'de Müftü H. Hakkı Efendi ve Kavanin Meclisi üyesi Dr. Eyüp Bey, Maarif müdürü C. Newham'ı davet ederek Evkaf Müdürü Münir Bey'in Başkanlığında bir toplantı yapmışlar ve şu kararları almışlardır:

Yeni Türk harflerinin Türk mekteplerine tatbik ve teşnüli (uygulanıp yaygınlaştırılması) na-kaabül-i içtinap (kaçınılması olanaksız) bir lüzum ve zaruret (gerekli ve zorunlu) olduğu hakkında Dr. Eyüp Bey tarafından ileri sürülen teklif ittifak-ı ârâ (oybirliği) ile tasvip edilmiş ve bilumum mektep müdürleri ile köy muallimlerin de bu babda tamim yapılması (duyurulması) karargir (kararbirliği) olmuştur". Bunun üzerine Maarif Müdürü Newham 25 Eylül 1928 tarihli *Söz* gazetesinde şöyle bir duyuru yapar: "İlan: Gelecek sene-i tedrisiyle de (gelecek senenin öğretiminde) cezire-i mekâtibi İslamiyesinde (Kıbrıs adası Türk okullarında tedris edilecek (okutulacak) kitaplar Latin huruflarıyle, yani yeni Türk harfleriyle tab edileceğinden bilumum muallimin ve muallimatın (kadın öğretmenlerin) sene-i tedrisiye-i hazıra (gelecek yılın öğretim hazırlığı) esasında işbu yeni harflerle istinas hasıl eğlemeye (alışmaya) ve şakirdani de (öğrenciler de) o yolda hazırlanmaya gayret etmeleri ehemmiyetle ihzar olunur (duyurulur). (Nesim, 1987: 22-23).

Yukarıda alınan karar öğretmenleri çok sevindirmiş ve Türkiye'den öğretmenler yeni Türk harflerini öğretmeye başlamışlar, aynı zamanda yeni Türk harflerini öğrenmek isteyenler için de kurslar düzenlemeye başlamışlardı. Ancak Harf İnkılabı ve Atatürkçülük kabul görmesinin yanında, bazı noktalarda İngiliz idareciler tarafından engellenmeye maruz kalmıştır. Bunun yanında yeni bir

Scanned by CamScanner

inkılâbı (gerek harf inkılabını gerekse şapka inkılabını) hemen kabul gören kişilere karşı bazı çevrelerce cephe de almıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün en önemli inkılâplarından birisi de şapka inkılâbıdır. Şapka inkılabının ilan edilmesiyle şapka giyen ve hoş olmayan davranışlarla karşılaşan Hoca Salih Efendi 1913-1936 yılları arasında Lefkoşa Rüştiyesi'nde ve İdadi'de Arapça, Farsça ve din dersleri öğretmeni olarak görev yapmış, aydın fikirli bir din öğretmeni idi (Nesim, 1987: 71). Şapka devrimi ile iki oğlunun şapka giymesi üzerine çevredekilerin "Hepsi hepsi da Hoca Salih Efendi'nin oğulları da mı..." gibi sözler üzerine "Mevkim müsâit olsa ben de giyerdim" cevabını vermiştir. Yüksek islam kültürünün yanında Atatürk devrimcisi olan Salih Efendi 1952 yılında Türkiye'de bulunan oğlu Prof. Dr. Talat Algun'u ziyarete giderken yıllarca sırtında taşıdığı cübbesini sarığını çıkarmış, şapka giyerek sakalını kesmekten de sakınmamıştır (Nesim, 1987: 73).

Bir başka isim, İbrahim Hakkı Bey, 1901 yılında İdadi'den birincilikle mezun olan ve çok iyi İngilizce ve Rumca bilen bir kişiydi. Maarif Dairesi'nde müfettiş muavinliği ve tercümanlık da yapmıştır. Kıbrıs Türk eğitimine çok büyük katkıları olmuştur. Son derece katı, kararlı, otoriter ve disiplinli bir müfettiş olarak tanınırdı. Kesinlikle kimseyi kayırmaz, görevini ihmal edenleri asla affetmezdi. Yeni Türk harflerinin kabulü için Newham'la çatışmaktan çekinmezdi (Nesim, 1987: 78).

Sadece Harf İnkılâbı değil, Atatürk'ün bütün ilke ve inkılaplarının uygulanmasını savunan ve bunları gazetesinde yayınlayan ve böylelikle bu inkılapların yaygınlaşmasını benimsenmesini sağlayan kişilerden en önemlisi de, Mehmet Remzi Okan'dır. Cumhuriyetin ilanından sonra da *Söz* gazetesi Atatürk devrimlerinin Kıbrıs'taki savunucusu ve uygulayıcısı durumundaydı. Ada'daki okul ve kulüplerdeki Cumhuriyet bayramı kutlama törenlerini coşkuyla okuyucularına duyuruyordu. 17 Ekim 1925 tarihli sayısında Cumhuriyet Bayramı'nın yanaştığını okuyucularına duyuruyor ve "...Muhterem Gazi'nin açtığı nurlu ve feyzli yolda yürümek her Türk'ün milli vazifesidir. Binaenaleyh o günün şerefine Kıbrıs'ta bütün ictimâi müesseselerimiz tezyin edilmeli ve hepimiz milletimizin açtığı medeniyet yolunda millettaşlarımıza ayak uydurmaya çalışmalıyız..." diyordu. Atatürk devrimlerinin uygulanmasında Remzi Bey en çok öğretmenlere güveniyor ve sık sık onları göreve çağırıyordu. Şapka devriminin uygulanmasında öğretmenler yine başta geliyor, İngiliz yönetimi öğrencilere şapka yerine fes giymelerini öneriyordu. Bunun üzerine medreseli bazı öğretmenler fes giymeyi sürdürmek istiyorlardı. Çünkü o dönemde öğretmenler medreseli ve idadili olmak üzere ikiye bölünmüşlerdi ve birinciler eksik bilgilerinden dolayı İngiliz'e boyun eğmek durumundaydılar (Nesim, 1987: 81).

Söz gazetesi Kıbrıs Türkü'nün eğitim sorunlarıyla da yakından ilgilenmiş, zaman zaman köy öğretmenlerine verdiği mesajlarla onları yönlendirmiş 'Kıbrıs

Scanned by CamScanner

Türk Muallimin Cemiyeti'nin yıllık toplantılarını ayrıntılarıyle sütunlarına almıştır (Nesim, 1987: 84).

Atatürk ilke ve inkılâplarını savunan ve yine Atatürk'ün mesai arkadaşlarından olan Kâzım Nâmi Duru da bu inkılâpları Kıbrıslı Türkler arasında yaymaya çalışmıştır, ancak bazı noktalarda anlaşılamamıştır. Kâzım Nâmi Duru, 1925 yılı yazında Sultani'ye Türkiye'den bir müdür bulmak için İstanbul'a giden okul komisyonu üyelerinden Nimetullah Bey'in verdiği gazete ilanı üzerine onunla üç yıllığına anlaşarak Kıbrıs'a gelmiştir. Kıbrıs'tan çok memnun bir kişidir. Kıbrıs'ı o kadar sevmiştir ve Kıbrıs'a bir şeyler vermek istemektedir ki, Kıbrıs'ta devamlı kalabilmek için Ankara'ya istifasını göndermiştir. Ancak, Kâzım Nami uygulamak istediği modern eğitim sisteminin, Kıbrıslı Türkler arasında iyi idrak edilememesi ve komisyondakilerle anlaşamaması üzerine şöyle der: "Yeni terbiyenin ne olduğunu, çocuklarda hürriyetle kazanılmış bir disiplinin önemini takdir edemeyen kişilerle işbirliği yapmayacağımı anladım..." Böylece 1927 yılı Eylül'ünde yaptığı sözleşmeyi bozarak Kıbrıs'tan ayrılmak zorunda kalır.

Atatürk'ün mesai arkadaşı, şair, edip ve büyük eğitimci Kâzım Nami'nin Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra Kıbrıs'a gönderilişi son derece anlamlıdır. Buradaki tutucu ve İngiliz yanlısı komisyon üyelerine karşı cesurca direnen Duru, kendi adının lekelenmesi pahasına inandığı ilerici, laik ve çağdaş eğitim sistemini ısrarla uygulamıştır. Kıbrıs'a 'batılı' anlamda bir eğitim getirmiş; Atatürk devrimcisi ve aydın öğretmenlerin yetişmesinde ilk adımı atmış, Kıbrıs Türkü'nün kaderini doğrudan etkilemiştir (Nesim, 1987: 69-71).

Türk milliyetçiliğinin Kıbrıslı Türkler arasında yayılmasında pek çok katkısı olan ve Kıbrıs'ta bu uğurda çaba gösteren kişilerden birisi de Turgut Sarıca'dır. Sarıca, soyadı kanununun yayılmasında da etkin bir rol üstlenmiştir. 1933'te ilkokullar için yazdığı Kıraat Dersleri on yıl süre ile okutulmuştur. Yine 1933 yılında Ziya Gökalp'in şiirlerini toplamış öğrencisi R. Necdet'in yardımıyla Birlik Matbaasında bastırılmıştır. Necdet, *Birlik* Gazetesi sahibi Hacı Bulgurzâde Ahmet Hulûsi Bey'in oğludur. Bu eser, Kıbrıs'ta ve yeni harflerle basılan ilk şiir kitabıdır.

Sarıca, Türk milliyetçiliğinin Kıbrıs'ta yayılmasında bilinçli bir rol oynamıştır. Kıbrıs Türkleri arasında öztürkçe adların kullanılmasında öncülük yapmış, her öğrencisine Türk tarihinden aldığı soyadlarını vererek daha soyadı kanunundan önce Kıbrıs'ta soyadı uygulamasını gerçekleştirmiştir (Nesim, 1987: 102).

Taki Bey (M. Teki Gül) de, Atatürk ilke ve inkılaplarının, Kıbrıs'taki savunucularından birisiydi. Ancak İngiliz Sömürge yönetimi onun da önünü keserek, Atatürkçülüğü ve Atatürk ilke ve inkılaplarının yaygınlaşmasını engellemeye çalışmıştır. Bir öğretmen ve öğretmenler cemiyeti başkanı olarak öğretmenlik mesleğine ve Kıbrıs Türk halkına hizmet vermiş, unutulmayacak öğretmenlerden birisidir. 1916'da Girne kasabasında başöğretmenliğe atanmıştır. 1920'de Maarif Kanununun kabulü ile bütün okulların devlet yönetimine girmesi üzerine Larnaka Türk okuluna gönderilmiş, 1923'te de Malya köyü ilkokuluna

Scanned by CamScanner

başöğretmen olarak gönderilmiştir. Kıbrıs'ta öğretmenlik yaptığı yıllarda *Söz* gazetesinde bilimsel, sosyal içerikli eleştiriler yazmış; bu nedenle İngiliz Maarif Müdürlüğü tarafından defalarca ikaz edilmiştir. Türkiye'de harf devriminin kabulü ve eğitimin laikleştirilmesi üzerine Kıbrıs'ta da bu devrimlerin uygulanması istemiyle büyük gayretler gösteren Teki Bey, öğretmenleri örgütlemedeki çabalarıyla İngiliz Sömürge yönetiminin hışmına uğramış ve en sonunda kendisine yöneltilen iftiralar karşısında daha fazla dayanamayarak adadan ayrılmak zorunda bırakılmıştır (Nesim, 1987: 108-109).

İngiliz Sömürge yönetiminin, önününü kesmeye çalıştığı bir diğer kişi de milliyetçi bir insan olan Yusuf Ziya (Yusuf Kaptan)'dır. Futbolumuza oyuncu, antrenör ve öğretmen olarak büyük emeği geçmiş olan Yusuf Kaptan bugün Yusuf Kaptan Sahası adıyla tüm futbolseverler tarafından olduğu gibi Kıbrıs Türk halkı tarafından da tanınmaktadır. Yetiştirdiği pek çok değerli sporcu onu bugün halâ hürmetle anmaktadırlar. Bunlardan Mehmet Fikri Katipoğlu, Yusuf Kaptan'la ilgili düşüncelerini ve bir anısını *Halkın Sesi* spor yazarı Fevzi Beyar'a anlatmıştır. 12 Mart 1987 yılına ait bu yazıda konumuzla ilgili bir nokta vardır: Yusuf Kaptan'ın hocalık yaptığı yıllarda okulumuz Kıbrıs Türk Lisesi'ne müdür olarak gelen Çanakkale savaşlarında Türklere karşı savaşmış İngiliz müdür Harold Wood, hocamız Yusuf Kaptan'ın milliyetçi tutumundan rahatsız olarak ona karşı tavır aldı. Bu müdürün yaptığı ilk iş duvarda asılı olan Atatürk resmini indirip, yerine Kraliçe'nin resmini asmak oldu (Nesim, 1987: 133-135).

Sonuç

1571 yılında Kıbrıs'ın Türkler tarafından alınmasından sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelerek adaya yerleşen Türkler, sürekli olarak Anadolu'daki akrabaları ile ilişkilerde bulunmuşlar, karşılıklı olarak birbirlerini ziyaret etmişler; birbirleriyle evlenmişler, böylece her türlü kültürel-sosyal ilişkilerini kesintisiz sürdürmüşlerdir.

1878'de Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması ile ve daha sonraki yıllarda Kıbrıs'tan büyük bir Türk topluluğu Anadolu'ya göç etmiştir. Adada kalan Türkler, Türklüklerini ve anavatanlarını asla unutmamışlar, Rumların enosis isteklerine karşı cesurca savaşmışlardır.

Gerek Birinci Dünya Savaşı, gerekse Millî Mücadele yıllarında İngiliz sömürge yönetimi altında yaşamalarına ve kalabalık Rum topluluğuna rağmen Kıbrıs Türkleri hiçbir zaman Türklüklerini unutmamışlar, Anadolu Kurtuluş Savaşını kendi savaşları olarak görmüşler ve soydaşlarına gizli ve açık yollardan her türlü maddî manevî yardımı yapmışlardır.

Kıbrıs Türkleri, Türklüklerine bağlı oldukları oranda Atatürkçü ve Atatürk inkılâpçısıdır. Atatürk'ü tek önder olarak kabul etmişler, onun muzaffer olması için çaba göstermişler, onun yaptığı, söylediği her şeyi uygulamayı kaçınılmaz bir emir olarak kabul etmişlerdir. Kıbrıs Türkleri milliyetçi ve Atatürkçü oldukları oranda, yeniliğe açık insanlardır. Eğitime çok büyük önem vermişler,

Scanned by CamScanner

kısa zamanda kendilerini Osmanlı zihniyetinden, gericilikten arındırmışlar; öztürkçeyi kullanmışlar, öztürkçe adlar ve soyadları almışlar, Atatürk'ün gösterdiği yolda çağdaş ve uygar insanlar olmaya çalışmışlardır.

Zaman zaman Kıbrıs Türklerinin Anadolu Kurtuluş Savaşı karşısında pasif kaldığı hakkında çıkarılan kasıtlı söylentilere verilecek en güzel yanıt, Kıbrıs Türklerinin bu yıllardaki somut davranışları ve Atatürk ilke ve inkılâbını uygulamada topyekûn gösterdikleri istek ve katılımdır. Atatürkçülüğün uygulanmasında Kıbrıs Türklerinin gösterdiği başarı her dönemde yerli ve yabancı yazarlar tarafından takdirle karşılanmıştır.

Kıbrıs Türkleri hakkında kasıtlı olarak çıkarılan önemli söylentilerden bir tanesi de İngiliz yönetimi yanlısı oldukları hakkındadır. Oysa Türkiye, uzun yıllar dış politika gereği Kıbrıs Türkleriyle açıkça ilgilenmekten kaçınmış ve Kıbrıs Türkleriyle ilgilenmeyi İngiltere'nin içişlerine müdahale olarak görmüştür. Ancak böyle bir politikanın uygulandığı yıllarda bile Türkiye gizli olarak ve dolaylı yollardan Kıbrıs Türk gazeteciliğini ve millî eğitimini yönlendirmiş ve her türlü maddî katkıyı vermekten kaçınmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rumların enosis isteklerinin artması karşısında Kıbrıs Türkleri için tehlike çanları çalmaya başlamış, Türk Dışişleri Bakanının "Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur" dediği bir dönemde Kıbrıs Türklerinin Anavatana yaptıkları çağrıya, Türk aydınları, bilim adamları ve Türk halkı olumlu yanıt vermişler ve Kıbrıs Türkleri ile ilgilenmenin kaçınılmaz olduğunu söyleyerek Türk Dışişlerini uyarmaya başlamışlardır. 1948 yılında ilk öğretmen kafilesinin Anavatandan Kıbrıs'a gelişi ve kafilede bulunan Milletvekili Hasene Ilgaz'ın yazdığı "Kıbrıs'tan Hatıralar" adlı kitap, Kıbrıs Türkleriyle politik olarak ilgilenmenin başlangıcı olmuştur. Kafilede bulunan gazeteci Rakım Çalapala'nın yazdığı şu satırlar Kıbrıs Türklerinin o dönemdeki psiko-sosyolojik durumunu ortaya koymaktadır: "Kıbrıs Türkleri son derece kuvvetli milliyetperverlikleri, vatanseverlikleri, inkılâpçı ve mücadeleci ruhlarıyla fert olarak da kütle halinde de örnek insanlardır. Hepsinde en büyük ıstırabın Anavatan hasreti olduğunu dinler, onlarla beraber gözyaşı dökersiniz."

1950 yılında Ziraat Fakültesi öğrencileriyle Kıbrıs'a gelen Profesör Salahaddin Batu, Kıbrıs Türkleri hakkındaki izlenimlerini Ankara radyosundan yaptığı konuşmada şöyle ifade ediyordu: "Gençlerimize (kafiledeki üniversitelilere) bir ara sunu söyledim: Kıbrıs'ta gönülce ne kadar zengin, ruhça ne kadar üstün bir millet olduğumuzu gördünüz! Düşüncede de o kadar üstün olunuz! Üstün millet olmanın gereklerini kavrayınız, üstünlük düşüncede ve aksiyonda başarılı olan milletlerin imtiyazıdır"

Kafilede bulunan asistan öğrenci Namık Görgünay "Kıbrıs Dönüşü" adını verdiği kitabında Kıbrıs Türklerini tanımaktan ne derece duygulandığını şöyle ifade etmektedir: "Kıbrıs'ı yakından tanımazdan evvel, sadece takdir eden ve sadece hürmet besleyebilen bir insandım. Onun, ruhu renk ve kokularla saran, gönülleri kaderin vecdiyle yıkayan ocağında ve bitmeyen arzuların raksettiği

Scanned by CamScanner

mabedinde diz çöktükten sonra seven ve inanan bir insan oldum. Şimdi seven bir insan olarak diyebilirim ki: "Kıbrıs, kaderin ıstırabını çeken, ayrılık acısının çilesini dolduran ve fakat, teessürünü yakınlarından daima gizleyen mütevazi insanların yeridir".

Daha pek çok yazarın ifade ettiği gibi Anavatanına ve Atatürkçülüğe son derece bağlı olan Kıbrıs Türkleri çok acı ve yalnız dönemler geçirdiler; fakat Anavatana olan bağlılıklarını ve bir gün gelip Türkiye'nin kendilerini kurtaracağı ümidini asla yitirmediler. İnandılar; direndiler ve işte bugün Anavatanlarına ve Atatürk ilke ve inkılâbına olan bağlılıklarının neticesini bağımsızlık ve özgürlüklerini kazanarak aldılar. Dün başlayan ve bugüne değin hiç kesintisiz süren bu karşılıklı ilişki ve bağlılık gelecekte de Kıbrıs Türklerinin var olmalarının en büyük güvencesi olacaktır.

Kaynakça

Kitap:

Altan, M.H.(1997). *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması.* Ankara: T.C.-KKTC: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Behçet, H. (1969). *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihi.* Lefkoşa. (yayınevi yok)

Fedai, H. (2002). *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler I.* Ankara, Özyurt Matbaası.

Gazioğlu, A.(2000). *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878).* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.

İsmail, S. ve Birinci, E. (yayın tarihi yok). *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1938).* Lefkoşa: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.

Konur, İ.(1938). *Kıbrıs Türkleri.* Remzi Kitabevi Yayınları.

Nesim, A.(1987). *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz.* KKTC: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnternetten Yararlanılan Makaleler:

Akgün, S. (Mart-Temmuz-Kasım 2006). Atatürk İlke ve İnkılâplarının Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türk Kadınlarına Yansımaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 64/65/66, http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=1103

Nesim, A. (Mart 1989). Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 14/V, http://atam.gov.tr/index.php.page=DergiIcerik&IcerikNo=897.

Scanned by CamScanner

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları

Eastern Mediterrenean University
Publications of Center for Cyprus Studies

1. *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies* (1996). Edited by Emel Doğramacı, William Haney, Güray König.
2. *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (1998). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
3. *I. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Şiir Gecesi* (1998). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu.
4. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri I. Cilt* (1998). Bahire Uzman İnan.
5. *Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri 2. Cilt* (1998). Mürüvvet Atalay, Bahire Uzman İnan.
6. *Proceedings of the Second International Congress on Cyprus Studies, Volume I, Presentations in English* (1999). Edited by: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
7. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt II, Türkçe Bildiriler, Edebiyat-Sanat* (1999). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
8. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt III, Türkçe Bildiriler, Tarih-Kıbrıs Sorunu* (1999). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
9. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt IV, Türkçe Bildiriler, Halkbilim-Çeşitli Konular* (1999). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu.
10. *A Time to Remember (First Edition 1999, Second Edition 2000)*. Korkmaz Haktanır.
11. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler 1. Sempozyumu: Niyazi Berkes* (1999). Yayıma Hazırlayan: İsmail Bozkurt.
12. *Hatıralar Fadıl Niyazi Korkut* (2000). Yayıma Hazırlayanlar: Harid Fedai, Mustafa H. Altan.
13. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume I, Tarih/History* (2000). Yayıma Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.

Scanned by CamScanner

14. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume II, Dil-Edebiyat/Linguistics-Literature* (2000). Yayıma Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
15. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume III, Kıbrıs Sorunu-Turizm/Cyprus Issue-Tourism* (2000). Yayıma Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
16. *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume IV, Halkbilim-Genel Konular/Folklore-Miscellaneous* (2000). Yayıma Hazırlayan/Edited by İsmail Bozkurt.
17. *IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu Bildirileri* (2000). Yayıma Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Fedora Arnaut.
18. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 2. Dr. Hafız Cemal Lokmanhekim, Mehmet Aziz, Dr. Alpay Kelâmi* (2001). Yayıma Hazırlayan: Ülker Vancı Osam.
19. *Dördüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fourth International Congress on Cyprus Studies* (2002). Editör/Editor: Ülker Vancı Osam.
20. *Beşinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fifth International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume I, (2005).* Editör/Edited by Ülker Vancı Osam.
21. *Beşinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Fifth International Congress for Cyprus Studies, Cilt/Volume II, (2005).* Editör/Edited by Ülker Vancı Osam.
22. *Kıbrıs Türk Görsel Sanatlar Arşiv Projesi – Panel ve Söyleşiler* (2006). Yayıma Hazırlayan: Zehra Şonya.
23. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 3. Mehmet Zekâ Bey, Fadıl Niyazi Korkut, Osman Örek, Nevzat Karagil (2006).* Editör: Necdet Osam.
24. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler – 4. M. Necati Özkan, Faiz Kaymak, Kadriye Hulûsi Hacıbulgur (2008).* Editör: Ülker Vancı Osam.
25. *Altıncı Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/Proceedings of the Sixth International Congress for Cyprus Studies, (2008).* Editör/Edited by Ülker Vancı Osam.

Scanned by CamScanner

The book constitutes the proceedings of the 7th International Congress on Cyprus Studies, organized by Eastern Mediterranean University on November 4-6, 2009. The 20 revised full papers (9 of which in Turkish and the remaining 11 in English) cover a wide range of topics from politics to history, economics, architecture, art, literature and folkloric issues, all related to Cyprus.

Bu kitap, 4-6 Kasım 2009 tarihlerinde Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından düzenlenen 7. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi'nde sunulan bildirileri içermektedir. Kitapta, Kıbrıs sorunu, ekonomi, tarih, mimarlık/sanat, dil/edebiyat/eğitim içerikli 9'u Türkçe, 11'i İngilizce toplam 20 çalışma yer almaktadır.

ISBN: 978-975-8401-76-5

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY PRESS

Print & Design: EMU Printing-house,
Cover Design: Senih Çavuşoğlu, (10.2010) T.No:515115

Scanned by CamScanner